

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

*Traducere neoficială a variantei engleze a hotărârii,
efectuată de către asociația obștească „Juriștii pentru drepturile omului”*

CAUZA ILAȘCU ȘI ALȚII c. MOLDOVEI ȘI RUSIEI

(Cererea nr. 48787/99)

HOTĂRÂRE

STRASBOURG

8 iulie 2004

Această hotărâre este definitivă, însă poate fi subiect al revizuirii editoriale.

Cuprins

INTRODUCERE	1
PROCEDURA	2
1. Procedura cu privire la admisibilitate	2
2. Procedura cu privire la fondul cauzei	3
(a) Observațiile părților	3
(b) Audierea martorilor	4
(c) Probele documentare	5
ÎN FAPT.....	5
I. RECLAMANȚII	5
II. STABILIREA FAPTELOR	6
III. CONTEXTUL GENERAL AL CAUZEI	8
A. Destrămarea URSS și conflictul moldo-transnistrean cu privire la separarea Transnistriei.....	8
1. Destrămarea URSS, separarea Transnistriei și independența Republicii Moldova	8
2. Conflictul armat (1991-1992).....	11
3. Evenimentele care au urmat după conflictul armat	22
B. Prezența armatei Federației Ruse și a personalului acesteia în Transnistria după acordul din 21 iulie 1992	27
1. Trupele și echipamentul GOR în Transnistria	27
(a) Înainte de ratificarea Convenției de către Federația Rusă	27
(b) După ratificarea Convenției de către Federația Rusă.....	30
2. Relațiile dintre GOR și „RMN”.....	32
C. Relațiile economice, politice și de alt gen dintre Federația Rusă și Transnistria	33
1. Înainte de ratificarea Convenției de către Federația Rusă la 5 mai 1998.....	33
2. După ratificarea Convenției de către Federația Rusă	35
D. Relațiile moldo-transnistrene.....	37

1. Înainte de ratificarea Convenției de către Republica Moldova la 12 septembrie 1997.....	37
2. După ratificarea Convenției de către Republica Moldova.....	38
IV. CIRCUMSTANȚELE SPECIFICE ALE CAUZEI	41
A. Reținerea, detenția preventivă și condamnarea reclamanților	42
1. Reținerea reclamanților.....	42
2. Detenția primilor trei reclamanți în încăperile Armatei a Paisprezecea	43
3. Detenția în izolatorul de detenție provizorie din sediul miliției din Tiraspol și transferul reclamanților în închisoare în timpul procesului	45
4. Procesul penal și condamnarea reclamanților.....	47
B. Evenimentele ulterioare condamnării reclamanților; eliberarea dlui Ilașcu.....	48
C. Detenția reclamanților după condamnarea lor	51
1. Condițiile de detenție	50
2. Maltratarea	54
D. Măsurile întreprinse până în luna mai a anului 2001 pentru a asigura eliberarea reclamanților	55
E. Eliberarea dlui Ilașcu la 5 mai 2001.....	56
F. Măsurile întreprinse până în luna mai a anului 2001 pentru a asigura eliberarea celorlalți reclamanți.....	58
G. Reacțiile internaționale cu privire la condamnarea și detenția reclamanților	59
V. DREPTUL INTERNAȚIONAL, DREPTUL NAȚIONAL ȘI ALTE ACORDURI RELEVANTE	60
ÎN DREPT	70
I. DACĂ RECLAMANȚII SE AFLĂ SUB JURISDICȚIA REPUBLICII MOLDOVA	70

A. Argumentele prezentate Curții.....	70
1. Guvernul Republicii Moldova	70
2. Guvernul Federației Ruse	71
3. Reclamanții	72
4. Guvernul României, terțul intervenient	72
B. Aprecierea Curții.....	73
1. Principii generale	73
(a) Conceptul de „jurisdicție”	73
(b) Responsabilitatea statului pentru o faptă ilicită	75
2. Aplicarea principiilor menționate mai sus	76
3. Conceptul de „obligații pozitive”	77
4. Dacă Republica Moldova și-a îndeplinit obligațiile sale pozitive ...	78
II. DACĂ RECLAMANȚII SE AFLĂ SUB JURISDICȚIA FEDERAȚIEI RUSE.....	83
A. Argumentele prezentate Curții.....	83
1. Guvernul Federației Ruse	83
2. Guvernul Republicii Moldova	85
3. Reclamanții	86
4. Guvernul României, terțul intervenient	88
B. Aprecierea Curții.....	89
1. Principii generale	89
2. Aplicarea principiilor menționate mai sus	89
(a) Înainte de ratificarea Convenției de către Federația Rusă	89
(b) După ratificarea Convenției de către Federația Rusă	91
III. COMPETENȚA <i>RATIONE TEMPORIS</i> A CURȚII	93
A. Pretenția în temeiul articolului 6 al Convenției	93
B. Pretențiile în temeiul articolelor 3, 5 și 8 ale Convenției.....	94
C. Pretenția în temeiul articolului 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție	94
D. Pretenția dlui Ilașcu în temeiul articolului 2 al Convenției	94
IV. PRETINSA VIOLARE A ARTICOLULUI 2 AL CONVENȚIEI....	95
A. Argumentele prezentate Curții.....	95
B. Aprecierea Curții.....	95

V. PRETINSA VIOLARE A ARTICOLULUI 3 AL CONVENȚIEI....	96
A. Argumentele prezentate Curții.....	97
B. Aprecierea Curții.....	97
1. Principii generale	97
2. Aplicarea principiilor menționate mai sus în această cauză	99
(a) Dl Ilașcu	99
(b) Ceilalți trei reclamânți: condițiile de detenție și tratamentul aplicat acestora pe parcursul perioadei de detenție	102
(i) <i>Dl Ivanțoc</i>	102
(ii) <i>Dl Leșco și dl Petrov-Popa</i>	103
VI. PRETINSA VIOLARE A ARTICOLULUI 5 AL CONVENȚIEI..	104
VII. PRETINSA VIOLARE A ARTICOLULUI 8 AL CONVENȚIEI..	107
VIII. PRETINSA VIOLARE A ARTICOLULUI 1 AL PROTOCOLULUI NR. 1 LA CONVENȚIE	108
IX. PRETINSA VIOLARE A ARTICOLULUI 34 AL CONVENȚIEI ...	108
X. APLICAREA ARTICOLULUI 41 AL CONVENȚIEI.....	111
A. Prejudiciu.....	111
B. Costuri și cheltuieli	113
C. Dobânda de întârziere	114
DISPOZITIVUL HOTĂRÂRII.....	115
OPINIA PARȚIAL SEPARATĂ A JUDECĂTORULUI CASADEVALL LA CARE S-AU ALĂTURAT JUDECĂTORII RESS, TULKENS, BÎRSAN ȘI FURA-SANDSTRÖM	119
OPINIA PARȚIAL SEPARATĂ A JUDECĂTORULUI RESS	124
OPINIA PARȚIAL SEPARATĂ A JUDECĂTORULUI Sir Nicolas BRATZA LA CARE S-AU ALĂTURAT JUDECĂTORII ROZAKIS, HEDIGAN, THOMASSEN ȘI PANȚÎRU	128
OPINIA PARȚIAL SEPARATĂ A JUDECĂTORULUI LOUCAIDES ...	140
OPINIA PARȚIAL SEPARATĂ A JUDECĂTORULUI KOVLER.....	143
ANEXĂ	

În cauza Ilașcu și Alții c. Moldovei și Rusiei,

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, întrunită în cadrul Marii Camere compusă din:

DI L. WILDHABER, *Președinte*,
DI C.L. ROZAKIS,
DI J.-P. COSTA,
DI G. RESS,
Sir Nicolas BRATZA,
DI L. LOUCAIDES,
DI I. CABRAL BARRETO,
Dna F. TULKENS,
DI C. BÎRSAN,
DI J. CASADEVALL,
DI B. ZUPANČIČ,
DI J. HEDIGAN,
Dna W. THOMASSEN,
DI T. PANȚÎRU,
DI E. LEVITS,
DI A. KOVLER,
DI E. FURA-SANDSTRÖM, *judcători*,

și dl P.J. MAHONEY, *Grefier*,

Deliberând în ședință închisă la 23 ianuarie, 26 februarie și 11 septembrie 2002, 8 octombrie 2003 și 7 mai 2004,

Pronunță următoarea hotărâre, care a fost adoptată la ultima dată menționată.

INTRODUCERE

1. La originea cauzei se află cererea (nr. 48787/99) împotriva Republicii Moldova și Federației Ruse depusă la Curte, în temeiul articolului 34 al Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale („Convenția”), de patru cetățeni ai Republicii Moldova, dl Ilie Ilașcu, dl Alexandru Leșco, dl Andrei Ivanțoc și dl Tudor Petrov-Popa („reclamanții”), la 5 aprilie 1999.

2. Cererea se referă în principal la acțiunile comise de către autoritățile „Republicii Moldovenești Nistrene” („RMN”), o regiune a Republicii Moldova care și-a proclamat independența în anul 1991, dar care nu este recunoscută de comunitatea internațională.

3. Reclamanții au declarat faptul că ei au fost condamnați de către o instanță de judecată transnistreană, care nu era competentă în sensul articolului 6 al Convenției, că ei nu au avut parte de un proces echitabil, fapt care este contrar aceluiași articol și că în urma procesului de judecată aceștia

au fost lipsiți de bunurile lor fiind, astfel, violat articolul 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție. De asemenea, ei au susținut că detenția lor în Transnistria nu era legală, contrar articolului 5 al Convenției, și că condițiile lor de detenție erau contrare articolelor 3 și 8 ale Convenției. Pe lângă aceasta, dl Ilașcu pretindea că a fost violat articolul 2 al Convenției, deoarece el a fost condamnat la moarte. Reclamanții consideră că, în conformitate cu prevederile Convenției, autoritățile moldovenești sunt responsabile de încălcarea drepturilor lor garantate de Convenție, deoarece ele nu au întreprins măsuri corespunzătoare pentru a le pune capăt. La fel, ei au declarat că Federația Rusă este de asemenea responsabilă, deoarece teritoriul Transnistriei era și continuă să fie *de facto* sub controlul Federației Ruse datorită trupelor și echipamentului militar rusești staționate pe acest teritoriu și a pretinsului ajutor pe care această țară l-ar acorda regimului separatist.

În final, reclamanții au declarat că Republica Moldova și Federația Rusă au împiedicat exercitarea dreptului lor la depunerea unei cereri individuale la Curte, fiind astfel violat articolul 34 al Convenției.

PROCEDURA

1. Procedura cu privire la admisibilitate

4. Cererea a fost repartizată fostei Prime Secțiuni a Curții (articolul 52 § 1 al Regulamentului Curții). Prima Secțiune a comunicat cererea guvernelor pârâte la 4 iulie 2000. Observațiile scrise cu privire la admisibilitatea cererii au fost prezentate Curții la 24 octombrie 2000 de către Guvernul Republicii Moldova, la 14 noiembrie 2000 de către Guvernul Federației Ruse și la 2 ianuarie 2001 de către reclamanți.

5. La 20 martie 2001, Camera Primei Secțiuni s-a desesizat în favoarea Marii Camere, fără ca vreo parte să prezinte vreo obiecție (articolul 30 al Convenției și articolul 72 al Regulamentului Curții).

6. Componența Marii Camere a fost determinată în conformitate cu articolul 27 §§ 2 și 3 al Convenției și articolul 24 al Regulamentului Curții. La ultimele deliberări, dl Cabral Barreto și dl B. Zupancic, judecători supleanți, i-au înlocuit pe dl L. Ferrari Bravo și dl J. Makarczyk, care nu au putut participa în continuare la examinarea cauzei (articolul 24 § 3 al Regulamentului Curții).

7. Printr-o decizie adoptată la 4 iulie 2001, Marea Cameră a declarat cererea admisibilă după o audiere cu privire la admisibilitatea și fondul cauzei, care a avut loc la 6 iunie 2001 (articolul 54 § 4 al Regulamentului Curții). La audierea respectivă, Guvernul Republicii Moldova a declarat că

dorește să-și retragă observațiile sale din 24 octombrie 2000 sau cel puțin aceea parte din ele care se referă la responsabilitatea Federației Ruse.

În decizia sa cu privire la admisibilitate, Curtea a decis că chestiunile cu privire la faptul dacă responsabilitatea și jurisdicția Republicii Moldova și cele ale Federației Ruse ar putea fi angajate în conformitate cu prevederile Convenției și dacă Curtea este competentă *ratione temporis* de a examina pretențiile reclamantilor, sunt strâns legate de fondul cauzei și, de aceea, ea a decis să le examineze odată cu fondul cauzei.

2. Procedura cu privire la fondul cauzei

(a) Observațiile părților

8. După ce cererea a fost declarată admisibilă, atât reclamantii, cât și Guvernul Republicii Moldova și cel al Federației Ruse au depus observații scrise cu privire la fondul cauzei: Guvernul Republicii Moldova - la 12 noiembrie 2001 și 28 ianuarie 2002, Guvernul Federației Ruse - la 8 decembrie 2001, iar reclamantii - la 27 septembrie și la 2, 4, 12 și 16 noiembrie 2001.

De asemenea, au fost prezentate observații de către Guvernul României, care a fost invitat de către Președinte să intervină în procedură în interesul bunei administrări a justiției (articolul 36 al Convenției și articolul 61 §§ 2 și 3 al Regulamentului Curții). Părțile au răspuns la ele (articolul 61 § 5 al Regulamentului Curții). La fel, dna Ludmila Gusar a depus o cerere de a interveni, ea fiind parte civilă în cadrul procesului în urma căruia reclamantii au fost condamnați de către „Curtea Supremă de Justiție a RMN”. Președintele Marii Camere a respins această cerere.

9. După audierile martorilor (a se vedea §§ 12 - 15 de mai jos), Președintele a chemat părțile să prezinte observațiile lor finale până la 1 septembrie 2003. Președintele a refuzat solicitarea Guvernului Federației Ruse de a prelungi acest termen, observațiile finale ale părților parvenind la Curte la această dată.

10. La 12 ianuarie 2004, Președintele Marii Camere a decis să invite guvernele pârâte, în conformitate cu articolul 39 al Regulamentului Curții, să întreprindă toate măsurile necesare pentru a asigura ca dl Ivanțoc, care era în greva foamei începând cu 28 decembrie 2003, să fie deținut în condiții care să corespundă respectării drepturilor sale garantate de Convenție. Părțile au fost de asemenea invitate, în conformitate cu articolul 24 § 2 (a) al Regulamentului Curții, să ofere informații despre aplicarea măsurilor provizorii solicitate. Reprezentantul dlui Ivanțoc, dl Vladislav Gribincea, și Guvernul Republicii Moldova au prezentat Curții informațiile solicitate în scrisorile date cu 24 și, respectiv, 26 ianuarie 2004.

11. La 15 ianuarie 2004, Președintele, în conformitate cu articolul 39 al Regulamentului Curții, a decis să ceară dlui Ivanțoc să înceteze greva

foamei. La 24 ianuarie 2004, reprezentantul dlui Ivanțoc a informat Curtea despre faptul că clientul său a încetat greva foamei la 15 ianuarie 2004.

(b) Audierea martorilor

12. Pentru a clarifica anumite chestiuni controversate, în special, cea cu privire la faptul dacă Republica Moldova și/sau Federația Rusă sunt responsabile pentru preținsele încălcări, Curtea a efectuat o vizită de constatare a faptelor în conformitate cu articolul 38 § 1 (a) al Convenției și articolul 42 § 2 al Regulamentului Curții (versiunea în vigoare la acel moment). Cercetările Curții au fost îndreptate spre stabilirea faptelor pertinente pentru a putea determina dacă Republica Moldova și Federația Rusă aveau jurisdicție, în special, asupra situației din Transnistria, relațiile dintre Transnistria, Republica Moldova și Federația Rusă și condițiile de detenție a reclamanților.

Curtea a desemnat patru delegați, dl G. Ress, Sir Nicolas Bratza, dl J. Casadevall și dl E. Levits, care au audiat martori la Chișinău și Tiraspol între 10 și 15 martie 2003. La Chișinău, martorii au fost audiați în sediul Misiunii OSCE în Republica Moldova, care a contribuit în mare măsură la organizarea acestor audieri. La Tiraspol, delegații Curții au audiat reclamanții, precum și alți martori care se aflau în Transnistria în închisoarea nr. 3 din Tiraspol, precum și martori care făceau parte din forțele armate ale Federației Ruse, la cartierul general al Grupului Operațional Rus din regiunea transnistreană a Republicii Moldova („GOR”).

13. În total, delegații au audiat 43 de martori citați de către părți și de Curte. Șeful delegației a acceptat cererea a trei martori de a li se păstra anonimatul, aceștia, prin urmare, fiind desemnați prin literele X, Y și Z.

14. Alți șapte martori citați pentru a fi audiați de către delegați nu s-au prezentat. La finele audierilor, la cererea delegaților, părțile au prezentat explicații scrise cu privire la motivele neprezentării martorilor și măsurile întreprinse în vederea transmiterii către aceștia a citațiilor Curții.

Următorii martori nu s-au prezentat: Olga Căpățină, care a fost internată în spital chiar înainte de audieri, deoarece a fost agresată; Vladimir Gorbov și Mihail Bergman, pe care guvernele pârâte au declarat că nu au putut să-i găsească; Petru Godiac, absența căruia nu a fost explicată; Valeriu Pasat, care nu se afla pe teritoriul Republicii Moldova; și, în sfârșit, Valeriu Muravschi și Petru Tăbuică, care nu au motivat absența lor.

Curtea regretă faptul neprezentării acestor martori, de exemplu, cea a comandantului Bergman, din motiv că a fost imposibil de găsit pentru a fi audiat de către delegați, fapt destul de greu de crezut, ținând cont de notorietatea acestuia. În lipsa unor astfel de declarații, Curtea își rezervă dreptul de a trage concluziile care se impun.

15. Lista martorilor care s-au prezentat în fața delegaților, precum și rezumatul declarațiilor lor pot fi găsite în anexa la prezenta hotărâre.

Procesul-verbal integral al declarațiilor martorilor a fost întocmit de către grefa Curții și anexat la dosar.

(c) Probele documentare

16. Pe lângă observațiile părților și declarațiile martorilor, Curtea a luat în considerație numeroase documente prezentate de către părți și autoritățile transnistrene pe toată durata procedurilor: scrisorile dlui Ilie Ilașcu; declarațiile și scrisorile dlui Andrei Ivanțoc; documente ale autorităților moldovenești cu privire la investigațiile asupra reținerii și detenției reclamanților; declarațiile scrise ale martorilor, inclusiv cele ale Olgăi Căpățînă și Petru Godiac; documente cu privire la procesul reclamanților la „Curtea Supremă de Justiție a RMN” și „grațierea” dlui Ilașcu; documentele și declarațiile cu privire la Transnistria și la prezenta cerere ale diferitelor autorități administrative din Republica Moldova și Federația Rusă; extrase din presă care evocă declarații făcute de către politicieni și alți oficiali din Federația Rusă; documente oficiale cu privire la prezența militară a Federației Ruse în Transnistria și reglementarea diferendului transnistrean, inclusiv tratatele și acordurile încheiate între Republica Moldova și Transnistria, precum și cele încheiate între Federația Rusă și Transnistria, la fel ca și casete video despre conflictul militar din anul 1992 și situația din Transnistria.

17. Curtea de asemenea a luat cunoștință de anumite documente prezentate de către „Ministerul Justiției al RMN” prin intermediul Misiunii OSCE la Chișinău, în special extrase din fișele medicale ale reclamanților și din registrele cu înregistrări despre vizitele și coletele pe care le-au primit reclamanții la locurile lor de detenție. Guvernele pârâte, de asemenea, au prezentat documente ale Comisiei responsabile pentru aplicarea acordului din 21 iulie 1992 („Comisia Unificată de Control”, „CUC”).

18. De asemenea, Curtea a avut la dispoziție mai multe documente publice cu privire la Transnistria și situația reclamanților ale organizațiilor și instituțiilor internaționale precum OSCE, Comitetul european pentru prevenirea torturii și a tratamentelor și pedepselor inumane sau degradante („CPT”), Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, Comisarul pentru drepturile omului al Consiliului Europei și Consiliul Uniunii Interparlamentare.

ÎN FAPT

I. RECLAMANȚII

19. Reclamanții, cetățeni ai Republicii Moldova la momentul depunerii cererii, s-au născut în 1952, 1955, 1961 și, respectiv, 1963. La momentul depunerii acestei cereri, ei erau deținuți în regiunea transnistreană a Republicii Moldova.

20. Deși era deținut, dl Ilașcu a fost ales ca deputat de două ori în Parlamentul Republicii Moldova în perioada 1994-2000. În calitate de deputat în Parlament, el a fost desemnat să facă parte din delegația Moldovei la Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei. La 4 octombrie 2000, dl Ilașcu a dobândit cetățenia română. În luna decembrie a anului 2000, el a fost ales senator în Parlamentul României și desemnat ca membru al delegației române la Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei.

21. Dl Leșco și dl Ivanțoc au dobândit cetățenia română în anul 2001.

22. Dl Ilașcu a fost eliberat la 5 mai 2001, de atunci el locuiește la București (România). Domiciliile celui de-al doilea și al treilea reclamant sunt în Chișinău (Republica Moldova), pe când domiciliul celui de-al patrulea reclamant este în Tiraspol (Transnistria, Republica Moldova). În prezent, ultimii trei reclamanți sunt deținuți în Tiraspol.

23. Ținând cont de faptul că, așa precum pretind reclamanții, ei se aflau în imposibilitate de a se adresa direct Curții, cererea a fost depusă de către soțiile acestora, respectiv dna Nina Ilașcu, dna Tatiana Leșco și dna Eudochia Ivanțoc, și de către sora celui de-al patrulea reclamant, dna Raisa Petrov-Popa.

24. Cel de-al doilea reclamant a fost reprezentat la Curte de către dl Alexandru Tănase, avocat în cadrul baroului din Chișinău. Ceilalți reclamanți au fost reprezentați de către dl Corneliu Dinu din cadrul baroului din București, până la decesul acestuia în decembrie 2002. Începând cu luna ianuarie a anului 2003 ei au fost reprezentați de către dl Vladislav Gribincea, avocat în cadrul baroului din Chișinău.

II. STABILIREA FAPTELOR

25. Pentru a stabili faptele, Curtea s-a bazat pe probe documentare, observațiile părților și declarațiile martorilor audiați la Chișinău și Tiraspol.

26. La evaluarea probelor, în scopul stabilirii faptelor, Curtea consideră drept pertinente următoarele:

i. Pentru a evalua atât probele scrise, cât și cele orale, Curtea a aplicat, în general, până la momentul dat, criteriul „dincolo de un dubiu rezonabil”. O astfel de probă poate rezulta din coexistența unor concluzii suficient de întemeiate, clare și concordate sau a unor prezumții similare și incontestabile ale faptelor; pe lângă aceasta, comportamentul părților în cadrul eforturilor întreprinse de Curte pentru a obține probele, poate constitui un element care urmează a fi luat în considerație (a se vedea *mutatis mutandis*, *Ireland v. the United Kingdom*, hotărâre din 18 ianuarie

1978, Series A no. 25, pp.64-65, §161; și *Salman v. Turkey* [GC], no. 21986/93, §100, ECHR 2000-VII).

ii. Cu privire la declarațiile martorilor în fața delegaților, Curtea este conștientă de dificultățile care ar putea apărea în evaluarea unor astfel de declarații obținute prin intermediul traducătorilor; prin urmare, se acordă o atenție deosebită sensului și valorii declarațiilor formulate de martori în fața delegaților. Curtea, de asemenea, este conștientă de faptul că un număr semnificativ de fapte relevante cauzei se referă la evenimente care au avut loc mai mult de zece ani în urmă, într-un context neclar și deosebit de complex, fapt care determină inevitabil un anumit grad de imprecizie cu privire la date, precum și la alte detalii. Ea nu consideră că acest fapt poate prin sine să creeze dubii asupra credibilității declarațiilor martorilor.

iii. Într-o cauză în care există păreri contradictorii și opuse, Curtea, în mod inevitabil, se confruntă cu dificultăți pe care le întâmpină orice instanță de fond la stabilirea faptelor, ținând cont, de exemplu, de faptul că nu posedă cunoștințe directe și detaliate despre condițiile dintr-o anumită regiune. Pe lângă aceasta, Curtea nu are puterea de a constrânge martorii să se prezinte. În această cauză, din cei 51 de martori invitați să se prezinte la audieri, 7 nu s-au prezentat. În consecință, Curtea a trebuit să se confrunte cu sarcina dificilă de a stabili faptele în absența unor declarații potențial importante.

27. Cu ajutorul părților, Curtea a efectuat o vizită de constatare a faptelor la fața locului, în cursul căreia ea a audiat 43 de martori:

a) cu privire la circumstanțele particulare ale reținerii, condamnării și detenției reclamanților: reclamanții; dna Tatiana Leșco și dna Eudochia Ivanțoc, soțiile celui de-al doilea și al treilea reclamant; dna Raisa Petrov-Popa, sora celui de-al patrulea reclamant; dl Ștefan Urîtu, deținut în anul 1992, împreună cu reclamanții; dl Constantin Țîbîrnă, medicul care a examinat reclamanții în perioada 1995-1998 când aceștia erau deținuți la Tiraspol și Hlinaia; dl Nicolae Leșanu, medicul care a examinat reclamanții în perioada 1995-1997 când erau deținuți în Tiraspol și Hlinaia; dl Vladimir Golovachev, șeful Închisorii nr. 2 din Tiraspol; dl Stepan Cerbebsi, șeful Închisorii Hlinaia în perioada 1992-2001; dl Serghei Cutovoi, șeful Închisorii Hlinaia; dl Efim Samsonov, ”șeful Departamentului Medical al instituțiilor penitenciare din RMN”; și dl Vasilii Semenciuc, medic la Închisoarea Hlinaia începând cu anul 1995;

b) cu privire la măsurile întreprinse de către Republica Moldova pentru eliberarea reclamanților și relațiile dintre Republica Moldova, Federația Rusă și Transnistria, diferiți oficiali și oameni politici moldoveni: dl Dumitru Postovan, Procuror General al Republicii Moldova între 1990 și luna iulie a anului 1998; dl Valeriu Catană, Procuror General al Republicii Moldova între 31 iulie 1998 și 29 iulie 1999; dl Vasile Rusu, Procuror General al Republicii Moldova începând cu 18 mai 2001; dl Vasile Sturza, adjunctul Procurorului General al Republicii Moldova între 1990 și 1994 și

ministru al Justiției între 1994 și 1998; dl Z., un fost ministru al Republicii Moldova; dl Victor Vieru, viceministru al Justiției din anul 2001; dl X., un fost funcționar de rang înalt din Republica Moldova; dl Mircea Snegur, Președinte al Republicii Moldova în perioada 1990-1996; dl Alexandru Moșanu, Președinte al Parlamentului Republicii Moldova în perioada 1990-1992; dl Y., un fost diplomat; dl Andrei Sangheli, Prim-ministru al Republicii Moldova în perioada 1992-1997; dl Anatol Plugaru, ministru al Securității Republicii Moldova în perioada 1991-1992; dl Nicolai Petrică, general în armata Republicii Moldova în perioada 1992-1993; dl Andrei Stratan, fost director al Departamentului vamal; dl Vladimir Molojen, director al Departamentului Tehnologii Informaționale; dl Ion Costas, ministru al Apărării în perioada 1991-1992; dl Valentin Sereda, director al Departamentului instituțiilor penitenciare din Republica Moldova; dl Victor Berlinschi, deputat în Parlamentul Republicii Moldova în perioada 1990-1994; dl Constantin Oboroc, adjunct al Primului-ministru în perioada 1991-1992 și consilier al Președintelui Republicii Moldova în perioada 1993-1996; dl Mihail Sidorov, deputat în Parlamentul Republicii Moldova; și dl Pavel Creangă, ministru al Apărării Republicii Moldova în perioada 1992-1997;

c) cu privire la prezența GOR și a contingentului militar de menținere a păcii al Federației Ruse în regiunea transnistreană a Republicii Moldova, militari din unitățile respective: generalul Boris Sergheev, comandant al GOR; colonelul Alexandr Verguz, ofițer la comandamentul GOR; locotenent-colonelul Vitalius Radzevicius, fost membru al comandamentului GOR; colonelul Anatolii Zverev, comandant al contingentului militar de menținere a păcii al Federației Ruse în regiunea transnistreană a Republicii Moldova; locotenent-colonelul Boris Levițkii, președintele tribunalului militar în cadrul GOR; locotenent-colonelul Valerii Șamaev, procuror militar în cadrul GOR; și Vasilii Timoșenko, fost procuror militar în cadrul Armatei a Paisprezecea și GOR.

III. CONTEXTUL GENERAL AL CAUZEI

A. Destrămarea URSS și conflictul moldo–transnistrean cu privire la separarea Transnistriei

1. Destrămarea URSS, separarea Transnistriei și independența Republicii Moldova

28. Creată prin decizia Sovietului Suprem al URSS din 2 august 1940, Republica Sovietică Socialistă Moldovenească era formată dintr-o parte a Basarabiei luată de la România la 28 iunie 1940 ca rezultat al Pactului

Molotov – Ribbentrop încheiat între URSS și Germania, locuită majoritar de o populație vorbitoare de limba română, și dintr-o porțiune de pământ situată în partea stângă a Nistrului în Ucraina (URSS), Transnistria, care i-a fost anexată în anul 1940 și care era locuită de o populație a cărei componență lingvistică era în anul 1989, conform datelor oficiale, de 40% moldoveni, 28% ucraineni, 24% ruși și 8% alții. Limba rusă a devenit limba oficială a noii republici sovietice. În viața publică, autoritățile sovietice au impus scrierea în limba română cu caractere chirilice, care devenise astfel „limba moldovenească”, și care era pe locul doi după limba rusă¹.

29. În lunile august și septembrie ale anului 1989, Sovietul Suprem al Moldovei a adoptat două legi care introduceau alfabetul latin pentru scrierea în limba română (moldovenească), instituind această limbă ca prima limbă oficială a statului, în locul limbii ruse.

La 27 aprilie 1990, Sovietul Suprem a adoptat un nou drapel tricolor (roșu, galben, albastru) cu stema moldovenească și imnul național, care, la acea dată, era același ca și al României. În luna iunie a anului 1990, având ca îmbold mișcările de autonomie și independență din cadrul Uniunii Sovietice, Republica Sovietică Socialistă Moldovenească și-a schimbat denumirea în Republica Sovietică Socialistă Moldova. Ea și-a proclamat suveranitatea la 23 iunie 1990 (extrase din documentul OSCE din 10 iunie 1994, a se vedea nota de la paragraful 28 de mai sus).

La 23 mai 1991, Republica Sovietică Socialistă Moldova și-a schimbat denumirea în Republica Moldova.

30. La 2 septembrie 1990, a fost proclamată „Republica moldovenească nistreană” („RMN”). La 25 august 1991, „Consiliul Suprem al RMN” a adoptat declarația de independență a „RMN”.

Până în prezent, „RMN” nu este recunoscută de comunitatea internațională.

31. La 27 august 1991, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Declarația de independență a Republicii Moldova care cuprindea și Transnistria. La acea dată, Republica Moldova nu avea armată proprie, primele încercări de a o crea având loc câteva luni mai târziu. Parlamentul Republicii Moldova a cerut guvernului URSS „demararea negocierilor cu Guvernul Republicii Moldova pentru a pune capăt ocupației ilegale a teritoriului Republicii Moldova și retragerea trupelor militare sovietice de pe teritoriul Republicii Moldova”.

32. După declarația de independență a Republicii Moldova, Armata a Paisprezecea a regiunii militare din Odessa a Ministerului Apărării al URSS („Armata a Paisprezecea”), a cărui cartier general se afla la Chișinău

¹ Extrase dintr-un document de informare din 10 iunie 1994 elaborat de către Centrul OSCE pentru prevenirea conflictelor cu privire la subiectul conflictului transnistrean. Acest document, publicat în engleză pe site-ul Misiunii OSCE în Moldova, era intitulat “Conflictul transnistrean: originile și principalele probleme”.

începând cu anul 1956, a rămas pe teritoriul Republicii Moldova. Transferuri importante de echipamente au fost semnalate totuși, începând cu anul 1990: printre altele, mari cantități de echipamente au început să fie retrase de pe teritoriul Republicii Moldova.

33. Pe parcursul anului 1991, Armata a Paisprezecea se compunea din câteva mii de soldați, unități de infanterie, artilerie (dotate în special cu un sistem de rachete anti-aerene), blindate și aviație (inclusiv avioane și elicoptere de luptă) și avea mai multe depozite de muniții, inclusiv unul dintre cele mai mari depozite de muniții din Europa, situat la Colbasna, în Transnistria.

34. În afara armamentului Armatei a Paisprezecea, DOSAAF-ul, „Asociația benevolă de ajutor al armatei, aviației și flotei” (ДОСААФ–Добровольное Общество Содействия Армии, Авиации и Флоту), situat pe teritoriul Republicii Moldova, care era o organizație de stat creată în anul 1951 cu scopul pregătirii populației civile în caz de război, dispunea de depozite cu muniții.

După proclamarea independenței Republicii Moldova, echipamentul DOSAAF-ului situat pe partea teritoriului controlat de Guvernul Moldovei a trecut în posesia acestuia, iar restul bunurilor, situate în Transnistria, în posesia separatiștilor transnistreni.

35. La 6 septembrie 1991, „Sovietul Suprem al Republicii Moldovenești Nistrene” a adoptat o ordonanță prin care a plasat sub jurisdicția „Republicii Nistrene” toate instituțiile publice, întreprinderile, organizațiile, unitățile de miliție, procuratura, organele justiției, unitățile KGB-ului și alte organe situate în Transnistria, cu excepția unităților militare ale forțelor armate sovietice. Ofițerii, subofițerii și alți militari ai unităților militare staționate în Transnistria au fost chemați „să dea dovadă de solidaritate civică și să se mobilizeze pentru a apăra Republica Nistreană alături de reprezentanții muncitorilor, în cazul invaziei forțelor din Republica Moldova”.

36. La 18 septembrie 1991, „Președintele Sovietului Suprem al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești Nistrene” a decis să plaseze unitățile forțelor armate sovietice dislocate în Transnistria sub jurisdicția acestei „Republici”.

37. Prin decretul nr. 234 din 14 noiembrie 1991, Președintele Republicii Moldova, M. Snegur, a declarat ca fiind proprietate a Republicii Moldova, munițiile, armamentul, mijloacele de transport militare, bazele militare și alte bunuri aparținând unităților militare ale forțelor armate sovietice staționate pe teritoriul Republicii Moldova.

38. La 8 decembrie 1991, Republica Belarus, Federația Rusă și Ucraina au semnat acordul de la Minsk, prin care s-a constatat încetarea existenței URSS și constituirea Comunității Statelor Independente („CSI” – a se vedea paragraful 290 de mai jos).

39. La 21 decembrie 1991, unsprezece state-membre ale URSS, printre care Republica Moldova și Ucraina, au semnat declarația de la Alma-Ata

care confirma și extindea acordul de la Minsk privind crearea CSI. Declarația de la Alma-Ata a confirmat, de asemenea, că în virtutea creării CSI, URSS a încetat să mai existe și că CSI nu era nici stat, nici entitate supra-statală. De asemenea, a fost creat un Consiliu al șefilor de guverne al CSI, care a decis să susțină Federația Rusă în calitate de succesor al URSS în cadrul Organizației Națiunilor Unite, inclusiv în cadrul Consiliului de Securitate al ONU, precum și în cadrul altor organizații internaționale.

40. La 30 ianuarie 1992, Republica Moldova a devenit stat membru al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa. La 2 martie 1992, ea a fost admisă în cadrul Organizației Națiunilor Unite.

41. La 8 aprilie 1994, Parlamentul Republicii Moldova a ratificat, cu anumite rezerve, tratatul de aderare a Republicii Moldova la CSI, semnat de Președintele Republicii Moldova la Alma-Ata la 21 decembrie 1991 (a se vedea paragraful 293 de mai jos).

2. Conflictul armat (1991 – 1992)

42. Depozițiile obținute la fața locului de către delegații Curții au confirmat că pe parcursul conflictului au avut loc operațiuni militare (anexa: dl Urîtu §§ 64-66 și 69-71; X §§ 216, 218 și 220; dl Snegur §§ 230 și 238; dl Moșanu §§ 243-245; Y § 254; Z §§ 271 și 277-281; generalul Petrică §§ 296-297 și 299; dl Costaș §§ 401, 405-407 și 409 și dl Creangă §§ 457-460); acest fapt este de asemenea confirmat și în alte documente din dosar.

Guvernele pârâte nu au contestat veridicitatea informațiilor detaliate prezentate mai jos, acordând totuși acestor fapte interpretări diferite (a se vedea paragrafele 50, 56-57, 60 și 62-64 de mai jos).

43. Începând cu anul 1989, în sudul (Găgăuzia) și estul (Transnistria) Moldovei au început să fie organizate mișcări de rezistență contra independenței Republicii Moldova.

44. Confruntări armate de importanță redusă între separatiștii transnistreni și poliția moldovenească au avut loc începând cu luna noiembrie a anului 1990 în estul țării, la Dubăsari, pe malul stâng al Nistrului.

45. În lunile următoare, autoritățile transnistrene au mobilizat detașamente paramilitare numite „detașamente muncitorești”, în baza cărora în anul 1991 a fost creată „garda republicană” profesională complet echipată (a se vedea documentul precitat al OSCE din 10 iunie 1994, nota la paragraful 28 de mai sus).

46. Reclamanții pretind că, la 19 mai 1991, ministrul Apărării al URSS a ordonat comandantului Armatei a Paisprezecea, generalul Netkatchev, mobilizarea militarilor din rezervă pentru completarea efectivelor trupelor Armatei a Paisprezecea dislocată în Transnistria și menținerea acestor trupe și a echipamentului militar în stare de luptă. El ar fi justificat acest ordin

astfel: „ținând cont de faptul că Transnistria este un teritoriu rus și că situația s-a înrăutățit, noi trebuie să-l apărăm prin toate mijloacele”.

47. La 1 decembrie 1991, în raioanele de pe malul stâng al Nistrului (Transnistria) au fost organizate alegeri prezidențiale, declarate ilegale de către autoritățile moldovenești. Dl Igor Smirnov a fost ales „Președinte al RMN”.

48. Printr-un decret emis la 5 decembrie 1991 dl Smirnov a decis să plaseze „unitățile militare atașate în special circumscripției militare din Odessa, dislocate în Republica Moldovenească Nistreană, sub comandamentul șefului Departamentului național de apărare și securitate a Republicii Moldovenești Nistrene”. Șefului acestui departament, dl Gennady I. Iakovlev, de altfel, comandant al Armatei a Paisprezecea (a se vedea paragraful 53 de mai jos), i-a fost ordonat să ia toate măsurile necesare pentru încetarea cedării și remiterii armamentului, a echipamentului și bunurilor armatei sovietice aflate în posesia unităților militare dislocate în Transnistria. Scopul declarat al acestei măsuri a fost de a conserva, în beneficiul regimului separatist din Transnistria, armamentul, echipamentul și patrimoniul armatei sovietice situat în Transnistria.

49. În decembrie 1991, autoritățile moldovenești l-au reținut pe general-locotenentul Iakovlev pe teritoriul Ucrainei, acuzându-l de faptul că a ajutat separatiștii transnistreni să se înarmeze din contul arsenalului Armatei a Paisprezecea. El a fost adus pe teritoriul Republicii Moldova pentru a fi anchetat.

50. Potrivit reclamanților, general-locotenentul Iakovlev a fost reținut de către autoritățile moldovenești și acuzat de înarmarea separatiștilor. După reținerea sa, el ar fi făcut declarații care confirmau intervenția Federației Ruse în conflict și ajutorul acordat Transnistriei, declarații înregistrate pe circa zece casete. Totuși, general-locotenentul Iakovlev a fost eliberat, conform declarațiilor reclamanților, ca urmare a intervenției pe lângă autoritățile moldovenești a generalului rus Nicolai Stolearov, venit la Chișinău de la Moscova anume în acest scop.

Guvernul Republicii Moldova n-a făcut niciun comentariu cu privire la acest subiect.

Chiar dacă câțiva martori au confirmat aceste fapte (anexa, dl Urîtu § 66; dl Postovan § 182; Z § 272 și dl Plugaru § 286), Curtea nu poate conchide ca fiind un fapt stabilit, dincolo de un dubiu rezonabil, eliberarea generalului Iakovlev în schimbul mai multor polițiști moldoveni, prizonieri ai forțelor transnistrene. Curtea a obținut declarații diferite cu privire la motivele exacte ale eliberării generalului Iakovlev și, în absența oricăror probe documentare referitoare la desfășurarea anchetei și eliberarea acestuia, Curtea nu poate nici respinge și nici accepta declarațiile martorilor, majoritatea dintre ele fiind, în general, credibile în opinia delegaților Curții.

În schimb, Curtea notează faptul că toți martorii audiați cu privire la acest subiect au declarat că un general rus a venit de la Moscova pentru a obține eliberarea generalului Iakovlev.

Din acest moment, Curtea consideră ca fiind stabilit, dincolo de un dubiu rezonabil, faptul că autoritățile Federației Ruse au intervenit pe lângă autoritățile moldovenești pentru a obține eliberarea general-locotenentului Iakovlev.

51. La sfârșitul anului 1991 și începutul anului 1992, au izbucnit confruntări violente între forțele separatiste transnistrene și forțele de ordine moldovenești, care s-au soldat cu câteva sute de morți.

52. Reclamanții au prezentat o serie de fapte care confirmă desfășurarea luptelor. Aceste fapte nu au fost contestate nici de guvernele pârâte și nici de declarațiile obținute la fața locului de către delegați.

53. Într-un apel lansat la 6 decembrie 1991 comunității internaționale și Consiliului de Securitate al ONU, Președintele Republicii Moldova, Mircea Snegur, Președintele Parlamentului Republicii Moldova, Alexandru Moșanu și Prim-ministrul, Valeriu Muravșchi, au protestat împotriva ocupației la 3 decembrie 1991 a orașelor moldovenești Grigoriopol, Dubăsari, Slobozia, Tiraspol și Râbnița situate pe malul stâng al râului Nistru, de Armata a Paisprezecea plasată sub comandamentul general-locotenentului Iakovlev începând de la o dată care nu a fost precizată. Ei au acuzat autoritățile URSS, în mod special, Ministerul Apărării, de faptul că au fost la originea acestor acțiuni. Militarii Armatei a Paisprezecea au fost acuzați că au distribuit echipament militar separatiștilor din Transnistria și că au organizat separatiștii în detașamente militare care terorizau populația civilă.

54. Printr-un decret emis la 26 decembrie 1991, dl Smirnov, „Președintele RMN”, a creat „Forțele armate ale RMN” din trupe și alte formațiuni staționate pe teritoriul „RMN”, cu excepția forțelor armate care constituiau „Forțele strategice de menținere a păcii”.

55. În luna ianuarie a anului 1992, general-locotenentul Iakovlev a fost eliberat din funcția de comandant al Armatei a Paisprezecea de către comandamentul forțelor armate unite al CSI. Prin decizia din 29 ianuarie 1992 a comandantului-șef al forțelor armate unite ale CSI, general-locotenentul Iakovlev a fost pus la dispoziția comisariatului militar din regiunea Primorski, orașul Odessa (Ucraina).

56. În anii 1991–1992, ca urmare a confruntărilor cu forțele de ordine moldovenești, mai multe unități militare aparținând URSS, ulterior Federației Ruse, au trecut cu tot cu muniția lor de partea separatiștilor transnistreni, în timp ce numeroase echipamente militare ale Armatei a Paisprezecea au ajuns în posesia separatiștilor.

Părțile nu se pun de acord asupra modului în care aceste arme au trecut în posesia transnistrenilor.

57. Reclamanții susțin că Armata a Paisprezecea a înarmat separatiștii în două moduri: pe de o parte, depozitele de muniții aparținând Armatei a

Paisprezecea au fost deschise separatiștilor și, pe de altă parte, militarii Armatei a Paisprezecea nu au opus rezistență, atunci când milițieni și civili separatiști au încercat să acapareze echipamentul militar și munițiile. De exemplu, nicio forță nu a fost opusă Comitetului femeilor transnistrene condus de Galina Andreeva.

Curtea ia notă de explicația dată de către un militar al GOR (a se vedea anexa, colonelul Verguz, § 359) cu privire la sechestrarea armelor prin folosirea forței de către femei și copii și observă că ea este contestată de către toți martorii moldoveni audiați la acest subiect.

Curtea consideră ca fiind foarte puțin probabil faptul că femeile și copiii au putut sechestra arme și muniții păzite de către militari înarmați din antedepozite închise, fără acordul acestor militari.

În concluzie, Curtea consideră ca fiind stabilit, dincolo de un dubiu rezonabil, că separatiștii transnistreni au putut să se înarmeze din contul arsenalului Armatei a Paisprezecea staționate în Transnistria. Militarii Armatei a Paisprezecea au ales să nu se opună separatiștilor veniți să se înarmeze din depozitele acestei armate; dimpotrivă, în multe cazuri, ei i-au ajutat pe separatiști să se echipeze, livrându-le arme și deschizându-le aceste depozite (a se vedea anexa, dnii Urîtu § 65; Petrov-Popa § 130; Postovan §§ 182 și 201; Costaș § 407 și Creangă § 457).

58. Reclamanții au susținut faptul că militarii Armatei a Paisprezecea s-au alăturat separatiștilor cu acordul superiorilor lor.

59. Batalionul de geniști din Parcani al Armatei a Paisprezecea, la ordinul generalului Butkevich, a trecut de partea separatiștilor. Această informație a fost confirmată de către Guvernul rus. Reclamanții au mai adăugat că la ziua „transferului”, geniștii dispuneau de un număr important de automate kalașnikov, de gloanțe, pistoale de tip TT și Makarov, grenade și aruncătoare de grenade, la fel și de lansatoare de rachete aer-sol. Anume acest batalion a distrus podurile din Dubăsari, Gura Bâcului-Bâcioc și Coșnița.

Reclamanții au afirmat, de asemenea, că, la 20 iulie 1992, separatiștilor din unitățile Armatei a Paisprezecea le-au fost transferate vehicule de luptă blindate, aruncătoare de mine, tancuri și vehicule de transport blindate. Mai mult, în timpul luptelor, opt elicoptere ale Armatei a Paisprezecea au participat la transportarea munițiilor și răniților de partea separatiștilor.

Într-o declarație scrisă adresată Curții de către reprezentantul dlui Leșco la 19 noiembrie 2001, doamna Olga Căpățînă, fostă voluntară recrutată de Ministerul Securității Naționale al Republicii Moldova în perioada 15 martie-15 august 1992, a indicat că pe parcursul acestor 5 luni, după cum de altfel rezultă și dintr-o confirmare eliberată de acest minister, ea a lucrat în cadrul statului major al armatei ruse, în centrul de comandament și spionaj al Armatei a Paisprezecea, sub numele de Olga Suslina. Cu această ocazie, ea a transmis Ministerului Securității Naționale al Republicii Moldova sute de documente care confirmau participarea trupelor rusești la acțiunile

armate și aportul masiv de armament din partea lor. De asemenea, ea a adunat informații care dovedeau că acțiunile militare ale separatiștilor erau dirijate de către Armata a Paisprezecea, care își coordona toate acțiunile cu Ministerul Apărării al Federației Ruse.

60. Reclamanții au susținut că mii de cazaci ruși au venit din Rusia pentru a lupta de partea separatiștilor, iar Uniunea Cazacilor, asociație rusă, a fost recunoscută de către autoritățile Federației Ruse. Ei au declarat că sosirea cazacilor din Rusia n-a fost împiedicată de către autoritățile Federației Ruse, deși Președintele Republicii Moldova, M. Snegur, le ceruse acest lucru. Dimpotrivă, ofițeri ai Armatei a Paisprezecea au primit de la începutul lunii martie a anului 1992 în jur de opt sute de cazaci pe care i-au înarmat. Reclamanții au susținut la acest subiect că, în timp ce în anul 1988 niciun cazac nu se afla pe teritoriul Republicii Moldova, în prezent aproape zece mii de cazaci sosiți din Federația Rusă locuiesc pe teritoriul transnistrean.

Guvernul Federației Ruse a subliniat, pe de o parte, că putem găsi cazaci și în alte părți ale lumii, iar, pe de altă parte, fiecare persoană are dreptul la libera circulație.

Curtea notează că mai multe documente din dosar, precum și declarații obținute de către delegați, atestă sosirea masivă a cazacilor și altor cetățeni ruși în Transnistria pentru a lupta de partea separatiștilor. Ea mai notează, de asemenea, că Guvernul Federației Ruse nu a negat aceste fapte.

Prin urmare, Curtea constată, dincolo de un dubiu rezonabil, că cetățeni ruși au sosit într-un număr mare în Transnistria pentru a lupta alături de separatiștii transnistreni contra forțelor moldovenești.

61. Într-o carte editată în anul 1996 de către editura „Vneshtorgizdat” și intitulată „Generalul Lebed - enigma Rusiei”, autorul, Vladimir Poloușin, descrie, în baza unor ample informații susținute prin documente, ajutorul acordat de către Federația Rusă separatiștilor transnistreni. Cartea face referire, cu titlu de exemplu, la crearea de către generalul Lebed a Cartierului general de apărare comună ruso-transnistrean și participarea Armatei a Paisprezecea la operațiuni militare desfășurate de forțele transnistrene împotriva „dușmanului”, a Republicii Moldova.

Referindu-se la această carte, reclamanții au menționat, cu titlu de exemplu, distrugerea la 30 iunie 1992 a unei unități moldovenești la Chițcani de către această armată și bombardarea de către Armata a Paisprezecea a mai multor poziții moldovenești la Coșnița, Dubăsari, Slobozia și Hârbovăț între 1 iunie și 31 iulie 1992.

Celelalte părți nu au formulat comentarii cu privire la informațiile conținute în această carte.

62. Reclamanții au susținut, printre altele, că capetele podurilor situate pe malul stâng al Nistrului au fost minate de către militarii Armatei a Paisprezecea.

Curtea notează că un martor implicat direct și la cel mai înalt nivel în operațiunile militare pe parcursul conflictului a afirmat că o parte a teritoriului situată în partea stângă a Nistrului a fost minată; că acest lucru a fost efectuat de către specialiști și că armata moldovenească la sfârșitul conflictului a recurs la specialiști străini pentru a o demina (anexa, dl Costaș § 406). Aceste informații nu au fost contestate de către celelalte părți.

Ținând cont de credibilitatea acestui martor, Curtea poate considera ca stabilit faptul că o parte a teritoriului Republicii Moldova situată în partea stângă a Nistrului a fost minată de către forțele opuse armatei moldovenești. În schimb, ea notează că acest martor n-a putut afirma categoric că minele au fost puse de către militarii Armatei a Paisprezecea, dar pur și simplu, a susținut că, logic, un lucru de acest nivel tehnic nu putea fi efectuat decât de profesioniști, în acele împrejurări, de militari ai Armatei a Paisprezecea. Ea notează, de asemenea, că acest martor a afirmat că separatiștii au pus stăpânire pe minele anti-personal care se găseau în arsenalul Armatei a Paisprezecea. În aceste circumstanțe, Curtea estimează că această afirmație nu este certă dincolo de un dubiu rezonabil și că nu poate fi considerat ca fiind stabilit faptul că militarii Armatei a Paisprezecea sau ai GOR au minat partea stângă a Nistrului.

63. La rândul său, Guvernul Republicii Moldova a afirmat că el niciodată nu a pretins că armata Federației Ruse a fost dislocată legal pe teritoriul Republicii Moldova și nici că Armata a Paisprezecea nu s-a implicat în conflictul transnistrean.

Dimpotrivă, el a susținut că, după precum rezultă din declarațiile obținute de delegații Curții, Armata a Paisprezecea s-a angajat activ, direct și indirect, în conflictul transnistrean împotriva forțelor armate ale Republicii Moldova. Separatiștii transnistreni au putut să se înarmeze din arsenalul Armatei a Paisprezecea și cu complicitatea acesteia. Guvernul Republicii Moldova a considerat că nu sunt credibile afirmațiile potrivit cărora femeile au sechestrat prin forță arme și muniții din arsenalul Armatei a Paisprezecea. În plus, niciun militar al Federației Ruse nu a fost sancționat pentru neglijență sau complicitate la sechestrarea echipamentului din arsenalul Armatei a Paisprezecea.

64. Guvernul Federației Ruse a susținut faptul că Armata a Paisprezecea se afla în Moldova atunci când s-a declanșat conflictul din Transnistria. Ei au declarat, de asemenea, că forțele militare rusești nu au luat parte la acest conflict și nu au fost implicate în faptele denunțate. Totuși, măsuri corespunzătoare conform dreptului internațional au fost întreprinse atunci când acțiuni armate ilegale au fost desfășurate împotriva militarilor Armatei a Paisprezecea. La modul general, Guvernul Federației Ruse este gata să accepte ipoteza că persoane care pretindeau a fi din cadrul Armatei a Paisprezecea ar fi putut participa la faptele denunțate, dar subliniază că, dacă acest lucru ar fi corespuns realității, asemenea acțiuni ar fi constituit o

încălcare gravă a legislației Federației Ruse și persoanele responsabile ar fi fost pedepsite.

Guvernul Federației Ruse a mai adăugat că Federația Rusă a rămas neutră în acest conflict. În particular, ea nu a susținut în niciun mod, militar sau financiar, părțile la conflict.

65. Curtea relevă faptul că toți martorii moldoveni audiați au confirmat în mod categoric implicarea activă, directă sau indirectă, a Armatei a Paisprezecea, și ulterior a GOR, în transferul armelor către separatiștii transnistreni. Ei, de asemenea, au confirmat participarea militarilor ruși la conflict, în special, implicarea în conflict a tancurilor purtând drapelul Federației Ruse, tragerile în direcția pozițiilor moldovenești din direcția unităților Armatei a Paisprezecea și transferul unui mare număr de militari ai Armatei a Paisprezecea în rezervă pentru a le permite să lupte alături de transnistreni sau să pregătească acești combatanți (anexa, dl Costaș § 406 și dl Creangă § 457).

Aceste afirmații sunt coroborate de informațiile conținute în raportul OSCE nr. 4 din 29 iulie 1993, anexat la dosar de către Guvernul român, precum și de alte surse (anexa, dl Moșanu § 244). La acest subiect, Curtea relevă atât abundența, cât și caracterul detaliat al informațiilor de care ea dispune.

Curtea nu vede niciun motiv pentru a pune la îndoială credibilitatea martorilor moldoveni audiați și notează că afirmațiile lor sunt coroborate de către Guvernul Republicii Moldova care a confirmat faptele respective în toate observațiile depuse de-a lungul întregii proceduri.

În ceea ce privește pretinsa apartenență a martorilor la cercurile politice opuse Federației Ruse, invocată de către Guvernul Federației Ruse, Curtea notează că ea nu a fost confirmată.

De altfel, declarațiile obținute nu permit Curții să evalueze în mod exact raportul de forțe între părțile la conflict. Totuși, ținând cont de ajutorul acordat de către trupele Armatei a Paisprezecea forțelor separatiste și transferul masiv de arme și muniții din arsenalul Armatei a Paisprezecea separatiștilor, este sigur că armata moldovenească se afla într-o situație de inferioritate, ceea ce a împiedicat-o să-și restabilească controlul asupra Transnistriei (anexa, Z § 271 și dl Costaș § 401).

66. La 5 martie 1992, Parlamentul Republicii Moldova a protestat împotriva tăcerii autorităților Federației Ruse, pe care a calificat-o drept complicitate, în ceea ce privește pretinsul ajutor acordat separatiștilor din Transnistria de către grupele armate de cazaci venite din Rusia, aparținând Uniunii Cazacilor, asociație recunoscută de autoritățile Federației Ruse. Parlamentul Republicii Moldova a cerut Sovietului Suprem al Federației Ruse să intervină în vederea retragerii imediate a cazacilor ruși de pe teritoriul Republicii Moldova.

67. La 23 martie 1992, miniștrii Afacerilor Externe ai Republicii Moldova, Federației Ruse, României și Ucrainei s-au reunit la Helsinki,

unde au adoptat o declarație prin care au stabilit un anumit număr de principii pentru reglementarea pașnică a conflictului. În cadrul unor reuniuni ulterioare, care au avut loc în lunile aprilie și mai ale anului 1992 la Chișinău, cei patru miniștri au decis formarea unei Comisii cvadripartite și a unui grup de observatori militari în vederea supravegherii aplicării unei eventuale încetări a focului.

68. La 24 martie 1992, Parlamentul Republicii Moldova a protestat împotriva amestecului Federației Ruse în treburile interne ale Republicii Moldova, după ce Prezidiumul Sovietului Suprem al Federației Ruse a făcut, la 20 martie 1992, o declarație prin care a indicat Republicii Moldova soluții pentru reglementarea conflictului din Transnistria cu respectarea drepturilor „poporului transnistrean”.

69. La 28 martie 1992, Președintele Republicii Moldova, M. Snegur, a decretat stare de urgență. El a notat că niște „aventurieri” au creat în partea stângă a Nistrului, „nu fără ajutor din exterior”, „un pseudo-stat” și că „înarmați până-n dinți cu echipament militar din cel mai performant al armatei sovietice”, au declanșat un conflict armat, încercând orice pentru intervenția în acest conflict a Armatei a Paisprezecea a Forțelor armate unite ale CSI. În virtutea stării de urgență, Ministerele moldovenești al Securității Naționale și de Interne, precum și alte autorități competente, împreună cu unitățile Armatei Naționale, au fost însărcinate de către Președinte să ia toate măsurile necesare pentru desființarea și dezarmarea formațiunilor armate ilegale și pentru găsirea și deferirea justiției a tuturor autorilor crimelor contra organelor de stat și a populației Republicii. Inițiatorii „așazisei republici moldovenești nistrene” și complicitii lor au fost somați să desființeze formațiunile armate ilegale și să se predea autorităților Republicii Moldova.

70. Prin decretul nr. 320 din 1 aprilie 1992, Președintele Federației Ruse a plasat formațiunile militare ale fostei URSS staționate pe teritoriul Republicii Moldova, inclusiv cele din stânga Nistrului, sub jurisdicția Federației Ruse, Armata a Paisprezecea devenind astfel Grupul operațional al Federației Ruse din regiunea transnistreană a Republicii Moldova („GOR” sau, precum se numea anterior, „Armata a Paisprezecea”).

71. Prin decretul nr. 84 din 1 aprilie 1992, „Președintele RMN”, dl Smirnov, l-a destituit pe general-locotenentul Iakovlev din funcția sa de șef al „Departamentului de apărare și securitate al RMN”.

72. La 2 aprilie 1992, generalul Netkatchev, comandantul GOR (Armata a Paisprezecea), a ordonat forțelor moldovenești care au încercuit orașul Tighina (Bender), ocupat de separatiști, să se retragă imediat, în caz contrar, armata rusă urmând să riposteze.

73. Reclamantii pretind că după acest ultimatum adresat de către generalul Netkatchev, pe poligonul din Tiraspol al Armatei a Paisprezecea au început exerciții militare comune ale militarilor Armatei a Paisprezecea și separatiștilor.

74. La 4 aprilie 1992, Președintele Moldovei, dl Snegur, a expediat o telegramă șefilor de stat ai țărilor-membre ale CSI, comandamentului Forțelor armate unite ale CSI și comandantului Armatei a Paisprezecea, pentru a le aduce la cunoștință că Armata a Paisprezecea nu-și respectă neutralitatea.

75. La 5 aprilie 1992, Alexandr Ruțkoi, vicepreședintele Federației Ruse, s-a deplasat la Tiraspol. După cum rezultă din articolele de presă prezentate de către reclamanți Curții și necontestate de către celelalte părți, dl Ruțkoi a vizitat mai întâi o unitate militară a Armatei a Paisprezecea, apoi s-a deplasat în piața centrală din Tiraspol în compania dlui Smirnov. Într-un discurs adresat celor cinci mii de persoane prezente, dl Ruțkoi a declarat că dl Snegur nu dorea un dialog și că cea mai bună soluție ar fi fost crearea unei confederații în cadrul căreia moldovenii și rușii ar trăi uniți, pe picior de egalitate. El a afirmat, de asemenea, că Armata a Paisprezecea trebuia să fie un tampon între forțele participante la conflict, pentru ca poporul nistrean să poată obține suveranitatea și independența sa și să muncească în pace.

76. Prin ordinul nr. 026 din 8 aprilie 1992 al comandantului-șef al Forțelor armate unificate ale CSI, s-a decis că numai trupele și unitățile fostei Armate a Paisprezecea staționate pe teritoriul fostei Republici Sovietice Socialiste Moldovenești puteau constitui baza pentru crearea forțelor armate ale Republicii Moldova.

Trei unități militare aparținând Armatei a Paisprezecea au decis să se alăture noii armate a Republicii Moldova: unitatea militară din Florești (depozitul de muniții nr. 5381), regimentul de artilerie nr.4 din Ungheni și regimentul de artilerie de rachete nr. 803 din Ungheni.

Militarii batalionului independent nr. 115 de geniști și pompieri ai Armatei a Paisprezecea au refuzat să se alăture forțelor armate ale Republicii Moldova și „s-au plasat sub jurisdicția regiunii transnistrene”, potrivit termenilor întrebuițați de către Guvernul Federației Ruse.

77. Într-un mesaj adresat în luna aprilie a anului 1992 comandantului-șef al Forțelor armate unite ale CSI, Președintele Republicii Moldova, dl Snegur, a declarat că evenimentele din Transnistria au fost inspirate și susținute de „structurile imperiale și pro-comuniste ale fostei URSS și succesorii în drept ale acestora” și că Armata a Paisprezecea nu a respectat neutralitatea sa în conflict. În această privință, el a subliniat că formațiunile militare transnistrene erau dotate cu armament modern aparținând fostei armate sovietice și că foarte mulți cetățeni ruși au luat parte la conflict alături de separatiști în calitate de mercenari.

78. Într-o scrisoare adresată în luna aprilie a anului 1992 șefilor statelor-membre ale Consiliului de Securitate al ONU, OSCE și CSI, dl Snegur a acuzat comandamentul Armatei a Paisprezecea de faptul că, în luna decembrie a anului 1991, a înarmat formațiunile transnistrene și a denunțat atitudinea celui de al 6-lea congres al deputaților ruși, care a cerut

menținerea în Republica Moldova a unităților armatei Federației Ruse ca „forțe pacificatoare”. În încheiere, dl Snegur a subliniat că o condiție esențială pentru reglementarea pașnică a conflictului transnistrean era retragerea cât mai rapidă a armatei Federației Ruse de pe teritoriul Republicii Moldova și a cerut comunității internaționale să susțină tânărul stat Republica Moldova în lupta sa pentru libertate și democrație.

79. La 20 mai 1992, Președintele Parlamentului Republicii Moldova a protestat împotriva ocupației, la 19 mai 1992, a altor regiuni din Transnistria de către forțele Armatei a Paisprezecea sprijinite de mercenari cazaci și ruși și de către forțele paramilitare din Transnistria. Potrivit președinției Parlamentului, această agresiune militară din partea Federației Ruse a încălcat suveranitatea Republicii Moldova și toate normele dreptului internațional, făcând iluzorii negocierile în curs de desfășurare pentru găsirea unei soluții a conflictului din Transnistria. Acuzând Federația Rusă de faptul că a înarmat separatiștii din Transnistria, Președintele Parlamentului Republicii Moldova a cerut Sovietului Suprem al Federației Ruse să înceteze această agresiune și să retragă forțele militare ruse de pe teritoriul Republicii Moldova.

80. Acest protest a fost îndreptat, de asemenea, împotriva alocuțiunilor considerate „pline de agresivitate” la adresa Republicii Moldova ținute la Tiraspol și Moscova de către dl Ruțkoi, vicepreședintele Federației Ruse, și împotriva unei declarații făcută la 19 mai 1992 de către Consiliul militar al GOR.

81. La 26 mai 1992, Parlamentul Republicii Moldova a adresat o scrisoare Sovietului Suprem al Ucrainei, exprimând recunoștința Parlamentului Republicii Moldova față de autoritățile ucrainene, care nu s-au alăturat ocupației din 19 mai 1992.

82. La 22 iunie 1992, Parlamentul Republicii Moldova a lansat un apel către comunitatea internațională opunându-se „noii agresiuni desfășurate în Transnistria la 21 iunie 1992 de către forțele Armatei a Paisprezecea”, care, prin acțiunile lor de distrugere și jaf, au forțat un mare număr de civili să-și părăsească casele. Comunitatea internațională a fost îndemnată să trimită experți în Transnistria pentru a face să înceteze „genocidul” împotriva populației locale.

83. La 23 iunie 1992, Președintele Republicii Moldova, dl Snegur, a cerut Secretarului General al ONU, dl Boutros Boutros-Ghali, să informeze membrii Consiliului de Securitate al ONU despre „atacul întreprins împotriva orașului [Tighina] de către Armata a Paisprezecea”, care reprezenta, în opinia sa, un amestec „direct și brutal în afacerile interne ale Republicii [Moldova]”. El și-a exprimat, de asemenea, îngrijorarea cu privire la declarațiile Președintelui Federației Ruse, dl Elțin, și ale vicepreședintelui său, dl Ruțkoi, „din care rezulta clar că Federația Rusă nu era dispusă să renunțe la „drepturile” pe care ea nu le mai avea, nici *de jure* și nici *de facto*, asupra unui teritoriu care nu-i mai aparținea ca urmare a

dezmembrării imperiului sovietic”. Dl Snegur a conchis în final că, „amenințările recent repetate la adresa conducătorilor legitimi ai Republicii Moldova, stat independent și suveran, din partea autorităților Federației Ruse, au constituit un motiv de îngrijorare pentru opinia publică moldovenească, deoarece ele păreau să prefigureze alte mijloace de intervenție în treburile interne, mijloace și metode specifice sistemului imperialist comunist sovietic ...”.

84. În prima jumătate a lunii iulie a anului 1992, au avut loc discuții intense în cadrul CSI cu privire la posibila dislocare în Republica Moldova a forțelor de menținere a păcii ale CSI. A fost menționat în acest sens un acord semnat la Minsk, în luna martie a anului 1992, cu privire la grupele de observatori militari și forțele colective de menținere a păcii ale CSI.

85. În cadrul reuniunii CSI care a avut loc la Moscova la 6 iulie 1992, s-a decis, cu titlu preliminar, dislocarea în Republica Moldova a forțelor de menținere a păcii ale CSI formate din trupe rusești, ucrainene, beloruse, române și bulgare, cu condiția ca Republica Moldova să solicite acest lucru. În pofida unei astfel de solicitări depuse a doua zi de către Parlamentul Republicii Moldova, forța respectivă de menținere a păcii nu a fost niciodată dislocată, anumite țări revizuind consimțământul lor de a participa la formarea unei astfel de forțe de menținere a păcii a CSI.

86. La 10 iulie 1992, la Summit-ul de la Helsinki al CSCE, Președintele Republicii Moldova, dl Snegur, a cerut să fie luată în considerație posibilitatea de a folosi pentru situația din Republica Moldova mecanismul de menținere a păcii al CSCE. Acest mecanism nu a fost folosit pe motivul lipsei unei încetări a focului efective și durabile (a se vedea documentul precitat al OSCE din 10 iunie 1994, nota de la paragraful 28 de mai sus).

87. La 21 iulie 1992, Președintele Republicii Moldova, dl Snegur, și Președintele Federației Ruse, dl Elțin, au semnat un acord cu privire la principiile de reglementare amiabilă a conflictului armat din regiunea transnistreană a Republicii Moldova (în continuare – „acord de încetare a focului” – a se vedea paragraful 292 de mai jos).

Pe exemplarul prezentat Curții de către Guvernul Republicii Moldova figurează numai semnăturile dlor Snegur și Elțin. Din partea sa, Guvernul Federației Ruse a prezentat Curții un exemplar pe care figurează semnăturile dlor Snegur și Elțin, în calitate de Președinți ai Republicii Moldova și Federației Ruse. Pe acest exemplar, sub semnătura dlui Snegur se află de asemenea semnătura dlui Smirnov, fără indicarea calității sale.

Semnătura dlui Smirnov nu figurează pe exemplarul prezentat de către Guvernul Moldovei. În declarația sa în fața delegaților Curții, dl Snegur a confirmat că documentul oficial întocmit în două exemplare a fost semnat doar de către dumnealui și dl Elțin (anexa, dl Snegur § 228).

Așa precum rezultă din declarațiile obținute de către Curte, acordul a fost întocmit în cea mai mare parte de către partea rusă, care l-a prezentat pentru semnare părții moldovenești (anexa, Z § 281).

88. Guvernul Federației Ruse a declarat că, în sensul articolului 4 al acordului din 21 iulie 1992, Federația Rusă a fost semnatară a acestui acord nu în calitate de parte la conflict, ci în calitate de garant al păcii.

89. Prin acest acord a fost stabilit principiul unei zone de securitate create prin retragerea armatelor „părților la conflict” (articolul 1 § 2).

90. În temeiul articolului 2 al acestui acord, a fost creată o comisie unificată de control („CUC”), compusă din reprezentanți ai Republicii Moldova, Federației Ruse și Transnistriei, cu sediul la Tighina (Bender).

Acordul prevede de asemenea constituirea forțelor de menținere a păcii care să supravegheze și să asigure menținerea păcii și a securității, formate din cinci batalioane rusești, trei batalioane moldovenești și două batalioane transnistrene, subordonate unui comandament militar comun, subordonat CUC.

91. Potrivit articolului 3 al acordului, orașul Tighina a fost declarat regiune supusă regimului de securitate și administrată de „autoritățile de autoadministrare locală, eventual de comun acord cu comisia de control”. CUC i-a fost atribuită sarcina de menținere a ordinii publice în Tighina împreună cu poliția.

Articolul 4 prevede ca Armata a Paisprezecea a Federației Ruse, staționată pe teritoriul Republicii Moldova, să respecte riguros neutralitatea sa, în timp ce articolul 5 interzice aplicarea oricărei sancțiuni sau blocaje și fixează ca obiectiv înlăturarea tuturor obstacolelor pentru libera circulație a mărfurilor, serviciilor și persoanelor.

În cele din urmă, măsurile prevăzute în acest acord au fost definite ca fiind „o parte foarte importantă a reglementării conflictului prin mijloace politice” (articolul 7).

3. Evenimentele care au urmat după conflictul armat

92. La 29 iulie 1994, Republica Moldova a adoptat o nouă Constituție. Aceasta prevede, printre altele, neutralitatea statului, interzicerea staționării pe teritoriul său a trupelor aparținând altor state și posibilitatea de a acorda o formă de autonomie localităților situate în partea stângă a Nistrului (a se vedea paragraful 294 de mai jos).

93. La 21 octombrie 1994, Republica Moldova și Federația Rusă au semnat un acord cu privire la statutul juridic, modul și termenele de retragere a formațiunilor militare ale Federației Ruse aflate temporar pe teritoriul Republicii Moldova (a se vedea paragraful 296 de mai jos).

Articolul 2 al acestui acord prevede sincronizarea retragerii armatei Federației Ruse de pe teritoriul Republicii Moldova cu reglementarea politică a conflictului transnistrean și stabilirea unui statut special pentru „Regiunea transnistreană a Republicii Moldova”.

Nefiind ratificat de către autoritățile Federației Ruse, acest acord nu a intrat niciodată în vigoare (a se vedea paragraful 115 de mai jos).

94. Reclamanții susțin că forțele rusești de menținere a păcii nu respectau strict neutralitatea lor, ci favorizau transnistrenii, permițându-le să modifice echilibrul de forțe existent între părți la momentul semnării acordului de încetare a focului la 21 iulie 1992.

95. La 28 decembrie 1995, delegația moldovenească la CUC a adresat o scrisoare șefului delegației Federației Ruse la CUC pentru a protesta împotriva unei propuneri a comandantului adjunct al Forțelor terestre ale Federației Ruse cu privire la transferarea competențelor unităților rusești de menținere a păcii unităților GOR, propunere considerată de delegația moldovenească ca fiind contrară articolului 4 al acordului din 21 iulie 1992. Propunerea a fost considerată inacceptabilă, ținând cont „de un anumit nivel de politizare a persoanelor din cadrul GOR și lipsa lor de imparțialitate în raport cu părțile la conflict”. Delegația moldovenească a scos în evidență mai multe încălcări ale principiului neutralității, enunțat în acordul din 21 iulie 1992: transferarea de către Armata a Paisprezecea autorităților anticonstituționale de la Tiraspol a unor echipamente militare și muniții; pregătirea trupelor „RMN” de către armata rusă și transferul unităților militare ale Armatei a Paisprezecea în tabăra „RMN” - spre exemplu, batalionul de ingineri din Parcani a devenit o unitate de artilerie a „RMN”, transferul cetății din Tighina/Bender către cea de-a doua brigadă de infanterie a „RMN” sau transferul către „RMN” a depozitului din Slobozia ocupat de batalionul de comunicații al Armatei a Paisprezecea.

Delegația moldovenească a atras atenția asupra faptului că unități militare ale „RMN” au fost aduse în zona de securitate cu susținerea trupelor rusești ale CUC; că noi unități paramilitare au fost create în orașul Tighina/Bender, declarat zonă de securitate care se afla în responsabilitatea forțelor de menținere a păcii ale Federației Ruse; că întreprinderile situate în Tighina/Bender și Tiraspol fabricau arme și muniții.

Delegația moldovenească a cerut guvernului său să ia în considerație posibilitatea de a înlocui forțele de menținere a păcii ale Federației Ruse în Transnistria cu o forță multinațională sub egida Organizației Națiunilor Unite sau OSCE. În sfârșit, delegația moldovenească a exprimat speranța unei aplicări rapide a acordului din 21 octombrie 1994 cu privire la retragerea forțelor armate ale Federației Ruse de pe teritoriul Republicii Moldova.

96. Într-o scrisoare datată din 17 ianuarie 1996, șeful delegației Federației Ruse la CUC a declarat că exemplele privind pretinsa absență de imparțialitate din partea militarilor Armatei a Paisprezecea, prezentate de delegația moldovenească în scrisoarea din 28 decembrie 1995, au provenit din „denaturări” ale situației și erau contrare realității. Delegația rusă a mai declarat că acordul din 21 iulie 1992 a permis fără îndoială Federației Ruse să transfere GOR-ului funcții ce aparțineau forțelor de menținere a păcii și a cerut delegației moldovenești să-și revizuiască punctul său de vedere și să

reconsiderare propunerile făcute în acest sens de către Ministerul rus al Apărării.

97. La 8 mai 1997, dl Lucinschi, Președintele Republicii Moldova, și dl Smirnov, „Președintele RMN”, au semnat la Moscova un memorandum care a pus bazele normalizării relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria, prin care ei s-au angajat să reglementeze orice conflict care ar putea surveni pe parcursul negocierilor cu asistența, dacă va fi necesar, a Federației Ruse și a Ucrainei, în calitate de state-garant ale respectării acordurilor încheiate, precum și a OSCE și CSI. Memorandumul a fost contrasemnat de către Președintele Federației Ruse, dl Elțin, și al Ucrainei, dl Kucima. El a fost de asemenea semnat de către dl H. Petersen, Președintele OSCE, prezent la semnarea memorandumului de către părți și de către statele-garant.

În conformitate cu memorandumul respectiv, statutul Transnistriei trebuie să se bazeze pe următoarele principii: luarea deciziilor de comun acord de către ambele părți, divizarea și delegarea competențelor și garanțiilor asigurate reciproc. Transnistria trebuie să participe la realizarea politicii externe a Republicii Moldova în domenii care ating interesele sale, definirea acestor domenii urmând a fi stabilită de comun acord. Transnistria are dreptul să stabilească și să întrețină unilateral relații internaționale în domeniul economic, științific și tehnic, cultural și altele, care urmează să fie determinate printr-un acord comun.

Memorandumul salută disponibilitatea exprimată de către Federația Rusă și Ucraina de a acționa în calitate de state-garant ale respectării dispozițiilor conținute în documentele care definesc statutul Transnistriei și în memorandum. Părțile confirmă, de asemenea, necesitatea de a continua activitățile întreprinse în comun de către Forțele comune de menținere a păcii în zona de securitate conform acordului din 21 iulie 1992. Memorandumul prevede, de asemenea, dreptul părților, în caz de încălcare a acestor acorduri, de a solicita consultații statelor-garant în vederea luării măsurilor pentru normalizarea situației. În sfârșit, cele două părți se angajează să stabilească relații în cadrul unui stat comun în interiorul frontierelor RSS Moldovenești existente la 1 ianuarie 1990.

98. La 20 martie 1998, reprezentanți ai Republicii Moldova, Transnistriei, Federației Ruse și Ucrainei au semnat la Odessa (Ucraina) mai multe documente cu privire la asigurarea reglementării conflictului transnistrean (a se vedea paragraful 123 de mai jos).

99. În observațiile din anul 1999 cu privire la un proiect al unui raport referitor la Republica Moldova întocmit de către comisia Adunării Parlamentare pentru respectarea obligațiilor și angajamentelor statelor-membre ale Consiliului Europei, Guvernul Moldovei a indicat că autoritățile separatiste au luat ilegal arme din depozitele GOR „cu acordul tacit al autorităților Federației Ruse, ale cărei forțe de menținere a păcii sunt desfășurate în zona de securitate a regiunii transnistrene a Republicii Moldova”.

100. La 6 februarie 2001, delegația moldovenească la CUC a adresat șefilor delegației ruse și transnistrene la CUC o scrisoare în care protesta împotriva parțialității comandanților forțelor de menținere a păcii. Aceștia au fost acuzați că au permis introducerea de echipamente militare și muniții în zona de securitate și crearea unităților militare armate ale Transnistriei. Delegația moldovenească a subliniat că aceste fapte au fost notate de către observatorii militari pe teren și a denunțat atitudinea comandantului forțelor de menținere a păcii ale Federației Ruse, care nici nu a controlat și nici nu a împiedicat militarizarea zonei de securitate, încălcând astfel statutul de forțe de menținere a păcii. Delegația moldovenească a subliniat în încheiere că o asemenea atitudine din partea forțelor rusești de menținere a păcii reprezintă o încurajare pentru transnistreni.

Guvernul Federației Ruse a afirmat că forțele de menținere a păcii și-au păstrat neutralitatea impusă prin acordul din 21 iulie 1992.

Curtea notează declarațiile comandantului forțelor rusești de menținere a păcii, colonelul Zverev (a se vedea anexa, § 368), potrivit cărora forțele rusești de menținere a păcii au respectat prevederile acestui acord. Acest martor a declarat, printre altele, că nu a fost la curent cu acțiunile ilegale ale transnistrenilor în zona controlată de către forțele rusești.

Curtea observă, totodată, că declarațiile respective sunt contrazise de documente oficiale ale CUC, de unde rezultă, cu o abundență de detalii, că în diferite zone ale Transnistriei aflate sub controlul forțelor de menținere a păcii ale Federației Ruse, spre exemplu, zona Tighina (Bender), forțele separatiste transnistrene au acționat încălcând acordul de încetare a focului.

Ținând cont de caracterul oficial al documentelor CUC și de corectitudinea informațiilor pe care acestea le conțin, Curtea consideră ca stabilit cu un grad suficient de certitudine faptul că, în zona aflată sub responsabilitatea forțelor rusești de menținere a păcii, partea transnistreană nu a respectat angajamentele sale în conformitate cu acordul din 21 iulie 1992.

101. La 16 aprilie 2001, Președintele Republicii Moldova, dl Voronin, și cel al Federației Ruse, dl Putin, au semnat o declarație comună, punctul 5 al căreia prevede următoarele:

„Președinții pledează în favoarea unei reglementări rapide și echitabile a conflictului transnistrean prin mijloace exclusiv pașnice, bazate pe respectarea principiului de suveranitate și integritate teritorială a Republicii Moldova, precum și pe standardele internaționale în domeniul drepturilor omului”.

102. Într-un document datând din 4 septembrie 2001, prin care se analiza punerea în aplicare a acordului moldo-rus din 20 martie 1998 cu privire la principiile de reglementare pașnică a conflictului armat din regiunea Transnistria a Republicii Moldova, delegația moldovenească la CUC scoate în evidență nerespectarea deplină de către partea transnistreană a obligațiilor sale, ca urmare a faptului că a creat noi unități militare, a introdus arme în zona de securitate și a instalat posturi vamale. Delegația moldovenească și-a

exprimat preocuparea față de faptul că comandamentul militar unit nu a întreprins nicio măsură adecvată pentru a pune capăt acestei situații, ci s-a limitat doar la constatarea faptelor. Delegația moldovenească a propus ca măsurile concrete pentru asigurarea respectării obligațiilor ambelor părți să fie discutate la nivel de ministere ale Afacerilor Externe ale Republicii Moldova și Federației Ruse. În sfârșit, ea a propus punerea sub patronatul OSCE a funcției de observator militar în zona de securitate.

103. În luna martie a anului 2003, forțele de menținere a păcii ale Federației Ruse în Transnistria numărau 294 militari, 17 vehicule blindate, 29 vehicule și 264 arme de foc.

La acea zi, potrivit declarațiilor obținute de către Curte (anexa, colonelul Anatolii Zverev § 367), niciun militar al Armatei a Paisprezecea sau al GOR nu era angajat în cadrul forțelor rusești de menținere a păcii.

104. Continuă să aibă loc întâlniri cu partea transnistreană pentru a discuta diferite aspecte ale unei posibile reglementări a situației din Transnistria.

105. În cadrul acestor negocieri, partea moldovenească a convins partea transnistreană să creeze o comisie care să examineze posibilitatea de a grația toate persoanele condamnate și deținute în Transnistria ca urmare a hotărârilor pronunțate de către instanțele judecătorești transnistrene (a se vedea anexa, dl Sturza §§ 309, 312 și 318).

106. Unul dintre subiectele înscrise frecvent pe ordinea de zi a negocierilor este cel de imunitate cerută de partea transnistreană pentru funcționarii și oficialii administrației Transnistrene (a se vedea anexa, dnii Sturza § 314 și Sidorov § 446).

107. Începând cu anul 2002, mai multe planuri de federalizare a Republicii Moldova au fost propuse de OSCE, Federația Rusă și de către Președintele Republicii Moldova.

108. Ultimele negocieri purtate cu sprijinul OSCE s-au bazat pe propuneri vizând crearea unui stat federal cu acordarea autonomiei Transnistriei.

109. La 4 aprilie 2003, în contextul negocierilor cu Transnistria, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat o hotărâre cu privire la crearea unui mecanism de elaborare a Constituției federale a Republicii Moldova.

110. Potrivit unui comunicat de presă al Misiunii OSCE în Republica Moldova, prima reuniune a comisiei unificate de control a avut loc la 24 aprilie 2003 în sediul Misiunii OSCE în Republica Moldova. În cadrul acestei reuniuni, s-a decis că un text final trebuia pregătit până în luna octombrie a anului 2003 pentru ca noua Constituție să poată fi prezentată poporului Republicii Moldova pentru adoptarea în cadrul unui referendum organizat în luna februarie a anului 2004.

B. Prezența armatei Federației Ruse și a personalului acesteia în Transnistria după acordul din 21 iulie 1992

1. Trupele și echipamentul GOR în Transnistria

(a) Înainte de ratificarea Convenției de către Federația Rusă

111. După cum prevede articolul 4 al acordului de încetare a focului din 21 iulie 1992, Republica Moldova și Federația Rusă au demarat negocieri cu privire la retragerea GOR de pe teritoriul Republicii Moldova și statutul său până la retragere.

Partea rusă a propus în anul 1994 sincronizarea retragerii GOR de pe teritoriul Republicii Moldova cu soluționarea conflictului transnistrean (a se vedea paragraful 93 de mai sus); această propunere, considerată de partea moldovenească ca fiind contraproductivă, a fost acceptată de aceasta la insistența părții ruse și numai după ce a obținut ca partea rusă să se declare în favoarea unei eliberări rapide a membrilor grupului Ilașcu (a se vedea anexa Y, § 254).

Într-un comunicat de presă din 12 februarie 2004, Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova a declarat că autoritățile moldovenești s-au opus categoric oricărei sincronizări între reglementarea politică a conflictului transnistrean și retragerea forțelor armate rusești de pe teritoriul Republicii Moldova și că ele cer retragerea completă și necondiționată a forțelor armate rusești în conformitate cu deciziile OSCE (a se vedea paragraful 124 de mai jos), cu atât mai mult cu cât statele-membre ale OSCE au creat un fond special pentru finanțarea acestei retrageri.

112. Articolul 2 al acordului din 21 octombrie 1994 („primul acord”) prevedea retragerea de către partea rusă a formațiunilor sale militare în decurs de trei ani de la intrarea în vigoare a acordului, efectuarea retragerii urmând a fi făcută în mod simultan cu reglementarea politică a conflictului transnistrean și stabilirea unui statut special al „regiunii transnistrene a Republicii Moldova” (a se vedea paragraful 296 de mai jos). Referitor la etapele și datele retragerii definitive a acestor formațiuni, același articol prevedea că ele urmau a fi stabilite într-un protocol separat încheiat între ministerele Apărării ale ambelor părți.

113. Potrivit articolului 5 al respectivului acord, comercializarea oricărui tip de tehnică militară, de armament și muniție aparținând forțelor militare ale Federației Ruse staționate pe teritoriul Republicii Moldova nu putea să aibă loc decât printr-un acord special încheiat între guvernele acestor state.

114. Potrivit articolului 7 al acordului respectiv, aeroportul militar din Tiraspol urma a fi utilizat în comun de către aviația GOR și de către „aviația civilă a regiunii Transnistria a Republicii Moldova”. Un al doilea acord încheiat, de asemenea, la 21 octombrie 1994 („al doilea acord”) între

ministerele Republicii Moldova și Federației Ruse ale Apărării stabilea modul de utilizare a aeroportului din Tiraspol. Astfel, el prevedea că zborurile spre aeroportul din Tiraspol urmau a fi efectuate în conformitate cu prevederile „Regulamentului provizoriu cu privire la dislocarea comună a aviației formațiunilor militare ale Federației Ruse și aviației civile a regiunii Transnistria din Republica Moldova” și în coordonare cu Administrația de Stat a Aviației Civile din Republica Moldova și Ministerul Apărării al Federației Ruse (a se vedea paragraful 297 de mai jos).

115. La 9 noiembrie 1994, Guvernul Republicii Moldova a adoptat o hotărâre cu privire la aplicarea acordului cu privire la retragerea armatei rusești de pe teritoriul Republicii Moldova. La o dată neprecizată, Guvernul Federației Ruse a decis să supună acest acord ratificării de către Duma de Stat. La 17 noiembrie 1998, pe când primul acord din 21 octombrie 1994 încă nu era ratificat de către Dumă, Ministerul Afacerilor Externe al Federației Ruse a cerut Dumei să-l excludă de pe ordinea de zi din motiv „că o eventuală decizie a ministerului de a reveni asupra acestei chestiuni va fi adoptată în funcție de evoluția relațiilor cu Republica Moldova și regiunea transnistreană și de reglementarea politică în regiune”. În luna ianuarie a anului 1999, acordul respectiv a fost exclus de pe ordinea de zi a Dumei. Acest acord încă nu a intrat în vigoare.

Al doilea acord a fost aprobat numai de către Guvernul Republicii Moldova la 9 noiembrie 1994.

116. Guvernul Republicii Moldova subliniază faptul că termenul „aviația civilă a regiunii Transnistria a Republicii Moldova”, care se conține în acordurile cu Federația Rusă, trebuie interpretat ca referindu-se la autoritățile locale constituționale moldovenești, subordonate autorităților centrale, ceea ce nu este valabil în cazul regimului separatist transnistrean.

Guvernul Federației Ruse consideră că prin acest termen se subînțeleg autoritățile locale actuale, care sunt considerate simplu partener de afaceri. Acest lucru nu echivalează deloc cu recunoașterea oficială sau politică a „RMN”.

117. Curtea notează că niciun acord din 21 octombrie 1994 nu a intrat în vigoare din cauza faptului că nu au fost ratificate de către Federația Rusă.

Ea relevă, printre altele, că în conformitate cu declarațiile dlui Sergheev, comandant al GOR, aerodromul din Tiraspol este folosit, în calitate de spațiu liber, atât de către forțele militare rusești, cât și de către separatiștii transnistreni. Spațiul aerian este monitorizat de controlori aerieni moldoveni sau ucraineni, după cum teritoriul survolat este al Ucrainei sau al Republicii Moldova. Rezultă, de asemenea, că aparatele de zbor rusești nu pot decola sau ateriza pe aeroportul din Tiraspol fără autorizarea autorităților competente ale Republicii Moldova.

Securitatea zborurilor pe acest aeroport este controlată de către forțele Federației Ruse, dacă este vorba de decolarea, aterizarea și staționarea la sol a aparatelor rusești, și de către separatiștii transnistreni, dacă este vorba de

aparatele lor de zbor. Nici autoritățile GOR, nici forțele rusești de menținere a păcii nu intervin în modul în care partea transnistreană folosește acest aerodrom. La rândul lor, separatiștii transnistreni nu intervin în maniera în care forțele rusești folosesc aeroportul (anexa, generalul Sergheev § 340).

118. Așa precum rezultă din studiul domnului Iurie Pintea „Aspectul militar al soluționării conflictului în regiunea de est a Republicii Moldova” (publicat de către Institutul de Politici Publice din Republica Moldova în luna august a anului 2001 și prezentat Curții de către reclamanti), formațiunile militare ale „RMN” au preluat comanda postului de control și a instalațiilor tehnice ale aerodromului din Tiraspol, încălcând prevederile acordului din 21 octombrie 1994; în timp ce partea aerodromului folosită de GOR servea de asemenea și altor scopuri decât cele menționate în acord, de exemplu, pentru vizitele în Transnistria ale politicianilor ruși, la fel ca și pentru vânzarea armelor.

Celelalte părți nu au comentat aceste informații.

119. Articolul 13 al primului acord prevede că toate spațiile de locuit, cazărmlile, parcul de automobile, poligoanele și utilajul fix, depozitele și utilajul pe care acestea le conțineau, care rămâneau după retragerea formațiunilor militare ale Federației Ruse, urmau să fie transferate pentru gestionare „autorităților administrației publice locale ale Republicii Moldova” în cantitatea existentă *de facto*. Articolul prevede, de asemenea, că modul de cesiune sau vânzare a bunurilor imobile ale formațiunilor militare ale Federației Ruse urmează a fi determinat într-un acord special încheiat între guvernele statelor părți.

120. Conform articolului 17 al acordului, în vederea asigurării retragerii formațiunilor militare ale Federației Ruse de pe teritoriul Republicii Moldova în termenul stabilit și a bunei lor funcționări în cadrul unei noi amplasări pe teritoriul Federației Ruse, Republica Moldova trebuie să contribuie în funcție de cotele-părți la construcția pe teritoriul Federației Ruse a localurilor necesare amplasării lor.

121. În avizul său nr. 193 din anul 1996 cu privire la aderarea Federației Ruse la Consiliul Europei, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei a luat notă de intenția exprimată de către Federația Rusă „de a ratifica, într-un termen de 6 luni după aderarea sa, acordul din 21 octombrie 1994 între Guvernul Federației Ruse și cel al Republicii Moldova și de a continua retragerea Armatei a Paisprezecea și a echipamentului său de pe teritoriul Republicii Moldova în termen de trei ani de la data semnării acordului”.

122. Într-un raport datat cu 30 august 1996, procurorul militar principal al Procuraturii Generale a Federației Ruse, general-locotenentul G.N. Nosov, a constatat că au fost comise nereguli și ilegalități în cadrul GOR în ceea ce privește gestiunea echipamentului militar. În special, el releva absența controlului, ceea ce a favorizat abuzurile și furturile, nerespectarea deciziilor cu privire la remiterea conducătorilor din Transnistria a mai multor vehicule, comunicarea cu acești conducători cu privire la

inventarierea stocurilor de echipament pentru genști care se aflau în depozitele GOR, determinarea acestora din urmă să ceară creșterea cantității de bunuri transferate și transferul fără autorizare către „RMN” a câtorva sute de unități de echipament tehnic și a câtorva mii de tone de echipament.

În consecință, procurorul militar a cerut ministrului Apărării al Federației Ruse să întreprindă toate măsurile corespunzătoare pentru a pune capăt încălcărilor legii în cadrul GOR, să examineze posibilitatea de aplicare a sancțiunilor disciplinare general-locotenentului E. și general-maiorului D. pentru lipsa controlului și neîndeplinirea obligațiilor de serviciu și de a i se comunica rezultatele.

123. La 20 martie 1998, în afară de alte documente cu privire la reglementarea situației din Transnistria, la Odessa (Ucraina) a fost semnat un acord cu privire la chestiuni referitoare la bunurile militare ale Armatei a Paisprezecea (a se vedea paragraful 299 de mai jos). Semnatarii acestui acord au fost dl Cernomîrdin, în numele Federației Ruse, și dl Smirnov, „Președintele RMN”.

Potrivit calendarului care figura în anexa respectivului acord, retragerea și distrugerea anumitor elemente depozitate, eliminarea lor prin detonare sau alte procedee mecanice trebuia îndeplinită până la 31 decembrie 2001, cu condiția, printre altele, de a obține autorizarea autorităților Republicii Moldova, „în mod special a celor din regiunea Transnistriei”.

Retragerea (transferul și distrugerea) surplusului de muniții și a altor echipamente militare ale GOR era prevăzută pentru cel târziu 31 decembrie 2002. Retragerea echipamentului și a efectivelor GOR care nu făceau parte din forțele de menținere a păcii trebuia îndeplinită până la 31 decembrie 2002, în condițiile următoare: definitivarea procesului de retragere în Rusia a munițiilor și altor echipamente să fie finalizată până la această dată, cedarea sau distrugerea altor echipamente și respectarea de către Republica Moldova a obligațiilor sale care rezultau din articolul 17 al acordului din 21 octombrie 1994.

(b) După ratificarea Convenției de către Federația Rusă

124. În declarația lor la Summitul de la Istanbul din 19 noiembrie 1999, șefii de stat și de guverne ale statelor OSCE au declarat faptul că ei se așteaptă la o „retragere rapidă, în ordine corespunzătoare și completă a trupelor rusești din Republica Moldova” și au salutat angajamentul asumat de către Federația Rusă de a finaliza până la finele anului 2002 retragerea forțelor armate de pe teritoriul Republicii Moldova. În sfârșit, ei au reamintit faptul că o misiune internațională de evaluare era gata să porceadă imediat la supravegherea retragerii și distrugerii munițiilor și armamentului rusesc.

125. În observațiile adresate în anul 1999 Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, Guvernul Republicii Moldova a menționat că, la acea dată, cifra oficială prezentată de către autoritățile Federației Ruse cu privire

la cantitatea de arme și muniții ale GOR stocată în Transnistria era de 42,000 tone, însă această cifră nu a putut fi verificată, deoarece atât autoritățile ruse, cât și separatiștii transnistreni au refuzat să admită o misiune internațională de evaluare.

Autoritățile moldovenești au atras atenția asupra faptului că o eventuală retragere a personalului GOR fără a fi însoțită de o evacuare a arsenalului enorm al GOR ar fi creat riscul ca separatiștii transnistreni să intre în posesia acestor arme.

126. Mai multe eșaloane cu echipament aparținând GOR au fost evacuate în perioada anilor 1999-2002.

127. La 15 iunie 2001, Federația Rusă și Transnistria au semnat un protocol cu privire la realizarea în comun a lucrărilor în vederea utilizării armamentului, a tehnicii militare și a munițiilor.

128. La 19 noiembrie 2001, Guvernul Federației Ruse a prezentat Curții un document din care rezultă că în luna octombrie a anului 2001, Federația Rusă și „RMN” au încheiat un acord cu privire la retragerea forțelor rusești. În virtutea acestuia, „RMN” urma să primească, ca urmare a retragerii unei părți a echipamentului militar rusesc staționat în Transnistria, o reducere de o sută de milioane de dolari americani la suma datoriei contractate pentru consumul de gaz importat din Federația Rusă, la fel ca și cesiunea de către GOR, în cadrul retragerii, a unei părți din echipament care poate fi folosit în scopuri civile.

129. Potrivit unui document prezentat Curții în luna noiembrie a anului 2002 de către Guvernul Republicii Moldova, volumul (tehnicii militare) de muniții și echipament militar performant aparținând GOR și retras până în luna noiembrie a anului 2002 de pe teritoriul Republicii Moldova în baza acordului din 21 octombrie 1994, reprezenta numai 15% din volumul total declarat în anul 1994 ca fiind staționat pe teritoriul Republicii Moldova.

130. După cum rezultă dintr-un comunicat de presă al OSCE, la 24 decembrie 2002, au fost evacuate 29 de vagoane care transportau echipamente de construcție a podurilor și bucătării mobile.

Același comunicat de presă preia, de asemenea, declarația comandantului GOR, generalul Boris Sergheev, potrivit căreia ultimele retrageri au fost posibile datorită unui acord, încheiat cu transnistrenii, potrivit căruia autoritățile transnistrene urmau să primească jumătate din echipamentele și materialele nemilitare retrase. Generalul Sergheev a dat drept exemplu retragerea, la 16 decembrie 2002, a 77 de camioane, care a fost urmată de transmiterea a 77 de camioane ale GOR către transnistreni.

131. În luna iunie a anului 2001, potrivit informațiilor prezentate Curții de către Guvernul Federației Ruse, GOR mai număra încă aproximativ 2 200 de militari în Transnistria. În declarațiile sale, generalul Sergheev a afirmat că în anul 2002, GOR nu avea mai mult de 1 500 de militari (a se vedea anexa, § 338).

Curtea nu a primit nicio informație precisă cu privire la cantitatea de arme și muniții stocate de GOR în Transnistria. Potrivit afirmațiilor reclamanților și declarațiilor obținute de către delegații Curții (a se vedea anexa, dl Snegur § 235), în anul 2003, GOR dispunea de cel puțin 200,000 de tone de echipament militar și de muniții, stocate în principal în depozitul de la Colbasna.

Potrivit unei informații prezentate de către Guvernul Federației Ruse în luna iunie a anului 2001 și necontestată de către celelalte părți, GOR mai dispunea de următorul echipament: 106 tancuri de luptă, 42 vehicule blindate de luptă, 109 vehicule blindate de transportare a trupelor, 54 vehicule blindate de recunoaștere, 123 tunuri și mortiere, 206 arme antitanc, 226 arme antiaeriene, 9 elicoptere și 1,648 de vehicule de alte tipuri. În depozițiile sale, generalul Sergheev a afirmat că 108 tancuri de luptă au fost distruse în cursul anului 2002 și că sistemele de apărare antiaeriană erau în curs de distrugere (a se vedea anexa, § 341).

2. Relațiile dintre GOR și „RMN”

132. Militarii GOR, procurorii și judecătorii militari detașați în cadrul GOR nu au primit instrucțiuni specifice cu privire la relațiile lor cu autoritățile transnistrene (a se vedea anexa, locotenent-colonelul Șamaev § 374).

133. Militarii GOR se pot deplasa liber pe teritoriul transnistrean. Referitor la deplasarea trupelor sau a echipamentului militar, GOR informează în prealabil autoritățile transnistrene. Ocazional, survin incidente la acest subiect, așa cum a fost cazul sechestrării de către transnistreni a trei vehicule aparținând GOR (a se vedea anexa, locotenent-colonelul Radzevicius § 363 și locotenent-colonelul Șamaev § 376). În asemenea cazuri, în lipsa instrucțiunilor, autoritățile GOR încearcă să negocieze direct cu autoritățile transnistrene. Potrivit prevederilor legale în vigoare în Federația Rusă, organele de urmărire ale GOR nu sunt competente să transmită cauze spre examinare direct autoritățile moldovenești care dețin jurisdicția asupra teritoriului transnistrean. Orice furt sau altă infracțiune comisă de către o persoană fizică din Transnistria împotriva GOR trebuie să fie raportată de către autoritățile GOR autorităților competente ale Federației Ruse, acestea din urmă fiind singurele competente să sesizeze autoritățile moldovenești.

În practică, urmărirea penală în acest tip de infracțiuni este înfăptuită de către organele transnistrene.

134. Organele de anchetă ale GOR au doar competența de a înfăptui ancheta cu privire la infracțiunile comise de către un militar GOR sau cu participarea acestuia și numai în ceea ce-l privește pe militarul respectiv. Cu toate acestea, niciun caz de acest tip nu a avut loc până în prezent (a se vedea anexa, locotenent-colonelul Levițkii § 371 și dl Timoșenko § 379).

135. După cum rezultă din documentele prezentate Curții de către Guvernul Federației Ruse, echipament militar și instalații de folosință civilă aparținând GOR au fost transferate „RMN”. De exemplu, clădirea în care reclamanții au fost deținuți în anul 1992 de către Armata a Paisprezecea, a fost transmisă în anul 1998 separatiștilor transnistreni. Potrivit declarațiilor martorului Timoșenko, în prezent această clădire este folosită de către „Procuratura RMN” (a se vedea anexa, § 380).

136. Potrivit studiului dlui Iurie Pinteș (a se vedea § 118 de mai sus), depozitul militar de la Colbasna a fost divizat în anul 1994 în două părți, dintre care una a fost atribuită „RMN”, care a instalat acolo un depozit de muniții pentru armata sa. Potrivit autorului, securitatea depozitului „RMN” era asigurată, la data publicării studiului respectiv în anul 2001, de către o brigadă de infanterie motorizată a armatei „RMN”, formată din trei sute de persoane și dotată cu vehicule blindate, tunuri antitanc și aruncătoare de mine și cu o baterie antiaeriană, care asigura în același timp controlul asupra ieșirilor din tot depozitul. Securitatea depozitului GOR era asigurată de către militarii GOR. Pentru a ieși din partea depozitului aparținând GOR, urmează a trece printr-un post vamal transnistrean special instalat. Securitatea și deplasările în interiorul întregului depozit nu puteau fi supravegheate din exterior.

C. Relațiile economice, politice și de alt gen dintre Federația Rusă și Transnistria

1. Înainte de ratificarea Convenției de către Federația Rusă la 5 mai 1998

137. Din declarații nedatate făcute în presă, prezentate Curții de către reclamanți și necontestate de către celelalte părți, rezultă că vicepreședintele Federației Ruse la acea dată, dl Ruțkoi, a recunoscut „legitimitatea entităților create în partea stângă a Nistrului”.

138. În cadrul unei intervenții televizate nedatate, preluată de către presa scrisă, prezentată Curții de către reclamanți și necontestată de către celelalte părți, Președintele Federației Ruse, dl Elțin, a afirmat că „Rusia a acordat, acordă și va acorda ajutor economic și politic regiunii transnistrene”.

139. La sfârșitul conflictului, ofițerii superiori ai Armatei a Paisprezecea au participat la evenimentele din viața publică a Transnistriei. În mod special, militari ai Armatei a Paisprezecea au participat la alegerile din Transnistria, la paradele militare ale forțelor transnistrene și la alte evenimente publice. După cum rezultă din documentele anexate la dosar și din mai multe declarații concordate și necontestate de către celelalte părți, la 11 septembrie 1993, generalul Lebed, comandantul GOR, a fost ales deputat în „Sovietul Suprem al RMN” (a se vedea anexa, dl Ilașcu § 26, dl Urîtu § 72 și X § 220).

140. Reclamanții pretind că un consulat al Federației Ruse ar fi fost deschis pe teritoriul transnistrean, pe teritoriul GOR, fără acordul autorităților moldovenești, și că diverse acțiuni, inclusiv de vot, s-ar fi desfășurat în cadrul acestuia.

Guvernul Federației Ruse neagă existența unui consulat al Federației Ruse pe teritoriul transnistrean.

La 27 februarie 2004, Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova a adresat Ambasadei Federației Ruse la Chișinău o notă în care autoritățile moldovenești își exprimau regretul cu privire la deschiderea pe teritoriul transnistrean, de către autoritățile Federației Ruse, a șaptesprezece birouri de vot fixe pentru alegerile prezidențiale din 14 martie 2004, fără acordul autorităților moldovenești, și a indicat, de asemenea, că autoritățile Federației Ruse au pus autoritățile moldovenești în fața faptului împlinit, creând astfel un precedent nedorit. Autoritățile moldovenești au mai subliniat în această notă că era corespunzătoare numai deschiderea birourilor de vot în cartierul general al GOR din Tiraspol, în cartierul general al forțelor de menținere a păcii din Bender/Tighina, în cadrul Ambasadei Federației Ruse la Chișinău și crearea posturilor mobile de vot.

141. Curtea notează că, în afara afirmațiilor reclamanților, niciun alt element de probă nu a confirmat existența unui consulat al Federației Ruse la Tiraspol care să efectueze proceduri consulare obișnuite, deschis tuturor transnistrenilor care aveau cetățenia Federației Ruse sau doreau să o dobândească. Mai mult, niciun martor audiat în Republica Moldova nu a putut confirma aceste declarații. Ținând cont de lipsa altor mijloace de probă, Curtea nu poate considera ca fiind stabilit dincolo de un dubiu rezonabil faptul că un consulat al Federației Ruse a fost deschis cu titlu permanent la Tiraspol pentru toți transnistrenii cu cetățenie a Federației Ruse sau care doresc să dobândească această cetățenie.

Pe de altă parte, Curtea consideră ca stabilit faptul că posturi consulare fixe, având funcția de birouri de vot, au fost deschise de către autoritățile Federației Ruse pe teritoriul transnistrean, în lipsa acordului autorităților moldovenești.

Referitor la articolele din presă prezentate de către reclamanți care se refereau la existența unui birou consular al Federației Ruse pe teritoriul GOR, Curtea relevă că acestea nu sunt susținute de nicio altă probă. Totuși, Guvernul Federației Ruse nu a negat existența unui astfel de birou. Curtea estimează că, luând în considerație situația specială a GOR, staționat pe teritoriul transnistrean, este plauzibil că, datorită unor motive de ordin practic, un birou consular ar fi fost deschis pe teritoriul GOR pentru a permite militarilor ruși să soluționeze diferite probleme care în mod normal țin de competența unui consulat.

142. Reclamanții afirmă că, la 12 martie 1992, Banca Centrală a Federației Ruse a deschis conturi pentru Banca transnistreană. Celelalte părți nu au contestat veridicitatea acestei informații.

143. Într-o rezoluție nr. 1334 IGD din 17 noiembrie 1995, Duma de Stat a Federației Ruse a declarat Transnistria „zonă de interes strategic special pentru Federația Rusă”.

144. Personalități politice și reprezentanți ai Federației Ruse au confirmat, cu diverse ocazii, susținerea acordată de către Federația Rusă Transnistriei. Reprezentanți ai Dumei și alte personalități din Federația Rusă au vizitat Transnistria și au participat la manifestații oficiale.

La rândul lor, reprezentanți ai regimului „RMN” au vizitat Moscova în cadrul unor vizite oficiale, în particular Duma de Stat.

145. Reclamanții susțin de asemenea că, peste câțiva ani după conflict, susținerea acordată de către autoritățile Federației Ruse regimului transnistrean a fost confirmată public în cadrul unei emisiuni televizate difuzată la o dată neprecizată pe canalul rus TV-Centre, în care au fost reproduse interviuri cu dnii Voronin, Smirnov și Hasbulatov. Pe parcursul emisiunii, dl Hasbulatov, fost Președinte al Parlamentului rus în perioada anilor 1991-1993, a declarat că, atunci când a devenit clar că Republica Moldova iese din sfera de influență a Federației Ruse, acolo a fost creată o „enclavă teritorială administrativă”. În cadrul aceleiași emisiuni, dl Voronin, Președintele Republicii Moldova, a afirmat că fostul Președinte al Federației Ruse, dl Elțin, l-a susținut pe dl Smirnov pentru a-l folosi împotriva regimului democratic de la Chișinău.

Celelalte părți nu au contestat aceste fapte.

146. La 19 mai 1994, general-locotenentul Iakovlev, fostul comandant al Armatei a Paisprezecea și fostul șef al departamentului de apărare și securitate al „RMN”, a devenit cetățean al Federației Ruse.

147. În anul 1997, dlui Mărăcuța, „Președinte al Sovietului Suprem al RMN”, i-a fost acordată cetățenia rusă.

2. După ratificarea Convenției de către Federația Rusă

148. În anul 1999, dl Caraman, unul din conducătorii „RMN”, de asemenea, a dobândit cetățenia Federației Ruse.

149. Potrivit Guvernului Federației Ruse, dlui Smirnov i-a fost acordată cetățenia Federației Ruse în anul 1997, iar potrivit reclamanților, în anul 1999.

150. După cum rezultă din afirmațiile reclamanților, necontestate de către celelalte părți, industria de producere a armamentului reprezintă unul din pilonii economiei transnistrene. Aceasta este direct susținută de către întreprinderile rusești implicate în producerea armelor în Transnistria.

Conform studiului dlui Iurie Pinteș (a se vedea paragraful 118 de mai sus), începând cu anul 1993, întreprinderile transnistrene de producere a armamentului s-au specializat în producerea armamentului de tehnologie înaltă, grație fondurilor și diferitelor comenzi parvenite de la întreprinderi rusești, printre care și grupul rus de producere și vânzare a armelor

Росвооружение (Rosvoorujenie). Întreprinderile rusești le furnizează întreprinderilor transnistrene tehnologii și echipamente necesare pentru producerea armamentului modern, la fel și materiale cu destinație militară. Pe de altă parte, întreprinderile transnistrene produc, de asemenea, piese destinate producătorilor de arme rusești. De exemplu, întreprinderea Elektrommaș primește din Federația Rusă piese pentru pistoale cu amortizoare pe care ea le produce și livrează piese separate pentru diferite sisteme de armament asamblate în Federația Rusă.

151. Bazându-se pe studiul dlui Pinte, reclamantii susțin că, sub pretextul retragerii, GOR furnizează întreprinderilor transnistrene piese și utilaje de uz militar. Uzina metalurgică din Râbnița, care produce mortiere de 82 mm, a primit în mod regulat camioane încărcate cu mortiere și obuze provenite din depozitul GOR din Colbasna, sub pretextul distrugerii munițiilor netransportabile.

152. Mai mult, există o interdependență între interesele transnistrene, economice sau de altă natură, și GOR, datorită angajării masive de către GOR a locuitorilor Transnistriei.

Astfel, conform aceluiași studiu al dlui Iurie Pinte, circa 70% din comandamentul unității militare al GOR staționat la Colbasna (inclusiv depozitul de muniții) este constituit din locuitori din Râbnița și din Colbasna, în timp ce 100% din personalul tehnic al depozitului de la Colbasna (șefi de depozite, tehnicieni, mecanici) este constituit din locuitori ai regiunii.

În total, 50% din ofițerii GOR și 80% din subofițeri sunt locuitori ai „RMN”.

Celelalte părți nu au contestat aceste informații.

153. Există o cooperare juridică în domeniul transferului de deținuți între Federația Rusă și Transnistria, fără participarea autorităților moldovenești. Drept urmare, în cadrul acestei cooperări, deținuții ruși aflați în Transnistria au putut fi transferați într-o închisoare din Federația Rusă (a se vedea anexa, colonelul Golovaciiov § 136 și dl Sereda § 423).

154. După cum rezultă din afirmațiile reclamantilor, susținute și de articole din presă, au continuat să aibă loc întrevederi între oficiali din Federația Rusă și cei din Transnistria. Numărul ziarului *Transnistria* din 16 februarie 1999 a descris vizita efectuată de către o delegație a „Sovietului Suprem al RMN”, din care făceau parte inclusiv dnii Maracuța, Caraman și Antiufeev, la Duma de Stat a Federației Ruse. La 1 iunie 2001, o delegație a Dumei compusă din opt persoane a venit la Tiraspol, unde s-a aflat până la 4 iunie 2001.

Între 28 august și 2 septembrie 2001, membri ai Dumei de Stat au participat la festivitățile organizate cu ocazia celei de a 10-a aniversări a declarației de independență a „RMN”.

155. Conducătorii „RMN” au primit distincții oficiale din partea diferitelor instituții ale Federației Ruse și au fost întâmpinați cu onoruri de

către autoritățile de Stat ale Federației Ruse. După cum rezultă din documente prezentate de către reclamanti, dl Smirnov a fost invitat la Moscova de către Universitatea de Stat din Moscova.

156. Federația Rusă are relații directe cu „RMN” în ceea ce privește exportul său de gaze.

După cum rezultă dintr-o telegramă adresată la 17 februarie 2000 de către Președintele grupului Gazprom viceprim-ministrului Republicii Moldova, contractele de livrare a gazului către Republica Moldova nu se referă și la Transnistria, căreia gazul îi este livrat separat în condiții financiare mai avantajoase decât cele acordate restului Republicii Moldova (a se vedea anexa Y, § 261 și dl Sangheli, § 268).

157. Transnistria primește electricitate direct de la Federația Rusă.

158. Mărfurile produse în Transnistria sunt exportate pe piața rusă, dintre care anumite mărfuri sunt prezentate ca având originea în Federația Rusă (a se vedea anexa, dl Stratan § 333).

159. GOR cumpără anumite produse necesare pentru aprovizionarea trupelor direct de pe piața transnistreană (a se vedea anexa, generalul Sergheev, § 347).

160. Întreprinderile rusești au participat la privatizări în Transnistria. După cum rezultă din documente prezentate de către reclamanti, întreprinderea rusă Iterra a cumpărat cea mai mare întreprindere din Transnistria, uzina metalurgică din Râbnîța, în pofida opoziției exprimate de către autoritățile Republicii Moldova.

161. Mai mult, în luna ianuarie a anului 2002, Guvernul Republicii Moldova a prezentat Curții o casetă video conținând înregistrarea unei emisiuni televizate rusești care se referea la relațiile ruso-moldovenești și la regimul transnistrean. Comentatorul rus a menționat în primul rând tratatul de prietenie încheiat între Federația Rusă și Republica Moldova, în care Moscova și Chișinăul condamnavă „separatismul sub toate formele sale” și s-au angajat „să nu acorde susținere mișcărilor separatiste”. Potrivit jurnalistului, acest tratat confirma explicit susținerea acordată de către Federația Rusă Republicii Moldova în conflictul transnistrean. Restul reportajului a fost consacrat diferitelor domenii ale economiei transnistrene, prezentată ca fiind în întregime controlată de către familia Smirnov și a cărei principală resursă ar fi producerea și exportul armelor spre destinații cum ar fi Afganistan, Pakistan, Irak sau Cecenia. Emisiunea s-a încheiat cu relatarea că autoritățile transnistrene au întrerupt difuzarea emisiunii pe teritoriul „RMN”, sub pretextul condițiilor meteorologice rele.

D. Relațiile moldo - transnistrene

1. Înainte de ratificarea Convenției de către Republica Moldova la 12 septembrie 1997

162. Autoritățile moldovenești nu au recunoscut niciodată oficial „RMN” ca entitate statală.

163. După acordul din 21 iulie 1992, cele două părți au stabilit relații cu scopul de a pune capăt conflictului.

Aceste relații erau stabilite și menținute în principal prin intermediul comisiilor de negocieri și se refereau, pe de o parte, la aspectul politic al statutului Transnistriei, și, pe de altă parte, la reglementarea diferitelor domenii ale vieții curente (economice, sociale etc.).

164. După cum rezultă din declarațiile mai multor martori (a se vedea anexa, dnii Urîtu § 66, Postovan § 182, Z § 272, Plugaru § 286 și Oboroc § 430), primele relații stabilite între Republica Moldova și Transnistria s-au referit la schimburile de prizonieri capturați de o parte și de alta în timpul conflictului din anul 1992. În general, aceste schimburi se refereau la grupuri de prizonieri.

165. Conform declarațiilor mai multor martori (a se vedea anexa, dnii Urîtu § 67, Snegur § 239 și Sturza § 311), din momentul încetării focului la 21 iulie 1992, persoanele fizice și delegațiile oficiale implicate în negocieri s-au putut deplasa în Transnistria. Uneori au avut loc și incidente ca urmare a faptului că gărzile transnistrene nu au permis accesul în Transnistria.

166. În calitate de persoane particulare, medicii pot circula destul de liber spre Transnistria, fie pentru a acorda consultații, fie pentru a participa la congrese profesionale (a se vedea anexa, dnii Țibîrnă § 84 și Leșanu § 85).

167. Începând cu anul 1993, autoritățile moldovenești au început să inițieze urmăriri penale împotriva unor responsabili transnistreni, acuzați de uzurparea funcțiilor oficiale de stat (a se vedea paragrafele 221 și 230 de mai jos).

168. Cu toate acestea, persoane care au avut calitatea de demnitari de stat ai „RMN” au putut reveni în Republica Moldova și ocupa în continuare funcții înalte de răspundere. De exemplu, dl Sidorov, fost „ministru al Justiției al RMN” în anul 1991, a ocupat mai multe funcții înalte de stat după reîntoarcerea sa din Transnistria: membru al Parlamentului Republicii Moldova în perioada anilor 1994-1998, Avocat Parlamentar în Republica Moldova în anii 1998-2001 și membru al Parlamentului Republicii Moldova și președinte al Comisiei parlamentare pentru drepturile omului și minorități naționale, începând cu anul 2001 (a se vedea anexa, dl Sidorov §§ 437-438).

169. La 7 februarie 1996, în prezența mediatorilor OSCE, ai Federației Ruse și ai Ucrainei, autoritățile moldovenești au adoptat un protocol cu privire la anularea posturilor vamale aparținând Transnistriei.

2. După ratificarea Convenției de către Republica Moldova

170. Circulația persoanelor între Transnistria și restul Republicii Moldova după anul 1997 s-a derulat în aceleași condiții ca și până atunci, autoritățile transnistrene luând decizia de a permite trecerea persoanelor în

mod absolut discreționar. Când delegații oficiale sau personalități moldovene doresc să se deplaseze în Transnistria, este necesară o înștiințare prealabilă în vederea obținerii autorizației, chiar dacă o asemenea autorizație poate fi în orice moment revocată (a se vedea anexa, dl Sereda § 418). Ca exemplu, Guvernul Republicii Moldova a afirmat că, în anul 2003, pentru a protesta împotriva unei decizii adoptate în luna februarie a anului 2003 de către Consiliul Uniunii Europene, care a interzis pe un an deplasarea în Uniunea Europeană a dlui Igor Smirnov și a altor șaisprezece conducători transnistreni, autoritățile transnistrene au declarat *personae non gratae* câțiva înalți oficiali ai Republicii Moldova, printre care Președintele Republicii Moldova, Președintele Parlamentului, Prim-ministrul, ministrul Justiției și ministrul Afacerilor Externe.

171. Reclamanții invocă faptul că liderii transnistreni, printre care dnii Smirnov, Maracuța și Caraman, ar fi avut, de asemenea, și cetățenie moldovenească și că ar fi fost în posesia pașapoartelor diplomatice moldovenești. Printre altele, Guvernul Republicii Moldova le-ar fi acordat distincții oficiale.

Guvernul Republicii Moldova a afirmat că liderii transnistreni nu posedă cetățenia Republicii Moldova, deoarece niciodată nu au solicitat documente de identitate moldovenești.

Curtea relevă că martorul audiat de către delegați la acest subiect a negat eliberarea oricărui document de identitate moldovenesc dlor Smirnov, Maracuța și Caraman (a se vedea anexa, dl Molojen § 396). În lipsa oricărei alte probe care să confirme declarațiile reclamanților, Curtea consideră că nu a fost stabilit dincolo de un dubiu rezonabil că autoritățile moldovenești au eliberat pașapoarte liderilor transnistreni.

172. Mai mulți demnitari moldoveni, printre care dl Sturza, ministru al Justiției al Republicii Moldova, adjunct al Procurorului General și, după 2000, șef al Comisiei pentru negocierile cu Transnistria, au continuat să se deplaseze la Tiraspol pentru a se întâlni cu responsabili transnistreni, printre care dnii Smirnov, Maracuța, „Procurorul General al RMN” și „Președintele Judecătoriei Supreme a RMN”. Printre subiectele abordate la aceste întruniri a figurat în special situația reclamanților, eliberarea lor și negocierile cu privire la viitorul statut al Transnistriei, inclusiv al actelor adoptate de către autoritățile locale transnistrene (a se vedea anexa, dl Sturza § 312).

173. Președintele Parlamentului Republicii Moldova, dl Diacov, la 16 mai 2000, l-a vizitat pe dl Ilașcu în celula sa de la Tiraspol. În aceeași zi, Președintele Republicii Moldova, dl Lucinschi, a vizitat Tiraspolul.

174. La 16 mai 2001, Președintele Republicii Moldova, dl Voronin, și liderul transnistrean, dl Smirnov, au semnat două acorduri, unul cu privire la recunoașterea reciprocă a documentelor eliberate de către autoritățile moldovenești și cele transnistrene și altul cu privire la măsurile menite să atragă și să protejeze investițiile străine.

175. Referitor la cooperarea economică, reclamanții au declarat că autoritățile moldovenești au eliberat certificate de origine pentru produsele de proveniență din Transnistria.

Guvernul Republicii Moldova nu a comentat această declarație.

176. În ceea ce privește pretinsa eliberare de către autoritățile moldovenești a certificatelor de origine pentru bunurile exportate din Transnistria, invocată de către reclamanți și de către Guvernul Federației Ruse, Curtea constată că acest argument nu a fost confirmat de vreun martor. Dimpotrivă, dl Stratan, Directorul Departamentului Vamal, a negat existența unei astfel de practici (a se vedea anexa, § 327).

În aceste circumstanțe, în lipsa altor mijloace de probă care să susțină declarațiile reclamanților, Curtea nu consideră ca fiind stabilit dincolo de un dubiu rezonabil că autoritățile moldovenești au dus o politică de susținere a economiei transnistrene, prin intermediul unor astfel de certificate de export.

177. Pe lângă colaborarea instituită în temeiul acordului încheiat de către Președintele Republicii Moldova și „Președintele RMN”, după cum rezultă din declarațiile obținute de către delegații Curții, există relații mai mult sau mai puțin *de facto* între autoritățile moldovenești și cele transnistrene în alte domenii. Spre exemplu, există relații între „Ministerul Justiției transnistrean”, în special, „Departamentul Instituțiilor Penitenciare”, și Ministerul Justiției al Republicii Moldova (a se vedea anexa, locotenent-colonelul Samsonov § 172). Relații neformale există, de asemenea, între autoritățile moldovenești și transnistrene în domeniul juridic și de securitate, în scopul prevenirii infracțiunilor. Cu toate că nu există niciun acord de cooperare, sunt cazuri în care procurorii sau ofițerii de urmărire penală moldoveni le telefonează colegilor lor din Transnistria, în special, pentru a obține informații și pentru a cita martori (a se vedea anexa, dnii Postovan § 190 și Catană § 206).

178. Sistemul de telefonie este unic pe întreg teritoriul Republicii Moldova, inclusiv în Transnistria. O convorbire telefonică între Chișinău și Tiraspol este considerată convorbire națională (a se vedea anexa, dnii Molojen § 398 și Sidorov § 454).

179. Departamentul Tehnologii Informaționale moldovean eliberează documente de identitate (buletine de identitate) oricărei persoane care locuiește pe teritoriul Republicii Moldova, inclusiv în Transnistria (a se vedea anexa, dl Molojen § 339).

180. În anul 2001, în conformitate cu acordurile încheiate cu Organizația Mondială a Comerțului, autoritățile moldovenești au instalat de-a lungul frontierei cu Ucraina posturi vamale mixte moldo-ucrainene și au introdus noi ștampile vamale nedisponibile autorităților transnistrene. Curtea nu a fost informată dacă posturile vamale moldo-ucrainene mai există.

181. Ca răspuns la măsurile menționate în paragraful precedent, autoritățile transnistrene au informat autoritățile moldovenești, printr-o

scrisoare din 18 septembrie 2001, despre suspendarea unilaterală a negocierilor cu privire la statutul Transnistriei și au amenințat că vor întrerupe livrarea de gaz și electricitate către Republica Moldova care trec prin conductele și firele care tranzitează Transnistria.

182. Guvernul Republicii Moldova afirmă că, drept urmare a unui incident care a avut loc în anul 2001, autoritățile transnistrene au blocat pe calea ferată din Tighina (Bender) 500 de vagoane cu donații umanitare pentru copii și persoane în vârstă din Republica Moldova și livrarea de petrol și alte mărfuri de proveniență din Uniunea Europeană destinate întreprinderilor moldovenești.

183. Într-o declarație făcută publică la 6 februarie 2002, Misiunea OSCE în Republica Moldova a criticat acțiunile autorităților transnistrene care, începând cu 16 ianuarie 2002, au interzis reprezentanților OSCE intrarea pe teritoriul controlat de către „RMN”, încălcând astfel acordul încheiat la 26 august 1993 între OSCE și dl Smirnov.

184. După cum rezultă dintr-un document prezentat Curții de către Guvernul Republicii Moldova, la 15 martie 2002, prin ordinul nr. 40 din 7 martie 2002, „ministrul Securității al RMN” a interzis intrarea pe teritoriul „RMN” a reprezentanților Ministerelor Apărării, Afacerilor Interne și ai Serviciului de Informații și Securitate, precum și ai altor structuri militare moldovenești.

185. În sfârșit, campionatul național de fotbal include și echipe din Transnistria, iar meciuri ale echipei naționale de fotbal a Moldovei, inclusiv internaționale, se desfășoară des la Tiraspol, așa cum a fost meciul disputat cu echipa națională a Olandei, în luna aprilie a anului 2003 (a se vedea anexa, dl Sidorov § 454).

IV. CIRCUMSTANȚELE SPECIFICE ALE CAUZEI

186. Curtea a rezumat, în cele ce urmează, faptele referitoare la reținerea, detenția preventivă, condamnarea și condițiile de detenție a reclamantilor, după cum au fost prezentate de către reclamantii și confirmate prin probe documentare și declarații ale martorilor.

Curtea notează că, în observațiile sale din 24 octombrie 2000, Guvernul Republicii Moldova a exprimat acordul său în ceea ce privește versiunea prezentată de către reclamantii cu privire la circumstanțele în care ei au fost reținuți, condamnați și deținuți. În aceleași observații, el a indicat că reclamantii au fost cu certitudine reținuți fără mandat, că ei s-au aflat timp de două luni în încăperile Armatei a Paisprezecea și că perchezițiile și sechestrările au fost efectuate, de asemenea, fără mandat.

Guvernul Republicii Moldova a estimat că declarațiile reclamantilor cu privire la condițiile de detenție au fost foarte plauzibile.

187. Din partea sa, Guvernul Federației Ruse a declarat că nu cunoaște circumstanțele reținerii, condamnării, precum și condițiile de detenție a reclamanților.

A. Reținerea, detenția preventivă și condamnarea reclamanților

1. Reținerea reclamanților

188. După cum rezultă din declarațiile reclamanților, ale soțiilor lor și ale dlui Urîtu, confirmate, în general, prin declarațiile dlui Timoșenko, reclamanții au fost reținuți la domiciliul lor, în Tiraspol, între 2 și 4 iunie 1992, în primele ore ale dimineții. Ei au fost reținuți de mai multe persoane, dintre care câteva erau îmbrăcate în uniforme purtând insigna Armatei a Paisprezecea URSS, în timp ce altele purtau uniforme de camuflaj, fără semne distinctive.

Mai jos sunt expuse detaliile reținerii lor.

189. Al doilea reclamant, Alexandru Leșco, a fost reținut la 2 iunie 1992, la ora 2 și 45 min. dimineța. A doua zi, la domiciliul său a fost efectuată o percheziție în prezența vecinilor săi.

190. Primul reclamant, Ilie Ilașcu, care era la acea dată liderul local al Frontului Popular (partid reprezentat în Parlamentul Republicii Moldova) și milita pentru unirea Republicii Moldova cu România, a fost reținut la 2 iunie 1992, în jurul orei 4 și 30 min., când zece sau doisprezece indivizi înarmați cu pistoale automate au pătruns cu forța în casa sa din Tiraspol. Acolo ei au efectuat o percheziție, ridicând mai multe obiecte. Printre acestea era un pistol, care, potrivit reclamantului, a fost plasat în casa sa de către persoanele care au efectuat percheziția. Reclamantul pretinde că reținerea și percheziția sa au fost efectuate fără mandat. El a fost informat că a fost reținut, deoarece în calitatea sa de membru al Frontului Popular, el prezenta pericol pentru stabilitatea „RMN”, care era în stare de război cu Republica Moldova.

191. Al treilea reclamant, Andrei Ivanțoc, a fost reținut la domiciliul său la 2 iunie 1992, la ora 8 dimineța, de câteva persoane înarmate, care l-au amenințat cu aplicarea armelor și l-au lovit. Potrivit reclamantului, ca urmare a percheziției efectuate, mai multe covoare, 50 000 ruble și un ceas „frumos” au fost ridicate.

192. Cel de-al patrulea reclamant, Tudor Petrov-Popa, a fost reținut la 4 iunie 1992, la ora 6 și 45 min. dimineța, de către două persoane, printre care un ofițer de miliție, Victor Gușan. În jurul orei 11, doi procurori, dnii Starojuk și Glazîrin, au efectuat o percheziție la domiciliul reclamantului în lipsa acestuia.

193. În rechizitoriul de 140 de pagini întocmit, printre altele, de către procurorul Starojuk, reclamanții au fost învinuiți de activități antisovietice și de faptul că au luptat prin mijloace ilegale împotriva statului legitim

Transnistria, sub îndrumarea Frontului Popular din Moldova și România. Ei au fost acuzați că ar fi comis mai multe infracțiuni pedepsite, conform rechizitoriului, atât de Codul penal al Republicii Moldova, cât și de cel al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești. Printre faptele de care au fost învinuiți reclamanții era și omorul a doi transnistreni, dnii Gusar și Ostapenko (a se vedea, de asemenea, paragraful 225 de mai jos).

194. După cum rezultă din declarațiile reclamanților și ale altor martori (a se vedea anexa, dl Urîtu §§ 55–56 și 60-61, dnele Leșco §§ 30-31 și Ivanțoc §§ 38 și 41), reclamanții au fost mai întâi duși la sediul miliției din Tiraspol, care era probabil și sediul „Ministerului Securității al RMN”, unde au fost interogați și maltratați timp de câteva zile. Printre cei care i-au interogat a fost și Vladimir Gorbov, „viceministru” în cadrul așa-numitului minister, Vladimir Antiufeev (sau Șevtsov), „ministru”, și o persoană numită Gușan. Unii gardieni și anchetatori purtau uniforme similare, dacă nu chiar identice, cu cele folosite de militarii sovietici ai Armatei a Paisprezecea. Pe parcursul primelor zile de detenție în încăperile miliției, reclamanții au fost bătuți sever cu regularitate și nu li s-a dat aproape nimic să mănânce sau să bea. Interogatoriile aveau loc deseori noaptea, iar ziua nu li se permitea să se odihnească.

195. Potrivit primului reclamant, el a fost condus, după reținerea sa, în biroul „ministrului Securității al RMN”, unde se mai aflau alte cinci persoane care i-au fost prezentate ca fiind colonei în cadrul serviciului rus de contraspionaj. Aceștia i-au cerut, în schimbul eliberării sale, folosirea în favoarea Transnistriei a cunoștințelor și aptitudinilor pe care le-a obținut pe parcursul serviciului militar în cadrul trupelor speciale ale URSS și să recunoască că ar fi fost agent care lucra pentru serviciile secrete române. Reclamantul a declarat că, atunci când a refuzat, el a fost amenințat că nu are o altă alegere decât cimitirul.

2. Detenția primilor trei reclamanți în încăperile Armatei a Paisprezecea

196. La câteva zile după reținere, primii trei reclamanți au fost conduși separat la comenduirea (*komendatura*) Armatei a Paisprezecea din Tiraspol, de pe strada Suvorov, în vehicule care aveau semne de identificare rusești.

Reclamanții susțin că, pe parcursul detenției lor pe teritoriul Armatei a Paisprezecea, ei au fost păziți de către soldați ai acestei armate și că, pe parcursul acestei perioade, au fost vizitați în celule de milițieni transnistreni. Reclamanții mai pretind că, pe parcursul acestei perioade, ei au fost torturați de către personalul Armatei a Paisprezecea.

Guvernul Republicii Moldova a subliniat că, în lumina declarațiilor date de martorii moldoveni și de către dl Timoșenko în fața delegaților Curții, se pare că militari ai Armatei a Paisprezecea au participat la reținerea și interogarea reclamanților.

În observațiile sale din 1 septembrie 2003, Guvernul Federației Ruse a reiterat poziția sa inițială, conform căreia Curtea nu are competență *ratione temporis* să examineze evenimentele care au avut loc în anul 1992.

Cu privire la fondul cauzei, el a recunoscut că reclamanții au fost deținuți în încăperile Armatei a Paisprezecea, dar afirmă că această detenție a fost de foarte scurtă durată și, în orice caz, ea a fost ilegală. Guvernul Federației Ruse a declarat că procurorul militar Timoșenko a pus capăt ilegalității respective imediat ce a aflat despre această detenție. Guvernul Federației Ruse nu s-a pronunțat asupra chestiunii participării militarilor ruși la reținerea inițială a reclamanților.

El susține că, în afara faptului că au oferit celule pentru detenția reclamanților, militarii Armatei a Paisprezecea nu au comis nicio ilegalitate. În mod special, ei nu au păzit celulele unde erau deținuți reclamanții. În această privință, Guvernul Federației Ruse a subliniat că reclamanții nu ar fi putut vedea insigne cu inscripția „Rusia” pe uniforme gardienilor, deoarece noua insignă a Federației Ruse care a înlocuit-o pe cea a URSS a fost introdusă abia prin ordinul nr. 2555, emis la 28 iulie 1994 de către ministrul Apărării al Federației Ruse.

Guvernul Federației Ruse a declarat, printre altele, că colonelul Gusarov (a se vedea paragraful 270 de mai jos) nu și-a desfășurat activitatea în cadrul formațiunilor militare rusești staționate pe teritoriul Transnistriei, ci în cadrul „Ministerului Afacerilor Interne al RMN”.

197. Curtea notează că primii trei reclamanți pretind că ar fi fost deținuți timp de două luni în comenduirea Armatei a Paisprezecea (a se vedea anexa, dnii Ilașcu § 2, 4 și 11, Urîtu § 55-56, Ivanțoc §§ 94-95, Leșco §§ 114 și 117, Petrov-Popa § 124, dna Leșco §§ 33-34, dna Ivanțoc § 39 și dna Petrov-Popa § 48).

La acest subiect, Curtea notează că dl Timoșenko a afirmat în declarațiile sale (a se vedea anexa, § 381) că reclamanții ar fi rămas în încăperile Armatei a Paisprezecea o perioadă de timp foarte scurtă, fără a fi în stare să precizeze exact durata.

Fără a pune la îndoială în mod general declarația dlui Timoșenko, pe care o consideră ca fiind credibilă, Curtea consideră că aceasta conține mai multe detalii, printre care cele cu privire la durata aflării reclamanților în încăperile Armatei a Paisprezecea, care sunt confuze și, mai mult, infirmate de alte declarații.

198. Comenduirea din Tiraspol era condusă de Mihail Bergman. Reclamanții au fost deținuți acolo câte unul în celulă. Un oarecare domn Godiac, reținut în același timp ca și reclamanții, era deținut în aceeași clădire. Reclamanții i-au observat, în timpul interogatoriilor lor sau cu ocazia vizitelor în celule, pe dl Gorbov și pe câțiva ofițeri, dintre care unii purtau uniforma Armatei a Paisprezecea. Ei erau interogați mai ales noaptea, interogatoriile fiind însoțite de maltratări. Ei au fost bătuți și cu alte ocazii. Reclamanții erau bătuți sever și cu regularitate de către soldați care

purtau uniforma Armatei a Paisprezecea. Milițieni transnistreni participau uneori la maltratarea reclamanților.

Ilie Ilașcu a fost supus de patru ori la executări simulate: prima dată, lui i s-a citit sentința de condamnare la moarte, în timp ce în celelalte cazuri el a fost dus, având ochii legați, pe un câmp unde gardienii trăgeau focuri de armă în direcția sa cu gloanțe oarbe până când el își pierdea cunoștința.

Al doilea reclamant a fost amenințat că va fi violat. La sfârșitul unei luni, ca urmare a loviturilor primite, cel de-al treilea reclamant a fost internat într-un spital psihiatric, unde s-a aflat timp de o lună (a se vedea anexa, Ivanțoc § 97).

199. Celulele nu aveau veceuri, apă sau lumină naturală. O lampă ardea în permanență în celulă. Patul pliant fixat de perete era coborât la miezul nopții și ridicat la ora cinci dimineața.

Reclamanții nu dispuneau decât de 15 minute zilnic pentru plimbare, care avea loc într-un spațiu închis. Pe parcursul detenției lor în comenduirea Armatei a Paisprezecea, ei nu au putut nici să se spele, nici să-și schimbe hainele.

Veceurile se aflau în capătul coridorului, iar deținuții erau duși acolo o singură dată pe zi de către gardieni însoțiți de un câine-lup alsacian. Ei erau obligați să-și satisfacă necesitățile fiziologice timp de 45 de secunde, în caz contrar, câinele era asmuțat să-i atace. Deoarece reclamanții nu erau duși la veceu decât o singură dată pe zi în condițiile descrise mai sus, ei erau nevoiți să-și satisfacă necesitățile fiziologice în celulă (a se vedea anexa, dl Ivanțoc § 95, dl Leșco § 15, dna Leșco § 33 și dna Ivanțoc § 40).

Reclamanții au fost izolați de lumea exterioară. Familiile lor nu îi puteau contacta și nici trimite colete. Ei nu puteau trimite sau primi corespondență și nu au avut acces la avocați.

200. La 23 august 1992, când generalul Lebed a preluat conducerea Armatei a Paisprezecea, persoanele deținute în comenduirea din Tiraspol a acestei armate, inclusiv cei trei reclamanți, au fost transferați în încăperile miliției din Tiraspol. Transferul a fost efectuat de militari ai Armatei a Paisprezecea, în vehiculele Armatei a Paisprezecea (a se vedea anexa, dl Ilașcu § 11, dl Urîtu § 55 și dna Ivanțoc § 39).

3. Detenția în izolatorul de detenție provizorie din sediul miliției din Tiraspol și transferul reclamanților în închisoare în timpul procesului

201. Circumstanțele detenției reclamanților, așa precum rezultă din declarațiile lor scrise și verbale, la fel ca și din declarațiile altor martori care au confirmat informațiile prezentate de ei (a se vedea anexa, dl Urîtu §§ 56 și 60-61, dna Ivanțoc § 41, și dna Leșco §§ 30-31), pot fi rezumate după cum urmează.

202. Primul reclamant s-a aflat într-o celulă situată în sediul miliției din Tiraspol timp de aproape șase luni, până în luna aprilie a anului 1993, când a început procesul său.

203. Al doilea reclamant a fost transferat din comenduirea Armatei a Paisprezecea în încăperile miliției din Tiraspol, unde s-a aflat până în luna aprilie a anului 1993, dată la care a început procesul său.

204. Al treilea reclamant s-a aflat timp de o lună în comenduirea Armatei a Paisprezecea. Ulterior, el a fost internat într-un spital psihiatric, unde s-a aflat timp de aproape o lună. La întoarcerea sa din spital, el a fost condus din nou în comenduirea Armatei a Paisprezecea, la sosire fiind transferat imediat în încăperile miliției din Tiraspol, unde s-a aflat până la sfârșitul lunii aprilie a anului 1993.

205. Cel de al patrulea reclamant a fost deținut până la începutul procesului în încăperile miliției din Tiraspol.

206. În izolatorul de detenție provizorie din sediul miliției din Tiraspol, interogatoriile aveau loc noaptea. Reclamanții erau bătuți cu regularitate, mai ales pe parcursul lunii care a urmat întoarcerii lor din comenduirea Armatei a Paisprezecea.

207. Celulele erau lipsite de iluminare naturală. Pe parcursul primelor săptămâni, ei nu au putut primi vizite din partea familiilor sau a avocaților. Ulterior, în mod discreționar și neregulat, li s-a permis să primească colete și vizite doar din partea familiilor lor. Deseori ei nu au putut beneficia de alimentele trimise de către familiile lor, deoarece ea se deteriora în cursul controlului efectuat din motive de securitate. Reclamanții nu au putut primi, nici expedia corespondență și nu au putut comunica cu avocații lor.

208. Pe parcursul acestei perioade, reclamanții nu au putut fi consultați de către un medic decât foarte rar, iar când erau maltratați, vizita medicului avea loc peste mult timp.

Dlui Alexandru Ivanțoc i-au fost administrate produse halucinogene care i-au provocat migrene cronice. Pe parcursul acestei perioade, el nu a fost tratat de durerile de cap, iar soția sa nu a avut permisiunea de a-i transmite medicamente.

209. Ilie Ilașcu și-a putut vedea avocatul pentru prima dată în luna septembrie a anului 1992, la câteva luni după reținerea sa.

210. La o dată nespecificată, reclamanții au fost transferați în închisoarea din Tiraspol pentru a se pregăti demararea procesului lor. Pe parcursul detenției preventive, ei au fost supuși diverselor tratamente inumane și degradante, au fost bătuți crud, câini-lupi alsacieni au fost asmuțiți asupra lor, ei au fost deținuți singuri și li s-au comunicat date false cu privire la situația politică și starea sănătății familiilor lor, fiindu-le promisă eliberarea cu condiția semnării declarațiilor. Ei au mai fost amenințați cu execuția.

211. Andrei Ivanțoc și Tudor Petrov-Popa au fost supuși unor tratamente cu substanțe psihotrope în urma cărora dl Ivanțoc a suferit tulburări psihice.

4. *Procesul penal și condamnarea reclamanților*

212. Reclamanții au fost aduși în fața „Judecătoriei Supreme a Republicii Moldovenești Nistrene”, care avea ședințele în sala de festivități a întreprinderii de stat Kirov și ulterior în sala pentru concerte a casei de cultură din Tiraspol. Pe parcursul procesului, care a început la 21 aprilie 1993 și s-a sfârșit la 9 decembrie 1993, au fost autorizați să intre în sală doar cetățeni moldoveni care dispuneau de viză de reședință în Transnistria. Milițieni și militari înarmați erau prezenți în sală și pe scena unde se aflau judecătorii. Reclamanții au asistat la procesul lor, închiși în cuști metalice. Martorii la proces au putut asista liber în sală, fără a fi obligați să părăsească sala în timpul audierii declarațiilor altor martori. De multe ori pe parcursul dezbaterilor, reclamanții nu au putut discuta cu avocații lor, decât în prezența milițienilor înarmați. Ședințele au avut loc într-o atmosferă tensionată, publicul arborând pancarte ostile reclamanților. Așa precum se arată într-o fotografie prezentată grefei de către reclamanți, făcută în sala de ședințe și care a apărut într-un ziar din Republica Moldova, una din pancarte conținea lozinca „Teroriștii - la răspundere!” (Террористов - к ответу!).

213. Reclamanții au fost judecați de către un complet compus din trei judecători, și anume, dna Ivanova, fostă judecătoare la Judecătoria Supremă a Republicii Moldova, care a prezidat ședințele de judecată, dl Meazin, în vârstă de 28 de ani la data procesului, care a lucrat timp de un an la Procuratura Generală a Republicii Moldova, înainte de numirea sa în calitate de judecător la „Judecătoria Supremă a RMN”, și dl Zenin.

214. După cum rezultă din textul hotărârii, comandantul Mihail Bergman, ofițer al GOR, a fost audiat în calitate de martor. El a declarat că reclamanții nu au fost maltratați de către subordonații săi în timpul detenției lor în încăperile Armatei a Paisprezecea și că reclamanții nu au înaintat nicio plângere că ar fi fost maltratați.

215. „Instanța” a pronunțat hotărârea sa la 9 decembrie 1993.

216. Ea a constatat că primul reclamant este vinovat de săvârșirea mai multor infracțiuni prevăzute de Codul penal al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, printre care chemarea la infracțiuni ce atentează la securitatea națională (articolul 67), activitatea organizatorică îndreptată spre săvârșirea unor infracțiuni deosebit de periculoase contra statului (articolul 69), omorul unui reprezentant al statului cu scopul răspândirii terorii (articolul 63), omor premeditat (articolul 88), răpirea mijloacelor de transport (articolul 182), nimicirea premeditată a avutului proprietarului (articolul 127) și folosirea ilegală sau neautorizată a munițiilor sau a substanțelor explozive (articolul 227). „Instanța” l-a condamnat la pedeapsa capitală cu confiscarea averii.

217. Ea a constatat că cel de-al doilea reclamant este vinovat de omorul unui reprezentant al statului cu scopul răspândirii terorii (articolul 63), nimicirea premeditată a avutului proprietarului (articolul 127) și folosirea neautorizată a munițiilor sau a substanțelor explozive (articolul 227 alin. 2)

și l-a condamnat la 12 ani privațiune de libertate, cu ispășirea pedepsei într-o colonie de reeducare prin muncă cu regim sever, cu confiscarea averii.

218. Cel de-al treilea reclamant a fost declarat vinovat de omorul unui reprezentant al statului cu scopul răspândirii terorii (articolul 63), sustragerea și folosirea neautorizată a munițiilor sau a substanțelor explozive (articolul 227 și articolul 227/1 alin. 2), răpirea mijloacelor de transport cu tracțiune animală (articolul 182 alin. 3), nimicirea premeditată a avutului proprietarului (articolul 127) și vătămare corporală (articolul 96 alin. 2). El a fost condamnat la 15 ani privațiune de libertate, cu ispășirea pedepsei într-o colonie de reeducare prin muncă cu regim sever, cu confiscarea averii.

219. Cel de-al patrulea reclamant a fost recunoscut vinovat de omorul unui reprezentant al statului cu scopul răspândirii terorii (articolul 63), vătămare corporală (articolul 96 alin. 2), răpirea mijloacelor de transport cu tracțiune animală (articolul 182 alin. 3), nimicirea premeditată a avutului proprietarului (articolul 127), și sustragerea și folosirea neautorizată a munițiilor sau a substanțelor explozive (articolul 227 și articolul 227/1 alin. 2). El a fost condamnat la 15 ani privațiune de libertate cu confiscarea averii.

B. Evenimentele ulterioare condamnării reclamanților; eliberarea dlui Ilașcu

220. La 9 decembrie 1993, Președintele Republicii Moldova a declarat condamnarea reclamanților ilegală, deoarece a fost decisă de către o instanță de judecată neconstituțională.

221. La 28 decembrie 1993, adjunctul Procurorului General al Republicii Moldova a ordonat inițierea unei anchete penale împotriva „judecătorilor”, „procurorilor” și a altor persoane implicate în anchetarea și condamnarea reclamanților în Transnistria, acuzându-i în baza articolelor 190 și 192 ale Codului penal al Republicii Moldova de lipsire ilegală de libertate.

222. La 3 februarie 1994, Judecătoria Supremă a Republicii Moldova a examinat din oficiu hotărârea din 9 decembrie 1993 a „Judecătoriei Supreme a RMN” și a casat-o din motiv că instanța care a pronunțat hotărârea era neconstituțională. Judecătoria Supremă a ordonat remiterea dosarului procuraturii Republicii Moldova conform articolului 93 al Codului de procedură penală. După cum rezultă din declarațiile și informațiile prezentate de către Guvernul Republicii Moldova și martorii audiați de către Curte la Chișinău în luna martie a anului 2003, ancheta dispusă prin hotărârea din 3 februarie 2004 nu a adus la niciun rezultat (a se vedea anexa, dl Postovan § 184 și dl Rusu § 302).

223. Judecătoria Supremă a Republicii Moldova a anulat mandatul de arest al reclamanților, ordonând eliberarea lor și a cerut procuraturii să examineze posibilitatea de tragere la răspundere penală a judecătorilor „așa-

zisei” „Judecătoria Supreme a RMN” pentru pronunțarea intenționată a unei hotărâri ilegale, infracțiune pedepsită de articolele 190-192 ale Codului penal.

224. Autoritățile „RMN” nu au reacționat la hotărârea Judecătoriei Supreme a Republicii Moldova din 3 februarie 1994.

225. Autoritățile moldovenești au inițiat în luna aprilie și, respectiv, în luna mai ale anului 1992 o anchetă penală cu privire la moartea dlor Gusar și Ostapenko. Procuratura a suspendat ancheta la 6 iunie 1994 în temeiul articolului 172 § 3 al Codului de procedură penală al Republicii Moldova, în lipsa oricărei cooperări din partea autorităților judiciare și poliției transnistrene. Ancheta au fost redeschisă la 9 septembrie 2000. În consecință, mai multe cereri de cooperare (transmitere a documentelor) au fost adresate „Procurorului RMN”, V.P. Zaharov. În lipsa vreunui răspuns, procuratura Republicii Moldova a suspendat din nou ancheta la 9 decembrie 2000. De la acea dată, ea nu au mai fost redeschisă.

226. Printr-un decret din 4 august 1995, Președintele Republicii Moldova a promulgat o lege cu privire la amnistie, cu ocazia primei aniversări de la adoptarea Constituției Republicii Moldova. Această lege prevedea amnistia, îndeosebi a persoanelor condamnate pentru infracțiunile prevăzute de articolele 227, 227/1 și 227/2 ale Codului penal comise după 1 ianuarie 1990 în mai multe raioane din stânga Nistrului.

227. La 3 octombrie 1995, Parlamentul Republicii Moldova a cerut Guvernului Republicii Moldova să trateze cu prioritate problema detenției reclamanților, ca deținuți politici, și să-l informeze în mod regulat despre evoluția situației și acțiunile întreprinse în acest sens, și Ministerului Afacerilor Externe să caute susținere fermă de la statele în care Republica Moldova avea misiuni diplomatice, în vederea obținerii eliberării reclamanților („grupul Ilașcu”).

228. Primul reclamant, deși deținut, a fost ales deputat în Parlamentul Republicii Moldova la 25 februarie 1994 și la 22 martie 1998 dar, fiind privat de libertate, nu a participat niciodată la ședințele Parlamentului.

229. La 16 august 2000, Procurorul General a anulat ordonanța din 28 decembrie 1993 împotriva „judecătorilor” și „procurorilor” „RMN” (a se vedea paragraful 221 de mai sus) pe motiv că, pentru a fi aplicabile prevederile articolelor 190 și 192 ale Codului penal, infracțiunea de privațiune ilegală de libertate trebuia comisă de judecători și procurori numiți conform legislației Republicii Moldova, ceea ce nu era valabil în acest caz. El a constatat, de asemenea, ca fiind inoportună deschiderea unei anchete penale pentru privațiunea ilegală de libertate sau pentru uzurparea puterii sau a titlului unei persoane oficiale, infracțiuni prevăzute de articolele 116 și 207 din Codul penal, din motivul expirării termenului de prescripție de atragere la răspundere penală și deoarece persoanele în cauză au refuzat să colaboreze cu organul de urmărire penală.

230. În aceeași zi, Procurorul General a ordonat deschiderea unei anchete penale împotriva șefului închisorii de la Hlinaia, acuzat de lipsirea ilegală de libertate și de uzurparea puterii sau a titlului unei persoane oficiale, în temeiul articolelor 116 și 207 ale Codului penal. După cum rezultă din informațiile prezentate de către Guvernul Republicii Moldova și din declarațiile martorilor audiați de către Curte la Chișinău în luna martie a anului 2003, ancheta penală nu a dus la niciun rezultat (a se vedea anexa, dl Rusu, § 302 și dl Sturza, § 314).

231. La 4 octombrie 2000, la cererea dlui Ilașcu, autoritățile române i-au acordat cetățenia română în temeiul Legii nr. 21/1991.

232. La 26 noiembrie 2000, dl Ilașcu a fost ales senator în Parlamentul României. Renunțând la cetățenia Republicii Moldova și la mandatul său de deputat în Parlamentul Republicii Moldova, la 4 decembrie 2000, a încetat mandatul de deputat al dlui Ilașcu în Parlamentul Republicii Moldova.

233. În anul 2001, la cererea lor, dlor Ivanțoc și Leșco li s-a acordat cetățenia română.

234. La 5 mai 2001, dl Ilașcu a fost eliberat. Circumstanțele eliberării sale, fiind contestate de părți, sunt rezumate în cele ce urmează (a se vedea paragrafele 279-282).

C. Detenția reclamanților după condamnarea lor

235. Primul reclamant a fost deținut în închisoarea nr. 2 din Tiraspol până la condamnarea sa, la 9 decembrie 1993. Ulterior, el a fost transferat în închisoarea de la Hlinaia, în sectorul celor condamnați la moarte, unde s-a aflat până în luna iulie a anului 1998. La această dată, el a fost din nou transferat în închisoarea nr. 2 de la Tiraspol, unde s-a aflat până la eliberarea sa în luna mai a anului 2001.

236. Dl Alexandru Leșco a fost transferat după proces la închisoarea nr. 2 din Tiraspol, unde s-a aflat pe parcursul întregii perioade a detenției sale.

237. Dl Andrei Ivanțoc a fost transferat după condamnarea sa la închisoarea de la Hlinaia unde, se pare, a fost deținut doar câteva săptămâni. Din cauza bolii sale, el a fost ulterior internat într-un spital, iar apoi, în închisoarea nr. 2 din Tiraspol, unde este deținut până în prezent.

238. Dl Tudor Petrov-Popa a fost transferat la puțin timp înaintea procesului său la închisoarea nr. 2 din Tiraspol. După eliberarea dlui Ilașcu în luna mai a anului 2001, dl Petrov-Popa a fost transferat la închisoarea din Hlinaia, unde s-a aflat până la 4 iunie 2003, dată la care a fost transferat la închisoarea nr. 3 din Tiraspol, în vederea „facilitării întrevederilor sale cu avocatul”, conform spuselor administrației penitenciarului.

239. Din primele luni ale reținerii reclamanților, Guvernul Republicii Moldova a acordat susținere financiară familiilor lor. Autoritățile au acordat familiilor reclamanților spațiu locativ, ele fiind obligate să părăsească Transnistria, le-au acordat ocazional ajutor, pe de o parte, punându-le la

dispoziție mijloace de transport pentru întrevederile cu reclamanții, și pe de altă parte, pentru ameliorarea condițiilor de detenție a reclamanților, trimițând medici care să consulte reclamanții, le-au trimis și ziare (a se vedea anexa, dnii Snegur § 240, Moșanu § 248 și Sangheli § 267).

1. Condițiile de detenție

240. Reclamanții au fost deținuți, cu excepția unor perioade scurte de timp, singuri în celulă, cu excepția dlui Leșco, care nu a fost deținut singur decât în primii câțiva ani de detenție.

Dl Ilașcu a fost întotdeauna deținut singur. El nu a avut dreptul să corespundă, reușind totuși să expedieze câteva scrisori din închisoare.

241. În închisoarea de la Hlinaia, dl Ilașcu a fost deținut în sectorul condamnaților la moarte. Condițiile sale de detenție erau mai severe decât cele ale celorlalți reclamanți. În interiorul celulei sale era montată o cușcă metalică de aceleași dimensiuni ca și celula. În interiorul cuștii se găsea un pat și o masă, la fel din metal.

Dl Ilașcu nu avea dreptul să vorbească cu alți deținuți sau gardieni. În consecință, el era condus singur la plimbarea sa zilnică, care avea loc seara, într-un spațiu închis.

Mâncarea dlui Ilașcu era compusă din 100 de grame de pâine din secară de trei ori pe zi și un pahar de ceai fără zahăr de două ori pe zi. Seara, el primea un amestec în bază de resturi de porumb numit „balanda”.

242. Celulele reclamanților nu erau iluminate natural, lumina provenind de la o lampă suspendată în coridor.

243. Reclamanții nu puteau face duș decât foarte rar. Ei puteau fi lăsați mai multe luni fără a se spăla.

244. Niciuna din celulele ocupate de către dl Ilașcu pe parcursul detenției sale nu era încălzită, chiar și pe parcursul iernii.

245. Atât la Hlinaia, cât și la Tiraspol, reclamanții dispuneau de apă rece în celulele lor, care erau dotate cu veceuri neseperate de restul celulei.

246. Reclamanții au putut primi colete și vizite din partea familiilor lor, cu toate că șeful închisorii nu le acorda sistematic permisiunea de a primi astfel de vizite.

Uneori permisiunea de a primi vizite sau colete le-a fost refuzată prin ordinul dlor Igor Smirnov sau Vladimir Antiufeev/Șevțov.

247. Deoarece coletele erau supuse controlului, hrana care se găsea în ele devenea deseori neconsumabilă. Pentru a protesta împotriva cantității insuficiente de mâncare care li se servea în închisoare, împotriva refuzului autorităților închisorii de a le distribui uneori hrana trimisă de către familiile lor și deteriorării mâncării respective în urma controlurilor efectuate, reclamanții au declarat de câteva ori greva foamei.

248. În anul 1999, dl Ilașcu, a putut primi vizita doamnei Josette Durrieu de la Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei și vizita dlui Vasile Sturza, Președintele Comisiei pentru negocierile cu Transnistria.

249. Într-o scrisoare adresată în luna martie a anului 1999 Parlamentului Republicii Moldova care se referea la criza guvernamentală cu care se confrunta Moldova, dl Ilașcu a exprimat susținerea sa acordată dlui Ion Sturza, candidat la funcția de Prim-ministru. Citită la tribună de către Președintele Parlamentului, scrisoarea a permis Parlamentului de a întruni majoritatea necesară pentru desemnarea dlui Sturza în calitate de Prim-ministru.

În anul 1999, după exprimarea votului său în favoarea guvernului Sturza, pe parcursul celor nouă luni de existență a acestui guvern, dl Ilașcu nu a putut primi nicio vizită din partea familiei sale și nici colete. Ceilalți reclamanți, în special dl Ivanțoc, au fost supuși unor restricții similare.

250. Într-o scrisoare adresată Curții și datată din 14 mai 1999, Andrei Ivanțoc a indicat faptul că, deoarece dl Ilașcu a scris Parlamentului Republicii Moldova, condițiile de detenție a reclamanților, în special cele ale dlui Ilașcu, s-au înrăutățit.

251. Într-o scrisoare din 17 iulie 1999, Andrei Ivanțoc a informat publicul că a declanșat greva foamei pentru a protesta împotriva condițiilor severe în care el și ceilalți reclamanți erau deținuți. Astfel, el a indicat că nu putea contacta un avocat și că i-au fost interzise vizitele din partea medicilor sau reprezentanților Crucii Roșii. Potrivit spuselor acestuia, pasivitatea autorităților moldovenești față de situația din Transnistria, și mai ales față de „grupul Ilașcu”, echivala cu susținerea tacită a autorităților transnistrene.

252. Într-o declarație scrisă în 29 iulie 1999, dl Ivanțoc, care se afla în a 77-a zi de grevă a foamei, a acuzat liderii de la Chișinău de faptul că nu fac nimic pentru a proteja drepturile omului în Republica Moldova, precum și că „au relații bune” cu liderii separatiști din Transnistria. El s-a plâns, de asemenea, de refuzul autorităților închisorii din Tiraspol de a-i permite lui și dlui Ilie Ilașcu, accesul la un medic și a indicat că Ilie Ilașcu, deținut singur în celulă o perioadă îndelungată, era maltratat. Toată mobila din celula sa a fost scoasă, i-au fost luate hainele, cu excepția unui maiou de corp, și era bătut de persoane din cadrul „forțelor speciale”, care i-au sugerat să se sinucidă.

253. Într-o scrisoare din 10 mai 2000 adresată Curții, dl Ilașcu a declarat că el nu a putut consulta un medic din anul 1997. Medicii veniți de la Chișinău l-au examinat și au întocmit un raport cu privire la starea sa de sănătate, calificând-o drept gravă. În aceeași scrisoare, el acuza autoritățile Republicii Moldova de ipocrizie, declarând că, în pofida declarațiilor lor în favoarea eliberării reclamanților, ei făceau totul pentru a-i împiedica pe aceștia să-și redobândească libertatea.

254. La 14 ianuarie 2002, reprezentantul reclamanților, dl Dinu, a informat Curtea că condițiile de detenție ale celor trei reclamanți încă

încarcerați s-au deteriorat începând cu luna iunie a anului 2001. Dlui Ivanțoc i-a fost refuzată vizita soției sale, fără nicio explicație.

Dl Ivanțoc și dl Leșco au început să nu primească decât pâine, în lipsa altei mâncări. În ceea ce-l privește pe dl Petrov-Popa, el a fost transferat la închisoarea din Hlinaia unde, în condiții de izolare totală, i s-a spus că nu va primi nicio vizită pe parcursul a șase luni.

255. Cu excepția dlui Ilașcu, reclamanții au putut corespunde în limba rusă, corespondența în limba română fiindu-le interzisă. Corespondența lor era cenzurată. De regulă, ei nu puteau primi ziare în limba română.

256. Dlui Ivanțoc i-a fost refuzată o vizită din partea soției sale la 15 februarie 2003. Această vizită a putut avea loc o săptămână mai târziu.

257. În timpul audierii martorilor în fața delegaților Curții la Tiraspol în luna martie a anului 2003, administrația penitenciară transnistreană s-a angajat să permită avocaților reclamanților să se întâlnească cu clienții lor deținuți în Transnistria. Dl Tănase a putut să-și vadă pentru prima dată clientul, dl Leșco, la o dată neprecizată, în luna mai sau iunie a anului 2003. Dl Gribincea a putut să-și întâlnească clienții pentru prima dată de la încarcerare la 20 iunie 2003.

258. Condițiile în care s-au desfășurat examinările medicale ale reclamanților au fost stabilite de către Curte în baza declarațiilor martorilor și a altor documente aflate la dispoziția sa, inclusiv registrele consultațiilor medicale păstrate la locurile de detenție ale reclamanților.

259. În mod general, Curtea notează că, pe parcursul detenției lor, starea sănătății reclamanților s-a deteriorat.

Reclamanții au putut fi examinați, la cerere, de către medicul închisorii, care, în majoritatea cazurilor, se limita la palpări și ascultări.

260. Dlui Leșco, deși suferea de artrită acută, de pancreatită și de abces dentar, i-a fost refuzată vizita medicilor. Vederea sa, de asemenea, s-a deteriorat.

261. În anul 1995, dl Leșco, a fost totuși internat la un spital din Tiraspol, unde a suferit o intervenție chirurgicală la pancreas.

262. Cu anumite excepții, maladiile reclamanților nu au fost tratate. Singurele medicamente care le-au fost administrate au fost cele trimise de către familiile lor. Invocând rațiuni de securitate, „administrația” penitenciarului nu a permis reclamanților să primească instrucțiunile cu privire la administrarea acestor medicamente.

263. După negocieri cu autoritățile moldovenești, și mai ales după intervenția Președintelui Snegur, administrația penitenciarului din Transnistria a permis specialiștilor din Chișinău să examineze reclamanții. Astfel, de câteva ori, în perioada 1995 și 1999, reclamanții au fost examinați de către o comisie compusă din medici veniți din Republica Moldova, din care făceau parte dl Leșan și dl Țîbîrnă. În anul 1999, vizite ale medicilor au avut loc din luna ianuarie până în luna martie, și ulterior, în luna noiembrie.

Cu o singură ocazie, dl Ilașcu a putut face o electrocardiogramă; dl Ivanțoc a fost operat la ficat; dlui Petrov-Popa i s-a făcut o injecție pentru tratarea tuberculozei și i s-a prescris un tratament.

Examinările medicale au avut loc în prezența medicilor închisorii și a gardienilor. Medicamentele prescrise de către medicii moldoveni, înscrise în registrele medicale ale închisorii, nu au fost oferite, singurele medicamente primite de către reclamanți fiind cele aduse de către familiile lor.

De două ori, dl Ilașcu a putut fi examinat de către medici de la Crucea Roșie Internațională.

264. Dl Petrov-Popa, bolnav de tuberculoză, a fost tratat pe parcursul a aproximativ șase luni, până în luna martie a anului 1999. Totuși, cea mai mare parte a medicamentelor a fost transmisă de către familia sa.

265. Niciun reclamant nu a primit alimentație dietetică, cu toate că aceasta a fost prescrisă de către medici: dlui Ilașcu, pentru maladia aparatului digestiv de care suferea, dlui Ivanțoc, pentru maladia la ficat, dlui Leșco, pentru consecințele pancreatitei de care suferea și dlui Petrov-Popa, pentru tuberculoză.

Dnii Leșco, Ivanțoc și Petrov-Popa au afirmat că sufereau de pancreatită, de o maladie la ficat și respectiv, de tuberculoză, și că nu au putut primi tratamentul corespunzător.

266. Dl Petrov-Popa ocupă în prezent la Hlinaia aceeași celulă în care a fost deținut dl Ilașcu înaintea eliberării sale, cu toate că în această închisoare există un sector special rezervat pentru cei care suferă de tuberculoză. De la intrarea în vigoare în anul 2002 a noului Cod de procedură penală a Transnistriei, condițiile de detenție la Hlinaia ale dlui Petrov-Popa s-au îmbunătățit, deoarece el poate primi trei colete și trei vizite suplimentare pe an. Această îmbunătățire a fost decisă de către șeful închisorii de la Hlinaia datorită bunei conduite a reclamantului.

2. Maltratarea

267. Pe parcursul primelor câteva luni de detenție la Hlinaia, Ilie Ilașcu a fost maltratată de câteva ori.

Sub cel mai mic pretext, dl Ilașcu era pedepsit cu detenția în carceră.

268. După transferul său la închisoarea nr. 2 din Tiraspol, situația dlui Ilașcu s-a mai îmbunătățit, pedepsele nefiind atât de numeroase ca la Hlinaia, maltratarea având loc doar ca urmare a anumitor evenimente.

Astfel, după apariția în presă a unui articol despre reclamanți, gardienii închisorii au intrat în celulele dlor Ilașcu și Ivanțoc și au confiscat sau au distrus toate obiectele care se aflau acolo. Ei au bătut sever reclamanții și i-au ținut în carceră timp de 24 de ore.

269. Celulele dlor Ilașcu și Ivanțoc au fost devastate după votul dlui Ilașcu exprimat în favoarea guvernului Sturza în anul 1999 și după depunerea cererii lor la Curte. Printre altele, au fost distruse bunuri

personale, de exemplu, fotografii ale copiilor reclamanților și icoane. De asemenea, ei au fost bătuți crunt.

După depunerea cererii sale la Curte, dl Ilașcu a fost bătut de către militari, fiind lovit cu picioarele și cu patul armelor. De asemenea, i s-a pus un pistol în gură și a fost amenințat cu moartea dacă va încerca pe viitor să expedieze scrisori în afara închisorii. Ca rezultat al bătăii, el și-a pierdut un dinte.

270. În scrisoarea sus-menționată din 14 mai 1999, Andrei Ivanțoc a scris că, la 13 mai 1999, civili purtând cagule au pătruns în celula sa lovindu-l cu un baston în cap, pe spate și în ficat aplicându-i lovituri cu pumnii în regiunea inimii. Ei l-au trântit apoi pe coridor, unde reclamantul l-a văzut pe colonelul Gusarov lovindu-l pe Ilie Ilașcu cu capul de un perete și cu piciorul. Colonelul Gusarov a pus apoi un pistol în gura dlui Ilașcu și l-a amenințat cu moartea. Colonelul Gusarov a spus reclamanților că motivul acestei agresiuni era cererea lor adresată Curții Europene a Drepturilor Omului. În aceeași scrisoare, Andrei Ivanțoc a îndemnat Parlamentul și Guvernul Republicii Moldova, mijloacele de informare în masă internaționale și organizațiile de protecție a drepturilor omului să intervină pentru a face să înceteze tortura la care el și ceilalți trei reclamanți erau supuși.

271. Ca urmare a acestor evenimente, după cum rezultă dintr-o scrisoare din 1 septembrie 1999 adresată Curții de către reprezentantul dlui Leșco, reclamanții au fost privați de mâncare timp de două zile și de lumină timp de trei zile.

272. Celula dlui Ivanțoc din închisoarea din Tiraspol a fost devastată și cu alte ocazii în luna noiembrie a anului 2002 și la 15 februarie 2003.

D. Măsurile întreprinse până în luna mai a anului 2001 pentru eliberarea reclamanților

273. Negocierile dintre Republica Moldova și Federația Rusă cu privire la retragerea forțelor ruse din Transnistria, pe parcursul cărora s-a discutat și reglementarea conflictului transnistrean, nu s-au referit niciodată la situația reclamanților. Totuși, în cadrul discuțiilor dintre Președintele Republicii Moldova și Președintele Federației Ruse, partea moldovenească a pus în discuție cu regularitate problema eliberării reclamanților (a se vedea anexa, Y § 254).

274. Ca rezultat al creării de către partea transnistreană a unei comisii pentru examinarea posibilității de grațiere a tuturor persoanelor condamnate și deținute în Transnistria ca urmare a hotărârilor pronunțate de către instanțele transnistrene (a se vedea anexa, dl Sturza §§ 309 și 311), autoritățile moldovenești au obținut promisiunea de eliberare a reclamanților. În acest context, adjunctul Procurorului General al Republicii Moldova, dl Vasile Sturza, s-a deplasat de câteva ori la Tiraspol pentru a

negocia eliberarea reclamanților, vizitându-l în anul 1996 pe dl Ilașcu în închisoarea de la Hlinaia.

Dl Sturza s-a deplasat ultima dată la Tiraspol la 16 aprilie 2001 cu scopul de a-i aduce pe reclamanți la Chișinău, însă fără succes. Dl Ilașcu a fost eliberat doar la 5 mai 2001 (a se vedea paragraful 279 de mai jos).

275. Într-o scrisoare din 23 februarie 2001, Președintele Republicii Moldova, dl Lucinschi, și șeful Misiunii OSCE în Republica Moldova, dl Hill, au cerut dlui Smirnov eliberarea reclamanților din motive umanitare.

276. La 12 aprilie 2001, noul Președinte al Moldovei, dl Voronin, a solicitat dlui Smirnov eliberarea reclamanților din motive de ordin umanitar.

277. De la începutul negocierilor cu partea transnistreană, situația reclamanților a fost pusă în discuție cu regularitate de către autoritățile moldovenești. În acest context, au avut loc discuții cu reprezentanți ai „Procuraturii RMN”, ai „Judecătoriei Supreme a RMN” și a „ministrului Justiției al RMN” și cu dl Igor Smirnov.

278. Reclamanții au prezentat Curții o notă verbală din 19 aprilie 2001 adresată ambasadei Republicii Moldova la Moscova, în care Ministerul Afacerilor Externe al Federației Ruse a atras atenția Guvernului Republicii Moldova asupra faptului că observațiile depuse de acesta la Curtea Europeană a Drepturilor Omului în octombrie 2000 au dat o evaluare subiectivă a rolului Federației Ruse în cauza grupului Ilașcu și nu reflectau deloc „caracterul amical al relațiilor dintre Republica Moldova și Federația Rusă”. Nota continua astfel:

„Examinarea observațiilor respective de către Marea Cameră a Curții Europene, care urmează să aibă loc la 1 mai a acestui an, poate prejudicia grav interesele Federației Ruse și ale Republicii Moldova.

În acest context, partea rusă, bazându-se pe acordul la care au convenit șefii serviciilor diplomatice ale celor două țări cu privire la necesitatea retragerii memoriului respectiv, solicită Guvernului Republicii Moldova să ia toate măsurile necesare pentru a asigura retragerea acestui document până la 30 aprilie și să informeze oficial despre acest lucru Curtea Europeană și Reprezentantul Federației Ruse pe lângă acest organ.”

E. Eliberarea domnului Ilașcu la 5 mai 2001

279. Dl Ilașcu a declarat că, la 5 mai 2001 dimineața, în jurul orei 5 și 30, Vladimir Șevțov, cunoscut și sub numele de Antiufeev, „ministrul Securității al RMN”, a intrat în celula sa și i-a zis să se îmbrace rapid, deoarece urma să fie prezentat „Președintelui RMN”. Reclamantul a lăsat toate bunurile sale în celulă și a fost urcat într-un automobil, fiind încătușat de doi soldați. Vladimir Șevțov a luat, de asemenea, loc în automobil. Reclamantul a fost astfel condus la Chișinău și, la câteva sute de metri de clădirea Președinției, el a fost predat șefului serviciilor secrete din Republica Moldova, dl Pasat. Reclamantul pretinde că dl Șevțov ar fi citit în

fața dlui Pasat actul său de transfer, redactat în următorii termeni: „Deținutul Ilașcu, condamnat la pedeapsa capitală, este transferat autorităților competente ale Republicii Moldova”. După transmiterea documentului respectiv, dl Șevțov ar fi declarat că sentința de condamnare a reclamantului rămânea valabilă și că ea ar fi pasibilă de executare dacă dl Ilașcu s-ar întoarce în Transnistria.

Forțele speciale moldovenești l-au însoțit pe reclamant la Ministerul Securității, unde el a fost interogată într-un timp scurt și apoi eliberat.

280. La 22 iunie 2001, Guvernul Republicii Moldova a informat Curtea că Președintele Republicii Moldova, dl Voronin, a aflat despre eliberarea dlui Ilașcu dintr-o scrisoare expediată lui de dl Smirnov la 5 mai 2001. În această scrisoare, dl Smirnov a cerut în schimbul gestului favorabil al autorităților transnistrene ca Republica Moldova să condamne „agresiunea ei din anul 1992 împotriva poporului transnistrean”, să repare integral prejudiciul material suferit de „RMN” prin agresiune și „să prezinte scuze poporului transnistrean pentru durerea și suferințele cauzate”.

281. Printr-o scrisoare din 19 noiembrie 2001, Guvernul Republicii Moldova a prezentat Curții copii ale câtorva decrete semnate de dl Smirnov, „Președintele RMN”.

Decretul nr. 263 semnat la 6 iulie 1999 prevede introducerea unui moratoriu asupra aplicării pedepsei capitale pe teritoriul „RMN” începând cu 1 septembrie 1999. Acest moratoriu ar fi fost de asemenea aplicabil hotărârilor judecătorești pronunțate înaintea acestei date, dar neexecutate până la intrarea în vigoare a decretului, adică la momentul semnării și publicării acestuia în Monitorul Oficial. Prin decretul nr. 198 semnat de dl Smirnov la 5 mai 2001, dl Ilașcu a fost grațiat și a fost ordonată eliberarea sa. Decretul a intrat în vigoare în ziua semnării lui.

Guvernul Republicii Moldova nu a făcut niciun comentariu cu privire la pretinsul transfer al dlui Ilașcu, limitându-se doar la prezentarea Curții a decretului dlui Smirnov cu privire la reclamant. El, de asemenea, nu a făcut comentarii nici cu privire la autenticitatea așa-zisului decret. Totuși, guvernul a notat că a auzit diverse zvonuri conform cărora, înainte de a semna respectivul decret, dl Smirnov ar fi comutat pedeapsa cu moartea pronunțată împotriva dlui Ilașcu cu închisoare pe viață.

Din partea sa, dl Ilașcu a afirmat că decretul dlui Smirnov este fals și că a fost adoptat după eliberarea sa. Conform opiniei dumnealui, cu toate că a fost eliberat, condamnarea sa a rămas valabilă și, dacă el ar reveni în Transnistria, ar fi pasibil de pedeapsa cu moartea.

282. Curtea nu dispune decât de declarația dlui Ilașcu, de o copie a decretului din 5 mai 2001 emis de dl Smirnov și de declarațiile Guvernului Republicii Moldova cu privire la comutarea pedepsei. Niciuna din aceste declarații nu a fost confirmată prin alte probe și Curtea nu vede niciun element obiectiv care să o determine să ia o poziție în favoarea unei sau altei versiuni. În consecință, Curtea estimează că nu are posibilitatea, în starea

actuală a probelor prezentate ei, să formuleze o concluzie în ceea ce privește motivele și baza legală a eliberării dlui Ilașcu.

F. Măsurile întreprinse după luna mai a anului 2001 pentru a asigura eliberarea celorlalți reclamanți

283. După eliberarea dlui Ilașcu, reprezentantul dlui Leșco a afirmat într-o scrisoare parvenită la Curte la 1 iunie 2001 că această eliberare ar fi fost datorată intervenției autorităților ruse pe lângă autoritățile transnistrene. El a făcut referire la un interviu acordat postului public moldovenesc de radio „Radio Moldova”, de ministrul Afacerilor Externe al Republicii Moldova, dl Nicolae Cernomaz, care ar fi declarat că: „Ilie Ilașcu a fost eliberat ca urmare a intervenției ministrului rus al Afacerilor Externe, dl Igor Ivanov, care, la cererea Președintelui Republicii Moldova dl Voronin, a avut o convorbire telefonică la acest subiect cu autoritățile de la Tiraspol. El (le-)ar fi explicat că era vorba de o problemă internațională care viza onoarea Federației Ruse și a Republicii Moldova”. Dl Cernomaz ar fi declarat că el s-a întâlnit cu dl Ivanov cu scopul de a-l convinge că „cererea depusă la Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu putea fi retrasă, deoarece dl Ilașcu era prizonier politic, ostatic al conflictului din anul 1992”.

284. În cadrul audierii din 6 iunie 2001, Guvernul Republicii Moldova a mulțumit celor care au contribuit la eliberarea dlui Ilașcu, în special Federației Ruse, și a declarat că el dorea să modifice poziția sa exprimată anterior în observațiile din 24 octombrie 2000, în special cu privire la responsabilitatea Federației Ruse. El a explicat decizia sa prin dorința de a evita consecințe și tensiuni nedorite sau încetarea procesului cu privire la soluționarea pașnică a diferendului transnistrean și cu privire la asigurarea eliberării celorlalți reclamanți.

285. După eliberarea dlui Ilașcu, între acesta și autoritățile moldovenești au avut loc întâlniri cu privire la perspectivele eliberării celorlalți reclamanți.

La o conferință de presă ținută la 31 iulie 2001, Președintele Republicii Moldova, dl Voronin, a declarat: „Dl Ilașcu este cel care îi ține pe camarazii săi în detenție la Tiraspol”. El a subliniat că el i-a propus dlui Ilașcu să-și retragă cererea sa depusă la Curte împotriva Federației Ruse și Republicii Moldova, în schimbul eliberării celorlalți reclamanți până la 19 iunie 2001, însă dl Ilașcu a refuzat această propunere. Potrivit agenției de presă moldovenești Basa-press, dl Voronin a sugerat, de asemenea, că în cazul în care dl Ilașcu va obține câștig de cauză în fața Curții, acest lucru va face și mai dificilă eliberarea celorlalți reclamanți.

G. Reacțiile internaționale cu privire la condamnarea și detenția reclamanților

286. Într-un raport din 20 februarie 1994 întocmit la cererea Oficiului pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului al OSCE de către dl Andrzej Rzeplinski, profesor de drept penal și drepturile omului la Universitatea din Varșovia, și de către dl Frederick Quinn de la OSCE, întocmit după o misiune în Transnistria, procesul reclamanților în fața „Judecătoriei Supreme a RMN” a fost analizat din punct de vedere al respectării drepturilor fundamentale. Autorii relevă grave încălcări ale dreptului la apărare, ce includea lipsa accesului reclamanților la un avocat pe parcursul primelor două luni după reținerea lor și accesul foarte limitat după aceasta, încălcarea dreptului de a fi judecat de un tribunal imparțial, instanța de judecată respectivă refuzând examinarea declarațiilor reclamanților precum că mărturiile lor au fost obținute ca urmare a aplicării față de ei a tratamentelor inumane, contrar dreptului prevăzut de articolul 14.5 al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice, procesul reclamanților desfășurându-se conform unei proceduri excepționale, ei fiind lipsiți de dreptul la un recurs.

În fine, autorii au calificat procesul reclamanților ca fiind unul „politic de la început și până la sfârșit”. Ei au conchis că anumite acuzații de terorism formulate la adresa reclamanților, în baza Codului penal al URSS, în statele democratice moderne sunt considerate simple chestiuni referitoare la libertatea de exprimare.

287. La 28 septembrie 1999, Președintele Adunării Parlamentare și Secretarul General al Consiliului Europei au lansat un apel autorităților separatiste din Transnistria pentru a permite Comitetului Internațional al Crucii Roșii (CICR) să efectueze o vizită reclamanților și au cerut îmbunătățirea imediată a condițiilor de detenție a acestora.

288. Efectuând o vizită în Transnistria la 18 și 19 octombrie 2000, în cadrul unei vizite în Republica Moldova în perioada 16-20 octombrie 2000, Comisarul pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei a cerut autorităților transnistrene permisiunea de a-l vizita pe dl Ilașcu pentru a verifica condițiile sale de detenție. Solicitarea a fost refuzată pe motivul că, din cauza lipsei de timp, autorizațiile necesare nu au putut fi obținute.

289. În luna noiembrie a anului 2000, ca urmare a vizitei sale în Republica Moldova, inclusiv în regiunea transnistreană, Comitetul european pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante („CPT”) a întocmit raportul său. Cu privire la condițiile de detenție în Transnistria, CPT a subliniat problema suprapopulării penitenciarelor și și-a exprimat îngrijorarea cu privire la practica de detenție prelungită în izolare a anumitor deținuți și la nivelul inadecvat al tratamentului acordat deținuților bolnavi, în special, lipsa totală a

tratamentului pentru cei ce suferă de tuberculoză, incluzându-se posibilitatea de a beneficia de hrană dietetică adecvată.

Potrivit CPT, situația instituțiilor penitenciare din Transnistria în anul 2000, lăsa mult de dorit, mai ales în închisoarea din Hlinaia, unde condițiile de detenție erau deplorabile: aerisire proastă, iluminare naturală insuficientă, condiții sanitare inadecvate și supraaglomerarea celulelor.

Referitor la situația reclamanților, CPT în special a indicat că trei membri ai grupului Ilașcu erau deținuți de opt ani în condiții de izolare, fapt care avea consecințe psihologice asupra a cel puțin unuia dintre ei. CPT a mai indicat că detenția în izolare poate, în anumite condiții, constitui tratament inuman și degradant, și că, în orice caz, o izolare prelungită pe parcursul mai multor ani este de nejustificat. CPT a cerut autorităților transnistrene să îmbunătățească condițiile de detenție ale celor trei membri ai grupului Ilașcu deținuți în izolare, permițând accesul la ziarele alese de ei și acordarea posibilităților de a primi vizite din partea familiilor și avocaților lor.

Medicii din delegația CPT au putut consulta trei din cei patru reclamanți, inclusiv pe dl Ilașcu. În ceea ce-l privește pe ultimul, medicii au recomandat acordarea acestuia a tratamentului medical potrivit patologiei sale.

CPT s-a referit la pretinsele bătăi care au avut loc în luna mai 1999, la care au fost supuși membrii grupului Ilașcu deținuți la Tiraspol de către indivizi mascați.

V. DREPTUL INTERNAȚIONAL, DREPTUL NAȚIONAL ȘI ALTE ACORDURI RELEVANTE

290. Prevederile relevante ale Acordului de la Minsk din 8 decembrie 1991 sunt următoarele:

„Noi, Republica Belarus, Federația Rusă (RSFSR) și Ucraina, state-fondatoare ale Uniunii Sovietice Socialiste Moldovenești, semnatare ale Tratatului Unional din 1922 (numite în continuare Înalte Părți Contractante), declarăm că URSS, ca subiect al dreptului internațional și realitate geopolitică nu mai există.

Întemeindu-ne pe comunitatea istorică a popoarelor noastre și pe legăturile deja constituite între ele, precum și ținând cont de tratatele bilaterale încheiate între Înaltele Părți Contractante,

Aspirând să construim legitim state democratice,

Dornice să dezvoltăm relațiile noastre în baza recunoașterii și respectării reciproce a suveranității statale, a inalienabilității dreptului la auto-determinare, a principiilor egalității și neamestecului în afacerile interne, nerecurgerii la forță sau la presiuni economice sau de alt gen, a reglementării pașnice a

diferendelor în baza acordului, a altor principii și norme general-acceptate ale dreptului internațional

(...)

Afirmându-ne atașamentul față de scopurile și principiile Cartei Organizației Națiunilor Unite, ale Actului Final de la Helsinki și ale altor documente ale Conferinței pentru Securitate și Colaborare în Europa;

Angajându-ne să respectăm normele internaționale general-acceptate ale drepturilor omului și popoarelor,

Am convenit asupra următoarelor:

Articolul 1

Înaltele Părți Contractante constituie Comunitatea Statelor Independente. ...

Articolul 6

1) Statele-membre ale Comunității vor colabora pentru menținerea păcii și securității internaționale, pentru realizarea unor măsuri eficiente de reducere a armamentelor și a cheltuielilor militare. ...

2) Părțile vor respecta tendința reciprocă spre atingerea statutului de zonă denuclearizată și stat neutru.

3) Statele-membre ale Comunității vor menține, și rămâne sub comandament unit, spațiul militar și strategic comun, inclusiv controlul comun asupra armamentului nuclear, ordinea realizării căruia va fi reglementată de un acord special.

4) Ele garantează de asemenea condiții necesare amplasării, funcționării, aprovizionării materiale și sociale a forțelor armate strategice. ...

Articolul 12

Înaltele Părți Contractante garantează respectarea angajamentelor internaționale, care rezultă, pentru ele, din tratatele și acordurile fostei URSS”.

291. La 24 decembrie 1991, reprezentantul permanent al URSS la Organizația Națiunilor Unite, Ambasadorul Y. Voronțov, i-a transmis Secretarului General al Organizației Națiunilor Unite o scrisoare din partea Președintelui Federației Ruse, Boris Elțin, care conținea următoarele:

„Calitatea de membru al URSS la Organizația Națiunilor Unite, inclusiv la Consiliul de Securitate și toate celelalte organe și organizații ale sistemului Organizației Națiunilor Unite, este continuat de Federația Rusă (RSFSR) cu sprijinul statelor Comunității Statelor Independente. În acest context, solicit ca denumirea de „Federația Rusă „ să fie utilizată de Organizația Națiunilor Unite în locul „Uniunii Republicilor

Sovietice Socialiste”. Federația Rusă își asumă deplina responsabilitate pentru toate drepturile și obligațiile URSS ce rezultă din Carta Organizației Națiunilor Unite, inclusiv angajamentele financiare. Vă rog să considerați această scrisoare ca o confirmare a dreptului tuturor persoanelor care actualmente dețin statutul de reprezentanți ai URSS la Organizația Națiunilor Unite să reprezinte Federația Rusă în organele Organizației Națiunilor Unite.”

292. La 21 iulie 1992, Președintele Republicii Moldova, domnul Mircea Snegur, și Președintele Federației Ruse, domnul Boris Elțin, au semnat la Moscova un acord cu privire la principiile reglementării amiabile a conflictului armat din regiunea transnistreană a Republicii Moldova:

„Republica Moldova și Federația Rusă,

Dorind să ajungă cât mai rapid posibil la o încetare a focului și la o soluționare a conflictului armat în regiunea transnistreană;

Ghidându-se de principiile prevăzute de Carta Națiunilor Unite și cele ale Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa;

Notând că la 3 iulie 1992 Președintele Republicii Moldova și Președintele Federației Ruse au ajuns la un acord de principiu;

Au convenit asupra următoarelor:

Articolul 1

1. Părțile la conflict se angajează la semnarea acestui acord să întreprindă toate acțiunile necesare în vederea încetării focului și a încetării oricărei acțiuni armate împotriva celeilalte părți.

2. Din momentul încetării focului părțile își vor retrage armatele, munițiile și echipamentul militar în decurs de 7 zile. Retragera celor două armate va permite constituirea unei zone de securitate între părțile la conflict. Hotarele exacte ale zonei de securitate vor fi determinate printr-un protocol special care va fi încheiat între părți cu privire la aplicarea prezentului acord.

Articolul 2

1. O comisie creată special, compusă din reprezentanți ai celor trei părți la soluționarea conflictului, va fi împuternicită de a verifica implementarea măsurilor prevăzute la articolul 1 și va asigura ca regimul de securitate să fie introdus în zona de securitate. În acest scop, comisia va recurge la grupurile de observatori militari aduși ca urmare a acordurilor anterioare, inclusiv acordurile quatripartite. Comisia de Control își va înceta activitatea în decurs de 7 zile de la data semnării prezentului acord.

2. Fiecare parte va numi reprezentanții săi în cadrul comisiei respective. Sediul Comisiei va fi la Bender.

3. În scopul implementării măsurilor menționate mai sus, Comisia de Control va administra contingentele militare de voluntari reprezentând părțile participante la implementarea prezentului acord. Locul de staționare și intervențiile acestor

contingente, în vederea asigurării încetării focului și a securității în regiunea conflictului, vor fi dictate de Comisia de Control, care va trebui să ajungă la un consens în această privință. Mărimea contingentului militar, statutul și condițiile de intervenție și retragere a contingentelor militare din zona de securitate vor fi determinate printr-un protocol separat.

4. În cazul încălcărilor prevederilor prezentului acord, Comisia de Control va efectua investigațiile necesare și va întreprinde fără întârziere acțiunile necesare în vederea restabilirii păcii și ordinii și va decide măsurile adecvate în vederea prevenirii unor încălcări ulterioare.

Articolul 3

Luând în considerație sediul Comisiei de Control și seriozitatea situației, Benderul este declarat ca fiind o regiune supusă regimului de securitate, asigurarea securității fiind sarcina contingentelor militare ale părților în vederea implementării prezentului acord. Comisia de Control asigură menținerea ordinii de drept în Bender, împreună cu organele de poliție.

Administrația Benderului este asigurată de organele administrației locale, dacă e cazul de comun acord cu Comisia de Control.

Articolul 4

Armata a Paisprezecea a Federației Ruse, staționată pe teritoriul Republicii Moldova, va respecta în mod riguros neutralitatea. Ambele părți la conflict se obligă să mențină neutralitatea și să nu se angajeze în acțiuni împotriva proprietății Armatei a Paisprezecea, a personalului acesteia și membrilor familiilor lor.

Toate chestiunile legate de statutul Armatei a Paisprezecea sau de etapele și termenele de retragere vor fi soluționate pe calea negocierilor dintre Federația Rusă și Republica Moldova.

Articolul 5

1. Părțile la conflict consideră aplicarea sancțiunilor sau blocajelor de orice fel ca fiind inacceptabile. În acest sens, vor fi eliminate toate obstacolele la libera circulație a mărfurilor, serviciilor și persoanelor și vor fi luate toate măsurile necesare în vederea încetării stării de urgență pe teritoriul Republicii Moldova.

2. Părțile la conflict vor purcede fără întârzieri la negocieri pentru a soluționa problemele cu privire la reîntoarcerea refugiaților la casele lor, acordarea ajutorului populației care a suferit în urma conflictului din regiune și reconstruirea caselor de locuit și a edificiilor publice. Federația Rusă va acorda întregul său suport în acest scop.

3. Părțile la conflict vor lua toate măsurile necesare pentru asigurarea liberei circulații a ajutorului umanitar pentru regiunea conflictului.

Articolul 6

Un centru de presă comun va fi creat având scopul de a pune la dispoziția Comisiei de Control informația corectă cu privire la evoluția evenimentelor din regiune.

Articolul 7

Părțile consideră că măsurile prevăzute în prezentul acord formează o foarte importantă parte a soluționării conflictului prin mijloace politice.

Articolul 8

Prezentul acord va intra în vigoare din ziua semnării sale.

Prezentul acord își va înceta efectele printr-o decizie comună a părților sau în cazul denunțării de către una din părți, ceea ce va duce la încetarea activităților Comisiei de Control și a contingentelor militare din subordinea sa.”

293. La 8 aprilie 1994, Parlamentul Republicii Moldova a ratificat cu următoarele rezerve Acordul de la Alma-Ata din 21 decembrie 1991 prin care Republica Moldova a aderat la Comunitatea Statelor Independente:

„ ...

2. Articolul 6, cu excepția alineatelor 3 și 4 ...

Parlamentul Republicii Moldova consideră că, în cadrul Comunității Statelor Independente, Republica Moldova se va orienta în primul rând spre cooperarea economică și că ea va exclude cooperarea în sfera politico-militară, pe care o estimează ca fiind incompatibilă cu principiile de suveranitate și independență.”

294. Prevederile relevante ale Constituției Republicii Moldova din 29 iulie 1994 sunt următoarele:

Articolul 11

„1) Republica Moldova proclamă neutralitatea sa permanentă.

2) Republica Moldova nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său.”

Articolul 111

„1) Localităților din stânga Nistrului, precum și unor localități din sudul Republicii Moldova, le pot fi atribuite forme și condiții speciale de autonomie în conformitate cu un statut special adoptat printr-o lege organică. (...)”

295. Prevederile relevante ale Codului penal al Republicii Moldova conțin următoarele:

Articolul 116

„Privațiunea ilegală de libertate se pedepsește cu privațiune de libertate până la un an.

Acceași acțiune, fie că a fost săvârșită într-un mod primejdios pentru viața sau sănătatea părții vătămate, fie că i-a provocat suferințe fizice – se pedepsește cu privațiune de libertate pe un termen de la unu la cinci ani.”

Articolul 207

„Uzurparea puterii sau a titlului unei persoane oficiale, însoțite de săvârșirea pe această bază a unor acte social-periculoase se pedepsește fie cu privațiune de libertate până la doi ani, fie cu muncă corecțională până la doi ani, fie cu amendă în mărime de până la treizeci de salarii minime.”

296. La 21 octombrie 1994, Republica Moldova și Federația Rusă au semnat „Acordul cu privire la statutul juridic, modul și termenele de retragere a formațiunilor militare ale Federației Ruse, aflate temporar pe teritoriul Republicii Moldova”, a cărui prevederi principale sunt:

„Republica Moldova și Federația Rusă, denumite în continuare Părți, cu participarea reprezentanților Regiunii Transnistrene,

Ținând cont de noile realități politice din Europa și din întreaga lume,

Confirmând faptul că Republica Moldova și Federația Rusă sunt state suverane și independente,

Convinse de necesitatea edificării relațiilor lor pe principii de prietenie, înțelegere reciprocă și colaborare,

Bazându-se pe înțelegerile deja realizate între Părți în domeniul militar,

Acționând în conformitate cu documentele adoptate în cadrul Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa,

Au convenit asupra următoarelor:

...

Articolul 2

Statutul formațiunilor militare ale Federației Ruse pe teritoriul Republicii Moldova este determinat prin prezentul Acord.

Aflarea formațiunilor militare ale Federației Ruse pe teritoriul Republicii Moldova este temporară.

Partea Rusă, ținând cont de posibilitățile tehnice și timpul necesar pentru amplasarea trupelor la noul loc de dislocare, va realiza retragerea formațiunilor militare menționate pe parcursul a trei ani din ziua intrării în vigoare a prezentului Acord.

Acțiunile practice pentru retragerea formațiunilor militare ale Federației Ruse de pe teritoriul Republicii Moldova în limitele termenului fixat vor fi sincronizate cu reglementarea politică a conflictului transnistrean și determinarea statutului special al Regiunii Transnistrene a Republicii Moldova.

Etapele și graficul retragerii definitive a formațiunilor militare ale Federației Ruse se vor stabili printr-un protocol separat între ministerele apărării ale Părților.

...

Articolul 5

În perioada aflării temporare pe teritoriul Republicii Moldova, formațiunile militare ale Federației Ruse nu vor fi folosite în niciun caz la soluționarea conflictelor de ordin intern ale Republicii Moldova, precum și pentru acțiuni de luptă împotriva altor state.

Comercializarea oricărui tip de tehnică militară, armament și muniții aparținând formațiunilor militare ale Federației Ruse pe teritoriul Republicii Moldova se va efectua în baza unor acorduri separate între guvernele Părților.

Articolul 6

Deplasarea, instrucțiunile și aplicațiile formațiunilor militare ale Federației Ruse în afara locurilor lor de dislocare se vor efectua pe teritoriul Republicii Moldova conform unor planuri coordonate cu organele competente ale Republicii Moldova.

În locurile de dislocare și în timpul deplasării lor, formațiunile militare ale Federației Ruse vor organiza paza obiectelor militare și a averii în modul stabilit în cadrul Forțelor Armate ale Federației Ruse.

Articolul 7

Aerodromul militar Tiraspol este folosit pentru amplasarea comună a aviației formațiunilor militare ale Federației Ruse și a aviației civile a regiunii Transnistrene a Republicii Moldova.

Survolările navelor aeriene ale Forțelor Armate ale Federației Ruse în spațiul aerian al Republicii Moldova se vor efectua în baza unui acord separat dintre ministerele apărării ale Părților.

Articolul 13

Fondul locativ și de cazarmă, fondul spațiului de serviciu, parcurile, poligoanele cu utilaj staționar, depozitele cu utilaj, clădirile și alte construcții, eliberate în urma retragerii formațiunilor militare ale Federației Ruse, vor fi transmise organelor administrației publice locale ale Republicii Moldova în volumul existent *de facto* și în starea fizică reală.

Modul de transmitere sau comercializare a patrimoniului imobil al formațiunilor militare ale Federației Ruse va fi determinat printr-un acord separat între Guvernele Părților.

...

Articolul 17

În scopul asigurării retragerii formațiunilor militare ale Federației Ruse de pe teritoriul Republicii Moldova în termenele convenite și funcționării lor normale în locurile noi de dislocare pe teritoriul Federației Ruse, Republica Moldova participă prin cote părți la construcția pe teritoriul Federației Ruse a obiectivelor din sfera socială, necesare pentru amplasarea formațiunilor militare retrase. Volumul mijloacelor alocate, lista obiectivelor și locul construcției se determină printr-un acord special.

...

Articolul 23

Prezentul Acord intră în vigoare la data ultimei notificări de către Părți despre îndeplinirea procedurilor de ordin intern necesare și va fi valabil până la retragerea totală a formațiunilor militare ale Federației Ruse de pe teritoriul Republicii Moldova.

Prezentul Acord urmează a fi prezentat pentru înregistrare la Organizația Națiunilor Unite conform articolului 102 al Cartei ONU.”

297. La 21 octombrie 1994, la Moscova a fost semnat „Acordul între Ministerul Apărării al Republicii Moldova și Ministerul Apărării al Federației Ruse cu privire la activitatea de zbor a aviației formațiunilor militare ale Federației Ruse, provizoriu dislocate pe teritoriul Republicii Moldova și cu privire la utilizarea aerodromului Tiraspol de către aviația de transport a forțelor armate ale Federației Ruse.” Dispozițiile pertinente ale acestui acord prevăd:

Articolul 1

„Aerodromul militar Tiraspol va fi utilizat de formațiunile militare ale Federației Ruse până la retragerea definitivă a acestora de pe teritoriul Republicii Moldova.

Dislocarea și zborurile comune pe aerodromul Tiraspol ale aviației civile a regiunii Transnistria din Republica Moldova și ale navelor aeriene ruse se efectuează conform Regulamentului provizoriu cu privire la dislocarea comună a aviației formațiunilor militare ale Federației Ruse și aviației civile a regiunii Transnistria din Republica Moldova, coordonate cu Administrația de Stat a Aviației Civile a Republicii Moldova, Ministerul Apărării al Republicii Moldova și Ministerul Apărării al Federației Ruse.

Alte nave aeriene pot decola de pe aerodromul din Tiraspol doar după coordonarea cu Administrația de Stat a Aviației Civile a Republicii Moldova și Ministerul Apărării al Federației Ruse.”

Articolul 3

„Zborurile avionului-poștă, aparținând trupelor ruse, se efectuează pe aerodromul Tiraspol cel mult de două ori pe săptămână (marți, joi sau în alte zile ale săptămânii, după coordonarea prealabilă de către Părți).”

Articolul 5

„Cererile privind efectuarea de către aviația Forțelor Armate ale Federației Ruse a zborurilor instructive și de antrenament și survolurilor, se prezintă în ajun până la 15.00, ora locală, prin intermediul organelor de coordonare a traficului aerian (punctelor de comandă).

Confirmarea cererilor, precum și autorizațiile în vederea utilizării spațiului aerian al Republicii Moldova sunt eliberate de Punctul Unificat de comandă al apărării anti aeriene și aviație al Forțelor Armate ale Republicii Moldova. Decizia privind utilizarea spațiului aerian al Republicii Moldova, conform cererii de zbor, în localitățile de dislocare provizorie a trupelor ruse se adoptă de către Șeful Marelui Stat Major al Forțelor Armate ale Republicii Moldova.”

Articolul 7

„Controlul executării prezentului Acord este exercitat de către reprezentanții ministerelor apărării ale Republicii Moldova și Federației Ruse, în conformitate cu Regulamentul special, elaborat de ele în comun.”

Articolul 8

„Prezentul Acord intră în vigoare din data semnării lui și va fi valabil până la retragerea deplină a formațiunilor militare ale Federației Ruse de pe teritoriul Republicii Moldova.

În prezentul Acord pot fi operate modificări cu consimțământul reciproc al Părților.”

298. Instrumentul de ratificare al Convenției depozitat de către Republica Moldova la Consiliul Europei la 12 septembrie 1997 conține un număr de declarații și rezerve, partea relevantă conținând următoarele:

„Republica Moldova declară că nu va putea asigura respectarea dispozițiilor Convenției în ce privește omisiunile și actele comise de organele autoproclamatei republici nistrene pe teritoriul controlat efectiv de ele până la soluționarea definitivă a diferendului din această zonă.

...”

299. La 20 martie 1998, reprezentantul Federației Ruse, dl V. Cernomîrdin, și reprezentantul „RMN”, dl Igor Smirnov, au semnat la Odessa (Ucraina) un Protocol de acord cu privire la chestiunile legate de patrimoniul militar, care prevedea următoarele:

„La sfârșitul negocierilor cu privire la chestiunile legate de patrimoniul militar în legătură cu prezența forțelor rusești în Transnistria, s-a ajuns la un acord asupra următoarelor puncte:

1. Tot patrimoniul în cauză se divizează în trei categorii:

(a) prima categorie include armamentul standard al Grupului Unificat al Forțelor Ruse, munițiile sale și proprietățile sale;

(b) a doua categorie include armamentul, munițiile și surplusul bunurilor militare mobile care trebuie returnate necondiționat Rusiei;

(c) a treia categorie include armament, muniții, echipament militar și alte echipamente care pot fi cedate (rebutate) direct la locul aflării sau în afara locului unde ele sunt stocate.

Venitul obținut din vânzarea proprietății care face parte din a treia categorie va fi divizat între Părți în următoarele proporții:

Federația Rusă – 50 %

Transnistria – 50%, după deducerea cheltuielilor din vânzarea patrimoniului militar din cea de a treia categorie.

Condițiile pentru utilizarea și cesiunea patrimoniului din categoria a treia va fi pusă în sarcina Rusiei cu participarea Transnistriei.

2. Părțile au convenit să achite datoriile reciproce la 20 martie 1998 în întregime prin compensări cu titlu de surse obținute de la cesiunea patrimoniului militar sau provenite din alte surse.

3. Rusia va continua să retragă din Transnistria patrimoniul militar indispensabil pentru necesitățile forțelor armate din Rusia potrivit anexei la prezentul Protocol. Autoritățile transnistrene nu se vor opune retragerii acestei proprietăți.

4. De comun acord cu Transnistria, Rusia va continua să distrugă munițiile inutilizabile și netransportabile din împrejurimile satului Colbasna cu respectarea cerințelor de securitate, inclusiv securitatea ecologică.

5. În vederea eliberării rapide a patrimoniului imobil, reprezentanții Federației Ruse și ai Transnistriei au convenit că sediile eliberate de forțele Rusiei pot fi transmise autorităților locale din Transnistria potrivit unui act oficial care indică valoarea lor reală.

6. Este din nou subliniat faptul că retragerea treptată a forțelor armate Ruse staționate în Transnistria și retragerea patrimoniului lor va fi efectuată într-un mod transparent. Aplicarea practicii transparente a acestor măsuri poate fi asigurată pe o bază bilaterală în conformitate cu acordurile semnate între Republica Moldova și Federația Rusă. Informația indispensabilă cu privire la prezența forțelor armate ale Rusiei în Transnistria va fi transmisă în conformitate cu practica curentă a OSCE, prin intermediul misiunii OSCE la Chișinău.”

ÎN DREPT

I. DACĂ RECLAMANȚII SE AFLĂ SUB JURISDICȚIA REPUBLICII MOLDOVA

A. Argumentele prezentate Curții

1. Guvernul Republicii Moldova

300. Guvernul Republicii Moldova a declarat că reclamanții nu se aflau la momentul desfășurării evenimentelor respective și nu se află nici în prezent sub jurisdicția *de facto* a Republicii Moldova; de aceea cererea este incompatibilă *ratione personae* cu prevederile Convenției.

În conformitate cu articolul 1 al Convenției, Înaltele Părți Contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor, drepturile și libertățile definite în acest document. În dreptul internațional, jurisdicția teritorială a unui stat, care trebuie să fie exclusivă și totală, se numește suveranitate teritorială. Această suveranitate îi permite statului să exercite pe un teritoriu determinat funcțiile sale statale: să elaboreze și să adopte acte legislative, administrative și judecătorești. Dar în cazul în care un stat nu controlează în mod efectiv o parte din teritoriul său, el nu-și poate exercita în mod real jurisdicția sa teritorială și suveranitatea. Într-un asemenea caz, concepțiile de „jurisdicție” și „teritoriu” nu pot fi suprapuse. Pentru ca Convenția să fie aplicabilă, trebuie să fie posibil pentru un stat să recunoască și să asigure drepturile garantate de Convenție. Astfel, întrebarea dacă o persoană se află sub jurisdicția unui stat este o întrebare de fapt; este necesar de a determina dacă, la momentul săvârșirii faptelor incriminate, autoritățile de stat exercitau sau nu un control efectiv asupra pretinselor victime.

301. În această cauză, localitățile din stânga Nistrului nu se mai aflau sub controlul autorităților constituționale ale Republicii Moldova cel puțin de la sfârșitul anului 1991. Pe acest teritoriu a fost creată „Republica Moldovenească Nistreană”, care dispune de propriile sale instituții, inclusiv forțe armate, poliție și instituții vamale. Anume din acest motiv, la momentul ratificării Convenției, Republica Moldova a făcut o declarație pentru a exclude responsabilitatea sa cu privire la faptele comise pe teritoriul transnistrean, pe care aceasta nu-l controlează.

Guvernul Republicii Moldova a subliniat faptul că absența controlului din partea Republicii Moldova asupra teritoriului aflat sub autoritatea regimului transnistrean a fost confirmată de către toți martorii audiați de către Curte.

302. Guvernul Republicii Moldova a mai declarat că situația care rezulta în imposibilitatea Republicii Moldova de a exercita un control efectiv asupra teritoriului transnistrean era asemănătoare cu cea descrisă de Curte în hotărârea sa în cauza *Cyprus v. Turkey* ([GC], nr. 25781/94, ECHR 2001-IV, § 78), unde s-a constatat că guvernul cipriot era în imposibilitate de a exercita un control efectiv asupra teritoriului „TRNC”, pe care aceasta din urmă îl controla *de facto*.

303. Guvernul Republicii Moldova a respins orice învinuire cu privire la cooperarea sa cu autoritățile transnistrene și a subliniat faptul că anumite măsuri au fost luate în contextul negocierilor cu privire la aplanarea conflictului transnistrean, unele dintre acestea cu aprobarea și în prezența mediatorilor OSCE și altele întreprinse în interesul populației moldovenești aflate pe teritoriul controlat de regimul transnistrean.

304. Guvernul Republicii Moldova consideră că și-a îndeplinit obligațiile sale pozitive, atât generale, și anume găsirea unei soluții pentru soluționarea conflictului și restabilirea controlului său asupra teritoriului transnistrean, cât și specifice, și anume asigurarea drepturilor reclamanților garantate de Convenție.

În această privință, el s-a referit la numeroasele încercări întreprinse pentru a soluționa conflictul, confirmate prin declarațiile martorilor audiați la Chișinău, la declarațiile și intervențiile liderilor politici din Republica Moldova - inclusiv cele făcute în timpul negocierilor cu privire la soluționarea conflictului - și la alte măsuri care condamnau ilegalitatea detenției și condamnării reclamanților, printre primele fiind hotărârea din 3 februarie 1994 a Judecătoriei Supreme a Republicii Moldova, măsurile cu caracter judiciar luate împotriva persoanelor responsabile de detenția și condamnarea lor, precum și alte măsuri, inclusiv de ordin economic, întreprinse în scopul reafirmării suveranității Republicii Moldova pe întreg teritoriul său, inclusiv în partea transnistreană.

Totuși, aceste măsuri au rămas fără efect datorită faptului că „RMN” este o entitate capabilă să funcționeze în mod autonom în raport cu Republica Moldova și că autoritățile transnistrene au recurs la represalii ca răspuns la unele dintre măsurile luate.

Prin urmare, Guvernul Republicii Moldova a declarat că el nu dispune de alte mijloace de care ar putea face uz în scopul asigurării respectării drepturilor reclamanților garantate de către Convenție, fără a pune în același timp în pericol situația economică și politică a Republicii Moldova.

2. Guvernul Federației Ruse

305. Guvernul Federației Ruse a declarat că Guvernul Republicii Moldova este unicul guvern legitim al Republicii Moldovei. Atât timp cât teritoriul transnistrean constituie o parte integrantă a teritoriului Republicii Moldova, doar aceasta din urmă poate fi considerată responsabilă pentru faptele comise pe acest teritoriu.

3. Reclamanții

306. Reclamanții au declarat că Republica Moldova trebuie să fie considerată responsabilă de violările Convenției care au fost comise pe teritoriul transnistrean, deoarece Transnistria este parte a teritoriului Republicii Moldova și, indiferent de existența controlului efectiv, Guvernul Republicii Moldova este obligat să întreprindă măsuri suficiente pentru a asigura respectul drepturilor garantate de Convenție asupra întregului său teritoriu. Acest lucru însă nu a fost făcut. Reclamanții consideră că măsurile pozitive luate de către autoritățile moldovenești erau limitate și insuficiente, ținând cont de mijloacele politice și economice pe care le avea la dispoziție.

Guvernul Republicii Moldova nu și-a îndeplinit doar obligațiile sale pozitive, care îi revin în temeiul Convenției, dar el a mers chiar până la luarea unor măsuri care au echivalat cu recunoașterea *de facto* a regimului de la Tiraspol sau cel puțin la acceptarea tacită a situației, cum ar fi eliberarea generalului Iakovlev (a se vedea paragraful 50 de mai sus), transferul dlui Ilașcu autorităților moldovenești la 5 mai 2001 (a se vedea paragraful 279 de mai sus), acordurile încheiate la 16 mai 2001 (a se vedea paragraful 174 de mai sus) și cooperarea, în special în domeniul vamal și cel al poliției (a se vedea paragrafele 176 și 177 de mai sus).

Reclamanții au declarat că discursul Președintelui Republicii Moldova în care acesta l-a acuzat pe dl Ilașcu, după eliberarea acestuia, că este responsabil de detenția celorlalți reclamanți, constituie un act de natură să angajeze responsabilitatea Republicii Moldova în temeiul Convenției.

307. În ultimul rând, reclamanții au declarat că autoritățile moldovenești ar fi trebuit să înceapă negocieri pe termen lung cu autoritățile ruse, unicele în stare să controleze regimul transnistrean, pentru a asigura eliberarea lor.

4. Guvernul României, terțul intervenient

308. În intervenția în calitate de terță parte, Guvernul României a subliniat faptul că nu dorește să-și exprime poziția sa asupra responsabilității Republicii Moldova în această cauză. El are intenția de a furniza precizări factologice și raționamente juridice care să susțină cauza reclamanților care sunt cetățeni români.

309. El consideră că un stat parte la Convenție nu ar putea limita scopul angajamentelor asumate la ratificarea Convenției, invocând că el nu are jurisdicție în sensul articolului 1. Statele Contractante trebuie să asigure drepturile garantate de Convenție tuturor persoanelor care locuiesc pe teritoriul lor, iar dacă este necesar, să întreprindă măsurile necesare ce rezultă din obligațiile pozitive stabilite de jurisprudența Curții.

Deși existența unor asemenea obligații pozitive nu trebuie interpretată într-un mod ce ar impune autorităților sarcini imposibile sau excesive, totuși statelor li se cere să manifeste o diligență rezonabilă.

Guvernul român a declarat că în cauza respectivă autoritățile Republicii Moldova nu au demonstrat că au depus toate eforturile posibile pentru a asigura suveranitatea ei pe teritoriul transnistrean. În special, el critică autoritățile moldovenești că nu au luat nicio măsură efectivă pentru a executa hotărârea Judecătoriei Supreme a Republicii Moldova din 3 februarie 1994 și de faptul că a autorizat serviciile vamale ale „RMN” să folosească ștampilele și sigiliile Republicii Moldova, astfel încât mărfurile provenite din regiunea transnistreană să poată fi exportate.

B. Aprecierea Curții

1. Principii generale

(a) Conceptul de jurisdicție

310. Articolul 1 al Convenției prevede:

„Înaltele Părți Contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în titlul I al [prezentei] Convenții.”

311. Din articolul 1 rezultă că Statele Părți trebuie să răspundă pentru orice încălcare a drepturilor și libertăților protejate de Convenție comise împotriva persoanelor aflate sub „jurisdicția” lor.

Exercitarea jurisdicției este o condiție necesară pentru ca un Stat Contractant să fie considerat responsabil pentru acțiunile sau omisiunile care i se impută și care pot avea drept consecință învinuiri cu privire la încălcarea drepturilor și libertăților prevăzute de Convenție.

312. Curtea face referire la jurisprudența sa, conform căreia conceptul de „jurisdicție” în sensul articolului 1 al Convenției trebuie să reflecte conceptul acestei noțiuni în dreptul internațional public (a se vedea *Gentilhomme, Schaff – Benhadji and Zerouki v. France*, nr. 48205/99, 48207/99 și 49209/99, hotărâre din 14 mai 2002, § 20; *Bankovic and Others v. Belgium and 16 other Contracting States* (dec.) [GC], nr. 52207/99, §§ 59-61, ECHR 2001-XII; și *Assanidze v. Georgia*, nr. 71503/01, ECHR 2004-II, § 137).

Din punct de vedere al dreptului internațional public, expresia „aflate sub jurisdicția lor” din articolul 1 al Convenției trebuie să fie înțeleasă ca semnificând că competența jurisdicțională a unui stat este în primul rând teritorială (a se vedea decizia *Bankovic*, citată mai sus, § 59), dar, de asemenea, că jurisdicția este prezumată ca fiind exercitată în mod normal pe întreg teritoriul statului.

Această prezumție poate fi limitată în circumstanțe excepționale, în special, atunci când un stat este împiedicat să-și exercite autoritatea sa pe o parte a teritoriului său. Aceasta poate fi rezultatul unei ocupații militare de către forțe armate ale unui alt stat care controlează efectiv teritoriul

respectiv (a se vedea *Loizidou v. Turkey (obiecții preliminare)*, hotărâre din 23 martie 1995, Seria A nr. 310, și *Cyprus v. Turkey* [GC], citată mai sus, §§ 76–80, și decizia *Bankovic*, menționată mai sus, §§ 70–71), unor acțiuni de război sau revolte sau unor acțiuni ale unui stat străin care sprijină instaurarea unui regim separatist pe teritoriul statului în cauză.

313. Pentru a putea conchide dacă o asemenea situație excepțională există, Curtea trebuie să examineze, pe de o parte, toate faptele obiective capabile să limiteze exercitarea efectivă a autorității unui stat pe teritoriul său și, pe de altă parte, comportamentul propriu-zis al statului. Angajamentele asumate de către o Parte Contractantă în temeiul articolului 1 al Convenției includ, în afară obligației de a nu interveni în exercitarea drepturilor și libertăților garantate, obligații pozitive de a lua măsuri adecvate pentru a asigura respectarea acestor drepturi și libertăți pe teritoriul său (a se vedea, printre altele, *Z. v. the United Kingdom* [GC], nr. 29392/95, §73, ECHR 2001–V).

Aceste obligații persistă chiar și în cazul în care exercitarea autorității sale este limitată pe o parte a teritoriului acestuia, astfel încât statului îi revine obligația de a lua toate măsurile adecvate care stau în puterea sa.

314. Mai mult, Curtea observă că, deși în cauza *Bankovic și alții* (citată mai sus, § 80) ea a accentuat preponderența principiului teritorial la aplicarea Convenției, ea a recunoscut, de asemenea, că conceptul de „jurisdicție” în sensul articolului 1 al Convenției nu este în mod necesar limitat la teritoriul național al Înalțelor Părți Contractante (a se vedea *Loizidou v. Turkey (fondul cauzei)*, hotărâre din 18 decembrie 1996, *Reports of Judgments and Decisions* 1996–VI, pp. 2234–2235, § 52).

Curtea a acceptat faptul că, în circumstanțe excepționale, acțiunile Statelor Contractante care sunt înfăptuite sau produc efecte în afara teritoriului lor pot constitui o exercitare de către state a jurisdicției lor în sensul articolului 1 al Convenției.

Conform principiilor relevante ale dreptului internațional, responsabilitatea unui Stat Contractant poate fi angajată când, în urma unei acțiuni militare - legale sau ilegale - statul exercită în practică controlul efectiv asupra unei regiuni situate în afara teritoriului său național. Obligația de a asigura, într-o asemenea regiune, respectarea drepturilor și libertăților garantate de Convenție rezultă din înfăptuirea unui astfel de control, exercitat în mod direct, prin intermediul forțelor sale armate sau prin intermediul unei administrații locale subordonate (*ibid.*).

315. Nu este necesar de a determina dacă o Parte Contractantă exercită de fapt un control detaliat asupra politicilor și faptelor autorităților din regiunea situată în afara teritoriului său național, deoarece chiar un control general al regiunii poate angaja responsabilitatea acestei Părți Contractante (a se vedea *Loizidou (fondul cauzei)*, citată mai sus, pp. 2235 – 2236, § 56).

316. Dacă un Stat Contractant exercită un control general asupra unui teritoriu din afara teritoriului său național, responsabilitatea sa nu este

limitată doar la faptele soldaților sau funcționarii acestui stat aflați pe acest teritoriu, ci se extinde și asupra actelor administrației locale care supraviețuiește acolo datorită susținerii militare sau de alt gen din partea statului respectiv (a se vedea *Cyprus v. Turkey* [GC], citat mai sus, § 77).

317. Responsabilitatea unui stat poate, de asemenea, fi angajată în baza unor fapte care au cauzat suficiente repercusiuni proxime asupra drepturilor garantate de Convenție, chiar dacă acele repercusiuni au avut loc în afara jurisdicției acestui stat. Astfel, cu referire la extrădarea către un stat care nu este contractant la Convenție, Curtea a constatat că un Stat Contractant ar acționa într-un mod incompatibil cu valorile stabilite de Convenție, „ca patrimoniul comun de idealuri și tradiții politice, de respect al libertății și preeminenței dreptului” la care se referă Preambulul, dacă în mod conștient ar remite un fugar unui alt stat, unde există motive întemeiate de a crede că există un risc real ca acea persoană să fie supusă torturii sau tratamentelor ori pedepselor inumane sau degradante (a se vedea *Soering v. the United Kingdom*, hotărâre din 7 iulie 1989, Seria A nr. 161, p. 35, §§ 88-91).

318. În plus, aprobarea formală sau tacită a acțiunilor persoanelor particulare care violează drepturile garantate de Convenție ale altor persoane care se află sub jurisdicția unui Stat Contractant, de către autoritățile acestuia, poate angaja responsabilitatea acestui stat conform Convenției (a se vedea *Cyprus v. Turkey*, citat mai sus, § 81). Acest lucru este valabil cu atât mai mult în cazul recunoașterii de către statul în cauză a acțiunilor autorităților autoproclamate nerecunoscute de comunitatea internațională.

319. Un stat poate fi de asemenea considerat responsabil chiar în cazul în care agenții săi acționează *ultra vires* sau contrar instrucțiunilor. În conformitate cu Convenția, autoritățile unui stat sunt direct responsabile pentru comportamentul subordonaților săi; ele au datoria de a-și impune voința și nu pot folosi drept pretext incapacitatea de a asigura respectarea acesteia (a se vedea *Ireland v. the United Kingdom*, hotărâre din 18 ianuarie 1978, Seria A nr. 25, p.64, § 159; a se vedea, de asemenea, articolul 7 al proiectului articolelor Comisiei de drept internațional cu privire la responsabilitatea statelor în cazul faptelor internaționale ilicite, p. 104 („lucrările CDI”), și cazul *Cairo*, examinat de Comisia Generală pentru Plângeri (1929) Reports of International Arbitral Awards 5 (RIAA), p.516).

(b) Responsabilitatea statului pentru o faptă ilicită

320. Un alt principiu recunoscut al dreptului internațional este cel al responsabilității statului pentru violarea unei obligații internaționale, precum acest principiu este descris în lucrările CDI.

321. O faptă ilicită poate fi calificată ca fiind continuă dacă ea se extinde pe întreaga perioadă în care comportamentul respectiv continuă și rămâne în contradicție cu obligația internațională (a se vedea comentariul cu privire la proiectul articolului 14 § 2, p. 139 din lucrările CDI).

În plus, Curtea consideră că, în cazul comiterii unui ansamblu de acțiuni sau omisiuni ilicite, violarea se extinde pe întreaga perioadă începând cu prima acțiune și continuă atât timp cât acțiunile sau omisiunile se repetă și rămân în contradicție cu obligația internațională respectivă (a se vedea, de asemenea, proiectul articolului 15 § 2 din lucrările CDI).

2. Aplicarea principiilor menționate mai sus

322. Curtea, prin urmare, trebuie să stabilească dacă responsabilitatea Republicii Moldova este angajată în temeiul obligației sale de a se abține de la fapte ilicite sau a obligațiilor pozitive ce-i revin conform Convenției.

323. Curtea notează, mai întâi de toate, că Republica Moldova a declarat că nu deține controlul asupra unei părți din teritoriul său național, și anume regiunea transnistreană.

324. Curtea reamintește că, în decizia sa cu privire la admisibilitate, ea a constatat că declarația făcută de Republica Moldova în instrumentul său de ratificare a Convenției la subiectul lipsei de control a autorităților legitime moldovenești asupra teritoriului transnistrean nu a constituit o rezervă valabilă în sensul articolului 57 al Convenției.

Întrebarea care rezultă este dacă, în pofida constatării menționate mai sus, situația de fapt la care se referă declarația Republicii Moldova și observațiile ulterioare depuse de Guvernul Republicii Moldova este de natură să producă efecte juridice în ceea ce privește responsabilitatea Republicii Moldova în conformitate cu Convenția.

325. În această cauză, Curtea notează că, proclamată suverană de către Parlamentul său la 23 iunie 1990 și devenind independentă la 27 august 1991, fiind recunoscută astfel de comunitatea internațională, Republica Moldova s-a confruntat imediat cu o mișcare separatistă în regiunea transnistreană. Această mișcare a devenit mai puternică în luna decembrie a anului 1991, odată cu organizarea alegerilor locale, care au fost declarate ilegale de către autoritățile moldovenești (a se vedea paragraful 47 de mai sus). La sfârșitul anului 1991, un război civil a izbucnit între forțele Republicii Moldova și separatiștii transnistreni susținuți activ de cel puțin câțiva dintre soldații Armatei a Paisprezecea. În luna martie a anului 1992, având în vedere gravitatea situației, în Republica Moldova a fost decretată starea de urgență (a se vedea paragraful 69 de mai sus).

În timpul conflictului armat, autoritățile moldovenești au făcut o serie de apeluri la comunitatea internațională, inclusiv unul adresat Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite la 23 iunie 1992 (a se vedea paragraful 83 de mai sus), cerând Consiliului de Securitate susținere în lupta lor pentru independență. Acuzând Federația Rusă de susținerea separatiștilor din Transnistria, ele au cerut de mai multe ori Federației Ruse să înceteze „agresiunea” împotriva Republicii Moldova (a se vedea paragrafele 78-79 și 82-83 de mai sus).

326. La 21 iulie 1992, a fost încheiat un acord de încetare a focului în baza *status quo-ului* care prevedea instituirea unei zone de securitate pentru menținerea acestuia (a se vedea paragrafele 87-89 de mai sus).

La 29 iulie 1994, noua Constituție a Republicii Moldova a fost adoptată. Articolul 111 al Constituției prevedea posibilitatea de a oferi o formă de autonomie regiunii din stânga Nistrului. Articolul 11 al Constituției interzicea staționarea trupelor străine pe teritoriul Republicii Moldova (a se vedea paragraful 294 de mai sus).

327. Ulterior, când a ratificat Convenția la 12 septembrie 1997, Republica Moldova a depus odată cu instrumentul său de ratificare o declarație care susținea imposibilitatea sa de a asigura respectarea dispozițiilor Convenției în aceste regiuni ale teritoriului său aflate sub controlul efectiv al organelor „autoproclamatei Republici Moldovenești Nistrene”, până la soluționarea definitivă a conflictului (a se vedea paragraful 298 de mai sus).

328. Acordul de încetare a focului din 21 iulie 1992 a însemnat sfârșitul primei etape în eforturile Republicii Moldova de a-și exercita autoritatea sa asupra întregului său teritoriu.

329. Curtea notează că, după această perioadă, Moldova a tins să adopte mai degrabă o politică de consimțire, menținând pe teritoriul Transnistriei un control limitat la chestiuni precum eliberarea buletinelor de identitate și a ștampilelor vamale (a se vedea paragrafele 179 și 180 de mai sus).

Curtea, prin urmare, vede în declarația anexată la instrumentul de ratificare a Convenției depus de Republica Moldova o referință la această situație de fapt.

330. În baza tuturor materialelor aflate în posesia sa, Curtea consideră că Guvernul Moldovei, unicul guvern legitim al Republicii Moldova conform dreptului internațional, nu-și exercită autoritatea asupra unei părți a teritoriului său, și anume asupra părții care se află sub controlul efectiv al „RMN”.

Mai mult, acest lucru nu este disputat de niciuna din părți și nici de Guvernul României.

331. Totuși, chiar și în absența unui control efectiv asupra regiunii transnistrene, Moldova mai are și obligația pozitivă conform articolului 1 al Convenției de a lua măsuri de ordin diplomatic, economic, juridic sau de alt gen, care îi stau în puteri și sunt în conformitate cu dreptul internațional, pentru a asigura reclamanților drepturile acestora garantate de Convenție.

3. Conceptul de „obligații pozitive”

332. La determinarea scopului obligațiilor pozitive ale statului, trebuie să se ia în considerație existența unui echilibru echitabil între interesul general și interesele persoanei, diversitatea situațiilor existente în Statele Contractante și alegerile care trebuie făcute în ceea ce privește prioritățile și resursele. Aceste obligații nu trebuie interpretate într-un mod care să

impună o sarcină imposibilă sau disproporțională (a se vedea *Ozgur Gundem v. Turkey*, hotărâre din 16 martie 2000, nr. 23144/93, § 43 ECHR 2000-III).

333. Curtea consideră că, atunci când un Stat Contractant este împiedicat să-și exercite autoritatea sa asupra întregului său teritoriu datorită existenței unei situații *de facto* care îl constrânge, cum ar fi instalarea unui regim separatist, indiferent dacă este sau nu însoțită de ocupația militară a teritoriului de un alt stat, acest stat nu încetează să aibă jurisdicție în sensul articolului 1 al Convenției asupra acelei părți a teritoriului său care este temporar supusă unei autorități locale susținută de forțe rebele sau de un alt stat.

Totuși, o asemenea situație de fapt reduce scopul acestei jurisdicții în sensul că angajamentul asumat de către un stat în temeiul articolului 1 trebuie examinat de Curte numai în lumina obligațiilor pozitive ale Statului Contractant față de persoanele aflate pe teritoriul acestuia. Statul respectiv trebuie să folosească toate mijloacele legale și diplomatice disponibile față de state terțe și organizații internaționale, pentru a continua să garanteze respectarea drepturilor și libertăților garantate de Convenție.

334. Chiar dacă nu-i revine Curții să indice ce măsuri trebuie luate de către autorități pentru a se conforma obligațiilor lor și care măsuri sunt cele mai eficiente, ea trebuie să verifice dacă măsurile care au fost luate au fost corespunzătoare și suficiente în această cauză. În fața unei omisiuni parțiale sau totale de a lua măsuri, sarcina Curții este de a determina în ce măsură un efort minim era totuși posibil și dacă acesta trebuia întreprins. O astfel de sarcină este cu atât mai necesară cu cât este vorba de cauze în care se pretinde o încălcare a unor drepturi absolute asemenea celor garantate de articolele 2 și 3 ale Convenției.

335. În consecință, Curtea constată că reclamantii se află sub jurisdicția Republicii Moldova în sensul articolului 1 al Convenției, dar că responsabilitatea acesteia pentru faptele invocate, comise pe teritoriul „RMN”, asupra căruia ea nu exercită un control efectiv, trebuie evaluată în lumina obligațiilor sale pozitive care îi revin în conformitate cu Convenția.

4. *Dacă Republica Moldova și-a îndeplinit obligațiile sale pozitive*

336. Curtea trebuie să determine dacă autoritățile Republicii Moldova și-au îndeplinit obligațiile lor pozitive pentru a asigura drepturile garantate de Convenție sau dacă, așa precum au declarat reclamantii și Guvernul României, Guvernul Republicii Moldova n-a întreprins măsuri suficiente pentru a asigura acele drepturi.

337. În această cauză, având în vedere complexitatea situației de fapt, Curtea consideră, în primul rând, că întrebarea dacă Moldova și-a îndeplinit sau nu obligațiile sale pozitive este strâns legată atât de relațiile Moldovei cu Federația Rusă, cât și de relațiile dintre Transnistria și Federația Rusă. Mai mult, trebuie luată în considerație influența pe care Republica Moldova

o poate exercita prin intermediul autorităților ruse pentru a îmbunătăți situația reclamanților aflați pe teritoriul Republicii Moldova din Transnistria.

338. Curtea notează că ea nu are competența de a examina dacă faptele care au avut loc până la ratificarea Convenției de către Republica Moldova au fost compatibile cu prevederile acesteia. Totuși, ea poate să ia în calcul faptele comise până la ratificarea Convenției atunci când examinează obligațiile pozitive ale Moldovei și să le folosească în scop de comparație atunci când evaluează eforturile întreprinse de Republica Moldova începând cu 12 septembrie 1997.

339. Obligațiile pozitive ale Republicii Moldova se referă atât la măsurile necesare pentru a restabili controlul său asupra teritoriului transnistrean, ca o exprimare a jurisdicției sale, cât și la măsurile de asigurare a respectării drepturilor reclamanților, inclusiv încercările de a asigura eliberarea lor.

340. Obligația de a restabili controlul asupra Transnistriei presupune, pe de o parte, ca Republica Moldova să se abțină de la susținerea regimului separatist al "RMN" și, pe de altă parte, ca ea să întreprindă toate măsurile aflate la dispoziția sa de ordin politic, economic, juridic și de alt gen, pentru a restabili controlul său pe acest teritoriu.

Nu ține de Curte să indice care sunt măsurile cele mai potrivite pe care Republica Moldova a trebuit să le ia sau pe care ar trebui să le ia în acest scop sau dacă astfel de măsuri sunt suficiente. Curtea trebuie doar să verifice voința Republicii Moldova, exprimată prin fapte sau măsuri specifice, de a restabili controlul său asupra teritoriului „RMN”.

341. În această cauză, de la începutul ostilităților în anii 1991-1992, autoritățile moldovenești nu au încetat niciodată să reclame agresiunea pe care au suferit-o și au respins declarația de independență a „RMN”.

În opinia Curții, în confruntarea cu un regim susținut militar, politic și economic de o putere așa precum este Federația Rusă (a se vedea paragrafele 111 și 161 de mai sus), Moldova putea face puține pentru a-și restabili autoritatea asupra teritoriului transnistrean. Acest lucru a fost confirmat și de consecințele conflictului militar, care au arătat că autoritățile moldovenești nu aveau mijloace de a se impune pe teritoriul transnistrean împotriva forțelor rebele susținute de militari ai Armatei a Paisprezecea.

342. Autoritățile moldovenești au continuat, după sfârșitul ostilităților în iulie 1992, să întreprindă măsuri pentru a restabili controlul său asupra Transnistriei. Astfel, începând cu 1993, spre exemplu, ele au inițiat urmăriri penale împotriva unor oficiali transnistreni acuzați de uzurparea puterii sau a titlului unei persoane oficiale (a se vedea paragrafele 167 și 220-230 de mai sus).

343. Eforturile Moldovei de a restabili autoritatea sa asupra regiunii transnistrene au continuat și după anul 1994, când autoritățile moldovenești au continuat să-și revendice suveranitatea asupra teritoriilor controlate de „RMN” atât în plan intern, cât și internațional (a se vedea paragrafele 31,

53, 66, 68, 69 și 77-83 de mai sus). În 1994, ea a adoptat o nouă Constituție care prevedea *inter alia* posibilitatea de a acorda o anumită autonomie Transnistriei. În același an, ea a semnat un acord cu Federația Rusă cu privire la retragerea trupelor armate rusești de pe teritoriul Transnistriei în termen de 3 ani.

La 12 septembrie 1997, Republica Moldova a ratificat Convenția și a confirmat în rezervele sale la Convenție intenția sa de a restabili controlul asupra regiunii transnistrene.

344. Aceste eforturi au continuat după 1997, în pofida reducerii numărului de măsuri de ordin juridic luate pentru a afirma autoritatea Republicii Moldova în Transnistria. Urmăririle penale inițiate împotriva liderilor transnistreni nu au fost continuate și chiar au fost încetate în anul 2000, mai mult, unui fost demnitar al regimului transnistrean i s-a permis, după întoarcerea sa în Republica Moldova, să dețină funcții înalte în cadrul statului (a se vedea paragraful 168 de mai sus).

Pe de altă parte, eforturile autorităților Republicii Moldova au fost direcționate mai mult către activități de ordin diplomatic. În martie 1998, Republica Moldova, Federația Rusă, Ucraina și Transnistria au semnat un șir de instrumente cu privire la soluționarea conflictului transnistrean. Întâlniri și negocieri au avut loc între reprezentanți ai Republicii Moldova și cei ai regimului transnistrean. În sfârșit, începând cu 2002 și până în prezent, un număr de propuneri cu privire la reglementarea conflictului au fost înaintate și discutate de Președintele Republicii Moldova, OSCE și Federația Rusă (a se vedea paragrafele 107-110 de mai sus).

Curtea nu vede în reducerea numărului de măsuri luate o renunțare din partea Moldovei de a încerca să-și exercite jurisdicția sa în regiunea transnistreană, având în vedere faptul că mai multe măsuri anterior luate de autoritățile moldovenești au fost blocate de represaliile „RMN” (a se vedea paragrafele 181-184 de mai sus).

Curtea notează în continuare că, Guvernul Republicii Moldova a afirmat că schimbarea strategiei de negociere orientată spre eforturile diplomatice destinate pregătirii reintegrării Transnistriei în cadrul legal al Republicii Moldova sunt un răspuns la cerințele exprimate de separatiști în cadrul discuțiilor referitoare la reglementarea situației din Transnistria și eliberarea reclamanților. Guvernul Moldovei, prin urmare, a renunțat la măsurile luate anterior, în special la cele de ordin juridic. Curtea notează declarațiile martorilor cu privire la acest subiect, și anume cele ale dlui Sturza (a se vedea anexa, §§ 309-313) și ale dlui Sidorov (a se vedea anexa, § 446).

345. Paralel cu schimbarea strategiei, au fost stabilite relații între autoritățile moldovenești și separatiștii transnistreni. Au fost încheiate acorduri de cooperare economică și au fost stabilite relații între Parlamentul Republicii Moldova și „Parlamentul RMN”, timp de câțiva ani a existat o cooperare în domeniile poliției și securității și există forme de cooperare în

alte domenii, precum controlul traficului aerian, legături telefonice și sport (a se vedea paragrafele 114, 178 și 185 de mai sus).

Guvernul Republicii Moldova a explicat că aceste măsuri de cooperare au fost luate de autoritățile Moldovei pentru a îmbunătăți viața de zi cu zi a populației din Transnistria și de a face tot posibilul pentru a permite acestora să ducă o viață normală. Pentru Curte, ca și pentru Guvernul Republicii Moldova, aceste fapte datorită caracterului și naturii lor limitate, nu pot fi considerate ca susținere a regimului transnistrean. Dimpotrivă, ele reprezintă afirmarea voinței Republicii Moldova de a restabili controlul asupra regiunii transnistrene.

346. Cu privire la situația reclamanților, Curtea notează că, înainte de ratificarea Convenției în anul 1997, autoritățile Republicii Moldova au luat un șir de măsuri de ordin juridic, politic și administrativ. Acestea au inclus:

- hotărârea Judecătoriei Supreme a Republicii Moldova din 3 februarie 1994 prin care a fost casată hotărârea de condamnare a reclamanților din 9 decembrie 1993 și anularea mandatelor de arestare a reclamanților (a se vedea paragrafele 222-223 de mai sus);

- urmărirea penală pornită la 28 decembrie 1993 împotriva „judecătorilor” „Judecătoriei Supreme a Transnistriei” (a se vedea paragraful 223 de mai sus);

- amnistia decretată de către Președintele Moldovei la 4 august 1995 (a se vedea paragraful 226 de mai sus) și cererea Parlamentului Republicii Moldova din 3 octombrie 1995 (a se vedea paragraful 227 de mai sus);

- trimiterea medicilor din Moldova pentru a examina reclamații deținuți în Transnistria (a se vedea paragrafele 239 și 263 de mai sus); precum și

- ajutorul financiar acordat familiilor reclamanților și ajutorul primit de acestea pentru a vizita reclamații (a se vedea paragraful 239 de mai sus).

În această perioadă, așa precum rezultă din declarațiile martorilor, în discuțiile cu autoritățile transnistrene, reprezentanții Republicii Moldova au deschis sistematic chestiunea cu privire la eliberarea reclamanților și respectarea drepturilor lor garantate de Convenție (a se vedea paragrafele 172 și 274-277 de mai sus). În special, Curtea notează eforturile depuse de autoritățile judecătorești; de exemplu, ministrul Justiției, dl V. Sturza, a întreprins numeroase vizite în Transnistria pentru a negocia cu autoritățile transnistrene eliberarea reclamanților.

347. Chiar și după anul 1997, Moldova a întreprins măsuri în vederea asigurării drepturilor reclamanților: în Transnistria au fost trimiși medici pentru a examina reclamații (ultimul control al medicilor din Chișinău a avut loc în anul 1999), familiile reclamanților au continuat să primească ajutor financiar din partea autorităților, dl Sturza, fost ministru al Justiției și președintele Comisiei pentru negocierile cu Transnistria a continuat să adreseze chestiunea cu privire la eliberarea reclamanților în discuțiile cu autoritățile transnistrene. În această privință, Curtea notează că, în conformitate cu declarațiile anumitor martori, eliberarea dlui Ilașcu a fost

rezultatul unor negocieri de lungă durată cu autoritățile transnistrene. Mai mult, în urma acestor negocieri, dl Sturza a întreprins o vizită în Transnistria în aprilie 2001, pentru a-i aduce la Chișinău pe cei patru reclamanți (a se vedea paragraful 274 de mai sus și anexa, dl Sturza, §§ 310-312).

Este adevărat că autoritățile Republicii Moldova nu au continuat anumite măsuri luate anterior, în special urmărirea penală a persoanelor implicate în condamnarea și detenția reclamanților. Totuși, Curtea consideră că, în lipsa unui control asupra teritoriilor transnistrene din partea autorităților moldovenești, urmărirea penală împotriva unei persoane care locuiește în Transnistria sau în legătură cu infracțiunile comise pe teritoriul Transnistriei ar fi inefficientă. Acest lucru este confirmat și de declarațiile martorilor (a se vedea anexa, dl Postovan § 184, dl Catana § 208 și dl Rusu § 302).

În sfârșit, autoritățile Republicii Moldova au apelat nu doar la regimul „RMN”, dar și la alte state și organizații internaționale pentru a obține asistența lor în obținerea eliberării reclamanților (a se vedea anexa, dl Moșanu, § 249).

348. Curtea nu dispune de nicio probă care să indice că, de la eliberarea dlui Ilașcu, în mai 2001, autoritățile moldovenești au întreprins măsuri eficiente pentru a pune capăt violărilor continue ale drepturilor celor trei reclamanți garantate de Convenție, violări invocate de reclamanți în cererea lor depusă la Curte. Cel puțin, în afară de declarațiile dlui Sturza, conform cărora situația reclamanților a fost pusă în discuție de către autoritățile moldovenești în cursul negocierilor cu „RMN”, Curtea nu dispune de nicio altă informație capabilă să justifice concluzia că Guvernul Republicii Moldova a fost diligent în privința reclamanților.

În negocierile lor cu separatiștii, autoritățile moldovenești s-au limitat doar la punerea în discuție a situației reclamanților verbal, fără a încerca să ajungă la un acord care să garanteze respectarea drepturilor reclamanților prevăzute de Convenție (a se vedea anexa, dl Sturza §§ 310-313).

În mod similar, deși reclamanții au fost privați de libertatea lor pentru aproape doisprezece ani, nu există un plan general cu privire la reglementarea conflictului transnistrean care să fi fost adus la cunoștința Curții, care să se refere la situația reclamanților, iar Guvernul Republicii Moldova nu a susținut că un asemenea document ar fi existat sau că negocierile referitoare la acest subiect continuă.

349. De asemenea, în relațiile lor bilaterale cu Federația Rusă, autoritățile moldovenești nu au acordat mai multă atenție destinului reclamanților.

În opinia Curții, faptul că la audierea din 6 iunie 2001, Guvernul Moldovei s-a reținut de a susține responsabilitatea Federației Ruse pentru violările pretinse, având în vedere staționarea armatei rusești pe teritoriul transnistrean, pentru a nu prejudicia procesul menit de „a pune capăt ... detenției reclamanților” (a se vedea paragraful 360 de mai jos), a echivalat cu admiterea din partea Guvernului Republicii Moldova a influenței pe care autoritățile ruse o aveau asupra regimului transnistrean dacă acestea ar fi

solicitat regimului separatist să elibereze reclamanții. Contrar poziției exprimate până în mai 2001, când autoritățile moldovenești au adresat autorităților rusești întrebarea cu privire la eliberarea reclamanților, după luna mai 2001 intervențiile cu acest scop au încetat.

În orice caz, Curtea nu a fost informată despre niciun demers pe care autoritățile moldovenești l-ar fi întreprins pe lângă autoritățile Federației Ruse după luna mai 2001 pentru a obține eliberarea celorlalți reclamanți.

350. Pe scurt, Curtea notează că negocierile cu privire la reglementarea situației din Transnistria, în care Federația Rusă apare ca stat garant, au loc din anul 2001 fără vreo menționare a situației reclamanților și fără ca vreo măsură să fie luată sau preconizată de către autoritățile Republicii Moldova pentru a asigura reclamanților drepturile lor prevăzute de Convenție.

351. Ținând cont de toate materialele de care dispune, Curtea consideră că, chiar și după eliberarea dlui Ilașcu în luna mai 2001, Guvernul Republicii Moldova avea posibilitatea să întreprindă măsuri pentru a asigura respectarea drepturilor reclamanților garantate de Convenție.

352. Prin urmare, Curtea conchide că responsabilitatea Moldovei ar putea fi angajată în temeiul Convenției, ca urmare a omisiunii ei de a-și respecta obligațiile sale pozitive cu privire la faptele care au avut loc după luna mai a anului 2001 și care au fost denunțate de către reclamanți.

Pentru a determina dacă responsabilitatea Republicii Moldova este cu adevărat angajată în temeiul Convenției, Curtea trebuie să examineze fiecare pretenție înaintată de către reclamanți.

II. DACĂ RECLAMANȚII SE AFLĂ SUB JURISDICȚIA FEDERAȚIEI RUSE

A. Argumentele prezentate Curții

1. Guvernul Federației Ruse

353. Guvernul rus a declarat că faptele invocate de către reclamanți nu cad sub „jurisdicția” Federației Ruse în sensul articolului 1 al Convenției.

354. Federația Rusă nu a exercitat și nici nu exercită jurisdicție asupra regiunii transnistrene, care este un teritoriu ce aparține Republicii Moldova. În special, Federația Rusă nu a ocupat niciodată o parte a teritoriului Moldovei, iar forțele armate sunt staționate acolo cu acordul Republicii Moldova. Unitățile Armatei a Paisprezecea nu s-au implicat în conflictul armat dintre Moldova și Transnistria, dar, în temeiul acordurilor dintre Republica Moldova și Federația Rusă, ele și-au asumat sarcina de menținere a păcii și, prin urmare, au prevenit o agravare a conflictului și o mărire a numărului victimelor în rândul populației civile. Desigur, când au avut loc

acțiuni armate ilegale atât din partea Transnistriei, cât și din partea Moldovei împotriva soldaților Armatei a Paisprezecea, aceștia au fost obligați să se apere.

Nu a fost posibil de a onora angajamentul asumat de către Federația Rusă în anul 1994 de a-și retrage forțele sale militare de pe teritoriul Republicii Moldova timp de trei ani din momentul semnării acordului, deoarece această retragere nu depindea doar de Federația Rusă. În primul rând, autoritățile „RMN” se opun acestei acțiuni; iar în al doilea rând, trebuie luate în considerație posibilitățile de ordin tehnic necesare pentru retragerea arsenalului militar. La summit-ul OSCE de la Istanbul, termenul limită a fost stabilit pentru 31 decembrie 2002 și Federația Rusă intenționează să onoreze acordurile încheiate în cursul desfășurării summit-ului respectiv.

355. Guvernul Federației Ruse a declarat că staționarea trupelor rusești în Transnistria nu poate fi comparată cu prezența trupelor turcești în partea de nord a Ciprului din cauzele *Loizidou v. Turkey* și *Cyprus v. Turkey* (ambele citate mai sus). Principala diferență constă în numărul trupelor, astfel GOR număra numai 2,000 de soldați, pe când în nordul Ciprului se aflau peste 30,000 de soldați.

Trupele GOR nu au acționat împreună sau de partea „RMN”, dar au avut misiunea de menținere a păcii, obiectivul comandamentului GOR fiind menținerea păcii și stabilității în regiune și paza arsenalul militar imens depozitat în Transnistria. Forțele de menținere a păcii și-au menținut neutralitatea, așa precum prevede acordul din 21 iulie 1992.

Pe scurt, prezența militară rusă pe teritoriul Moldovei, cu consimțământul Republicii Moldova, cu scopul de a menține pacea în acest stat, nu poate angaja responsabilitatea Federației Ruse în temeiul articolului 1 al Convenției.

356. Guvernul Federației Ruse a negat categoric faptul că Federația Rusă ar fi exercitat în trecut și continuă să exercite vreun control asupra teritoriului transnistrean și a subliniat că „RMN” și-a creat propriile sale structuri ale puterii, inclusiv un parlament și o putere judecătorească.

Federația Rusă nu a exercitat niciun fel de control economic asupra regiunii transnistrene, aceasta din urmă își avea propria sa politică economică independentă în cadrul Republicii Moldova, de exemplu, prin exportul de produse alimentare și alcool, cu propriile sale mărci, dar ca produse ale Republicii Moldova, cu respectarea regulilor aplicabile fiecărui domeniu de activitate. Prin urmare, spre deosebire de situația din partea de nord a Ciprului, regimul transnistrean este departe de a-și datora existența și supraviețuirea Federației Ruse. În cazul retragerii totale a trupelor Federației Ruse, autoritățile locale transnistrene nu ar avea nicio dificultate să-și continue liber activitățile lor.

357. Federația Rusă niciodată nu a acordat autorităților transnistrene nici cea mai nesemnificativă susținere militară, financiară sau de altă natură. Ea n-a recunoscut niciodată și nici nu recunoaște în prezent „RMN”, așa

precum aceasta s-a autoproclamat. Regiunea transnistreană este o parte integrantă a teritoriului Republicii Moldova, la fel ca și Găgăuzia.

Guvernul rus respinge declarația reclamanților precum că Federația Rusă ar fi deschis un consulat pe teritoriul transnistrean, dar recunoaște că acest subiect este de mai mult timp în agenda de discuții cu Republica Moldova.

Acordul încheiat la 20 martie 1998 cu privire la patrimoniul Armatei a Paisprezecea (a se vedea paragraful 299 de mai sus) și alte acorduri cu privire la cooperarea economică cu „RMN” sunt contracte încheiate între două părți private și nu sunt guvernate de dreptul internațional. Din faptul încheierii acestor acorduri nu rezultă că Federația Rusă a recunoscut „RMN”.

În mod similar, nu ar putea fi trasă nicio concluzie din conținutul articolelor 7 și 13 ale acordului din 21 octombrie 1994 între Republica Moldova și Federația Rusă (a se vedea paragraful 296 de mai sus), care prevede folosirea în comun a aeroportului militar din Tiraspol, de către aviația militară a Federației Ruse și de către „aviația civilă a regiunii Transnistrene a Republicii Moldova”, precum și transferul „către autoritățile administrației publice locale ale Republicii Moldova” a încăperilor evacuate și a echipamentului rămas după retragerea formațiunilor militare ale Federației Ruse. Conform declarațiilor Guvernului Federației Ruse, „regiunea nistreană” a fost tratată în acest caz ca o „entitate economică” care își are propriile sale activități în cadrul unui anumit teritoriu.

358. În lumina declarațiilor făcute de către martori în Moldova, în special cele ale fostului procuror militar, dl Timoșenko, Guvernul Federației Ruse a admis faptul că reclamanții au fost deținuți în încăperile Armatei a Paisprezecea, dar a declarat că această detenție a fost ilegală în conformitate cu regulamentul disciplinar al GOR și că a fost numai pentru o perioadă foarte scurtă de timp, deoarece dl Timoșenko a pus capăt acelei situații ilegale imediat. În consecință, în orice caz, o posibilă încălcare a prevederilor legale a fost remediată, prin urmare, reclamanții nu se pot considera victime.

În ceea ce privește restul pretențiilor, Guvernul Federației Ruse a declarat că nu există nicio legătură cauzală între prezența forțelor armate rusești pe teritoriul transnistrean și situația reclamanților.

2. Guvernul Republicii Moldova

359. În observațiile sale scrise din 24 octombrie 2000, Guvernul Republicii Moldova a declarat că responsabilitatea Federației Ruse ar putea fi angajată în această cauză conform articolului 1 al Convenției, având în vedere staționarea trupelor militare și a echipamentului care aparține Federației Ruse pe teritoriul transnistrean. Guvernul Moldovei s-a bazat în acest sens pe decizia Comisiei în cauza *Cyprus v. Turkey* (nr. 8007/77, 10 iulie 1978, Decisions and Reports 13) și hotărârea Curții în cauza menționată mai sus *Loizidou v. Turkey* (obiecții preliminare).

360. La audierea din 6 iunie 2001, Guvernul Republicii Moldova a declarat că dorește să-și schimbe poziția exprimată în observațiile sale scrise din 24 octombrie 2000 cu privire la chestiunea responsabilității Federației Ruse. El și-a justificat noua sa poziție prin faptul că intenția sa era de a „evita consecințe nedorite, și anume stoparea procesului inițiat pentru a soluționa diferendul transnistrean și a pune capăt detenției celorlalți reclamanți”.

361. În observațiile sale scrise din 1 octombrie 2003, Guvernul Moldovei a subliniat faptul că Armata a Paisprezecea a luat parte activă atât direct, cât și indirect, la conflictul din 1991-92 de partea separatistă și oferindu-le acestora suport logistic și militar. Guvernul Republicii Moldova consideră că Federația Rusă este stat succesor, în context internațional, al fostei URSS și că este, prin urmare, responsabilă de faptele comise de autoritățile URSS în această cauză de către Armata a Paisprezecea, care a devenit GOR, și în special de instalarea regimului separatist transnistrean și de consecințele acelor fapte.

Mai mult, Guvernul Republicii Moldova a declarat că responsabilitatea Federației Ruse trebuie angajată având în vedere participarea militarilor Armatei a Paisprezecea la reținerea și interogarea reclamanților, detenția lor în încăperile Armatei a Paisprezecea și transmiterea lor separatiștilor transnistreni.

362. Prin urmare, Guvernul Republicii Moldova consideră că, în general, în temeiul articolului 1 al Convenției, faptele comise pe teritoriul transnistrean țin de jurisdicția Federației Ruse până la soluționarea definitivă a diferendului transnistrean.

363. Guvernul Republicii Moldova a evidențiat faptul că, în timp ce el nu s-a opus transferului unor echipamente civile, care au aparținut GOR, Transnistriei, el întotdeauna s-a pronunțat categoric împotriva transferului în regiune a oricărui tip de armament, echipament militar sau tehnologie cu dublă destinație (atât militară, cât și civilă).

În ceea ce privește semnificația termenului „autoritățile administrației publice locale ale regiunii transnistrene a Republicii Moldova”, care figurează în anumite acorduri încheiate cu Federația Rusă, în care acestor autorități sunt conferite drepturi specifice, Guvernul Republicii Moldova a subliniat că el se referă la autoritățile administrative create în conformitate cu normele constituționale ale Republicii Moldova și care sunt subordonate autorităților centrale. Guvernul Republicii Moldova respinge categoric interpretarea conform căreia autoritățile locale la care se face referire în acele acorduri sunt cele subordonate autorităților de la Tiraspol.

3. Reclamanții

364. Reclamanții au susținut că responsabilitatea Federației Ruse este angajată în temeiul mai multor factori. Aceștia includ contribuția fostei URSS și a Federației Ruse la crearea „RMN”, participarea forțelor armate

rusești și a cazacilor ruși în conflictul armat din 1991-92 dintre Republica Moldova și „RMN” și susținerea economică și politică oferită de către Federația Rusă „RMN”.

365. În primul rând, autoritățile Federației Ruse au susținut autoritățile separatiste din Transnistria atât din punct de vedere politic, cât și prin participarea la conflictul armat. În această privință, reclamantii s-au referit la probele factologice care au confirmat susținerea acordată de Federația Rusă (a se vedea paragrafele 111-136 de mai sus), precum și la apelurile numeroase făcute în 1992 de către autoritățile moldovenești împotriva agresiunii Armatei a Paisprezecea asupra teritoriului Republicii Moldova. De asemenea, ei au denunțat declarațiile publice făcute de către comandanții Armatei a Paisprezecea și liderii ruși în favoarea separatiștilor, precum și participarea acelor comandanți la alegerile din Transnistria, la paradele militare ale forțelor transnistrene și alte manifestații publice.

366. Reclamantii au declarat că Federația Rusă nu a întreprins nimic pentru a împiedica cazacii și alți mercenari ruși să vină în Transnistria pentru a lupta alături de separatiști. Dimpotrivă, Federația Rusă a încurajat mercenarii să facă acest lucru, în timp ce Armata a Paisprezecea a înarmat și a antrenat separatiștii.

367. Reclamantii au declarat că așa-zisele organe de putere ale „RMN” sunt, de fapt, niște marionete ale Guvernului Federației Ruse.

368. Mai mult, ei au declarat că „RMN” a fost recunoscută de către Federația Rusă. Ei s-au referit, în acest sens, la acordul din 20 martie 1998 cu privire la patrimoniul fostei Armate a Paisprezecea între Federația Rusă și Transnistria (a se vedea paragraful 299 de mai sus), la învinuirile conform cărora partide politice din Federația Rusă au filiale la Tiraspol, că Ministerul Afacerilor Externe al Federației Ruse a deschis un oficiu consular fără acordul autorităților din Republica Moldova, precum și la faptul că liderii transnistreni, inclusiv dl Smirnov, dl Maracuța și dl Caraman dețin pașapoarte rusești.

369. În afară de recunoașterea *de facto* a „RMN”, Federația Rusă a susținut regimul de la Tiraspol economic și financiar, așa precum rezultă și din acordul menționat mai sus din 20 martie 1998, care acorda „RMN” o parte din veniturile obținute în urma vânzărilor echipamentului GOR; de asemenea autoritățile transnistrene au beneficiat de o reducere din partea autorităților ruse la datoria Transnistriei față de Federația Rusă; la fel au fost stabilite relații economice dintre producătorii de armament rusec „Rosvoorujenyje” și autoritățile transnistrene; precum și au fost deschise conturi ale Băncii din Transnistria la Banca Centrală a Federației Ruse.

370. Potrivit reclamantilor, asemenea fapte, combinate cu controlul *de facto* exercitat de către Federația Rusă asupra teritoriului transnistrean angajează responsabilitatea Federației Ruse pentru încălcările drepturilor omului care au fost comise acolo.

Reclamanții s-au bazat pe jurisprudența Curții în cauza menționată mai sus, *Loizidou v. Turkey* (obiecțiile preliminare) în susținerea opiniei că Federația Rusă poate fi considerată responsabilă pentru faptele comise în afara teritoriului său, însă într-o regiune aflată sub controlul acesteia.

Ei au invocat, de asemenea, și jurisprudența Curții Internaționale de Justiție, care a accentuat, în avizul său consultativ cu privire la prezența Sud-Africană pe teritoriul Namibiei, că statele sunt obligate să asigure că faptele comise de persoane particulare nu afectează locuitorii de pe teritoriul respectiv. De asemenea, ei s-au referit la cauza *Kling*, în care Comisia Generală pentru Plângeri, creată de către Statele Unite ale Americii și Mexic în anul 1923, a constatat că un stat este responsabil pentru acțiunile rebele comise de către soldații săi.

4. Guvernul României, terțul intervenient

371. Guvernul României a declarat că scopul intervenției sale este de a oferi clarificări ale faptelor și raționamente juridice pentru susținerea cauzei reclamanților care sunt cetățeni ai României.

372. În timp ce acceptă că faptele care au fost denunțate au avut loc și continuă în „RMN”, o parte a teritoriului Republicii Moldova aflată sub autoritatea *de facto* a administrației separatiste de la Tiraspol, Guvernul României subliniază influența trupelor Federației Ruse în crearea și menținerea regiunii transnistrene, care se află în afara controlului guvernului de la Chișinău.

Guvernul României a declarat că Armata a Paisprezecea a contribuit la crearea forțelor militare separatiste. După terminarea conflictului, personalul Armatei a Paisprezecea a rămas pe teritoriul Republicii Moldova.

373. Guvernul României s-a referit la jurisprudența instituțiilor Convenției, conform căreia responsabilitatea unui stat contractant poate fi, de asemenea, angajată când, în urma unei acțiuni militare, acesta exercită un control efectiv asupra unei regiuni din afara teritoriului său național (*Cyprus v. Turkey*, decizia Comisiei menționată mai sus; *Loizidou v. Turkey* (obiecțiile preliminare), menționată mai sus; și *Cyprus v. Turkey*, cererea no. 25781/94, Raportul Comisiei din 4 iunie 1999).

Guvernul român a declarat că această jurisprudență este întru totul aplicabilă faptelor acestei cauze, în primul rând, din cauza participării forțelor militare ale Armatei a Paisprezecea în conflictul militar pe parcursul căruia Republica Moldova a încercat să-și restabilească jurisdicția sa asupra teritoriilor respective și, în al doilea rând, din cauza staționării acestor forțe militare pe teritoriul „RMN”. Este puțin important faptul că numărul real al militarilor ruși a scăzut treptat odată cu progresul autorităților locale de a-și forma propriile lor forțe armate, deoarece Armata a Paisprezecea a continuat să fie prezentă pe teritoriul Republicii Moldova.

374. Mai mult, autoritățile Federației Ruse exercită influență politică asupra autorităților separatiste de la Tiraspol.

375. Guvernul român susține că un stat este responsabil pentru faptele comise de autoritățile sale, inclusiv abuzurile de putere, și s-a referit la acest subiect la anumite declarații făcute de către autoritățile ruse, inclusiv de Președintele Elțin, și la cazul soldaților ruși care au trecut de partea separatiștilor. Mai mult, el a declarat că un stat trebuie, de asemenea, considerat responsabil pentru faptele ilegale comise de persoane private, în cazul în care acele fapte au fost rezultatul unei deficiențe din partea autorităților de stat fie sub forma unei omisiuni de a preveni faptele respective, a lipsei controlului, fie din neglijență.

B. Aprecierea Curții

1. Principii generale

376. Curtea consideră că principiile generale rezumate mai sus (a se vedea paragrafele 310-321) sunt relevante pentru a examina chestiunea dacă reclamanții se află sub jurisdicția Federației Ruse.

2. Aplicarea principiilor menționate mai sus

377. În această cauză, sarcina Curții este de a determina dacă, luând în considerație principiile menționate mai sus (a se vedea, în special, paragrafele 314-316), Federația Rusă poate fi considerată responsabilă pentru pretensele încălcări.

378. Curtea notează că Federația Rusă este statul succesor al URSS conform normelor dreptului internațional (a se vedea paragraful 290 de mai sus). De asemenea, ea mai notează și faptul că, atunci când a fost creată CSI, Moldova nu s-a alăturat exercițiilor în cadrul forțelor armate ale CSI, iar mai târziu a confirmat că nu a dorit să ia parte la cooperarea în domeniul militar în cadrul CSI (a se vedea paragrafele 293-294 citate mai sus).

(a) Înainte de ratificarea Convenției de către Federația Rusă

379. Curtea notează că, la 14 noiembrie 1991, când URSS s-a destrămat, tânăra Republică Moldova a declarat dreptul său asupra echipamentelor și arsenalului Armatei a Paisprezecea a URSS, care a fost staționată pe teritoriul acesteia (a se vedea paragraful 37 de mai sus).

De asemenea, ea a demarat negocieri cu Federația Rusă cu scopul de a obține retragerea acestei armate de pe teritoriul său.

380. Curtea observă că, pe parcursul conflictului din Republica Moldova din anii 1991-92, trupele Armatei a Paisprezecea (care a aparținut succesiv URSS, CSI și ulterior Federației Ruse) staționate în Transnistria, care este parte integrantă a Republicii Moldova, au luptat împreună cu și de partea forțelor separatiste transnistrene. Mai mult, cantități mari de arme din depozitele Armatei a Paisprezecea (care ulterior a devenit GOR) au fost transmise în mod benevol separatiștilor, care au mai putut obține și alte

arme, fără ca soldații ruși să se opună (a se vedea paragrafele 48-136 de mai sus).

Curtea notează că, începând cu luna decembrie a anului 1991, autoritățile moldovenești au denunțat în mod sistematic în fața organismelor internaționale ceea ce ele au numit „acte de agresiune” ale Armatei a Paisprezecea împotriva Republicii Moldova și au acuzat Federația Rusă de susținerea separatiștilor transnistreni.

Având în vedere principiul responsabilității statului pentru abuzurile de putere, acesta, după cum a declarat Guvernul Federației Ruse, nu este aplicabil în privința Federației Ruse, deoarece Armata a Paisprezecea nu a participat la operațiuni militare între forțele militare ale Republicii Moldova și insurgenții transnistreni.

381. Pe parcursul confruntărilor dintre autoritățile Republicii Moldova și separatiștii transnistreni, liderii Federației Ruse au susținut autoritățile separatiste prin declarațiile lor politice (a se vedea paragrafele 46, 75, 137-138 de mai sus). Federația Rusă a elaborat prevederile principale ale acordului de încetare a focului din 21 iulie 1992 pe care ea l-a semnat ca parte.

382. În lumina tuturor acestor circumstanțe, Curtea consideră că responsabilitatea Federației Ruse este angajată în ceea ce privește faptele ilegale comise de separatiștii transnistreni, luând în considerație susținerea politică și militară oferită de aceasta pentru instaurarea unui regim separatist și participarea militarilor săi la luptele care au avut loc. Acționând astfel, autoritățile Federației Ruse au contribuit atât militar, cât și politic la crearea regimului separatist în regiunea transnistreană, care este o parte integrantă a Republicii Moldova.

În continuare, Curtea notează că, chiar și după acordul de încetare a focului din 21 iulie 1992, Federația Rusă a continuat să acorde sprijin militar, politic și economic regimului transnistrean (a se vedea paragrafele 111-116 de mai sus), permițându-i astfel acestuia să supraviețuiască și să se consolideze pentru a obține o anumită autonomie față de Moldova.

383. Curtea notează în continuare că, în contextul evenimentelor menționate mai sus, reclamantii au fost reținuți în iunie 1992 cu participarea soldaților Armatei a Paisprezecea (ulterior GOR). Primii trei reclamanti au fost deținuți atunci în încăperile Armatei a Paisprezecea și păziți de militari ai acesteia. Pe parcursul perioadei detenției lor, acești trei reclamanti au fost interogați și au fost supuși unor tratamente care ar fi fost contrare articolului 3 al Convenției. Apoi, ei au fost transmiși în custodia miliției transnistrene.

În mod similar, în urma reținerii sale de către soldații Armatei a Paisprezecea, cel de-al patrulea reclamant a fost transmis miliției separatiste transnistrene, apoi deținut, interogat și supus în încăperile miliției la tratamente care ar putea, de asemenea, fi considerate contrare articolului 3 al Convenției.

384. Curtea consideră că, luând în considerație faptele menționate mai sus, reclamanții se află sub jurisdicția Federației Ruse, în sensul articolului 1 al Convenției, deși în perioada în care acestea au avut loc, Convenția încă nu era în vigoare pentru Federația Rusă.

Acest lucru rezultă din faptul că evenimentele care angajează responsabilitatea Federației Ruse trebuie considerate ca incluzând nu numai faptele în care au fost implicați agenți de stat, cum ar fi reținerea și detenția reclamanților, dar, de asemenea, și transmiterea lor miliției și regimului transnistrean, precum și maltratarea reclamanților de către miliție, deoarece, acționând în acest mod, exponenții Federației Ruse au fost pe deplin conștienți că au transferat reclamanții unui regim ilegal și neconstituțional.

În plus, având în vedere faptele de care reclamanții au fost acuzați, exponenții Federației Ruse au știut sau cel puțin ar fi trebuit să știe ce soartă îi așteaptă.

385. În opinia Curții, toate faptele comise de soldații ruși cu privire la reclamanți, inclusiv transmiterea reclamanților regimului separatist, în contextul colaborării autorităților Federației Ruse cu acest regim ilegal, sunt de natură să angajeze responsabilitatea Federației Ruse pentru faptele acestui regim.

Rămâne doar de determinat dacă responsabilitatea a rămas angajată și dacă aceasta era angajată la data ratificării Convenției de către Federația Rusă.

(b) După ratificarea Convenției de către Federația Rusă

386. Cu privire la perioada ulterioară ratificării Convenției, la 5 mai 1998, Curtea notează următoarele:

387. Armata Federației Ruse continuă să fie staționată pe teritoriul Republicii Moldova, fapt ce constituie o încălcare a angajamentului asumat de Federația Rusă de a o retrage definitiv la summiturile OSCE de la Istanbul (1999) și Porto (2001). Deși numărul trupelor rusești staționate pe teritoriul transnistrean a scăzut semnificativ începând cu anul 1992 (a se vedea paragraful 131 de mai sus), Curtea notează că arsenalul militar al GOR este încă depozitat acolo.

Prin urmare, ținând cont de importanța acestui arsenal militar (a se vedea paragraful 131 de mai sus), importanța militară a GOR în regiune și influența sa persistă.

388. În continuare, Curtea observă că, în temeiul acordurilor încheiate între Federația Rusă, pe de o parte, și autoritățile moldovenești și cele transnistrene, pe de altă parte (a se vedea paragrafele 112-120 și 123 de mai sus), autoritățile „RMN” urmau să obțină infrastructura și arsenalul GOR la momentul retragerii sale definitive. Trebuie notat în această privință faptul că termenul „autoritățile administrației locale” ale regiunii transnistrene, așa precum el este interpretat de Guvernul Federației Ruse și care figurează, printre altele, în acordul din 21 octombrie 1994 (a se vedea paragraful 116

de mai sus), este diferit de cel folosit de către Guvernul Republicii Moldova, fapt care a permis regimului „RMN” să obțină acea infrastructură.

389. Cu privire la relațiile militare, Curtea notează că delegația Moldovei la Comisia Unificată de Control a pus în discuție în mod constant învinuirile privind legătura dintre personalul GOR și autoritățile transnistrene cu privire la transferul arsenalului militar acestora. Ea subliniază că personalul GOR a negat toate acele învinuiri în prezența delegaților, declarând că o parte din echipament ar fi putut ajunge în mâinile separatiștilor ca urmare a furtului.

Luând în considerație acuzațiile făcute împotriva GOR și natura periculoasă a arsenalului său militar depozitat, Curtea constată că îi este greu să înțeleagă de ce trupele GOR nu au recurs la mijloace legale efective pentru a preveni astfel de transferuri sau furturi, după cum aparent rezultă din declarațiile martorilor lor în fața delegaților.

390. Curtea acordă o importanță deosebită suportului financiar de care a beneficiat „RMN” în virtutea următoarelor acorduri încheiate cu Federația Rusă:

- acordul din 20 martie 1998 între Federația Rusă și reprezentanți ai „RMN” prevedea împărțirea unei părți din venitul obținut din vânzarea echipamentului GOR între „RMN” și Federația Rusă;
- acordul din 15 iunie 2001 cu privire la munca comună în vederea utilizării armamentului, tehnicii militare și a munițiilor;
- reducerea de către Federația Rusă cu 100 de milioane de dolari a datoriei pe care „RMN” o avea față de Federația Rusă; și
- aprovizionarea Transnistriei cu gaz importat din Federația Rusă la un preț mai avantajos decât cel oferit pentru restul Republicii Moldova (a se vedea paragraful 156 de mai sus).

Curtea, în continuare, notează informația prezentată de către reclamant și care nu a fost negată de către Guvernul Federației Ruse conform căreia întreprinderile și instituțiile din Federația Rusă în mod normal controlate de către stat sau a căror activități este autorizată de stat, care operează, în mod special, în domeniul militar, au stabilit relații comerciale cu întreprinderi sau instituții similare din „RMN” (a se vedea paragrafele 150 și 151 de mai sus).

391. De asemenea, Curtea notează că, atât înainte, cât și după data de 5 mai 1998, în zona de securitate controlată de forțele rusești de menținere a păcii, regimul „RMN” a continuat să-și desfășoare trupele sale ilegal, să producă și să vândă arme, contrar acordului din 21 iulie 1992 (a se vedea paragrafele 99, 100, 150 și 151 de mai sus).

392. Toate cele menționate mai sus dovedesc că „RMN”, formată în anii 1991-1992 cu sprijinul Federației Ruse, dotată cu organe ale puterii și cu o administrație proprie, continuă să rămână sub controlul efectiv sau cel puțin sub influența decisivă a Federației Ruse, și care, în orice caz, supraviețuiește datorită suportului militar, economic, financiar și politic oferit de către Federația Rusă.

393. În aceste circumstanțe, Curtea consideră că există o legătură continuă și neîntreruptă a responsabilității din partea Federației Ruse pentru soarta reclamanților, deoarece politica Federației Ruse de a susține regimul separatist și de a colabora cu acesta a continuat și după 5 mai 1998, iar după această dată, Federația Rusă nu a făcut nicio încercare de a pune capăt situației reclamanților provocată de către exponenții săi și nu a luat măsuri pentru a împiedica încălcările care au fost comise după 5 mai 1998.

Având în vedere aceste fapte, este puțin important că, începând cu 5 mai 1998, exponenții Federației Ruse nu au participat direct la evenimentele denunțate în această cauză.

394. În concluzie, reclamanții se află sub „jurisdicția” Federației Ruse în sensul articolului 1 al Convenției și responsabilitatea Federației Ruse este angajată cu privire la faptele denunțate de reclamanți.

III. COMPETENȚA *RATIONE TEMPORIS* A CURȚII

395. În observațiile sale din 24 octombrie 2000, Guvernul Republicii Moldova a declarat că încălcările invocate de reclamanți sunt de natură continuă și că, prin urmare, Curtea are competența să le examineze.

396. Guvernul Federației Ruse a declarat că faptele denunțate de reclamanți au avut loc înainte de intrarea în vigoare a Convenției pentru Federația Rusă la 5 mai 1998 și că, prin urmare, faptele respective nu se încadrează în competența *ratione temporis* a Curții.

397. Reclamanții au declarat că încălcările pretinse sunt continue și că Curtea are, prin urmare, competența de a le examina.

398. Guvernul României nu a prezentat niciun argument cu privire la acest subiect.

399. Curtea observă că Convenția a intrat în vigoare pentru Republica Moldova la 12 septembrie 1997, iar pentru Federația Rusă la 5 mai 1998. Ea notează că în fiecare Stat Contractant, Convenția se aplică numai cu privire la faptele care au loc după intrarea în vigoare a Convenției în raport cu statul respectiv.

A. Pretenția în temeiul articolului 6 al Convenției

400. Curtea notează faptul că reclamanții au declarat că ei nu au avut parte de un proces echitabil în fața „Judecătoriei Supreme a „RMN”.

Totuși, procedurile care au avut loc în fața instanței judecătorești respective au sfârșit cu hotărârea din 9 decembrie 1993 (a se vedea paragraful 215 de mai sus), înainte de data la care Convenția a fost ratificată de Republica Moldova și Federația Rusă, iar procesul de judecată al reclamanților nu reprezintă o situație continuă.

Prin urmare, Curtea nu are competență *ratione temporis* de a examina pretenția depusă în temeiul articolului 6 al Convenției.

B. Pretențiile în temeiul articolelor 3, 5 și 8 ale Convenției

401. Reclamanții au declarat că detenția lor nu a fost legală, deoarece hotărârea de judecată în baza căreia ei au fost deținuți, trei reclamanți fiind deținuți până în prezent, nu a fost pronunțată de o instanță de judecată competentă. Ei au declarat că, în timpul detenției lor în închisoarea de la Tiraspol, ei nu au avut posibilitatea să corespundă liber sau să primească vizite din partea familiilor lor. De asemenea, ei s-au plâns de condițiile lor de detenție.

402. Curtea notează că încălcările pretinse de reclamanți se referă la evenimente care au început odată cu încarcerarea reclamanților în anul 1992 și care continuă și în prezent.

403. Curtea, prin urmare, are competența *ratione temporis* să examineze pretențiile depuse în măsura în care acestea se referă la evenimente care au avut loc după 12 septembrie 1997 în ceea ce privește Republica Moldova și după 5 mai 1998 în ceea ce privește Federația Rusă.

C. Pretenția în temeiul articolului 1 al Protocolului 1 la Convenție

404. Reclamanții au declarat că ei au fost lipsiți de bunurile lor, fapt care constituie o violare a articolului 1 al Protocolului 1, deoarece hotărârea de judecată în baza căreia ei au fost lipsiți de bunurile lor a fost ilegală. Ei se consideră victime ale unei încălcări continue a drepturilor lor.

405. Curtea notează că reclamanții nu au prezentat nicio probă cu privire la executarea hotărârii de confiscare a bunurilor lor, fapt care ar permite Curții să determine dacă este vorba de o încălcare continuă a dreptului lor. Totuși, luând în considerație concluzia de mai jos (a se vedea paragraful 474), ea nu consideră necesar să stabilească dacă ea are competență *ratione temporis* să examineze această pretenție.

D. Pretenția domnului Ilașcu în temeiul articolului 2 al Convenției

406. Bazându-se pe articolul 2 al Convenției, dl Ilașcu a denunțat condamnarea sa la pedeapsa cu moartea, susținând că sentința nu a fost anulată de autoritățile care au pronunțat-o și care pot s-o execute în orice moment, în cazul în care el s-ar întoarce în Transnistria.

407. Curtea observă că, la 9 decembrie 1993, reclamantul a fost condamnat la moarte de o instanță de judecată creată de autoritățile separatiste transnistrene, care nu sunt recunoscute de către comunitatea internațională. La momentul ratificării Convenției de către statele pârâte, sentința pronunțată împotriva reclamantului nu a fost anulată de autoritățile care au pronunțat-o, prin urmare, aceasta este încă în vigoare.

408. În concluzie, Curtea este competentă *ratione temporis* de a examina această pretenție.

IV. PRETINSA VIOLARE A ARTICOLULUI 2 AL CONVENȚIEI

409. Dl Ilașcu a pretins că el a fost condamnat la pedeapsa cu moartea de către o instanță de judecată ilegală și a declarat că există riscul ca el să fie executat în orice moment. Primul paragraf al articolului 2 al Convenției prevede următoarele:

„Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege”.

A. Argumentele prezentate Curții

410. Reclamantul a declarat că decretul de grațiere semnat de „Președintele RMN” la 5 mai 2001 a fost un fals creat cu unicul scop de a induce în eroare Curtea, și că de fapt ordinul autorităților „RMN” prin care el a fost condamnat la moarte a rămas în vigoare.

El a declarat în această privință că la 22 iunie 2001, după eliberarea sa, autoritățile moldovenești au declarat că nu dispuneau de niciun document care să confirme faptul că el a fost grațiat. Numai la 16 noiembrie 2001, ca răspuns la întrebările suplimentare adresate de către Curte, Guvernul a transmis Curții o copie a decretului de grațiere. Reclamantul a mai declarat că, la 5 mai 2001, el a fost „predat” autorităților Republicii Moldova în baza unui document de transfer înmânat directorului Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova de către dl Chevtsov, „ministrul Securității al RMN”, un document pe care reclamantul l-a văzut cu ochii săi. Mai mult, dl Chevtsov a spus că sentința rămâne valabilă și că aceasta va fi executată dacă dl Ilașcu se va întoarce în Transnistria.

411. Guvernul Federației Ruse nu a prezentat observații cu privire la fondul acestei pretenții.

412. Guvernul Republicii Moldova nu a negat faptul că a existat o încălcare a dreptului reclamantului, garantat de articolul respectiv.

413. Guvernul României a declarat că, deoarece hotărârea Judecătoriei Supreme a Republicii Moldova din 3 februarie 1994, prin care sentința împotriva reclamantului a fost anulată, nu a fost executată, există riscul ca dl Ilașcu să fie executat dacă el s-ar întoarce în Transnistria.

B. Aprecierea Curții

414. Curtea notează că Republica Moldova a ratificat Protocolul nr. 6 la Convenție, abolind pedeapsa capitală pe timp de pace, la 1 octombrie 1997. De asemenea, Republica Moldova a semnat Protocolul nr. 13 la Convenție care prevede abolirea pedepsei cu moartea în orice circumstanțe, la 3 mai

2002. Federația Rusă n-a ratificat nici Protocolul nr. 6 și nici Protocolul nr. 13, dar a introdus moratoriu la aplicarea pedepsei capitale.

415. Pedepsa capitală la care dl Ilașcu a fost condamnat de către „Judecătoria Supremă a RMN”, a fost casată de către Judecătoria Supremă a Republicii Moldova la 3 februarie 1994, dar până în prezent hotărârea de casare nu a fost executată (a se vedea paragraful 222 de mai sus).

Abia în noiembrie 2001, Guvernul Republicii Moldova a expediat Curții o copie a decretului „Președintelui RMN” din 5 mai 2001 prin care reclamantul a fost grațiat (a se vedea paragraful 281 de mai sus). Cu aceeași ocazie, Guvernul Republicii Moldova a informat Curtea despre zvonurile potrivit cărora dl Smirnov ar fi comutat pedeapsa capitală a reclamantului cu detenția pe viață. Curtea notează că autenticitatea decretului de grațiere a reclamantului emis de către dl Smirnov este contestată de către reclamant, care a declarat că el a fost pur și simplu predat autorităților moldovenești, sentința pronunțată împotriva sa rămânând în vigoare, el riscând să fie executat în cazul întoarcerii sale pe teritoriul Transnistriei.

416. Luând în considerație probele prezentate ei, Curtea nu poate stabili circumstanțele exacte ale eliberării dlui Ilașcu sau dacă pedeapsa capitală la care a fost condamnat a fost comutată cu detenția pe viață (a se vedea paragraful 282 de mai sus).

Deoarece dl Ilașcu a fost eliberat și locuiește în prezent împreună cu familia sa în România, stat al cărei cetățean este și unde deține funcția de membru al Senatului (a se vedea paragraful 20 de mai sus), Curtea consideră că riscul ca pedeapsa capitală, la care reclamantul a fost condamnat la 9 decembrie 1993, să fie executată este mai mult ipotetic decât real.

417. Pe de altă parte, nu este disputat faptul că, după ratificarea Convenției de către cele două state pârâte, dl Ilașcu a suferit atât datorită condamnării sale la pedeapsa capitală, cât și a condițiilor sale de detenție, fiind în tot acest timp amenințat cu executarea acestei sentințe.

418. În astfel de circumstanțe, Curtea consideră că faptele de care s-a plâns dl Ilașcu nu necesită o examinare separată în temeiul articolului 2 al Convenției, și consideră corespunzător de a examina această pretenție prin prisma articolului 3 al Convenției.

V. PRETINSA VIOLARE A ARTICOLULUI 3 AL CONVENȚIEI

419. Reclamantii s-au plâns de condițiile lor de detenție și de tratamentul la care sunt supuși pe parcursul detenției. Suplimentar, dl Ilașcu s-a plâns de condițiile detenției sale fiind permanent amenințat cu executarea pedepsei capitale. Ei s-au bazat pe articolul 3 al Convenției, care prevede:

„Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.”

A. Argumentele prezentate Curții

420. Reclamanții au declarat că tratamentele deosebit de grave la care au fost supuși pe perioada detenției au adus atingere demnității lor, i-au înjosit și au avut efecte dezastruoase asupra stării lor fizice și psihice. În cazul dlui Ilașcu, trebuie de asemenea luată în considerație incertitudinea în care el a trebuit să trăiască, datorită posibilității ca pedeapsa capitală la care a fost condamnat să fie executată.

421. Guvernul Federației Ruse a declarat că alegațiile reclamanților nu au nicio legătură cu Federația Rusă și că, oricum, sunt nefondate.

422. Guvernul Republicii Moldova a declarat în observațiile sale din 24 octombrie 2000 că declarațiile reclamanților cu privire la condițiile lor de detenție sunt plauzibile.

423. Guvernul României, în calitate de terț intervenient, a declarat că tratamentul îndurat de reclamanți pe parcursul detenției lor poate fi calificat drept ”tortură” în sensul articolului 3 al Convenției, având în vedere caracterul lor deliberat, natura lor josnică și faptul că ele au provocat reclamanților suferințe grave și crude.

B. Aprecierea Curții

1. Principii generale

424. Curtea reiterează că articolul 3 al Convenției consfințește una din cele mai fundamentale valori ale unei societăți democratice. Chiar și în cele mai dificile circumstanțe, precum lupta împotriva terorismului și a crimei organizate, Convenția interzice, în termeni absoluți, tortura și tratamentele sau pedepsele inumane ori degradante. Spre deosebire de majoritatea normelor Convenției și ale Protocoalelor nr. 1 și nr. 4, articolul 3 nu conține prevederi care să permită excepții, iar conform articolului 15 § 2 al Convenției, nicio derogare de la prevederile sale nu este permisă, chiar dacă este cazul unui pericol public care amenință viața națiunii (a se vedea, printre altele, *Selmouni v. France* [GC], nr. 25803/94, § 95, ECHR 1999-V; și *Labita v. Italy* [GC], nr. 26772/95, § 119, ECHR 2000-IV).

425. Curtea a considerat tratamentul ca fiind „inuman”, deoarece *inter alia* acesta a fost premeditat, a fost aplicat ore în șir și a cauzat fie leziuni corporale, fie suferințe fizice sau psihice intense. Curtea a considerat un tratament ca fiind „degradant”, deoarece el a cauzat victimelor sentimente de frică, îngrijorare și inferioritate capabile să le umilească și să le înjosească (a se vedea, de exemplu, *Kudla v. Poland* [GC], nr. 30210/96, § 92, ECHR 2000-XI).

426. Pentru a determina dacă o anumită formă de maltratare poate fi calificată drept tortură, Curtea trebuie să ia în vedere distincția prevăzută în articolul 3 dintre acest termen și cel de tratament inuman sau degradant. Așa

precum ea a constatat anterior, intenția a fost ca Convenția, printr-o astfel de distincție, să acorde un stigmat special tratamentului inuman deliberat care cauzează suferințe foarte grave și crude; aceeași distincție este prevăzută în articolul 1 al Convenției Națiunilor Unite împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante (a se vedea hotărârea menționată mai sus, în cauza *Selmouni*, § 96):

„În scopul prezentei Convenții, termenul „tortură” desemnează orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, de natură fizică sau psihică, în special cu scopul de a obține, de la această persoană sau de la o persoană terță, informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis, de a o intimida sau de a face presiune asupra unei terțe persoane, sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau suferință sunt provocate de către un agent al autorității publice sau orice altă persoană care acționează cu titlu oficial, sau la instigarea sau cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane. (...)”

427. De asemenea, Curtea a constatat că termenul „grav” este, la fel ca și termenul „nivelul minim de severitate”, necesar pentru ca articolul 3 să devină aplicabil, fiind prin natura lucrurilor, relativ (*ibid.*, § 100): el depinde, de asemenea, de toate circumstanțele cauzei, cum ar fi durata tratamentului, efectele sale fizice sau psihice și, în anumite cazuri, sexul, vârsta și starea sănătății victimei (a se vedea, printre altele, *Kalashnikov v. Russia*, nr. 47095/99, § 95, ECHR, 2002-VI; și hotărârea *Labita* menționată mai sus, § 120). Mai mult, atunci când Curtea analizează dacă tratamentul este „degradant” în sensul articolului 3, ea va lua în calcul dacă scopul acestui tratament a fost de a umili și înjosi persoana și dacă, în ceea ce privește consecințele, acest tratament a afectat negativ personalitatea ei, într-un mod incompatibil cu articolul 3. Chiar și absența unui asemenea scop nu poate exclude categoric o constatare a violării articolului 3 (*Valasinas v. Lithuania*, nr. 44558/98, § 101, ECHR 2001-VIII).

428. Curtea a reiterat în permanență că suferința și umilința cauzată unei persoane trebuie, în orice caz, să depășească elementul inevitabil al suferinței sau umilinței legate de o anumită formă de tratament sau pedeapsă legitimă. Măsurile prin care o persoană este lipsită de libertatea sa sunt, de obicei, însoțite de astfel de suferințe și umilințe. Articolul 3 cere statului să asigure ca fiecare deținut să fie deținut în condiții care sunt compatibile cu respectarea demnității sale umane, ca modul și metoda de executare a pedepsei să nu cauzeze persoanei suferințe sau dureri de o intensitate care să depășească nivelul de suferință inerent detenției și că, având în vedere exigențele detenției, sănătatea și integritatea persoanei să fie în mod adecvat asigurate (a se vedea *Kudla v. Poland*, citat mai sus, §§ 92-94).

429. Curtea a constatat anterior că, având în vedere evoluția politicii penale a statelor membre ale Consiliului Europei și standardele general-acceptate în acest domeniu, pedeapsa cu moartea poate ridica unele întrebări în temeiul articolului 3 al Convenției. În cazul în care o pedeapsă capitală este pronunțată, circumstanțele personale ale persoanei condamnate,

proporționalitatea gravității crimei comise și condițiile de detenție până la executarea sentinței sunt exemple de factori capabili să facă aplicabile prevederile articolului 3 al Convenției tratamentului sau pedepsei primite de persoana condamnată (a se vedea *Soering v. the United Kingdom*, hotărâre din 7 iulie 1989, Series A nr. 161, p. 41, § 104; și *Poltoratskiy v. Ukraine*, nr. 38812/97, § 133).

430. Pentru fiecare persoană condamnată la moarte o amânare între pronunțarea și executarea sentinței și suportarea unui stres grav în condiții necesare pentru o încarcerare strictă sunt inevitabile (a se vedea *Soering v. the United Kingdom*, menționat mai sus, p. 44, § 111). Totuși, în anumite circumstanțe, impunerea unei asemenea sentințe poate determina un tratament care să depășească limita stabilită de articolul 3, când, de exemplu, o perioadă lungă de timp trebuie petrecută pe culoarul morții în condiții extreme, cu o stare permanentă și crescândă de îngrijorare în așteptarea executării pedepsei cu moartea (ibid.).

431. Mai mult, îngrijorarea și suferința cauzată de o asemenea sentință poate fi agravată numai de natura arbitrară a procedurilor care au impus-o, astfel că, luând în considerație că este vorba de viața unei persoane, sentința devine astfel o violare a Convenției.

432. Interzicerea contactelor cu alți deținuți din motive de securitate, disciplinare sau de protecție nu constituie în sine un tratament sau o pedeapsă inumană. Pe de altă parte, impunerea izolării complete combinată cu izolarea socială totală pot distruge personalitatea și constituie o formă de tratament inuman care nu poate fi justificat de cerințele de securitate sau de orice alt motiv (a se vedea, printre altele, *Messina v. Italy* (dec.), nr. 25498/94, ECHR 1999-V).

433. Mai mult, atunci când sunt evaluate condițiile de detenție, trebuie luate în considerație efectele cumulative ale acestor condiții și învinuirile specifice aduse de reclamant (a se vedea *Dougoz v. Greece*, nr. 40907/98, § 46, ECHR 2001-II).

2. Aplicarea principiilor menționate mai sus în această cauză

(a) DI Ilașcu

434. Reclamantul a fost condamnat la moarte la 9 decembrie 1993 și deținut până la eliberarea sa la 5 mai 2001 (a se vedea paragrafele 215 și 234 de mai sus).

Curtea reiterează că Convenția nu obligă statele contractante decât cu privire la faptele care au avut loc din momentul intrării în vigoare a Convenției pentru statele respective, datele relevante în această cauză sunt 12 septembrie 1997 pentru Republica Moldova și 5 mai 1998 pentru Federația Rusă. Totuși, pentru a evalua consecințele pe care condițiile de detenție le-au avut asupra reclamantului, care au rămas mai mult sau mai puțin aceleași, pe întreaga perioadă pe care reclamantul și-a petrecut-o în

închisoare, Curtea poate lua în considerație, de asemenea, întreaga perioadă a detenției reclamantului, care să includă și perioada de timp de până la intrarea în vigoare a Convenției pentru statele pârâte.

435. Pe parcursul perioadei foarte lungi de timp petrecute pe culoarul morții, reclamantul a trăit cu umbra constantă a morții, cu frica de a fi executat. Incapabil să exercite vreun remediu, reclamantul a trăit mulți ani, inclusiv după intrarea în vigoare a Convenției, în condiții de detenție care păreau să-i reamintească că sentința sa putea fi executată (a se vedea paragrafele 196-210 și 240-253 de mai sus).

În special, Curtea notează că, după trimiterea unei scrisori adresate Parlamentului Republicii Moldova în martie 1999, dl Ilașcu a fost bătut crunt de gardienii de la închisoarea din Tiraspol, care l-au amenințat cu moartea (a se vedea paragrafele 249, 250, 269 și 270 de mai sus). După acel incident, lui nu i-a fost permis să mănânce timp de două zile și nu a văzut lumina zilei timp de trei zile (a se vedea paragraful 271 de mai sus).

Cât despre execuțiile simulate care au avut loc înainte de intrarea în vigoare a Convenției (a se vedea paragraful 198 de mai sus), nu există dubii că consecințele unor asemenea fapte barbare au intensificat suferința simțită de către reclamant cu privire la executarea sa pe întreaga perioadă a detenției sale.

436. Îngrijorarea și suferința pe care el le-a simțit sunt agravate de faptul că sentința nu avea niciun temei legal și legitimitate în sensul Convenției. „Judecătoria Supremă a RMN” care a pronunțat sentința împotriva dlui Ilașcu, a fost creată de o entitate care este ilegală conform dreptului internațional și care nu a fost recunoscută de către comunitatea internațională. „Curtea” aparține unui sistem despre care cu greu se poate spune că funcționează în baza unui temei constituțional și legal care să reflecte o tradiție juridică compatibilă cu Convenția. Acest lucru este dovedit de natura arbitrară a circumstanțelor în care reclamantii au fost judecați și condamnați, așa precum au fost descrise de ei, circumstanțe care nu au fost disputate de către celelalte părți (a se vedea paragrafele 212-216 de mai sus), și după cum au fost descrise și analizate de către instituțiile OSCE (a se vedea paragraful 286 de mai sus).

437. Hotărârea Judecătoriei Supreme a Republicii Moldova, prin care sentința împotriva reclamantului a fost casată (a se vedea paragraful 222 de mai sus), a confirmat natura arbitrară și ilegală a hotărârii judecătorești din 9 decembrie 1993.

438. Cu privire la condițiile de detenție a reclamantului pe culoarul morții, Curtea notează că dl Ilașcu a fost deținut timp de opt ani, din anul 1993 până la eliberarea sa în mai 2001, într-o foarte strictă izolare: el nu avea niciun contact cu ceilalți deținuți, nu putea primi vești dinafară - deoarece lui nu i se permitea să trimită sau să primească corespondență - și nu avea dreptul să-și contacteze avocatul sau să primească vizite regulate de la familia sa. Celula sa nu era încălzită, chiar în condiții de iarnă grea, și nu

avea lumină naturală sau ventilație. Dovezile arată că dl Ilașcu de asemenea a fost privat de mâncare drept pedeapsă, și că, în orice caz, având în vedere restricțiile cu privire la primirea coletelor, chiar și hrana primită din exterior era deseori neconsumabilă. Reclamantul putea face duș foarte rar, de multe ori fiind nevoit să aștepte câteva luni. La acest subiect Curtea face trimitere la concluziile din raportul CPT întocmit în urma vizitei sale în Transnistria în anul 2000 (a se vedea paragraful 289 de mai sus), în care el a descris izolarea pe parcursul la atât de mulți ani ca fiind nejustificată.

Condițiile de detenție ale reclamantului au avut efecte devastatoare asupra sănătății sale, care s-a deteriorat pe parcursul anilor petrecuți în închisoare. Astfel, el nu a primit îngrijiri adecvate, fiind privat de examinări și tratamente medicale regulate (a se vedea paragrafele 258-260, 262-263 și 265 de mai sus) și de produse dietetice corespunzătoare. Mai mult, având în vedere restricțiile cu privire la primirea coletelor, reclamantului nu i-au putut fi trimise medicamente și mâncare pentru îmbunătățirea sănătății sale.

439. Curtea notează cu îngrijorare existența regulilor care acordă putere discreționară în legătură cu corespondența și vizitele în închisoare atât gardienilor din închisoare, cât și altor autorități și subliniază că asemenea reguli sunt arbitrar și incompatibile cu garanțiile efective și adecvate împotriva abuzurilor, garanții pe care orice sistem penitenciar într-o societate democratică trebuie să le asigure. Mai mult, în această cauză, astfel de reguli au făcut condițiile de detenție a reclamantului și mai dure.

440. Curtea conchide că pedeapsa cu moartea impusă reclamantului, combinată cu condițiile în care el a trăit și tratamentul la care acesta a fost supus pe parcursul detenției sale după ratificarea Convenției și, ținând cont de starea în care el se afla după mai mulți ani petrecuți în astfel de condiții înainte de ratificarea Convenției, au fost deosebit de grave și crude și, prin urmare, trebuie considerate ca acte de tortură în sensul articolului 3 al Convenției.

Prin urmare, cerințele impuse de articolul 3 al Convenției nu au fost respectate.

441. Deoarece dl Ilașcu a fost deținut în perioada în care Convenția a intrat în vigoare pentru Federația Rusă, la 5 mai 1998, aceasta este responsabilă în temeiul motivelor descrise mai sus (a se vedea paragraful 411 de mai sus) de condițiile de detenție a reclamantului, tratamentul la care acesta a fost supus și suferințele cauzate acestuia în închisoare.

Dl Ilașcu a fost eliberat în luna mai 2001 și numai de la această dată responsabilitatea Republicii Moldova este angajată cu privire la faptele denunțate pentru nerespectarea obligațiilor sale pozitive (a se vedea paragraful 352 de mai sus). În consecință, nu a existat o violare a articolului 3 al Convenției de către Republica Moldova în privința dlui Ilașcu.

442. În concluzie, violarea articolului 3 al Convenției în privința dlui Ilașcu este imputabilă numai Federației Ruse.

(b) Ceilalți trei reclamanți: condițiile de detenție și tratamentul aplicat acestora pe parcursul perioadei de detenție

(i) Dl Ivanțoc

443. Curtea notează pentru început că, pe parcursul desfășurării procedurii în fața ei, guvernele pârâte nu au negat că faptele invocate de reclamant au avut loc.

Ea consideră, în continuare, că descrierile făcute de către dl Ivanțoc sunt suficient de precise și sunt coroborate cu informații identice pe care dumnealui le-a descris de nenumărate ori în fața soției sale și cu probele prezentate de ceilalți martori delegaților Curții.

În lumina tuturor informațiilor de care dispune, Curtea consideră că poate fi considerat ca fiind stabilit că, pe parcursul detenției reclamantului, care a inclus și perioada de după ratificarea Convenției de către statele pârâte, reclamantul a primit un număr mare de lovituri și a fost supus și altor forme de maltratare și că au existat momente când el a fost privat de hrană și de orice asistență medicală în pofida stării sale de sănătate, care s-a înrăutățit ca urmare a condițiilor de detenție. În special, Curtea atrage atenția asupra persecutărilor și maltratărilor la care dl Ivanțoc a fost supus în luna mai a anului 1999 după depunerea cererii sale la Curte (a se vedea paragrafele 251-252 de mai sus), în anul 2001, în noiembrie 2002 și februarie 2003 (a se vedea paragrafele 254, 256 și 269-272 de mai sus).

444. Mai mult, dl Ivanțoc a fost deținut încă de la condamnarea sa în anul 1993 în izolare completă, fără a avea contacte cu alți deținuți și fără acces la ziare. Reclamantului nu i s-a permis să primească vizite din partea unui avocat, unicul său contact cu lumea exterioară fiind vizitele și coletele primite de la soția sa, care trebuiau autorizate de către administrația închisorii, autorizarea fiind acordată la discreția administrației închisorii.

Toate aceste restricții, care nu au niciun temei legal și sunt lăsate la discreția autorităților, sunt incompatibile cu regimul penitenciar într-o societate democratică. Ele au contribuit la creșterea suferințelor psihice și a neliniștii reclamantului.

445. Reclamantul este deținut într-o celulă care nu este încălzită, este foarte prost ventilată și nu are lumină naturală, el nu a primit tratamentul necesar pentru ameliorarea stării sănătății sale, chiar dacă au fost realizate câteva examinări medicale autorizate de administrația închisorii. La acest subiect, Curtea se referă la concluziile făcute în raportul CPT în urma vizitei sale în Transnistria în anul 2000 (a se vedea paragraful 289 de mai sus).

446. În opinia Curții, un asemenea tratament este în stare să producă dureri și suferințe atât psihice, cât și fizice, care ar putea fi înrăutățite doar de izolarea completă a reclamantului și care au avut ca scop să-i provoace sentimente de teamă, neliniște și vulnerabilitate care să-l umilească, înjosească și să-i distrugă rezistența și voința.

Curtea este de părere că tratamentul la care a fost supus reclamantul de către persoanele care aparțin autorităților administrative ale „RMN” a avut scopul de a-l pedepsi pentru faptele pe care se presupune că reclamantul le-ar fi comis.

447. Astfel, Curtea consideră că, analizat în general și având în vedere gravitatea acestor fapte, natura lor repetitivă și scopul lor, tratamentul la care a fost supus dl Ivanțoc i-a cauzat acestuia suferință și dureri „grave”, și a fost deosebit de grav și dur. Toate aceste fapte trebuie considerate acte de tortură în sensul articolului 3 al Convenției.

448. Deoarece dl Ivanțoc a fost deținut în perioada în care Convenția a intrat în vigoare pentru Federația Rusă, aceasta din urmă este responsabilă, în temeiul motivelor menționate mai sus (a se vedea paragraful 393) din cauza condițiilor sale de detenție, tratamentului la care a fost supus și a suferințelor care i-au fost cauzate în închisoare.

Luând în considerație concluziile la care Curtea a ajuns în ceea ce privește responsabilitatea Republicii Moldova pentru faptele denunțate, ca urmare a nerespectării obligațiilor sale pozitive după luna mai a anului 2001 (a se vedea paragraful 352 de mai sus), Republica Moldova este responsabilă de violarea articolului 3 al Convenției în privința dlui Ivanțoc, începând cu această dată.

449. În concluzie, în privința dlui Ivanțoc a existat o violare a articolului 3 al Convenției de către Federația Rusă, începând cu data ratificării Convenției de către aceasta la 5 mai 1998 și de către Republica Moldova, începând cu luna mai a anului 2001.

(ii) Dl Leșco și domnul Petrov-Popa

450. Curtea notează pentru început că, pe parcursul desfășurării procedurii în fața ei, guvernele pârâte nu au negat că faptele invocate de reclamanți au avut loc.

De asemenea, ea consideră că descrierile date de martorii audiați, inclusiv reclamanții și soțiile acestora, sunt suficient de precise și sunt susținute de alte dovezi pe care Curtea le deține.

451. În consecință, Curtea consideră că se poate considera ca fiind stabilit faptul că, pe parcursul detenției lor, inclusiv în perioada care a urmat intrării în vigoare a Convenției pentru ambele state pârâte, dl Leșco și dl Petrov-Popa au avut condiții de detenție extrem de dure:

- autorizarea vizitelor și coletelor din partea familiilor lor ținea de autorizarea discreționară a administrației închisorii;
- au existat perioade când aceștia au fost lipsiți de hrană sau au primit produse alimentare care nu erau consumabile și de cele mai multe ori lor nu li s-a permis să primească asistență medicală corespunzătoare, chiar dacă starea sănătății lor necesita o astfel de îngrijire și s-a înrăutățit ca urmare a condițiilor de detenție; și

- reclamanții nu au primit alimente dietetice corespunzătoare prescrise de către medicii lor (a se vedea paragraful 265 de mai sus).

Curtea subliniază de asemenea că aceste condiții s-au înrăutățit începând cu anul 2001 (a se vedea paragraful 254 de mai sus).

Mai mult, dl Petrov-Popa a fost deținut în izolare începând cu anul 1993, fiind lipsit de orice fel de contact cu alți deținuți sau de accesul la ziare în limba sa maternă (a se vedea paragrafele 240, 254 și 255 de mai sus).

Atât dl Petrov-Popa, cât și dl Leșco au fost lipsiți de accesul la un avocat până în luna iunie a anului 2003 (a se vedea paragraful 257 de mai sus).

452. În opinia Curții, un asemenea tratament este în stare să producă dureri și suferințe atât psihice, cât și fizice. Analizate în totalitatea lor și luând în considerație gravitatea lor, tratamentul aplicat dlui Leșco și dlui Petrov-Popa poate fi calificat ca inuman și degradant în sensul articolului 3 al Convenției.

453. Deoarece dl Leșco și dl Petrov-Popa au fost deținuți în perioada în care Convenția a intrat în vigoare pentru Federația Rusă, aceasta din urmă este responsabilă, în temeiul motivelor menționate mai sus (a se vedea paragraful 393) de condițiile lor de detenție, tratamentul la care au fost supuși și suferințele care le-au fost cauzate în închisoare.

Luând în considerație concluziile la care Curtea a ajuns în ceea ce privește responsabilitatea Republicii Moldova pentru faptele denunțate, ca urmare a nerespectării obligațiilor sale pozitive după luna mai a anului 2001 (a se vedea paragraful 352 de mai sus), Republica Moldova este responsabilă de violarea articolului 3 al Convenției în privința dlui Leșco și dlui Petrov-Popa, începând cu luna mai 2001.

454. În concluzie, în privința dlui Leșco și a dlui Petrov-Popa a existat o violare a articolului 3 al Convenției de către Federația Rusă, începând cu data ratificării Convenției de către aceasta la 5 mai 1998 și de către Republica Moldova, începând cu luna mai 2001.

VI. PRETINSA VIOLARE A ARTICOLULUI 5 AL CONVENȚIEI

455. Reclamanții au pretins că detenția lor nu a fost legală și că instanța de judecată care i-a condamnat nu a fost competentă. Ei s-au bazat pe articolul 5 § 1 al Convenției, ale cărei prevederi relevante sunt următoarele:

„1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:

(a) dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent;

...”

456. Guvernul Federației Ruse a declarat că pretențiile reclamanților nu au nicio legătură cu Federația Rusă și că, în orice caz, sunt nefondate.

457. În observațiile sale din 24 octombrie 2000, Guvernul Republicii Moldova a subliniat că reclamanții au fost reținuți fără mandat și că ei au fost deținuți timp de două luni în celulele din comenduirea Armatei a Paisprezecea. La audierile din 6 iunie 2001, Guvernul Republicii Moldova a declarat că ar dori să-și schimbe poziția pe care a exprimat-o anterior, dar nu a prezentat nicio opinie cu privire la pretensele violări.

458. În calitate de terț intervenient, Guvernul României a declarat că detenția reclamanților nu are o bază legală, deoarece ei au fost condamnați de către o instanță de judecată constituită ilegal. Chiar dacă anumite acte ale autorităților separatiste, precum certificate de naștere, de deces și înregistrare a căsătoriei, au trebuit recunoscute pentru a nu înrăutăți situația locuitorilor acestei regiuni (a se vedea opinia consultativă a CIJ din 21 iunie 1971 cu privire la consecințele legale pentru state ale prezenței continue a Africii de Sud în Namibia, indiferent de Rezoluția nr. 276 a Consiliului de Securitate), o astfel de recunoaștere nu trebuie aplicată în privința actelor autorităților care nu sunt recunoscute de către comunitatea internațională, în caz contrar, aceste autorități ar fi legitimize.

În această cauză, condamnarea reclamanților a fost rezultatul unei negări flagrante de justiție, deoarece ei nu au avut parte de un proces echitabil în fața „Judecătoriei Supreme a RMN”.

459. Curtea nu are competența *ratione temporis* de a examina dacă procedurile penale în urma cărora reclamanții au fost condamnați de către „Judecătoria Supremă a RMN” au constituit o violare a articolului 6 al Convenției. Detenția reclamanților a continuat după datele la care Convenția a fost ratificată de ambele state pârâte, Curtea are astfel competența de a determina dacă după această dată fiecare dintre reclamanți a fost deținut „legal”, „potrivit căilor legale” și „în baza unei condamnări pronunțate de un tribunal competent” în sensul articolului 5 § 1 (a) al Convenției.

460. Așa precum a fost stabilit în jurisprudența Curții, cuvântul „tribunal” folosit în textul francez al articolului 5, precum și în alte articole ale Convenției, în special, în articolul 6 (tribunal), se referă în primul rând la un organ „instituit de lege” care întrunește un număr de condiții ce includ independența, în special față de executiv, imparțialitatea, durata mandatului membrilor săi și garanțiile unei proceduri judiciare (a se vedea *De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*, hotărâre din 28 mai 1970, Seria A, nr. 12, p. 41, § 78).

În anumite circumstanțe, o instanță de judecată care face parte din sistemul judecătoresc al unei entități nerecunoscute conform dreptului internațional poate fi considerată un tribunal „instituit de lege” dacă acesta constituie o parte a sistemului judecătoresc care își exercită funcțiile „în baza unui temei constituțional și legal” care reflectă o tradiție judiciară compatibilă cu Convenția, pentru a permite persoanelor să beneficieze de garanțiile Convenției (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Cyprus v. Turkey*, citat mai sus, §§ 231 și 236-237).

461. Condiția cu privire la legalitate prevăzută de articolul 5 § 1 (a) („detenție legală” dispusă „potrivit căilor legale”) se consideră întrunită numai dacă aceasta este în corespundere cu normele relevante ale dreptului național; legea națională trebuie în sine să fie conformă cu Convenția, inclusiv cu principiile generale prevăzute sau deduse din textul Convenției, în special cu principiul preeminenței dreptului, menționat expres în Preambulul Convenției. Noțiunea „potrivit căilor legale” presupune existența unei proceduri echitabile și corespunzătoare, adică ca orice măsură în urma căreia o persoană este privată de libertatea sa trebuie să fie adoptată și executată de o autoritate corespunzătoare și nu trebuie să fie arbitrară (a se vedea, printre altele, *Winterwerp v. the Netherlands*, hotărâre din 24 octombrie 1979, Serie A, nr. 33, § 45).

Mai mult, deoarece scopul articolului 5 este de a proteja o persoană de decizii arbitrare (a se vedea, printre altele, *Stafford v. the United Kingdom* [GC], no. 46295/99, § 63, ECHR 2002-IV), o „condamnare” nu poate fi rezultatul unei negări flagrante a justiției (a se vedea *mutatis mutandis*, *Drozd and Janousek v. France and Spain*, hotărâre din 26 iunie 1992, Serie A, nr. 240, § 110).

De asemenea, Curtea se referă și la concluziile sale în temeiul articolului 3 al Convenției cu privire la natura procedurilor în fața „Judecătoriei Supreme a RMN” (a se vedea paragraful 436 de mai sus).

462. Astfel, Curtea constată că niciunul dintre reclamanți nu a fost condamnat de către o „instanță” și că sentința de condamnare a reclamanților a fost emisă de un organ judecătoresc, și anume „Judecătoria Supremă a RMN” ca urmare a unor proceduri care nu pot fi considerate „detenție legală” dispusă „potrivit căilor legale”.

463. Acest lucru fiind constatat, privațiunea de libertate a reclamanților în perioada acoperită de competența *ratione temporis* a Curții cu privire la statele pârâte (și anume, în cazul dlui Ilașcu de la 12 septembrie 1997 până la 5 mai 2001 pentru Republica Moldova, și de la 5 mai 1998 până la 5 mai 2001 pentru Federația Rusă, iar cu privire la ceilalți reclamanți, de la data ratificării Convenției de către fiecare stat pârât până în prezent) nu întrunește condițiile prevăzute de paragraful 1 (a) al articolului 5 al Convenției.

În concluzie, a existat o violare a articolului 5 § 1 al Convenției până în luna mai a anului 2001 în privința dlui Ilașcu, și a existat și continuă să existe o violare a acestei prevederi în privința celorlalți trei reclamanți care continuă să se afle în detenție.

464. Luând în considerație că reclamanții erau deținuți în ziua intrării în vigoare a Convenției pentru Federația Rusă, precum și constatările sale de mai sus (a se vedea paragraful 393) Curtea conchide că comportamentul care constituie o violare a articolului 5 este imputabil Federației Ruse în privința tuturor reclamanților.

Luând în considerație concluzia sa de mai sus (a se vedea paragraful 352) conform căreia responsabilitatea Republicii Moldova în temeiul obligațiilor sale pozitive este angajată din luna mai 2001, Curtea conchide că nu a existat o violare a articolului 5 de către Republica Moldova în privința dlui Ilașcu. Pe de altă parte, a existat o violare a acestei prevederi de către Republica Moldova în privința celorlalți reclamanți.

VII. PRETINSA VIOLARE A ARTICOLULUI 8 AL CONVENȚIEI

465. Reclamanții pretindeau că ei nu au putut să corespundă liber cu familiile lor și cu Curtea. În special, ei au declarat că n-au avut posibilitatea să se adreseze liber Curții și că pentru a face acest lucru ei au trebuit să apeleze la soțiile lor. Ei s-au mai plâns de faptul că nu au putut fi vizitați de către familiile lor, cu excepția cazurilor când astfel de vizite au fost autorizate de către „Președintele RMN”. Ei își întemeiază pretențiile pe articolul 8 al Convenției, prevederile relevante ale căruia sunt următoarele:

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, ... și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară, pentru securitatea națională, siguranța publică ..., pentru prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.”

466. Guvernul Federației Ruse a declarat în observațiile sale că pretențiile reclamanților nu au nimic în comun cu Federația Rusă și că, în orice caz, sunt nefondate.

467. În observațiile sale din 24 octombrie 2000, Guvernul Republicii Moldova a declarat că reclamanții nu au avut acces la un avocat, că reprezentanților organizațiilor internaționale le-a fost interzis să-i vadă pe reclamanți și că ei nu au putut corespunde liber din închisoare. La audierile din 6 iunie 2001, Guvernul Republicii Moldova a declarat că dorește să-și modifice poziția adoptată anterior, dar nu a exprimat nicio opinie cu privire la pretențiile violări.

468. Guvernul României a declarat că ingerința în dreptul reclamanților de a corespunde și la viața lor familială nu a fost prevăzută de lege în sensul articolului 8 § 2 al Convenției, în primul rând, deoarece legea sovietică aplicată în „RMN” nu este valabilă pentru Republica Moldova și, în al doilea rând, deoarece autorizarea prealabilă a „Președintelui RMN” nu poate fi echivalată cu o lege, datorită lipsei oricăror garanții împotriva arbitrarului.

469. Curtea consideră că această pretenție se limitează la faptul că reclamanților le-a fost imposibil să corespundă liber din închisoare cu familiile lor și cu Curtea și la dificultățile pe care le-au întâmpinat la primirea vizitelor din partea familiilor lor. Cât despre pretenția cu privire la

imposibilitatea de a se adresa Curții din închisoare, acest lucru cade mai mult sub incidența articolului 34, pe care Curtea îl va examina separat.

470. Totuși, luând în considerație aceste pretenții în contextul articolului 3 al Convenției (a se vedea paragrafele 438, 439, 444 și 451 de mai sus), Curtea consideră că nu este necesar de a le examina separat prin prisma articolului 8 al Convenției.

VIII. PRETINSA VIOLARE A ARTICOLULUI 1 AL PROTOCOLULUI 1 LA CONVENȚIE

471. Reclamanții s-au plâns în temeiul articolului 1 al Protocolului 1 la Convenție de confiscarea bunurilor lor în urma unui proces contrar articolului 6 al Convenției.

472. Guvernul Federației Ruse a declarat că pretențiile reclamanților nu au nimic în comun cu Federația Rusă și că, în orice caz, ele sunt nefondate.

473. Guvernele României și Republicii Moldova nu au exprimat nicio opinie cu privire la acest subiect.

474. Chiar dacă presupunem că Curtea are competență *ratione temporis* de a examina aceste pretenții, ea notează că faptele prezentate pentru a susține pretențiile respective nu sunt suficiente.

Prin urmare, deoarece această pretenție nu a fost probată, Curtea consideră că nu a existat o violare a articolului 1 al Protocolului 1 la Convenție.

IX. PRETINSA VIOLARE A ARTICOLULUI 34 AL CONVENȚIEI

475. Reclamanții pretindeau ingerința în dreptul lor de a sesiza Curtea cu cereri individuale în temeiul articolului 34 al Convenției, care prevede:

„Curtea poate fi sesizată printr-o cerere de către orice persoană, orice organizație neguvernamentală sau orice grup de particulari care se pretinde victimă a unei încălcări de către una dintre înaltele părți contractante a drepturilor recunoscute în Convenție sau în Protocoalele sale. Înaltele părți contractante se angajează să nu împiedice prin nicio măsură exercițiul eficace al acestui drept.”

476. Reclamanții au declarat, în primul rând, că lor nu li s-a permis să se adreseze Curții din închisoare, astfel încât soțiile lor au trebuit să facă acest lucru în numele lor. De asemenea, ei au declarat că au fost persecutați în închisoare, deoarece au încercat să se adreseze Curții.

În continuare, reclamanții au notat că declarațiile Președintelui Republicii Moldova, dl Voronin, conform cărora refuzul dlui Ilașcu de a-și retrage cererea sa de la Curte este cauza detenției continue a celorlalți reclamanți (a se vedea paragraful 285 de mai sus), reprezintă o încălcare flagrantă a dreptului lor la sesizarea Curții prin cereri individuale.

În sfârșit, reclamanții au declarat că nota Ministerului Afacerilor Externe al Federației Ruse (a se vedea paragraful 278 mai sus) reprezintă o ingerință gravă în dreptul lor de a sesiza Curtea cu o cerere individuală.

477. Guvernul Republicii Moldova a confirmat declarațiile dlui Voronin, dar a conchis că acestea au fost determinate de declarațiile dlui Ilașcu pe care acesta le-a făcut la o întrevvedere cu dl Voronin, conform cărora dumnealui era gata să-și retragă cererea sa depusă împotriva Republicii Moldova, dacă autoritățile moldovenești ar fi dovedit prin fapte voința lor ca ceilalți reclamanți să fie eliberați. Guvernul Republicii Moldova a declarat că, în aceste circumstanțe, acuzațiile aduse dlui Voronin au avut mai degrabă scopul de a prejudicia imaginea Republicii Moldova, decât de a denunța o ingerință în dreptul reclamanților de a sesiza Curtea cu o cerere individuală.

478. Guvernul Federației Ruse a declarat că reclamanții au obținut nota menționată mai sus în mod fraudulos și că, prin urmare, acest document nu trebuie luat în considerație de către Curte.

479. Guvernul României a declarat că actele de intimidare îndreptate împotriva dlui Ilașcu pentru a-l pedepsi pentru faptul că a adresat prezenta cerere Curții, au constituit o ingerință în dreptul reclamanților de a sesiza Curtea cu o cerere individuală garantat de articolul 34 al Convenției.

480. Curtea reiterează că este de o deosebită importanță pentru operarea efectivă a sistemului de depunere a cererilor individuale, instituit de articolul 34, ca reclamanții sau potențialii reclamanți să poată comunica liber cu Curtea, fără a fi supuși oricărei forme de presiune din partea autorităților pentru a-și retrage sau modifica pretențiile lor (a se vedea *Akdivar and Others v. Turkey*, hotărâre din 16 septembrie 1996, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-IV, p. 1219, § 105; și *Aksoy v. Turkey*, hotărâre din 18 decembrie 1996, *Reports* 1996-VI, p. 2288, § 105).

Expresia „orice formă de presiune” trebuie interpretată ca acoperind nu doar constrângerea directă și fapte flagrante de intimidare, dar și fapte sau contacte indirecte și nepotrivite destinate să descurajeze sau să împiedice reclamanții să apeleze la remediul instituit de Convenție (a se vedea *Kurt v. Turkey*, hotărâre din 25 mai 1998, *Reports* 1998-III, p. 1192, § 160).

Mai mult, întrebarea dacă contactele dintre autorități și un reclamant constituie practici inacceptabile din punctul de vedere al articolului 34 trebuie examinată prin prisma circumstanțelor specifice fiecărui caz în parte. În acest context, Curtea trebuie să evalueze vulnerabilitatea reclamantului și riscul acestuia de a fi influențat de către autorități (a se vedea *Akdivar and Others*, p. 1219, § 105, și *Kurt*, p. 1192-1193, § 160, ambele citate mai sus).

481. În această cauză, reclamanții au declarat că ei nu au putut să se adreseze Curții de la locul lor de detenție și că cererea lor a fost de fapt adresată Curții de către unicul avocat care i-a reprezentat la începutul procedurilor, dl Tănase, și că cererea a fost semnată de către soțiile lor.

De asemenea, Curtea a luat în considerație amenințările care au fost făcute la adresa reclamanților de către administrația închisorii din Transnistria și înrăutățirea condițiilor lor de detenție după depunerea cererii lor. Curtea consideră că astfel de fapte constituie o formă nepotrivită și inacceptabilă de exercitare a presiunii, fapte care au constituit o ingerință în dreptul reclamanților de a sesiza Curtea cu o cerere individuală.

Mai mult, Curtea notează cu îngrijorare conținutul notei diplomatice din 19 aprilie 2001 trimisă de către Federația Rusă autorităților moldovenești (a se vedea paragraful 278 de mai sus). Din această notă rezultă că autoritățile Federației Ruse au cerut Republicii Moldova să-și retragă observațiile sale prezentate Curții la 24 octombrie 2000, deoarece ele sugerau responsabilitatea Federației Ruse pentru violările denunțate de reclamanți, datorită faptului că trupele rusești erau staționate pe teritoriul Republicii Moldova, în Transnistria.

Ulterior, la audierile din 6 iunie 2001, Guvernul Republicii Moldova a declarat că dorește să-și retragă observațiile sale din 24 octombrie 2000 în ceea ce privește Federația Rusă (a se vedea paragraful 360 de mai sus).

Curtea consideră că un astfel de comportament al Guvernului Federației Ruse a reprezentat o negare a patrimoniului comun de idealuri și de tradiții politice, de respect al libertății și de preeminență a dreptului, prevăzute în Preambulul Convenției, și a putut să afecteze grav examinarea de către Curte a unei cereri adresate acesteia ca rezultat al exercitării dreptului de a sesiza Curtea cu o cerere individuală, ce constituie o ingerință în dreptul garantat de articolul 34 al Convenției.

Prin urmare, Federația Rusă a violat articolului 34 al Convenției.

482. Curtea notează în continuare că, după eliberarea dlui Ilașcu, acesta a vorbit cu autoritățile moldovenești despre posibilitatea obținerii eliberării celorlalți reclamanți și că, în acest context, dl Voronin l-a acuzat public pe dl Ilașcu ca fiind cauza detenției continue a camarazilor săi, datorită refuzului dlui Ilașcu de a-și retrage cererea sa depusă împotriva Republicii Moldova și Federației Ruse.

În opinia Curții, asemenea declarații ce aparțin celei mai înalte autorități a unui stat contractant, care sugerau îmbunătățirea situației reclamanților în dependență de faptul dacă cererea depusă la Curte împotriva unui sau altui stat contractant va fi retrasă, reprezintă exercitarea unei presiuni directe cu scopul de a împiedica exercitarea dreptului la depunerea unei cereri individuale la Curte. Această concluzie rămâne valabilă indiferent de influența reală sau teoretică pe care acea autoritate ar putea s-o aibă asupra situației reclamanților.

În consecință, declarațiile dlui Voronin constituie o ingerință în dreptul reclamanților de a sesiza Curtea cu o cerere individuală, ingerință comisă de Republica Moldova, care este contrară articolului 34 al Convenției.

X. APLICAREA ARTICOLULUI 41 AL CONVENȚIEI

483. Articolul 41 al Convenției prevede următoarele:

„Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a Protocoalelor sale și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă.”

A. Prejudiciu

484. Reclamanții au prezentat pretențiile lor cu privire la satisfacția echitabilă în luna noiembrie a anului 2001.

Într-o scrisoare parvenită la Curte la 12 februarie 2004, dl Tănase a prezentat noile pretenții ale clientului său, dl Leșco, actualizate astfel încât să cuprindă și perioada după anul 2001.

Dl Gribincea a făcut același lucru în numele celorlalți reclamanți printr-o scrisoare primită de Curte la 24 februarie 2004.

485. Reclamanții au declarat că condamnarea și detenția lor au cauzat pierderea locurilor lor de muncă. La fel, având în vedere persecutarea la care au fost supuși soții lor, dna Ilașcu și dna Ivanțoc au trebuit să demisioneze de la serviciile lor din Tiraspol și să se mute la Chișinău. Mai mult, familia dlui Leșco a fost nevoită să părăsească domiciliul său din Tiraspol și să caute o altă locuință. Reclamanții au cerut rambursarea tuturor sumelor pe care soțiile și familiile lor le-au cheltuit pentru a-i vizita în închisoare și pentru a le transmite colete. În sfârșit, având în vedere deteriorarea sănătății lor, reclamanții au avut de achitat sume semnificative pentru medicamente.

În special, reclamanții au cerut următoarele sume:

Dl Ilașcu a solicitat 1,861 euro (EUR) pentru pierderea salariului și a altor indemnizații ca urmare a detenției sale începând cu luna iunie a anului 1992 până la 28 februarie 1994, dată la care el a fost ales deputat în Parlamentul Republicii Moldova. El a declarat că sumele la care el avea dreptul în calitate de membru al Parlamentului au fost plătite familiei sale de către Guvernul Republicii Moldova. Dl Ivanțoc a solicitat EUR 9,560 pentru pierderea salariului său și a altor indemnizații, începând cu data la care el a fost reținut și până în prezent. Dl Petrov-Popa a solicitat EUR 21,510 pentru pierderea venitului său, începând cu data la care el a fost reținut și până în prezent. Dl Leșco a solicitat EUR 30,000, aceasta fiind valoarea apartamentului său din Tiraspol, pe care l-a pierdut ca urmare a condamnării sale și a plecării familiei sale din Transnistria.

Dnii Ilașcu, Ivanțoc și Petrov-Popa au declarat că, deoarece numai Federația Rusă exercită controlul asupra Transnistriei, doar Federația Rusă trebuie să compenseze prejudiciul lor material.

Luând în considerație gravitatea violărilor invocate, circumstanțele cauzei, atitudinea guvernelor pârâte, efectele continue asupra sănătății reclamanților

și traumele pe care aceștia le-au suferit, reclamanții au solicitat următoarele sume cu titlu de prejudiciu moral suferit: dl Ilașcu - EUR 7,395,000; dl Ivanțoc - EUR 7,842,000; dl Petrov-Popa - EUR 7,441,000; și dl Leșco - EUR 7,800,000.

Cu privire la sumele solicitate cu titlu de prejudiciu moral suferit, dnii Ilașcu, Ivanțoc și Petrov-Popa au declarat că vor fi satisfăcuți dacă Guvernul Republicii Moldova va achita fiecăruia câte EUR 1,000, în timp ce Federația Rusă va achita restul sumei pretinse.

Pe scurt, considerând toate pretențiile de ordin material și moral împreună, reclamanții au solicitat următoarele sume: dl Ilașcu - EUR 7,396,861; dl Ivanțoc - EUR 7,851,560, dl Petrov-Popa - EUR 7,462,510; și dl Leșco - EUR 7,830,000.

486. Guvernul Republicii Moldova a declarat că nu se opune pretențiilor cerute de reclamanții dl Ilașcu, dl Ivanțoc și dl Petrov-Popa atât timp cât Guvernul Republicii Moldova trebuie să achite câte 1,000 EURO fiecărui reclamant. Pe de altă parte, Guvernul Republicii Moldova a declarat sumele cerute de dl Leșco ca fiind excesive și nefondate.

Guvernul Federației Ruse a declarat că el nu poate fi considerat responsabil pentru pretensele violări. Mai mult, el a subliniat că faptele denunțate de reclamanți depășesc competența Curții *ratione temporis*.

În orice caz, Guvernul Federației Ruse a declarat sumele pretinse de reclamanți ca fiind excesive și nefondate.

487. Curtea reiterează că, în contextul executării hotărârilor Curții în conformitate cu articolul 46 al Convenției, o hotărâre în care se constată violarea Convenției impune statului pârât obligația legală în conformitate cu această prevedere de a pune capăt violărilor și de a înlătura consecințele acestor violări, astfel încât să restabilească pe cât e posibil situația existentă până la violare. Dacă, pe de o parte, dreptul național nu permite - sau permite doar parțial - înlăturarea consecințelor violărilor, articolul 41 permite Curții să acorde părții vătămate o satisfacție pe care ea o consideră corespunzătoare. Prin urmare, rezultă *inter alia* că o hotărâre în care Curtea constată o violare a Convenției sau a Protocoalelor sale impune statului pârât obligația legală nu numai de a plăti persoanelor vizate sumele acordate cu titlu de satisfacție echitabilă, dar de asemenea și obligația de a alege, sub supravegherea Comitetului de Miniștri, măsurile generale și/sau, dacă este necesar, măsurile individuale care să fie adoptate în dreptul său național pentru a pune capăt violării constatate de Curte și de a înlătura toate consecințele violării, astfel încât să restabilească pe cât e posibil situația existentă până la violare (a se vedea *Assanidze v. Georgia* [GC], nr. 71503/01, § 198, 8 aprilie 2004, *Maestri v. Italy* [GC], nr. 39748/98, § 47, 17 februarie 2004; *Menteș and Others v. Turkey* (Article 50), hotărâre din 24 iulie 1998, *Reports* 1998-IV, p. 1695, § 24; și *Scozzari and Giunta v. Italy* [GC], no. 39221/98 și 41963/98, § 249, ECHR 2000-VIII).

488. Curtea reiterează că ea a constatat violarea mai multor prevederi ale Convenției de către Federația Rusă și Republica Moldova, în raport cu ultima, începând cu luna mai a anului 2001.

Curtea a constatat că dl Ilașcu și dl Ivanțoc au fost supuși unor tratamente pe care ea le-a calificat drept tortură în sensul articolului 3 al Convenției, că alți doi reclamânți au fost supuși unor tratamente inumane și degradante contrare articolului 3, că toți reclamânții au fost deținuți în mod arbitrar contrar articolului 5 și că dl Ivanțoc, dl Leșco și dl Petrov-Popa continuă să fie deținuți contrar articolului 5 al Convenției.

Curtea, de asemenea, a constatat că articolul 34 al Convenției a fost violat atât de Federația Rusă, cât și de Republica Moldova.

489. Curtea nu consideră prejudiciul material pretins ca fiind fondat, dar nu i se pare nerezonabil de a presupune că reclamânții au suferit o pierdere a veniturilor lor și, în mod cert, a costurilor pe care le-au suportat ca consecință directă a violărilor constatate. De asemenea, Curtea este de opinie că, în urma violărilor constatate, reclamânții au suferit în mod sigur un prejudiciu moral care nu poate fi reparat prin simpla constatare a unei violări.

În consecință, având în vedere gravitatea extremă a violărilor Convenției, ale căror victime au fost reclamânții și judecând în mod echitabil, așa precum cere articolul 41 al Convenției, Curtea acordă reclamanților următoarele sume, plus orice sumă care poate fi percepută ca taxe sau impozite:

(a) pentru fiecare reclamant, EUR 180,000 pentru prejudiciul material și moral suferit ca urmare a violării articolelor 3 și 5 ale Convenției;

(b) pentru fiecare reclamant, EUR 10,000 pentru prejudiciul moral suferit ca rezultat al violării articolului 34 al Convenției de către Federația Rusă și Republica Moldova.

490. Curtea consideră că orice continuare a detenției ilegale și arbitrară a celor trei reclamânți, în mod cert, ar avea drept rezultat o prelungire gravă a violării articolului 5 al Convenției constatată de Curte și violarea de către statele pârâte a obligației lor în conformitate cu articolul 46 § 1 al Convenției de a se conforma hotărârilor Curții.

Luând în considerație temeiurile în baza cărora Curtea a constatat violarea Convenției (a se vedea paragrafele 352 și 393 de mai sus), statele pârâte trebuie să întreprindă toate măsurile pentru a pune capăt detenției arbitrară a reclamanților care continuă să fie deținuți și să asigure eliberarea lor imediată.

B. Costuri și cheltuieli

491. Pentru onorariul avocaților lor, dl Ilașcu a solicitat EUR 8,000, iar dl Ivanțoc și dl Petrov-Popa au solicitat câte EUR 8,500 fiecare. Ei, de asemenea, au solicitat EUR 2,500 pentru cheltuieli diverse.

După cum rezultă din contractul încheiat între soția dlui Leșco și avocatul său, dl Leșco a solicitat EUR 200 lunar pentru munca avocatului său, cerând în total EUR 11,800. Suma reprezintă munca și cheltuielile avocatului său

începând cu luna iunie a anului 1999, când cererea a fost depusă la Curte, adică o perioadă de 59 de luni, principalele activități fiind completarea cererii, căutarea probelor, scrierea observațiilor solicitate de către Curte, pregătirea pentru misiunea Curții de constatare a faptelor, studierea înregistrărilor audierii martorilor de către delegații Curții, costurile de comunicare (fax, costul convorbirilor telefonice, poșta ordinară și rapidă), costuri de traducere și cheltuieli pentru vizitele reclamanților în închisoare.

492. Guvernul Republicii Moldova s-a opus pretențiilor solicitate cu titlu de costuri și cheltuieli, declarând faptul că ele nu sunt fondate.

493. Curtea reiterează că pentru ca costurile și cheltuielile să fie rambursate în temeiul articolului 41 al Convenției, trebuie stabilit faptul dacă ele au fost necesare, realmente angajate și rezonabile ca mărime (a se vedea, de exemplu, *Kalashnikov v. Russia*, nr. 47095/99, ECHR 2002-VI, § 146).

Curtea notează că prezenta cerere a necesitat prezentarea mai multor observații scrise, o audiere contradictorie și o audiere a martorilor la fața locului, care a durat șapte zile.

Din probele prezentate Curții, rezultă că reprezentanții reclamanților, dl Dinu, dl Tănase și dl Gribincea, au suportat costuri și cheltuieli cu privire la chestiunile care au fost constatate ca fiind violări.

Hotărând în mod echitabil și luând în considerație munca care, în mod rezonabil, este necesară pentru a analiza volumul mare de documente și a prezenta observații Curții în numele reclamanților, Curtea acordă reclamanților în total sumă de EUR 21,000 din care se deduc EUR 3,964, care au fost deja achitați cu titlu de asistență juridică de către Consiliul European. Prin urmare, Curtea acordă EUR 4,363 pentru onorariul și cheltuielile de secretariat ale dlui Dinu, EUR 3,960 pentru onorariul și cheltuielile dlui Gribincea și EUR 8,713 pentru onorariul și cheltuielile dlui Tănase.

C. Dobânda de întârziere

494. Curtea consideră că este corespunzător ca dobânda de întârziere să fie calculată în dependență de rata minimă a dobânzii la creditele acordate de Banca Centrală Europeană, la care vor fi adăugate trei procente.

DIN ACESTE MOTIVE, CURTEA

1. *Hotărâște* cu unsprezece voturi pentru și șase împotrivă că reclamantii se află sub jurisdicția Republicii Moldova în sensul articolului 1 al Convenției în ceea ce privește obligațiile pozitive ale Republicii Moldova;
2. *Hotărâște* cu șaisprezece voturi pentru și unul împotrivă că reclamantii se află sub jurisdicția Federației Ruse în sensul articolului 1 al Convenției;
3. *Hotărâște* în unanimitate că Curtea nu are competență *ratione temporis* de a examina pretenția în temeiul articolului 6 al Convenției;
4. *Hotărâște* cu șaisprezece voturi pentru și unul împotrivă că Curtea are competență *ratione temporis* de a examina pretențiile în temeiul articolelor 2, 3, 5 și 8 ale Convenției cu privire la faptele care au avut loc după 12 septembrie 1997 în ceea ce privește Republica Moldova și după 5 mai 1998 în ceea ce privește Federația Rusă;
5. *Hotărâște* cu cincisprezece voturi pentru și două împotrivă că Curtea nu trebuie să determine dacă are competență *ratione temporis* de a examina pretenția în temeiul articolului 1 al Protocolului 1 la Convenție;
6. *Hotărâște* în unanimitate că pretenția cu privire la violarea articolului 2 al Convenției, ca urmare a condamnării dlui Ilașcu la moarte de către „Judecătoria Supremă a RMN”, nu necesită o examinare separată;
7. *Hotărâște* cu unsprezece voturi pentru și șase împotrivă că nu a avut loc o violare a articolului 3 al Convenției de către Republica Moldova, ca urmare a maltratării la care a fost supus dl Ilașcu și a condițiilor în care el a fost deținut, fiind amenințat cu executarea pedepsei capitale;
8. *Hotărâște* cu șaisprezece voturi pentru și unul împotrivă că a avut loc o violare a articolului 3 al Convenției de către Federația Rusă, ca urmare a maltratărilor la care a fost supus dl Ilașcu și a condițiilor în care el a fost deținut, fiind amenințat cu executarea pedepsei capitale, astfel de tratamente constituind tortură în sensul acestei prevederi;
9. *Hotărâște* cu unsprezece voturi pentru și șase împotrivă că a avut loc o violare a articolului 3 al Convenției de către Republica Moldova începând cu luna mai a anului 2001, ca urmare a maltratărilor la care a fost supus dl Ivanțoc și condițiile în care el a fost deținut, astfel de tratamente constituind tortură în sensul acestei prevederi;

10. *Hotărâște* cu șaisprezece voturi pentru și unul împotriva că a avut loc o violare a articolului 3 al Convenției de către Federația Rusă, ca urmare a maltratărilor la care a fost supus dl Ivanțoc și condițiile în care el a fost deținut, astfel de tratamente constituind tortură în sensul acestei prevederi;
11. *Hotărâște* cu unsprezece voturi pentru și șase împotriva că a avut loc o violare a articolului 3 al Convenției de către Republica Moldova începând cu luna mai a anului 2001, ca urmare a maltratărilor la care au fost supuși dl Leșco și dl Petrov-Popa și condițiile în care ei au fost deținuți, astfel de tratamente fiind calificate drept inumane și degradante în sensul acestei prevederi;
12. *Hotărâște* cu șaisprezece voturi pentru și unul împotriva că a avut loc o violare a articolului 3 al Convenției de către Federația Rusă, ca urmare a maltratărilor la care au fost supuși dl Leșco și dl Petrov-Popa și condițiile în care ei au fost deținuți, astfel de tratamente fiind calificate drept inumane și degradante în sensul acestei prevederi;
13. *Hotărâște* cu unsprezece voturi pentru și șase împotriva că nu a avut loc o violare a articolului 5 al Convenției de către Republica Moldova în ceea ce privește detenția dlui Ilașcu;
14. *Hotărâște* cu unsprezece voturi pentru și șase împotriva că a avut loc și continuă să aibă loc o violare a articolului 5 al Convenției de către Republica Moldova în ceea ce privește detenția dlor Ivanțoc, Leșco și Petrov-Popa după luna mai a anului 2001;
15. *Hotărâște* cu șaisprezece voturi pentru și unu împotriva că a avut loc o violare a articolului 5 al Convenției de către Federația Rusă în ceea ce-l privește pe dl Ilașcu până în luna mai a anului 2001 și că a avut loc și continuă să aibă loc o violare a acestui articol în ceea ce-i privește pe dnii Ivanțoc, Leșco și Petrov-Popa;
16. *Hotărâște* în unanimitate că nu există motiv pentru a examina separat pretenția reclamanților în temeiul articolului 8 al Convenției;
17. *Hotărâște* cu cincisprezece voturi pentru și două împotriva că nu a avut loc o violare a articolului 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție;
18. *Hotărâște* cu șaisprezece voturi pentru și unul împotriva că Republica Moldova nu și-a îndeplinit obligațiile ce rezultă din articolul 34 al Convenției;

19. *Hotărâște* cu șaisprezece voturi pentru și unul împotrivă că Federația Rusă nu și-a îndeplinit obligațiile ce rezultă din articolul 34 al Convenției;
20. *Hotărâște* cu zece voturi pentru și șapte împotrivă că Republica Moldova trebuie să plătească, în termen de trei luni, următoarele sume, plus orice sumă care poate fi percepută ca taxe sau impozite:
- (a) dlor Ivanțoc, Leșco și Petrov-Popa EUR 60,000 (șaizeci mii euro) pentru fiecare cu titlu de prejudiciu material și moral;
 - (b) fiecărui reclamant câte EUR 3,000 (trei mii euro) cu titlu de prejudiciu moral suferit ca urmare a violării articolului 34 al Convenției;
 - (c) reclamanților, suma totală de EUR 7,000 (șapte mii euro), fiind dedusă suma de EUR 1,321.34 (o mie trei sute douăzeci și unu euro și treizeci și patru eurocenți) primită deja cu titlu de asistență juridică, pentru costuri și cheltuieli, și anume: EUR 1,454.33 (o mie patru sute cincizeci și patru euro și treizeci și trei eurocenți) pentru dl Dinu, EUR 1,320 (o mie trei sute douăzeci euro) pentru dl Gribincea și EUR 2,904.33 (două mii nouă sute patru euro și treizeci și trei eurocenți) pentru dl Tănase;
21. *Hotărâște* cu șaisprezece voturi pentru și unul împotrivă că Federația Rusă trebuie să plătească reclamanților, în termen de trei luni, următoarele sume, plus orice sumă care poate fi percepută ca taxe sau impozite:
- (a) dlui Ilașcu, EUR 180,000 (o sută optzeci mii euro) cu titlu de prejudiciu material și moral;
 - (b) celorlalți reclamanți câte EUR 120,000 (o sută douăzeci mii euro) cu titlu de prejudiciu material și moral;
 - (c) fiecărui reclamant câte EUR 7,000 (șapte mii euro) cu titlu de prejudiciu moral suferit ca urmare a violării articolului 34 al Convenției;
 - (d) reclamanților, suma totală de EUR 14,000 (paisprezece mii euro), fiind dedusă suma de EUR 2,642.66 (două mii șase sute patruzeci și doi EURO și șaiszeci și șase eurocenți) primită deja cu titlu de asistență juridică, pentru costuri și cheltuieli, și anume: EUR 2,908.67 (două mii nouă sute opt euro și șaiszeci și șapte eurocenți) pentru dl Dinu, EUR 2,640 (două mii șase sute patruzeci euro) pentru dl Gribincea și EUR 5,808.67 (cinci mii opt sute opt euro și șaiszeci și șapte eurocenți) pentru dl Tănase;
22. *Hotărâște* în unanimitate că statele pârâte trebuie să întreprindă toate măsurile necesare pentru a pune capăt detenției arbitrare a reclamanților care continuă să fie deținuți și să asigure eliberarea lor imediată;

23. *Hotărâște* în unanimitate că sumele indicate la punctele 20 și 21 de mai sus trebuie convertite în valuta națională a statului de reședință al fiecărui reclamant, la cursul de schimb aplicabil la data executării hotărârii, și că, la expirarea celor trei luni menționate mai sus până la executarea hotărârii, urmează să fie plătită o dobândă simplă la sumele de mai sus egală cu rata minimă a dobânzii la creditele acordate de Banca Centrală Europeană pe parcursul perioadei de întârziere, plus trei procente;
24. *Respinge* în unanimitate restul pretențiilor cu privire la satisfacția echitabilă.

Redactată în engleză și franceză și pronunțată în ședință publică în Palatul Drepturilor Omului, Strasbourg, la 8 iulie 2004.

Paul MAHONEY
Grefier

Luzius WILDHABER
Președinte

În conformitate cu articolul 45 § 2 al Convenției și articolul 74 § 2 al Regulamentului Curții, următoarele opinii separate sunt anexate la această hotărâre:

- (a) opinia parțial separată a dlui Casadevall, la care s-au alăturat dl Ress, dl Bîrsan, dna Tulkens și dna Fura-Sandstrom;
- (b) opinia parțial separată a dlui Ress;
- (c) opinia parțial separată a lui Sir Nicolas Bratza, la care s-au alăturat dl Rozakis, dl Hedigan, dna Thomassen și dl Panțîru;
- (d) opinia parțial separată a dlui Loucaides;
- (e) opinia separată a dlui Kovler.

L.W.
P.J.M.

OPINIA PARȚIAL SEPARATĂ
A JUDECĂTORULUI CASADEVALL, LA CARE S-AU
ALĂTURAT JUDECĂTORII RESS, BÎRSAN,
TULKENS ȘI FURA-SANDSTRÖM

(Traducere)

1. Eu nu sunt de acord cu concluzia majorității Marii Camere conform căreia responsabilitatea Republicii Moldova ca urmare a neîndeplinirii obligațiilor sale pozitive în conformitate cu Convenția este angajată doar începând cu luna mai a anului 2001.

Opinia care a dus la concluzia respectivă este, după părerea mea, una paradoxală și incoerentă. Conform acesteia, Moldova a violat articolele 3 și 5 ale Convenției ca urmare a maltratărilor, detenției și a condițiilor de detenție la care au fost supuși dnii Ivanțoc, Leșco și Petrov-Popa (doar după luna mai 2001), dar nu poartă nicio responsabilitate pentru aceleași fapte și mai ales pentru sentința „Judecătoriei Supreme a RMN” de condamnare la moarte a dlui Ilașcu, precum și riscul ca această sentință să fie executată.

Deoarece reclamanții se află sub jurisdicția Republicii Moldova (a se vedea paragraful 335), responsabilitatea Republicii Moldova este angajată, după părerea mea, de la data ratificării Convenției și până-n prezent și în privința tuturor reclamanților, neexistând nicio justificare, chiar dimpotrivă, de a adopta opinia că obligațiile pozitive ale Republicii Moldova nu au existat pe parcursul perioadei dintre 12 septembrie 1997 și luna mai 2001, opinie împărtășită de majoritatea judecătorilor. Eu am descris mai jos motivele dezacordului meu.

2. Acordul de încetare a focului din 21 iulie 1992 a marcat sfârșitul etapei inițiale a eforturilor reale depuse de Republica Moldova pentru a-și exercita autoritatea sa pe întreg teritoriul său. După acea dată, Republica Moldova a tins să adopte o atitudine de conciliere, îndreptându-și eforturile spre negocieri cu scopul de a restabili controlul asupra teritoriului transnistrean, în loc să încerce să asigure drepturile reclamanților, care au fost judecați ilegal și deținuți ilegal timp de zece ani în ceea ce-l privește pe dl Ilașcu și timp de aproape doisprezece ani în ceea ce-i privește pe ceilalți trei reclamanți.

3. Așa precum a constatat Curtea, datorită complexității situației de fapt, chestiunea dacă Republica Moldova și-a îndeplinit obligațiile sale pozitive este strâns legată atât de relațiile dintre Republica Moldova și Federația Rusă cât și de relațiile dintre Transnistria și Federația Rusă. De asemenea, trebuie luată în considerație influența pe care Republica Moldova a putut s-o exercite prin intermediul autorităților Federației Ruse pentru a îmbunătăți situația reclamanților. În sfârșit, este de asemenea important de a lua în considerație anumite fapte care au avut loc până la ratificarea Convenției și de a le folosi în scop de comparație atunci când sunt evaluate eforturile

depuse de Republica Moldova după 12 septembrie 1997 (a se vedea paragrafele 337 și 338 ale acestei hotărâri). În consecință, este necesară o evaluare globală a situației care a evoluat în timp, a faptelor și a omisiunilor care au avut loc.

4. Este adevărat că de la începutul ostilităților, autoritățile Republicii Moldova nu au încetat niciodată să denunțe agresiunea pe care ele considerau că au suferit-o și au respins declarația de independență a regimului secesionist. După încetarea ostilităților, în luna iulie a anului 1992, autoritățile moldovenești au continuat să ia măsuri pentru restabilirea controlului, prin intentarea proceselor penale în anul 1993. Ulterior, după anul 1994, Republica Moldova a continuat să-și afirme suveranitatea asupra teritoriului controlat de „RMN” atât la nivel național, cât și la nivel internațional (a se vedea paragrafele 341-343 ale hotărârii).

5. Totuși, *începând cu anul 1997*, constatăm în mod evident o reducere a numărului de încercări ale autorităților moldovenești de a exercita controlul în Transnistria și că aceste încercări au fost limitate la activități diplomatice. Mai mult, Republica Moldova fusese de curând acceptată ca membru al Consiliului Europei și, paradoxal, ea nu a folosit oportunitățile care i-au fost oferite de acest forum politic.

Pe de altă parte, măsuri exprese sau *de facto* de cooperare au fost luate de autoritățile moldovenești și separatiștii transnistreni: au fost încheiate acorduri administrative, economice și politice, au fost stabilite relații între Parlamentul Republicii Moldova și ”Parlamentul RMN”, a fost stabilită cooperarea pentru câțiva ani în domeniile poliției, instituțiilor penitenciare și securității, au fost dezvoltate și alte forme de cooperare în domenii, precum eliberarea actelor de identitate, controlul traficului aerian, comunicațiile telefonice și sport (a se vedea paragrafele 114, 174-175, 177-179 și 185 ale hotărârii).

6. Cu privire la *situația reclamanților*, înainte de ratificarea Convenției în anul 1997, autoritățile moldovenești au întreprins anumite măsuri, așa precum hotărârea Judecătoriei Supreme din 3 februarie 1994 prin care au fost anulate condamnarea reclamanților și mandatele de arestare a acestora; procesele penale pornite la 28 decembrie 1993 împotriva ”judecătorilor” ”Judecătoriei Supreme a RMN” și a altor oficiali transnistreni acuzați de uzurparea funcțiilor oficiale; amnistia decretată de către Președintele Republicii Moldova la 4 august 1995; cererea Parlamentului Republicii Moldova din 3 octombrie 1995; trimiterea medicilor pentru examinarea reclamanților deținuți în Transnistria și asistența oferită familiilor reclamanților (a se vedea paragrafele 222-223, 226-227 și 239 ale hotărârii).

7. Dar din nou țin să notez că, *după 1997*, măsurile luate pentru asigurarea drepturilor reclamanților au fost limitate la trimiterea medicilor (ultima vizită a medicilor a avut loc în anul 1999), acordarea ajutorului financiar familiilor reclamanților și intervențiile dlui Sturza pentru a asigura eliberarea reclamanților (ultima intervenție de acest fel înregistrată în dosar

a fost făcută în aprilie 2001). Guvernul Republicii Moldova a recunoscut că, în răspunsul la cererile separatiștilor în timpul discuțiilor cu privire la soluționarea conflictului și la eliberarea reclamanților, el și-a schimbat strategia de negociere, acordând prioritate schimburilor diplomatice în vederea pregătirii întoarcerii Transnistriei în cadrul legal al Republicii Moldova, în același timp, măsurile juridice care au fost luate anterior au fost abandonate (a se vedea paragraful 344 *in fine*). Este de înțeles că anumite măsuri de cooperare au fost luate de către autoritățile Republicii Moldova cu scopul laudabil de a îmbunătăți viața de zi cu zi a populației transnistrene și de a permite acesteia să ducă un mod de viață normal pe cât e posibil.

8. Nu doresc să judec asupra pertinentei sau eficacității strategiei politice adoptate de către Moldova pentru a soluționa o întrebare atât de crucială, ca cea a integrității sale teritoriale. Totuși, chiar și în absența unui control efectiv asupra regiunii transnistrene, autoritățile moldovenești au obligația de a lua toate măsurile ce le stau în putere fie de ordin politic, diplomatic, economic, juridic, fie de alt gen (a se vedea paragraful 331), pentru a asigura respectarea drepturilor prevăzute de Convenție tuturor persoanelor care se află formal sub jurisdicția ei, și, prin urmare, tuturor persoanelor care se află în cadrul frontierelor recunoscute la nivel internațional ale Republicii Moldova.

Cu privire la natura și eficacitatea măsurilor luate sau ale celor care ar fi putut fi luate, anumite măsuri ar putea fi mai semnificative decât altele, în funcție de consecințele lor. În această privință, referindu-ne la eliberarea dlui Ilașcu în luna mai a anului 2001, se poate prezuma faptul că nu toate măsurile întreprinse pentru a obține eliberarea reclamanților pot fi considerate ca fiind sortite eșecului, așa precum se pare că a admis majoritatea în partea a doua a paragrafului 347 al hotărârii.

9. Eu consider că eforturile depuse de către autoritățile Republicii Moldova în vederea asigurării respectării drepturilor garantate de Convenție după ratificarea acesteia în anul 1997, nu au fost urmate cu fermitatea, determinarea și convingerea care se impunea de gravitatea situației în care se aflau reclamanții. Spre exemplu, următoarele situații de inacțiune evidentă din partea autorităților, și uneori chiar și de contra acțiune, trebuie notate.

(a) La 28 decembrie 1993, au fost pornite urmăriri penale împotriva persoanelor implicate în urmărirea penală și condamnarea reclamanților, dar lipsa informației cu privire la măsurile luate de către autorități pentru ca aceste urmăriri penale să ajungă la un rezultat satisfăcător, ar putea trezi *dubii serioase cu privire la eficacitatea lor* (a se vedea paragraful 221 al hotărârii).

(b) Hotărârea Judecătoriei Supreme a Republicii Moldova din 3 februarie 1994, prin care a fost casată hotărârea "Judecătoriei Supreme a RMN" din 9 decembrie 1993 și s-a ordonat retrimiteră dosarului organelor procuraturii

pentru înfăptuirea unei noi urmăriri penale, *nu a fost niciodată executată* (a se vedea paragraful 222 al hotărârii).

(c) *Nicio măsură nu a fost luată* după amnistia decretată la 4 august 1995 de către Președintele Republicii Moldova. La fel, Curtea nu a fost informată despre nicio acțiune întreprinsă de către Guvernul Republicii Moldova sau Ministerul Afacerilor Externe în numele reclamanților, contrar cererii Parlamentului Republicii Moldova din 3 octombrie 1995 (a se vedea paragraful 227 al hotărârii).

(d) La 16 august 2000, *ordonanța din 28 decembrie 1993 a fost anulată* de către Procurorul General al Republicii Moldova, pe motiv că faptele fuseseră calificate incorect din punct de vedere juridic. Decizia respectivă conținea noi învinuiri, dar intentarea unui proces penal în baza noilor învinuiri a fost considerată inoportună, *din motivul expirării termenului de prescripție*. O persoană poate doar să-și exprime dubii cu privire la seriozitatea desfășurării procedurilor penale în care autoritățile au așteptat șapte ani înainte de a recalifica infracțiunile și în final de a decide că urmărirea penală a noilor învinuiri era supusă unor limitări. Fără a fi capabili să formulăm o opinie cu privire la limitările autorităților moldovenești cu privire la infracțiunile care erau subiect al urmăririi penale, trebuie să notez că în această cauză limitările au fost posibile anume datorită duratei urmăririi penale care s-a dovedit inefectivă (a se vedea paragraful 229 al hotărârii).

(e) Intentarea de către Procurorul General al Republicii Moldova, la 16 august 2000, a procesului penal împotriva șefului Închisorii Hlinaia *nu a avut nicio continuitate* și, în orice caz, șeful închisorii a declarat delegaților Curții că *el nu a fost informat despre faptul că un proces penal a fost pornit împotriva sa* (a se vedea paragraful 230 al hotărârii și paragraful 137 al anexei).

(f) Ca rezultat al suspendării sau necontinuării urmăririlor penale de mai sus, pentru anumiți funcționari cu funcții înalte de răspundere în cadrul regimului din „RMN”, inclusiv dl Șevțov, a fost posibil de a intra în Republica Moldova fără a fi chemați să răspundă în mod real pentru toate faptele lor săvârșite pentru regimul separatist (a se vedea anexa, dl Ilașcu § 21 și dl Rusu § 304). Mai mult, eu notez, fiind foarte mirat, că din momentul întoarcerii în Republica Moldova a unui fost „ministru al Justiției al RMN”, dl Sidorov, acesta a ocupat funcții înalte în cadrul statului în mai multe calități, fiind inclusiv *Președinte al Comisiei parlamentare pentru drepturile omului și minorități naționale* începând cu anul 2001 (a se vedea paragraful 168 al hotărârii).

10. Trebuie notat că, în timp ce s-au luat măsuri pentru promovarea cooperării cu regimul separatist cu scopul declarat de a face viața mai ușoară pentru populația din Transnistria, autoritățile moldovenești nu au dat dovadă de aceeași diligență în ceea ce privește soarta reclamanților. În negocierile cu separatiștii fie înainte, fie după luna mai a anului 2001,

autoritățile moldovenești s-au limitat doar la ridicarea problemei în formă verbală, fără a încerca să obțină un acord scris care să prevadă eliberarea acestora (a se vedea paragrafele 172 și 348 ale hotărârii). În mod similar, deși trei dintre reclamanți au fost în mod ilegal privați de libertatea lor *pentru aproape doisprezece ani*, niciun plan general de reglementare a conflictului transnistrean nu se referă la situația acestora (a se vedea paragraful 348 *in fine*).

11. Curtea acceptă faptul că autoritățile moldovenești nu s-au arătat mai atente în ceea ce privește soarta reclamanților în relațiile lor bilaterale cu Federația Rusă și că faptul că Guvernul Republicii Moldova s-a abținut la audierea din 6 iunie 2001 să declare că Federația Rusă ar putea fi responsabilă, cu scopul de a evita „consecințe nedorite, și anume stoparea procesului care avea drept obiectiv să pună capăt ... detenției celorlalți reclamanți” (a se vedea paragraful 360 al hotărârii), este echivalent cu admiterea din partea Guvernului Republicii Moldova *a influenței pe care autoritățile Federației Ruse o puteau avea* asupra regimului transnistrean (a se vedea paragraful 349 al hotărârii). Totuși, s-ar părea că autoritățile moldovenești atât înainte, cât și după anul 2001, nu au utilizat toate posibilitățile aflate la dispoziția lor pentru a folosi această influență în favoarea reclamanților.

12. În concluzie, cineva poate să nu fie de acord cu minoritatea și să considere că reclamanții nu se află sub jurisdicția Republicii Moldova în sensul articolului 1 al Convenției, că Republica Moldova și-a îndeplinit obligațiile sale pozitive și că responsabilitatea sa nu este angajată cu privire la violările denunțate, o astfel de abordare fiind perfect coerentă. Pe de altă parte, concluzia că reclamanții se află sub jurisdicția Republicii Moldova și că Republica Moldova este obligată să respecte obligațiile sale pozitive duce, în mod inevitabil, la acceptarea faptului că responsabilitatea sa este pe deplin angajată din momentul ratificării Convenției la 12 septembrie 1997.

„Luna mai a anului 2001” pare a fi o dată complet artificială și lipsită de sens.

OPINIA PARȚIAL SEPARATĂ A JUDECĂTORULUI RESS

1. Eu m-am alăturat opiniei separate a Judecătorului Casadevall, dar aș dori să fac unele remarci suplimentare cu privire la obligațiile pozitive ale Republicii Moldova. Curtea a ajuns la concluzia că reclamantii se află sub jurisdicția Republicii Moldova (a se vedea paragrafele 300-331 ale hotărârii) și că declarația anexată la instrumentul de ratificare a Convenției de către Republica Moldova este o referire la situația *de facto* cu privire la exercitarea controlului. Chiar și în absența controlului efectiv asupra regiunii transnistrene, Republica Moldova are obligația pozitivă, în conformitate cu articolul 1 al Convenției, să ia măsurile pe care ea le poate lua în conformitate cu dreptul internațional pentru a asigura reclamantilor drepturile garantate de Convenție. Curtea a constatat corect că există jurisdicție în astfel de circumstanțe, chiar dacă un Stat Contractant este împiedicat să-și exercite autoritatea sa pe întregul său teritoriu, datorită unei situații *de facto* de constrângere, precum existența unui regim separatist. Suveranitatea Republicii Moldova asupra întregului său teritoriu nu a fost și nu este contestată de către comunitatea internațională, nici chiar de către Federația Rusă care, datorită prezenței trupelor sale militare, exercită controlul asupra regiunii transnistrene și, astfel, are jurisdicție asupra teritoriului respectiv. Prin urmare, responsabilitatea Federației Ruse, deși de alt gen, este angajată împreună cu cea a Republicii Moldova. Eu nu împărtășesc constatarea pe care a făcut-o Curtea în paragraful 333 conform căreia „situația de fapt reduce scopul jurisdicției”. „Scopul” jurisdicției este întotdeauna același, dar responsabilitatea Statului Contractant, care rezultă din angajamentul asumat de către stat în conformitate cu articolul 1, poate fi considerată ca referindu-se numai la obligațiile pozitive față de persoanele care se află pe teritoriul său, și nu la toate faptele autorităților locale susținute de forțele separatiste din Transnistria. Cu privire la conceptele de jurisdicție și responsabilitate, statul în cauză trebuie să folosească toate mijloacele legale și diplomatice de care dispune față de alte state terțe și organizații internaționale pentru a continua să asigure protecția drepturilor și libertăților garantate de Convenție.

2. Eu sunt de acord cu constatarea din paragraful 335 al hotărârii conform căreia reclamantii se află sub jurisdicția Republicii Moldova în sensul articolului 1 al Convenției, dar consider că *responsabilitatea* Republicii Moldova pentru faptele denunțate de reclamantii și comise pe teritoriul „RMN”, asupra căruia ea nu exercită o autoritate efectivă, trebuie evaluată în conformitate cu obligațiile sale pozitive. Este dificil de înțeles cum Republica Moldova ar putea fi considerată direct responsabilă pentru toate faptele regimului transnistrean comise în această parte a teritoriului său. Curtea a conchis, având în vedere complexitatea situației de fapt și dificultatea de a indica ce măsuri ar trebui luate de către autorități pentru a îndeplini în modul cel mai eficient obligațiile sale pozitive, că Republica

Moldova a luat numeroase măsuri în perioada anilor 1991-1992 pentru a restabili controlul său asupra teritoriului transnistrean. Totodată, aceste măsuri au devenit mai puțin numeroase și mai puțin intense după ratificarea Convenției de către Republica Moldova la 12 septembrie 1997 și, practic, au încetat să existe după eliberarea dlui Ilașcu.

Așa precum Curtea a declarat corect, această obligație de a restabili controlul asupra Transnistriei cere din partea Republicii Moldova, în primul rând, să se abțină de a susține regimul separatist din „RMN”, în special după anul 1997 și, în al doilea rând, să ia toate măsurile politice, juridice și de altă natură de care dispune, îndeosebi cu privire la situația reclamanților și la orice încălcare ulterioară a Convenției în privința lor. Curtea însăși notează că a avut loc „o reducere a numărului măsurilor juridice menite să afirme autoritatea Republicii Moldova în Transnistria” (a se vedea paragraful 344 de mai sus). Sunt totalmente de acord cu analiza Judecătorului Casadevall că nu există nimic care să justifice concluzia că Republica Moldova și-a îndeplinit obligațiile sale pozitive înainte de eliberarea dlui Ilașcu în luna mai a anului 2001, iar începând cu această dată ar fi existat semne mai puțin semnificative, dacă au existat, a măsurilor efective pe care Guvernul Republicii Moldova le-ar fi putut lua pentru a asigura drepturile reclamanților garantate de Convenție.

Este evident că au existat diferite „etape”, mai mult sau mai puțin efective ale eforturilor politice și juridice, pentru a restabili autoritatea Republicii Moldova pe teritoriul transnistrean și pentru a pune capăt încălcărilor drepturilor reclamanților garantate de Convenție. După crearea „RMN” în anii 1991-1992 cu sprijinul Federației Ruse, aceasta s-a aflat în permanență sub autoritatea efectivă sau cel puțin sub influența decisivă a Federației Ruse și a supraviețuit datorită suportului militar, economic, financiar și politic acordat de către Federația Rusă (a se vedea paragraful 392 al hotărârii). În aceste condiții, era o datorie elementară a autorităților Republicii Moldova de a-și îndeplini obligațiile pozitive adresând în mod continuu întrebarea cu privire la soarta reclamanților, în special, în relațiile lor bilaterale cu Federația Rusă. Această lipsă a eforturilor diplomatice și a argumentelor referitoare la pretensele violări comise de Federația Rusă a fost evidentă după luna mai a anului 2001, dar, de asemenea, în opinia mea – așa precum, de altfel, a declarat și Curtea – și după anul 1997 (a se vedea paragraful 349). Federația Rusă, acționând în calitate de stat garant, a fost acel stat căruia Republica Moldova, în contextul obligațiilor sale pozitive, ar fi trebuit să i se adreseze în mod intens, invocând responsabilitatea Federației Ruse în conformitate cu Convenția. Eu nu văd nicio linie care să separe data ratificării în anul 1997 și prezentul, fie că este vorba de luna mai a anului 2001 sau de orice altă dată.

3. Situația în Moldova este diferită de cea descrisă în hotărârea *Cyprus v. Turkey* ([GC] nr. 25781/94, § 78, ECHR 2001-IV), unde Curtea s-a referit la incapacitatea continuă a Republicii Cipru de a exercita obligațiile sale

conform Convenției în Ciprul de Nord, deoarece exista o ocupație militară totală a Ciprului de Nord de către Turcia. În această cauză, nu există o ocupație a teritoriului transnistrean, chiar dacă există un regim rebel, iar Federația Rusă exercită o influență decisivă și chiar un control asupra teritoriului respectiv. Totuși, Republica Moldova a avut și continuă să aibă mijloace importante de influență pentru a-și îndeplini obligațiile sale pozitive, mijloace pe care ea nu le-a folosit cu determinare și efect. Republica Moldova a adoptat chiar o atitudine de cooperare în diferite domenii ale administrației și a încheiat acorduri administrative cu regimul rebel, fapt care l-a determinat pe Judecătorul Casadevall să vorbească despre o atitudine mai degrabă de acceptare. Totuși, atunci când un stat este împiedicat de circumstanțe să-și exercite autoritatea sa asupra unor părți ale teritoriului său, din cauza unui regim rebel, responsabilitatea sa poate fi angajată, chiar dacă statul respectiv nu arată o astfel de lipsă de angajament sau efort care să constituie o acceptare tacită a activităților administrației ilegale. Dacă ajungem la concluzia că a existat o acceptare tacită, atunci ar fi dificil să atribuim responsabilitatea pentru încălcarea dreptului internațional regimului rebel. O astfel de acceptare, de asemenea, ar face dificilă pentru statul în cauză acceptarea suportului din partea statelor terțe în lupta sa împotriva regimului rebel. Pentru statul care acordă un astfel de suport, acest lucru ar putea însemna o intervenție nejustificată. În consecință, o încălcare a unei obligații pozitive poate fi constatată de Curte chiar și atunci când există probe care nu arată în mod clar o atitudine de acceptare a exercitării autorității de către un regim rebel pe teritoriul unui stat, dar totuși duce la o situație intermediară, așa precum este cea din această cauză, unde statul nu a acționat cu toată determinarea cerută și efortul care ar fi fost posibil.

4. Nu ține de competența Curții să excludă orice acord tacit sau acceptare între state în privința exercitării autorității și controlului. Dar, în conformitate cu Convenția, în toate aceste cazuri statul are obligația pozitivă să asigure că drepturile și libertățile garantate de Convenție continuă să fie respectate.

Cea mai importantă întrebare este ce măsuri ar trebui să indice Curtea ca fiind absolut necesare pentru îndeplinirea acestei obligații pozitive. În opinia mea, pentru ca un stat să nu fie considerat ca având o atitudine de acceptare a faptelor regimului rebel, el trebuie

(a) să continue protestele sale ferme la nivel bilateral și internațional împotriva exercitării ilegale a autorității pe teritoriul său;

(b) să continue să ia toate măsurile posibile și legal acceptabile pentru a restabili controlul pe întregul său teritoriu;

(c) să continue să caute susținere, bilateral și internațional, în special prin intermediul organizațiilor internaționale, pentru toate măsurile luate împotriva regimului ilegal, deoarece Statele Contractante trebuie să asigure respectarea drepturilor omului pe întregul lor teritoriu; și

(d) să nu acorde o astfel de susținere regimului rebel, încât acesta să poată fi interpretat ca fiind o acceptare clară a exercitării autorității de către regimul rebel.

Întrebări despre eficacitatea unor măsuri mai stricte, ca de exemplu o blocadă economică, pentru a asigura protecția drepturilor omului într-un termen scurt, sau utilitatea cooperării economice, culturale și de alt gen cu scopul soluționării situației, sunt chestiuni de evaluare politică și diplomatie, la care Curtea, cu precauție, a încercat să evite să dea un răspuns.

5. Contrar situației din Cipru, relațiile dintre autoritățile constituționale moldovenești și autoritățile regimului ilegal din Transnistria nu au fost niciodată *totalmente* întrerupte. Așa precum Curtea a subliniat, existau relații cu privire la administrarea aeroportului din Tiraspol, un sistem de telefonie comun, acorduri și cooperare în multe domenii. Deoarece problema este dacă Republica Moldova continuă să exercite jurisdicție asupra unor părți ale teritoriului său, toate aceste elemente de cooperare economică, securitate politică și alte forme de cooperare între autoritățile moldovenești și cele transnistrene, fac dificilă excluderea responsabilității Republicii Moldova în această cauză. Prin urmare, situația din această cauză este mai asemănătoare cu cea din cauza *Assanidze v. Georgia* ([GC] no.71503/01, ECHR 2004-...) decât cu cea din cauza *Cyprus v. Turkey* citată mai sus. În cauza cu privire la regiunea Ajaria, autoritățile constituționale ale Georgiei au întâmpinat dificultăți în asigurarea respectării drepturilor garantate de Convenție pe întregul său teritoriu. În această cauză, obligația pozitivă de a restabili autoritatea și controlul pe întreg teritoriul cere o *confirmare* continuă și fermă a ilegalității regimului transnistrean și a drepturilor Guvernului Republicii Moldova asupra întregii țări. Acest lucru trebuie făcut prin folosirea tuturor puterilor din stat - judecătorească, executivă și legislativă. Eu nu pot vedea în menținerea măsurilor juridice numai un efect simbolic. Totuși, a existat o reducere clară a numărului încercărilor Republicii Moldova la nivel internațional de confirmare a autorității sale în Transnistria, începând cu luna septembrie a anului 1997 și o diminuare definitivă a eforturilor autorităților moldovenești de a asigura drepturile reclamanților, chiar dacă se iau în considerație eforturile intense ale dlui Sturza.

6. Întotdeauna va fi dificil de a evalua un astfel de ansamblu de măsuri, dar, dacă se recunoaște faptul că Federația Rusă a avut jurisdicție asupra Transnistriei în perioada respectivă și continuă să exercite controlul în această regiune, atunci se recunoaște faptul că a existat o lipsă evidentă a protestelor formale, a declarațiilor sau a altor măsuri adresate Federației Ruse, statelor terțe, Organizației Națiunilor Unite și altor organizații internaționale din partea Republicii Moldova cu scopul de a le influența pentru a pune capăt situației ilegale din Transnistria și situației inacceptabile a reclamanților.

OPINIA PARȚIAL SEPARATĂ
A JUDECĂTORULUI Sir Nicolas BRATZA, LA CARE S-AU
ALĂTURAT JUDECĂTORII ROZAKIS, HEDIGAN,
THOMASSEN ȘI PANTÎRU

1. În timp ce sunt de acord cu concluzia majorității Curții că responsabilitatea Federației Ruse este angajată cu privire la încălcările Convenției invocate de reclamanți și care au fost stabilite de către Curte, eu nu pot să împărtășesc opinia majorității că responsabilitatea Republicii Moldova este în mod similar angajată.

2. Fundamentală pentru această cerere depusă împotriva statelor pârâte este întrebarea dacă reclamanții trebuie considerați ca „aflându-se sub jurisdicția lor” în sensul articolului 1 al Convenției. Dacă se consideră că reclamanții se află sub jurisdicția statelor pârâte, responsabilitatea unui stat, în principiu, este angajată în privința încălcărilor Convenției care au avut loc sau au continuat să aibă loc după intrarea în vigoare a Convenției – pentru Republica Moldova, la 12 septembrie 1997, iar pentru Federația Rusă, la 5 mai 1998.

3. Așa cum a fost stabilit în cauza *Bankovic & Others v. Belgium and 16 Other Contracting States*, nr. 52207/99, §§ 59-61, ECHR 2001-XII), noțiunea de „jurisdicție” din articolul 1 al Convenției este, în esență, de natură teritorială și numai în cazuri excepționale faptele comise sau care produc efecte în afara teritoriului unui Stat Contractant pot constitui o exercitare a „jurisdicției” în sensul articolului respectiv. Invers, prezumția că persoanele aflate pe teritoriul unui stat se află sub „jurisdicția” statului respectiv în conformitate cu Convenția poate fi respinsă și, în mod excepțional, responsabilitatea unui stat nu va fi angajată pentru încălcările Convenției care au loc pe teritoriul său. Acest lucru este dedus din hotărârea *Cyprus v. Turkey* ([GC], no. 25781/94, §78, ECHR 2001-IV), unde Curtea s-a referit la „incapacitatea continuă [a Republicii Cipru] de a-și exercita obligațiile sale conform Convenției în partea de nord a Ciprului” și, astfel, la „regretabila lacună în sistemul de protecție a drepturilor omului” care ar fi urmat constatarea că reclamanții nu s-au aflat sub jurisdicția Turciei.

4. Chestiunile principale care trebuie determinate sunt următoarele: (i) dacă această cauză constituie un caz excepțional în care reclamanții trebuie considerați ca aflându-se sub „jurisdicția” Federației Ruse, în pofida faptului că, în permanență, s-au aflat în afara teritoriului acestui stat și (ii) dacă, fiind pe teritoriul Republicii Moldova, reclamanții trebuie considerați ca aflându-se sub „jurisdicția” acestui stat, fiind astfel angajată responsabilitatea statului respectiv sau dacă, în mod excepțional, prezumția că ei s-au aflat și continuă să se afle sub jurisdicția Republicii Moldova este respinsă. Cele două întrebări sunt strâns legate între ele și depind, așa precum rezultă clar din hotărârea Curții, de o analiză detaliată a situației de fapt care a existat și

continuă să existe în regiunea transnistreană începând cu anul 1991 și până în prezent.

A. Principii aplicabile

5. Circumstanțele în care un stat poate fi considerat responsabil pentru fapte care constituie încălcări ale Convenției și care au loc în afara teritoriului său au fost analizate și definite în următoarele hotărâri ale Curții: *Loizidou v. Turkey* (Obiecții Preliminare) (hotărâre din 23 martie 1995, Series A nr. 310), *Loizidou v. Turkey* (Fondul cauzei) (hotărâre din 18 decembrie 1996, *Reports of judgments and decisions* 1996-VI) și *Cyprus v. Turkey* (citată mai sus), precum și în decizia *Bankovic and others* (citată mai sus). O astfel de responsabilitate poate fi, pe cât e de relevant, angajată:

(i) atunci când în urma unei acțiuni militare – fie legală, fie ilegală – un stat exercită un control efectiv asupra unei regiuni aflate în afara teritoriului său național. Un astfel de control poate fi exercitat direct, prin intermediul propriilor forțe armate, sau indirect, prin intermediul unei administrații locale subordonate (a se vedea *Loizidou*, (obiecții preliminare) pp. 23-24, § 62). Atunci când un stat exercită un control efectiv asupra unui teritoriu, responsabilitatea sa nu poate fi limitată la faptele comise de soldații sau funcționarii săi – fie că aceste fapte au fost sau nu autorizate de către autoritățile superioare ale statului – „dar trebuie, de asemenea, angajată în privința faptelor administrației locale care supraviețuiește datorită suportului militar și de altă natură” (a se vedea *Cyprus v. Turkey*, § 77). De asemenea, atunci când se constată existența unui astfel de control efectiv, responsabilitatea este angajată chiar dacă un control efectiv nu este exercitat asupra poliției și faptelor administrației locale (a se vedea *Loizidou* (fondul cauzei), pp. 2235-2236, § 56).

(ii) atunci când un stat prin consimțământul, invitația sau acceptarea guvernului local, exercită toate sau unele puteri publice care în mod normal ar fi exercitate de acel guvern (*Bankovic and others*, § 71).

6. Într-o ipoteză inversă, există o autoritate mai puțin directă – responsabilitatea unui stat în cadrul teritoriului căruia au loc încălcări ale Convenției, dar care este împiedicat să exercite orice control efectiv în cadrul teritoriului respectiv fie din cauza ocupației militare de către forțele armate ale altui stat, fie a faptelor de război sau rebeliunii care au loc în cadrul teritoriului respectiv sau a ocupației și controlului teritoriului de către o administrație separatistă susținută de forțele rebele ale altui stat. Este clar că o persoană rămâne „sub jurisdicția” statului și că prezumția responsabilității statului nu este respinsă atunci când se dovedește că statul respectiv a cooperat cu administrația locală în exercitarea autorității de către administrația respectivă în cadrul acelui teritoriu. Mai mult, chiar dacă un stat nu exercită un control efectiv în cadrul unei părți a teritoriului său, o persoană poate fi considerată ca aflându-se sub „jurisdicția” statului

respectiv în privința faptelor care constituie o încălcare a Convenției și care au loc pe teritoriul necontrolat, dacă se poate dovedi faptul că funcționarii sau agenții săi au participat direct sau indirect la anumite fapte sau au acceptat comiterea faptelor respective.

7. Majoritatea Curții a mers mai departe constatând că, atunci când un Stat Contractant este împiedicat să-și exercite autoritatea pe întregul său teritoriu din cauza existenței unei situații *de facto* de constrângere, așa cum este în cazul instaurării unui regim separatist, statul respectiv nu încetează să aibă „jurisdicție” în temeiul articolului 1 al Convenției asupra acelei părți a teritoriului său care este temporar supusă unei autorități locale susținută de forțe rebele sau de un alt stat; mai degrabă, o astfel de situație de fapt „reduce domeniul acestei jurisdicții, astfel încât angajamentul asumat de către stat în conformitate cu articolul 1 trebuie examinat de către Curte doar în lumina obligațiilor pozitive ale Statului Contractant față de persoanele care se află pe teritoriul său” (a se vedea paragraful 333 al hotărârii). Natura obligației pozitive este descrisă în mod diferit în hotărâre; ca „o obligație a statului de a lua toate măsurile corespunzătoare care sunt în puterea sa” pentru a asigura respectarea drepturilor și libertăților garantate în Convenție (a se vedea paragraful 313); ca o „obligație ... de a lua măsuri diplomatice, economice, juridice sau alte măsuri care sunt în puterea sa și sunt în conformitate cu dreptul internațional pentru a asigura reclamanților respectarea drepturilor garantate de Convenție” (a se vedea paragraful 331); și ca o obligație a statului de „a se strădui prin toate mijloacele legale și diplomatice de care dispune față de statele străine și organizațiile internaționale, să continue să asigure respectarea drepturilor și libertăților garantate de Convenție” (a se vedea paragraful 333). În opinia majorității, rolul Curții nu este de a indica care sunt măsurile pe care autoritățile ar trebui să le ia pentru a îndeplini obligațiile lor în modul cel mai eficient, ci mai degrabă de a verifica dacă măsurile care au fost efectiv luate au fost corespunzătoare și suficiente în această cauză, sarcina Curții fiind „de a determina în ce măsură un efort minim a fost totuși posibil și dacă acesta trebuia să fi fost făcut” (a se vedea paragraful 334 al hotărârii). Aplicând aceste principii în această cauză, majoritatea Curții consideră că „reclamanții se află sub jurisdicția Republicii Moldova în conformitate cu articolul 1 al Convenției, dar că responsabilitatea Republicii Moldova pentru faptele denunțate de reclamanți, comise pe teritoriul „RMN” asupra căruia ea nu exercită o autoritate efectivă, trebuie evaluată în lumina obligațiilor sale pozitive în conformitate cu Convenția” (a se vedea paragraful 335).

8. Eu nu pot fi de acord cu o astfel de analiză. În primul rând, îmi este greu să accept opinia că persoanele care se află pe o parte a teritoriului unui stat asupra căruia, ca rezultat al ocupației ilegale de către o administrație separatistă, statul respectiv este împiedicat să exercite orice autoritate sau control, pot totuși să fie considerate ca fiind sub „jurisdicția” acestui stat în conformitate cu sensul autonom al acestui termen din articolul 1 al

Convenției, termen care presupune că statul are puterea „să asigure oricărei persoane ... drepturile și libertățile” definite în Convenție. De asemenea, îmi este dificil să accept concluzia majorității Curții că, într-o astfel de situație de fapt persoanele de pe teritoriul unui stat rămân „sub jurisdicția” statului respectiv, dar că domeniul acestei „jurisdicții” este redus, statul continuând să aibă obligații pozitive cu privire la drepturile garantate de Convenție tuturor persoanelor de pe teritoriul respectiv. Însăși folosirea termenului „obligațiile pozitive ale statului” și referirea care este făcută în hotărâre la jurisprudența Curții cu privire la articolul 1 referitor la astfel de obligații, mi se pare a fi atât eronată, cât și inutilă în contextul acestei cauze. Această jurisprudență – cu referirile ei cu privire la echilibrul just care trebuie asigurat între interesul general și interesele individuale și alegerile care trebuie făcute în termeni de priorități și resurse – a fost dezvoltată într-un context factologic unde statul pârât a exercitat un control deplin și efectiv pe întregul său teritoriu și unde persoanele care s-au aflat pe teritoriul respectiv s-au aflat în mod incontestabil sub „jurisdicția” statului în sensul Convenției. Argumentele respective ale Curții nu pot, în opinia mea, să fie adaptate la un context fundamental diferit în care un stat este împiedicat de circumstanțe care se află în afara controlului său să exercite orice autoritate în cadrul teritoriului său și unde întrebarea este dacă persoanele care se află pe teritoriul respectiv trebuie considerate ca fiind sub „jurisdicția” statului în sensul Convenției.

Eu nu pot să accept că, într-o astfel de situație, responsabilitatea unui stat pentru încălcarea drepturilor garantate de Convenție a persoanelor de pe teritoriul său poate fi angajată datorită omisiunii din partea sa de a dovedi că a făcut suficiente eforturi de ordin legal sau diplomatic pentru a garanta aceste drepturi. În contextul specific al prezentei cauze, responsabilitatea unui stat pentru detenția ilegală a persoanelor deținute pe un teritoriu care este în afara controlului său efectiv nu poate, în opinia mea, să depindă de faptul dacă la un anumit moment statul depune, așa cum apreciază Curtea, eforturi suficiente pentru a asigura eliberarea acestor persoane. De asemenea, eu nu pot accepta o interpretare a Convenției care ar cere Curții să facă o evaluare, în contextul unei situații internaționale complexe și fluctuante, dacă anumite măsuri de ordin legal sau diplomatic sunt eficiente pentru a restabili ordinea constituțională pe teritoriul statului, dacă astfel de măsuri au fost posibile în practică și dacă ele au fost în mod adecvat implementate de către statul respectiv.

9. Eu pot fi de acord ca, atunci când un stat este împiedicat să exercite orice autoritate sau control asupra teritoriului aflat în cadrul frontierelor sale, omisiunea acestuia să poată angaja responsabilitatea sa conform Convenției în privința persoanelor care se află pe teritoriul său. Totuși, o astfel de responsabilitate, în opinia mea, poate fi angajată numai în circumstanțe excepționale atunci când probele de care dispune Curtea dovedesc în mod clar o astfel de lipsă de angajament sau efort din partea

statului respectiv pentru a reconfirma autoritatea sa și a reinstaura ordinea constituțională pe teritoriul său, așa încât o astfel de atitudine să aibă drept rezultat acceptarea tacită de către stat a exercitării autorității sau „jurisdicției” pe teritoriul său de către o administrație ilegală.

B. Aplicarea principiilor în prezenta cauză

1. Federația Rusă

10. Aplicând principiile de mai sus faptelor prezentei cauze, eu sunt totalmente de acord cu argumentarea majorității Curții la constatarea că, în permanență, reclamanții s-au aflat, iar în ceea ce-i privește pe trei dintre reclamanți, continuă să se afle sub ”jurisdicția” Federației Ruse în sensul articolului 1 al Convenției și că, prin urmare, responsabilitatea Federației Ruse este angajată pentru violările Convenției constatate de către Curte. În special, eu consider că următoarele fapte au fost stabilite de către Curte în baza probelor de care aceasta dispune:

(i) În timpul conflictului din 1991-92, militari ai Armatei a Paisprezecea (după 1 aprilie 1992, Grupul Operațional Rus - GOR) staționați în Transnistria au luptat împreună cu și de partea forțelor separatiste de pe teritoriul transnistrean și, în mod voluntar, au transferat acestora sau le-au permis să însușească mari cantități de armament.

(ii) În toată perioada conflictului, înalți oficiali din cadrul Federației Ruse au oferit suport politic separatiștilor transnistreni *inter alia* prin intermediul declarațiilor lor publice.

(iii) Reclamanții au fost reținuți în luna iunie 1992, cu participarea directă a soldaților Armatei a Paisprezecea/GOR; primii trei reclamanți au fost deținuți în comenduirea Armatei a Paisprezecea/GOR, unde ei au fost grav maltratați; ulterior reclamanții fiind predați de autoritățile militare miliției separatiste, deși cunoșteau despre învinuirile aduse reclamanților și despre posibilele consecințe pentru reclamanți în cazul predării lor unui regim ilegal și neconstituțional.

(iv) După încheierea acordului de încetare a focului la 21 iulie 1992, Federația Rusă a continuat să acorde suport militar, politic și economic regimului separatist de pe teritoriul transnistrean și a asigurat astfel supraviețuirea lui continuă.

(v) În perioada de după ratificarea Convenției, Federația Rusă, prin staționarea continuă a trupelor sale militare pe teritoriul Republicii Moldova, contrar angajamentelor de a le retrage, și prin acordarea suportului economic, financiar și politic regimului ilegal transnistrean pe care ea l-a ajutat să se instituie, a continuat să permită regimului să supraviețuiască și să-și exercite autoritatea și controlul pe teritoriul transnistrean.

2. Republica Moldova

11. Eu aș nota pentru început că, spre deosebire de situația examinată de către Curte recent în cauza *Assanidze v. Georgia* ([GC] nr.71503/01, ECHR 2004-II), această cauză nu este una în care autoritățile moldovenești pur și simplu „[întâmpină] dificultăți în asigurarea respectării drepturilor garantate de Convenție pe întregul lor teritoriu” (a se vedea hotărârea *Assanidze*, § 146). Așa cum este notat în această hotărâre (a se vedea paragraful 330), nu se contestă faptul că, de la începutul conflictului în anul 1991 și până în prezent, Republica Moldova a fost și continuă să fie împiedicată să exercite orice autoritate sau control în cadrul teritoriului Transnistriei ca rezultat al ocupației acestui teritoriu de către regimul ilegal separatist. Mai mult, majoritatea Curții confirmă în hotărâre că, începând cu anul 1991 până la data ratificării Convenției de către Republica Moldova în luna septembrie 1997, nu numai că Republica Moldova nu a fost responsabilă pentru faptele contrare Convenției de care se plâng reclamantii, ci de asemenea nicio critică nu poate fi făcută cu privire la lipsa de angajament sau efort din partea Republicii Moldova pentru reafirmarea controlului său asupra teritoriului său sau pentru a asigura drepturile reclamantilor. Această constatare este, în opinia mea, foarte corectă.

În perioada ostilităților propriu-zise, autoritățile constituționale ale Republicii Moldova confruntate, așa precum de altfel au fost, cu forțe militare care le erau superioare ca număr, armament și putere de luptă, au fost incapabile să restabilească controlul asupra teritoriului transnistrean. Mai mult, așa precum este notat în hotărâre, de la începutul ostilităților autoritățile Republicii Moldova nu numai că au respins declarația unilaterală de independență a separatiștilor, dar, în mod public, au denunțat agresiunea împotriva Moldovei, solicitând sprijin internațional. Chiar și după încetarea conflictului armat, autoritățile Republicii Moldova nu au avut nicio posibilitate practică să restabilească ordinea constituțională în cadrul teritoriului, fiind confruntate cu un regim care era susținut militar, politic și economic de către Federația Rusă. Nimic nu sugerează o acceptare din partea acestor autorități a controlului exercitat pe teritoriul transnistrean de către o administrație separatistă ilegală; dimpotrivă, așa cum dovedesc probele și este menționat în hotărâre, autoritățile moldovenești au continuat să denunțe regimul separatist și să afirme suveranitatea lor asupra întregului lor teritoriu atât în plan intern, cât și internațional. Astfel, de exemplu, în anul 1994, Republica Moldova a adoptat o nouă Constituție care prevedea *inter alia* posibilitatea de a acorda o anumită formă de autonomie Transnistriei; în același an, Republica Moldova a semnat un acord cu Federația Rusă cu privire la retragerea totală a trupelor militare rusești de pe teritoriul Republicii Moldova într-o perioadă de trei ani.

12. Cu privire la situația reclamantilor, nu numai că reținerea, detenția și tratamentul lor pe parcursul detenției nu sunt în niciun fel imputabile autorităților moldovenești, dar, așa cum este subliniat în hotărâre, nimic nu

sugerează o cooperare sau acceptare din partea acestora a faptelor contrare Convenției denunțate de reclamanți. Dimpotrivă, probele arată că autoritățile executive și juridice ale statului au luat măsuri pentru a sublinia caracterul ilegal al faptelor care au avut loc și pentru a asigura eliberarea reclamanților, în special, prin anularea sentințelor de condamnare a reclamanților, intentarea urmăririlor penale împotriva persoanelor responsabile de urmărirea penală și condamnarea lor și adresarea, în mod sistematic, a întrebării cu privire la eliberarea reclamanților în discuțiile atât cu liderii separatiști, cât și cu autoritățile Federației Ruse.

13. În declarația Republicii Moldova din instrumentul de ratificare a Convenției depus la 12 septembrie 1997, aceasta a statuat că Moldova ar fi „incapabilă să garanteze respectarea prevederilor Convenției în privința omisiunilor și faptelor comise de către autoritățile autoproclamatei republici nistrene în cadrul teritoriului *de facto* controlat de aceste autorități până la soluționarea definitivă a conflictului din regiune”. Chiar dacă Curtea, în decizia sa cu privire la admisibilitatea cererii, a constatat că declarația nu reprezintă o rezervă valabilă în sensul articolului 57 al Convenției, nu există niciun motiv de a pune la îndoială că declarația a reprezentat o reflectare precisă a situației *de facto* existente la data ratificării Convenției.

14. Anume cu referire la perioada după luna septembrie a anului 1997, majoritatea Curții a constatat că măsurile luate de autoritățile Republicii Moldova pot fi supuse criticii. Deoarece este acceptat că Moldova nu a exercitat un control pe teritoriul Transnistriei, nu se sugerează faptul că acest stat poartă responsabilitate directă pentru violările Convenției denunțate de către reclamanți; mai degrabă, majoritatea a constatat că responsabilitatea Republicii Moldova pentru astfel de încălcări este angajată din cauza omisiunii sale de a-și îndeplini obligațiile pozitive de a lua măsuri suficiente, efective și corespunzătoare pentru a asigura drepturile reclamanților garantate de Convenție. Totuși, judecătorii care formează majoritatea sunt divizați în ceea ce privește data relevantă de la care poate fi considerat că Moldova nu și-a îndeplinit astfel de obligații și, prin urmare, în ceea ce privește responsabilitatea Moldovei pentru faptele contrare Convenției constatate că au avut loc. Un grup („primul grup”) al cărui viziuni sunt reflectate în Opinia Parțial Separată a Judecătorului Cassadeval, consideră că Republica Moldova nu și-a îndeplinit obligațiile pozitive de la data intrării în vigoare a Convenției în septembrie 1997 și că, prin urmare, Republica Moldova este responsabilă pentru încălcările care au avut loc după această dată; un alt grup („cel de-al doilea grup”) al cărui opinie este prezentată în hotărâre, consideră că o astfel de omisiune a avut loc numai după luna mai a anului 2001 și că responsabilitatea Republicii Moldova nu este angajată în privința încălcărilor care au avut loc înainte de această dată, inclusiv în privința încălcărilor denunțate de dl Ilașcu care a fost eliberat din detenție în acea lună. Este necesar de a analiza argumentele ambelor grupuri

și eu voi analiza mai întâi opinia care este în favoarea unei responsabilități mai extinse a Republicii Moldova.

(a) Responsabilitatea începând cu luna septembrie a anului 1997

15. Concluzia primului grup, conform căreia Republica Moldova nu și-a îndeplinit obligațiile sale pozitive începând cu data intrării în vigoare a Convenției, se bazează pe trei factori principali:

(a) o pretinsă reducere a numărului de încercări ale Moldovei de a-și restabili controlul în Transnistria și limitarea acestor încercări la activități de ordin diplomatic;

(b) dezvoltarea cooperării în domeniile administrativ, economic, politic, al securității, precum și în alte domenii între autoritățile Republicii Moldova și cele ale Transnistriei; și

(c) o diminuare a măsurilor luate și a eforturilor întreprinse de către Republica Moldova pentru a asigura drepturile reclamanților.

Să analizăm fiecare factor în parte, niciunul din acești factori, în opinia mea, analizat fie individual, fie colectiv, nefiind în stare să justifice o constatare a responsabilității Republicii Moldova.

16. Cu privire la primul factor, este adevărat că există aparența unei diminuări a măsurilor juridice luate de Republica Moldova cu scopul de a afirma autoritatea sa asupra teritoriului transnistrean. În special, se pare că investigarea infracțiunilor de care au fost învinuiți reclamanții care a fost ordonată de către Judecătoria Supremă nu a avut loc, ca și urmărirea penală împotriva șefului Închisorii din Hlinaia pornită la 16 august 2000. Mai mult, la aceeași dată, ordonanța din 28 decembrie 1993, prin care au fost pornite urmăriri penale împotriva persoanelor implicate în urmărirea penală și condamnarea reclamanților, a fost anulată.

17. Eu nu acord mare importanță omisiunii de a întreprinde aceste măsuri, care pe parcursul anilor nu s-au dovedit eficiente pentru a pune capăt regimului ilegal de pe teritoriul transnistrean, efectul acestora se pare că a fost cel mult unul simbolic. Un accent special este pus de către primul grup asupra faptului că, recalificând la 16 august 2000 învinuirile împotriva celor responsabili de urmărirea penală și condamnarea reclamanților, autoritățile Republicii Moldova nu au desfășurat o investigație, pe motiv că au fost depășite termenele de prescripție și că persoanele învinuite au refuzat să răspundă oricăror solicitări adresate de către autorități. În timp ce, așa cum se menționează în opinia primului grup, pot fi exprimate dubii cu privire la seriozitatea unei urmăriri penale în care autoritățile au așteptat șapte ani înainte de a recalifica infracțiunea, nu există probe care să dovedească că decizia de recalificare a infracțiunilor sau decizia că termenul de prescripție al învinuirilor a expirat în conformitate cu dreptul național, au fost decizii luate altfel decât cu bună-credință și în baza unor motive legale întemeiate. Mai mult, atitudinea autorităților judiciare, în opinia mea, nu

oferă vreun suport pentru a crede că autoritățile au renunțat la orice eforturi de restabilire a controlului asupra teritoriului lor.

18. Mai mult, așa cum se recunoaște și în hotărâre, din anul 1998, eforturile autorităților moldovenești au fost îndreptate mai mult către activitatea diplomatică, cu scopul de a ajunge la o reglementare a situației din regiune și de a restaura ordinea constituțională pe teritoriul transnistrean. În special, în luna martie a anului 1998, Republica Moldova, Federația Rusă, Ucraina și Transnistria au semnat un șir de instrumente în vederea reglementării conflictului transnistrean (a se vedea paragraful 97 al hotărârii); numeroase contacte și negocieri au avut loc între reprezentanți ai Republicii Moldova și regimul separatist cu același scop (a se vedea paragrafele 103-104 și 171 ale hotărârii); și din anul 2002 până în prezent, un șir de propuneri pentru soluționarea situației au fost înaintate și discutate între autoritățile Republicii Moldova, ale Federației Ruse și OSCE (a se vedea paragrafele 106-109 ale hotărârii). Nu văd niciun motiv de a pune la îndoială afirmarea Guvernului Republicii Moldova, susținută de către declarațiile dlui Sturza (a se vedea anexa, §§ 309-313) și ale dlui Sidorov (anexa, §446), că această schimbare a strategiei spre o activitate diplomatică a avut drept scop pregătirea întoarcerii teritoriului transnistrean în ordinea legală a Republicii Moldova și asigurarea drepturilor constituționale ale persoanelor care locuiau în cadrul teritoriului respectiv, inclusiv ale reclamanților. Nu găsesc nimic în eforturile care au fost întreprinse și continuă să fie întreprinse de către autoritățile moldovenești în vederea negocierii unei reglementări generale care să sugereze un suport acordat regimului separatist sau acceptarea exercitării continue a autorității ilegale de către acest regim în cadrul teritoriului transnistrean.

19. Recurgerea la măsuri de cooperare cu autoritățile separatiste trebuie, în opinia mea, privită în aceeași lumină. O atenție specială este acordată, în opinia primului grup, acordurilor de cooperare economică, stabilirii relațiilor între Parlamentul Republicii Moldova și așa-numitul „Parlament al RMN”, cooperării în domeniul poliției și al securității și formelor de cooperare în alte domenii, precum controlul traficului aerian, comunicațiile telefonice și sport. Guvernul Republicii Moldova a explicat că aceste măsuri de cooperare au fost luate datorită preocupării de a îmbunătăți condițiile de viață ale persoanelor care locuiesc în Transnistria și de a le permite să ducă o viață normală pe cât e posibil. Nu au fost prezentate argumente convingătoare pentru a pune la îndoială că acesta era scopul stabilirii relațiilor de cooperare – un scop care este acceptat în opinia primului grup ca fiind unul lăudabil – și, având în vedere natura lor și caracterul limitat, măsurile respective nu pot, în opinia mea, să fie considerate ca acordând vreun suport regimului transnistrean. Dimpotrivă, aceste măsuri reprezintă o confirmare de către Republica Moldova a dorinței sale de a restabili controlul asupra întregului său teritoriu.

20. Primul grup critică faptul că, în timp ce au luat unele măsuri pentru îmbunătățirea condițiilor de viață a persoanelor care se află pe teritoriul transnistrean, autoritățile Republicii Moldova nu au manifestat aceeași diligență cu privire la soarta reclamanților. În timp ce afirmă faptul că nu este de competența Curții să evalueze relevanța sau eficacitatea strategiei politice adoptate de către Republica Moldova pentru a reglementa o problemă atât de importantă precum cea a integrității sale teritoriale, primul grup continuă, totuși, prin a menționa că autoritățile moldovenești au obligația „de a lua toate măsurile aflate în puterea lor fie politice, diplomatice, economice, juridice, fie alte măsuri ..., pentru a asigura drepturile garantate de Convenție persoanelor care formal se află sub jurisdicția lor și, prin urmare, tuturor persoanelor care se află în cadrul frontierelor Republicii Moldova recunoscute pe plan internațional”. Totuși, independent de faptul că eu nu sunt de acord cu opinia că persoanele care se află pe teritoriul transnistrean se consideră ca fiind sub „jurisdicția” Republicii Moldova în conformitate cu Convenția, aceste critici, în opinia mea, nu au ținut cont de faptul că însuși scopul strategiei politice a fost și continuă să fie de a restabili ordinea constituțională în Transnistria, fapt care rămâne a fi o condiție fundamentală pentru asigurarea drepturilor garantate de Convenție tuturor persoanelor care se află pe acest teritoriu, inclusiv reclamanților.

21. Pretinsa lipsă a eforturilor din partea autorităților Republicii Moldova începând cu anul 1997, în mod special, cu privire la asigurarea drepturilor garantate de Convenție ale reclamanților, reprezintă cel de-al treilea factor principal pe care se bazează primul grup. El a declarat că după data ratificării, eforturile de a asigura drepturile reclamanților „nu au fost continuate cu fermitate, determinarea și convingerea cerute de gravitatea situației în care se aflau reclamanții”. A fost subliniat faptul că, începând cu această dată, măsurile luate de către Republica Moldova pentru a asigura drepturile reclamanților au fost limitate la trimiterea medicilor în Transnistria pentru examinarea reclamanților în închisoare, acordarea unui suport financiar familiilor acestora și la intervenții prin intermediul dlui Sturza în vederea asigurării eliberării reclamanților.

22. Îmi este dificil să înțeleg aceste critici atât timp cât ele se referă la perioada începând cu anul 1997 și până în anul 2001. Dl Moșanu a declarat că problema reclamanților a fost adresată în cadrul întrunirilor OSCE, la întrunirile cu statele străine și la o reuniune a Uniunii Inter-parlamentare (a se vedea anexa, § 249). Nimeni nu a contestat declarația dlui Sturza, fost ministru al Justiției și Președinte al comisiei pentru negocierile cu Transnistria, conform căreia dumnealui a continuat după anul 1997 să adreseze autorităților separatiste întrebarea cu privire la eliberarea reclamanților. Anume ca rezultat al acestor negocieri, dl Sturza a plecat în Transnistria în luna aprilie a anului 2001 pentru a-i aduce înapoi la Chișinău pe cei patru reclamanți, care, așa cum dumnealui a fost lăsat să creadă,

urmau să fie eliberați (a se vedea anexa, § 312) și, în conformitate cu probele prezentate Curții, cel puțin în parte ca rezultat al acestor negocieri, dl Ilașcu a fost eliberat în luna următoare. Luând în considerație faptul că autoritățile Republicii Moldova în acea perioadă încă mai sperau să asigure eliberarea celorlalți reclamanți, spre deosebire de primul grup, eu nu consider deloc surprinzător că dlui Șevțov i-a fost permisă intrarea în Republica Moldova pentru a-l aduce cu el pe dl Ilașcu „fără a fi tras la răspundere pentru activitățile sale în serviciul regimului”.

23. Eu pot fi, prin urmare, de acord cu opinia celui de-al doilea grup de judecători, care formează o parte a majorității, că responsabilitatea Republicii Moldova nu a fost angajată cu privire la nicio încălcare a Convenției constatată că a avut loc înainte de luna mai a anului 2001. Întrebarea care rămâne este dacă responsabilitatea sa este angajată după această dată.

(b) Responsabilitatea după luna mai a anului 2001

24. Concluzia celui de-al doilea grup că responsabilitatea Republicii Moldova este angajată după luna mai a anului 2001 nu este fondată pe o diminuare, începând cu această dată, a numărului măsurilor juridice destinate afirmării autorității Republicii Moldova în Transnistria; dimpotrivă, potrivit celui de-al doilea grup, reducerea numărului măsurilor nu trebuie considerată ca o renunțare din partea Republicii Moldova de a încerca să exercite jurisdicția sa în regiune, ținându-se cont de faptul că mai multe măsuri încercate până atunci de către autoritățile moldovenești au fost blocate de represaliile „RMN” din anii 2001 și 2002 (a se vedea paragraful 344 al hotărârii). În schimb, argumentarea celui de-al doilea grup este fondată, în esențial, pe pretinsa lipsă a probelor că de la eliberarea dlui Ilașcu, autoritățile moldovenești ar fi luat măsuri efective pentru a pune capăt încălcărilor continue ale drepturilor garantate de Convenție comise împotriva reclamanților. Acest grup declară că, în afară de declarațiile dlui Sturza, conform cărora situația reclamanților a continuat să fie adresată cu regularitate de către autoritățile Republicii Moldova în relațiile lor cu regimul „RMN”, „Curtea nu dispune de nicio altă informație capabilă să justifice concluzia că Guvernul Republicii Moldova a dat dovadă de diligență cu privire la reclamanți” (a se vedea paragraful 348 al hotărârii).

25. Este adevărat că după luna mai a anului 2001, negocierile cu reprezentanții administrației transnistrene și ai Federației Ruse se pare că s-au axat mai degrabă asupra obținerii unei reglementări a conflictului decât asupra situației celor trei reclamanți rămași în detenție. Mai mult, potrivit declarației dlui Sturza, după acea dată, dl Smirnov a refuzat orice întâlniri pentru a discuta situația reclamanților (a se vedea anexa, § 313). Totuși, potrivit declarațiilor necontestate ale aceluiasi martor, negocierile nu doar au inclus întrebarea referitor la ceea ce trebuia făcut în legătură cu sentințele penale impuse de autoritățile Transnistriei în ultimii zece ani, dar, așa cum

este recunoscut în hotărâre, el a continuat cu regularitate să pună problema eliberării celor trei reclamanți cu omologii săi de la Tiraspol în cadrul Comisiei pentru negocieri cu Transnistria (a se vedea anexa, § 309).

26. În timp ce se recunoaște că aceste eforturi au fost făcute, în hotărâre se pune accentul pe faptul că problema situației reclamanților a fost adresată doar verbal și că Curtea nu a fost informată despre existența vreunui plan general de soluționare a conflictului transnistrean care să se refere la situația lor (a se vedea paragraful 348). Este, de asemenea, statuat faptul că Curții nu au fost prezentate probe cu privire la vreun demers pe care autoritățile moldovenești l-ar fi adresat autorităților rusești în scopul obținerii eliberării celorlalți reclamanți (a se vedea paragraful 349). În timp ce aceste două constatări sunt juste, eu nu sunt deloc convins că lipsa unor astfel de probe ar putea servi drept suport pentru concluzia majorității conform căreia Republica Moldova a omis să ia măsuri suficiente, efective sau corespunzătoare pentru a asigura respectarea drepturilor reclamanților garantate de Convenție. De asemenea, și mai puțin pot accepta că probele prezentate Curții permit constatarea unei acceptări din partea autorităților moldovenești a detenției continue a celorlalți trei reclamanți.

27. Din aceste motive, eu am ajuns la concluzia că reclamanții nu s-au aflat nici într-un moment al perioadei date sub „jurisdicția” Republicii Moldova în sensul articolului 1 al Convenției, că Republica Moldova nu a omis să-și îndeplinească vreo obligație în privința reclamanților, așa cum prevede articolul respectiv și că, prin urmare, responsabilitatea Republicii Moldova nu este angajată cu privire la încălcările Convenției denunțate de către reclamanți fie înainte, fie după luna mai a anului 2001.

28. Ca rezultat, eu am votat împotriva constatării că a existat o încălcare a drepturilor garantate de Convenție din partea Republicii Moldova, precum și împotriva constatării că Republica Moldova trebuie să achite reclamanților o sumă de bani cu titlu de satisfacție echitabilă. În schimb, eu am votat cu majoritatea în privința tuturor celorlalte paragrafe ale dispozitivului hotărârii (inclusiv constatarea că Republica Moldova nu și-a îndeplinit obligațiile sale conform articolului 34 al Convenției), cu excepția acordării compensației prevăzută în paragraful 21 (c) pentru prejudiciul moral suferit ca rezultat al omisiunii Federației Ruse de a-și îndeplini obligațiile sale în conformitate cu articolul 34 al Convenției. În opinia mea, chiar dacă o astfel de omisiune trebuie considerată „o violare a Convenției”, pentru a permite acordarea unei satisfacții echitabile în conformitate cu articolul 41 al Convenției, fapt de care eu mă îndoiesc, eu nu consider potrivit de a acorda o astfel de compensație în această cauză.

OPINIA PARȚIAL SEPARATĂ A JUDECĂTORULUI LOUCAIDES

Mai întâi de toate, aș dori să reiterez opinia pe care am exprimat-o în cauza *Assanidze v. Georgia* ([GC] nr.71503/01, ECHR 2004-II) cu privire la noțiunea de „jurisdicție” în conformitate cu articolul 1 al Convenției, noțiune analizată în paragrafele 310-314 și 319 ale hotărârii pronunțate în această cauză.

”În opinia mea, „jurisdicție” înseamnă autoritatea reală, adică posibilitatea de a impune voința statului oricărei persoane, autoritate exercitată în cadrul teritoriului Înaltei Părți Contractante sau în afara teritoriului său. Prin urmare, o Întă Part Contractantă, în conformitate cu prevederile Convenției, este responsabilă față de fiecare persoană direct afectată de orice exercitare a autorității sale statale, în orice parte a lumii. O astfel de autoritate poate avea diferite forme și poate fi legală sau ilegală. Forma obișnuită este autoritatea guvernamentală în cadrul propriului teritoriu al Înaltei Părți Contractante, dar această autoritate poate fi extinsă sub forma unui control general al unui alt teritoriu, chiar dacă controlul respectiv este ilegal (a se vedea *Loizidou v. Turkey* (Obiecții Preliminare), hotărâre din 23 martie 1995, Series A nr.310), mai ales asupra teritoriilor ocupate (*Cyprus v. Turkey* [GC], nr.25781/94, ECHR 2001-IV). De asemenea, autoritatea poate fi extinsă sub forma exercitării controlului sau influenței efective, prin intermediul suportului politic, financiar, militar sau al altui suport substanțial, al unui guvern al altui stat. El poate, de asemenea, în opinia mea, să ia forma oricărei acțiuni militare statale sau de orice alt gen din partea respectivei Înalte Părți Contractante în orice parte a lumii (a se vedea, prin contrast, *Bankovic and Others v. Belgium and Others* (dec.) [GC], nr. 52207/99, ECHR 2001-XII, citat în hotărâre).

Întrebarea ar trebui să fie întotdeauna dacă persoana care pretinde că se află sub „jurisdicția” unei Înalte Părți Contractante la Convenție, în privința unei anumite fapte, poate dovedi că această faptă este rezultatul exercitării autorității statului respectiv. Orice altă interpretare, care exclude responsabilitatea unei Înalte Părți Contractante pentru fapte care rezultă din exercitarea autorității sale statale, ar duce la presupunerea absurdă că Convenția prevede obligația de a respecta drepturile omului numai în cadrul teritoriului aflat sub controlul fizic legal sau ilegal al unei Înalte Părți Contractante și că, în afara acestui context, lăsând la o parte circumstanțele excepționale (existența cărora ar fi constatată în dependență de fiecare caz în parte), Statul Contractant respectiv poate comite fapte fără a fi supus responsabilității, contrar standardelor de comportament stabilite de Convenție. Eu cred că o interpretare rezonabilă a prevederilor Convenției, în lumina obiectului său de reglementare, trebuie să ducă la concluzia că Convenția prevede reguli de comportament pentru fiecare Întă Part Contractantă, oricând ele ar comite fapte pe parcursul exercitării autorității de stat care au consecințe asupra persoanelor”.

Eu aș dori să extind poziția mea prezentată mai sus și să adaug că un stat poate, de asemenea, purta răspundere în conformitate cu Convenția pentru nerespectarea obligațiilor sale pozitive în privința oricărei persoane, dacă statul a putut să-și exercite autoritatea direct sau indirect asupra unei persoane sau asupra unui teritoriu unde persoana se află.

În lumina celor expuse mai sus, a faptelor și circumstanțelor cauzei, așa cum au fost stabilite în hotărâre, eu sunt de acord cu majoritatea că

reclamanții se află sub „jurisdicția” Federației Ruse, în sensul articolului 1 al Convenției și că responsabilitatea Federației Ruse este angajată cu privire la faptele denunțate de reclamanți. Așa cum a fost notat corect în hotărâre, a fost dovedit „că „RMN”, formată în anii 1991-1992 cu sprijinul Federației Ruse, dotată cu organe ale puterii și cu o administrație proprie, continuă să rămână sub controlul efectiv sau cel puțin sub influența decisivă a Federației Ruse și care, în orice caz, supraviețuiește datorită suportului militar, economic, financiar și politic oferit de către Federația Rusă” (a se vedea paragraful 392 al hotărârii).

Totuși, eu nu sunt de acord cu majoritatea că reclamanții se află sub „jurisdicția” Guvernului Republicii Moldova și că Republica Moldova este responsabilă pentru omisiunea de a respecta obligațiile sale pozitive de a lua măsuri suficiente și corespunzătoare pentru a asigura drepturile reclamanților garantate de Convenție. Nu există nimic care să arate că Guvernul Republicii Moldova a avut de fapt *autoritate* directă sau indirectă asupra teritoriului unde reclamanții au fost deținuți sau asupra reclamanților. Moldova nu este în niciun fel responsabilă pentru detenția ilegală a reclamanților sau pentru continuarea acestei detenții. Nu există nimic care să arate că Guvernul Republicii Moldova a acceptat sau încurajat existența regimului ilegal care, în această perioadă (cu suport din partea Federației Ruse, așa cum am explicat mai sus), a exercitat de fapt *autoritate* în regiunea în care violările au avut loc și unde reclamanții au fost deținuți.

Niciunul din factorii expuși de către majoritatea, pentru a susține concluzia lor conform căreia Republica Moldova a avut jurisdicție asupra reclamanților, nu ar putea, în opinia mea, să fie considerat ca exercitare sau evitarea de a exercita *autoritate* efectivă asupra reclamanților. În această privință, eu mă asociez opiniei lui Sir Nicolas Bratza expusă în paragrafele 15-26 ale opiniei sale parțial separate.

În orice caz, pentru a conchide că există „jurisdicție” asupra anumitor persoane în temeiul Convenției, pur și simplu deoarece Guvernul în cauză a omis să ia măsuri juridice, politice, diplomatice și economice sau orice alte măsuri invocate de către majoritate, cu scopul de a asigura drepturile reclamanților garantate de Convenție, chiar dacă *autoritatea* de fapt asupra acestor persoane din partea Guvernului a lipsit, ar extinde în mod irealist și absurd conceptul de „jurisdicție”. Cu alte cuvinte, în opinia mea, ar fi o greșeală să accept că o Înalță Parte Contractantă la Convenție are „jurisdicție” asupra oricărei persoane în afara autorității sale, pur și simplu deoarece ea nu ia măsuri politice și alte măsuri menționate în termeni generali de către majoritatea. O astfel de poziție ar duce, de exemplu, în opinia mea, la concluzia illogică că toate Înaltele Părți Contractante la Convenție ar avea jurisdicție și responsabilitate pentru încălcarea drepturilor omului în privința persoanelor care se află în cadrul oricărei părți a teritoriului unei Înalte Părți Contractante, inclusiv pe propriul teritoriu al acesteia, dar în afara autorității sale reale (fie *de facto* sau *de jure* ori

ambele, în dependență de teritoriu), din simplul fapt că nu a presat asigurarea drepturilor garantate de Convenție în acel teritoriu prin acțiuni întreprinse împotriva statului care în realitate exercită o astfel de autoritate asupra acestor persoane. Eu consider că interpretarea unui tratat trebuie să evite un sens care ar duce la un rezultat vădit absurd.

În decizia *Bankovic and Others* (cu care eu nu sunt de acord), Marea Cameră a Curții a constatat că bombardarea clădirilor în Belgrad, care a provocat moartea a 16 civili, a fost un act extrateritorial, în afara „jurisdicției” Înantelor Părți Contractante la Convenție responsabile pentru această bombardare și din acest motiv cererea depusă de rudele persoanelor decedate a fost respinsă ca fiind inadmisibilă. Mi se pare de neînțeles și cu siguranță foarte straniu ca o Înantă Parte Contractantă să poată evita răspunderea, în conformitate cu Convenția, pe motiv că aruncarea bombelor din avioanele sale peste o regiune populată, în orice parte a lumii, nu aduce sub „jurisdicția” (adică autoritatea) sa victimele acestui bombardament, iar omisiunea din partea unei Înalte Părți Contractante „de a lua toate măsurile aflate în puterea [sa] fie politice, diplomatice, economice, juridice sau alte măsuri ... pentru a asigura respectarea drepturilor garantate de Convenție persoanelor aflate formal [*de jure*] sub jurisdicția sa”, *dar care de fapt sunt în afara autorității sale efective*, atribuie jurisdicție statului respectiv și îi impune obligații pozitive față de aceste persoane.

În orice caz, eu consider că autoritățile Republicii Moldova au făcut, de fapt, tot ceea ce în mod rezonabil s-a putut face din partea lor, având în vedere circumstanțele specifice ale acestei cauze. Ar fi ireal și incorect de a le atribui autorităților moldovenești orice responsabilitate pentru situația denunțată de către reclamanți.

OPINIA PARȚIAL SEPARATĂ A JUDECĂTORULUI KOVLER

(Traducere)

„Frontiera dintre juridic și politic nu este ceea ce a fost. Nici temeliile legalității și nici norma, care devine pluralistă și tot mai difuză” (Lajoie A., Jugements de valeurs, Paris, PUF, 1997, p. 207).

Regret faptul că nu mă aflu de partea majorității și, deși respect opiniile colegilor mei, trebuie să exprim în mod public, în temeiul articolului 45 § 2 al Convenției, dezacordul meu profund cu hotărârea Marii Camere în această cauză.

Dezacordul meu se referă la metodologia analizei, modul în care au fost prezentate faptele, analiza conceptelor de „jurisdicție” și „responsabilitate” și, în sfârșit, la concluziile la care a ajuns Curtea. Prin urmare, urmează să mă refer la fiecare dintre aceste puncte.

I. Metodologia analizei

Această cauză oferă un exemplu al unei situații în care „drepturile omului devin o politică” (M. Gauchet, *La démocratie contre elle-même*, Paris, 2002, p. 326). Datorită caracterului specific al cauzei, în care situația reclamanților este inseparabilă de un context geopolitic extrem de complex, Curtea se confruntă cu o situație fără precedent, ținând cont de absența unei jurisprudențe aplicabile. Hotărârea Curții în această cauză ar fi putut crea un precedent pentru situații similare din alte zone de conflict în cadrul Statelor membre ale Consiliului Europei, inclusiv în cadrul celor care au devenit recent membre ale acestei organizații. Rădăcinile istorice ale conflictului în care statele din regiune au fost implicate și consecințele „fragmentării imperiului” sunt caracteristici care ne reamintesc de conflicte precum cele din Balcani sau Caucaz.

Totuși, Curtea (în mod greșit, în opinia mea) a preferat să vadă situația în termenii unui conflict de tipul celui din Cipru, urmând jurisprudența respectivă și căzând în capcana pe care această jurisprudență o reprezintă. În opinia mea, acest lucru a fost o eroare metodologică. Similitudinile superficiale dintre această cauză și cauza *Loizidou* sunt înșelătoare. Unicul lucru în comun (la care eu o să revin pe parcurs) este originea conflictului, și anume perspectiva ca o comunitate numeroasă să fie anexată la un alt stat, de care ea diferă radical, prin legăturile sale istorice, economice și culturale. De aici și reacțiile, precum și contra-reacțiile participanților la conflict, care au luat forme violente și au dus la tragedii omenești.

Totuși, chiar și această jurisprudență, creată prin hotărârea pronunțată în cauza *Loizidou*, conține multe lecții pe care am putea să le învățăm, îndeosebi ea ne poate ajuta să evităm concluzii pripite și simpliste. În opinia sa separată cu privire la cauza *Loizidou*, judecătorul Bernhardt, la care s-a alăturat și judecătorul Lopes Rocha, a notat că: „În această cauză ... este imposibil de a separa situația unei persoane de o evoluție istorică complexă și de o situație curentă nu mai puțin complexă” (*Loizidou v. Turkey* (fondul cauzei), hotărâre din 18 decembrie 1996, *Reports* 1996-VI, p. 2242). Notând eșecul negocierilor privind reunificarea Ciprului, care a cauzat prelungirea situației reclamantului, el s-a întrebat: „Cine este responsabil pentru acest eșec? Doar o singură parte? Este oare posibil de a da un răspuns clar la aceste și alte întrebări și de a ajunge la o concluzie legală clară ?” (ibid.).

Într-o altă opinie separată cu privire la aceeași cauză, judecătorul Pettiti a notat următoarele: „Oricare ar fi fost responsabilitatea asumată în anul 1974 în timpul loviturii de stat sau acea care survine în legătură cu amplasarea trupelor turcești în același an, deși ezitantă, comunitatea internațională a încercat să rezolve problemele internaționale cu privire la situația din Cipru, începând cu anul 1974, ... aceste responsabilități fiind de diverse origini și forme, întreaga problemă a celor două comunități (care nu constituie minorități naționale în conformitate cu dreptul internațional) ține mai mult de politică și diplomatie, decât de o cercetare efectuată de jurisdicția europeană, bazată pe un caz izolat al dnei *Loizidou* și drepturile ei în temeiul Protocolului nr.1” (a se vedea *Loizidou*, citat mai sus, pp. 2253-2254). Precauția și înțelepciunea acestor cuvinte este pe deplin justificată.

Din păcate, în această cauză, Curtea și-a asumat riscul de a examina cererea în baza situației izolate a celor patru reclamânți (deoarece, spre deosebire de situația din Cipru, niciun sistem de reproducere a cazurilor similare nu a fost prezentat), la fel, în baza unui ansamblu de probleme de ordin diferit: militare (hotărârea conține o analiză a aspectelor militare ale conflictului transnistrean și un calcul detaliat al stocurilor de armament necesar personalului unui cartier general); economice (evaluarea relațiilor dintre parteneri care au operat pe parcursul mai multor decenii în același spațiu economic); politice (citațiile greu de verificat din declarații „nedatate” ale liderilor politici și personalului militar). După cum se știe, Curtea a fost copleșită de volumul enorm de informație contradictorie din partea reclamantilor, a celor trei state care au fost implicate în procedură și informația obținută ca rezultat al misiunii de constatare a faptelor desfășurată la fața locului; Curtea a îndeplinit o sarcină de selectare foarte lăudabilă. Dar probleme strict juridice (de exemplu, ce calificare juridică ar trebui acordată dreptului popoarelor la autodeterminare, în cadrul anumitor limite, sau apelurilor repetate ale primului reclamant la violență înainte ca el să fie reținut) au rămas fără răspuns. În opinia mea, aceasta a fost o a doua eroare metodologică, care a dus la o serie de erori ulterioare.

II. Prezentarea faptelor

Într-o cauză atât de complexă și „sensibilă” precum este aceasta, prezentarea detaliată și obiectivă a circumstanțelor cauzei joacă un rol crucial, deoarece ea determină modul în care cauza va fi judecată, în sensul pozitiv al acestui termen. În opinia mea, contextul general al cauzei este prezentat, în mod sumar, într-o manieră care denaturează considerabil faptele. Predomină punctul de vedere impus de către reclamânți, în scopuri lesne de înțeles. Eu pot să menționez câteva fapte și modul în care acestea au fost interpretate, care oferă imagini false cu privire la adevărata poziție.

Dificultatea principală în stabilirea contextului general al cauzei este identificarea originilor și problemelor principale ale conflictului moldo-transnistrean. În cauze complicate și deosebite precum *Gorzelik v. Poland* (hotărârea nr. 44158/98 din 17 februarie 2004) și *Assanidze v. Georgia* ([GC] nr.71503/01, ECHR 2004-II), Marea Cameră a studiat evenimentele istorice, începând cu secolul al 14-lea, pentru a analiza problema sileziană (a se vedea § 13 al hotărârii *Gorzelik*) și chiar evenimentele din secolul al 11-lea pentru a elucida statutul regiunii Ajaria din cadrul Georgiei (a se vedea hotărârea *Assanidze*, §§ 100-107). În această cauză, ceea ce nu a fost spus este mai elocvent decât ceea ce a fost spus: o analiză a separării unei părți a Basarabiei de România la 28 iunie 1940, ca rezultat al pactului Molotov-Ribbentrop, și transferul de la Ucraina a „unei porțiuni de pământ din partea stângă a Nistrului” pentru a forma Moldova Sovietică lasă impresia că istoria acestei regiuni multietnice începe atunci (a se vedea paragraful 28) – toate acestea fiind sub forma unei referiri (a unei referiri foarte selective, trebuie spus) la un document al OSCE. Dar documentul citat, ca și oricare altă revizuire istorică, oferă o idee mai completă a istoriei regiunii, pe care eu o s-o recapitulez pe scurt în cele ce urmează.

Principatul Moldovei, care a fost creat în anul 1360, după ce a fost desprins de la Ungaria, a căzut în anul 1456 sub dominația Imperiului Otoman, care a durat câteva secole. În anul 1711, Principele (*gospodar*) Dimitrie Cantemir (fiul căruia, Antioh, a fost un scriitor rus renumit și a slujit în calitate de ambasador al Imperiului Rus la Londra și Paris) a încheiat un acord cu Petru cel Mare cu privire la protecția Moldovei, iar în anul 1791, printr-un tratat semnat în urma războiului dintre Turcia și coaliția ruso-austriacă (forțele armate ale căreia au fost conduse de către A. Suvorov), Rusia obținând controlul părții stângi a Nistrului, unde o mare parte a populației erau slavi. În anul 1812, în urma izbucnirii unui nou război dintre Rusia și Turcia, Tratatul de la București a încorporat la Imperiul Rus partea de est a Moldovei dintre Prut și Nistru, sub numele de Basarabia. Partea de sud a Basarabiei este populată de bulgari și găgăuzi (un popor creștin vorbitor de limbă turcă). După războiul din Crimeea (1854-1856), Rusia, în conformitate cu Tratatul de la Paris (1856), a cedat o parte a Basarabiei statelor învingătoare. Acest teritoriu a fost inclus în Regatul

României (creat în 1859), dar prin Tratatul de la Berlin (1878) Basarabia a fost restituită Rusiei, România obținând, în calitate de compensație, Dobrogea. În ianuarie 1918, România a ocupat Basarabia și și-a asigurat votul adunării locale în favoarea unirii acesteia cu România. În același timp, Ucraina (independentă la acel moment) și-a proclamat suveranitatea asupra părții stângi a Nistrului (unde 48% din populație la acea perioadă erau ucraineni, 30% moldoveni, 9% ruși și 8,5% evrei), iar în anul 1924 aici a fost creată Republica Autonomă Moldovenească. După anul 1924, URSS a obligat România să organizeze un plebiscit în Basarabia (negocierile de la Viena) înainte de a ocupa Basarabia la 28 iunie 1940. Aceasta este istoria controversată a regiunii, care din anul 1940 a format Republica Moldovenească, ale cărei două părți au fiecare particularitățile istorice, economice, culturale și lingvistice proprii. Aceste particularități nu au scăpat de atenția observatorilor informați: „Transnistria, a cărei majoritate a populației este formată din ruși și ucraineni, s-a simțit întotdeauna aproape de Rusia, din care a făcut parte timp de două secole. Atunci când URSS s-a destrămat, Transnistria a respins politica de unire cu România a primului Guvern independent Moldovenesc” (*Libération*, Paris, 1 august 2002).

Referitor la limbă și la scris, eu nu doresc să fac speculații cu privire la o problemă atât de delicată și regret faptul că Curtea acordă acestui subiect o importanță mai degrabă simplistă (a se vedea paragraful 28), acest lucru mă face să apelez la două citate. „Primul text cunoscut în limba română datează din anul 1521: este o scrisoare scrisă de boierul Neacșu primarului Brașovului ... Aceste texte, traduse din slavonă (limba liturgică a slavilor ortodocși, dar, de asemenea, și a românilor) au fost scrise în grafie chirilică. ... Abia în secolul al 19-lea, limba română a fost, în sfârșit, stabilită, fiind puternic influențată de limba franceză - un proces despre care unele persoane s-au referit ca la o „re-latinizare”. Tot în această perioadă, alfabetul latin a luat locul celui chirilic” (Sursa: *Atlas des peuples de l'Europe Centrale*, Paris, La Découverte, 2002, p. 137). În ceea ce privește limbile folosite, Constituția din anul 1978 a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești prevedea „drepturi egale, inclusiv dreptul de a folosi limba națională” (articolul 34) și „înstruirea în limba națională” (articolul 43), precum și faptul că: „legile și altă legislație ... urmează să fie publicate în limbile moldovenească și rusă” (articolul 103), iar „justiția va fi înfăptuită fie în limba moldovenească sau în limba rusă, fie în limba majorității populației din regiune” (articolul 158).

Eu am adăugat aceste incursiuni istorice pentru a reitera poziția Curții, așa cum a fost exprimată în următoarea referință: „Curtea consideră că ar trebui, pe cât este posibil, să se abțină de a exprima o opinie cu privire la întrebări pur istorice, fapt care nu ține de competența sa; totuși, ea poate accepta anumite fapte istorice general cunoscute și își poate fonda motivația sa pe acestea” (a se vedea *Zdanoka v. Latvia*, hotărâre din 17 iunie 2004, § 77; *Marais v. France*, decizia Comisiei din 24 iunie 1996, DR 86-A, p.184,

și *Garaudy v. France* (dec.), nr. 65831/01, ECHR 2003-IX). Dar se pare că „faptele istorice” sunt, în mod considerabil, distorsionate în hotărârea noastră, iar, ca rezultat, spre marele meu regret, și câteva raționamente.

Paragrafele 30-41 menționează, nu într-o ordine specială, declanșarea și desfășurarea conflictului moldo-transnistrean, accentuând aspectele militare, de parcă problema majoră era Armata a Paisprezecea și echipamentul militar al DOSAAF-ului (care, de fapt, *nu* era o instituție de stat conform legislației în vigoare). În calitate de judecător național, eu doresc să subliniez faptul că destrămarea URSS în anii 1988-1991 a afectat nu doar cele 15 republici sovietice, care și-au proclamat suveranitatea una după alta (evenimente la care unele persoane s-au referit numindu-le „parada suveranităților”), dar și unele teritorii din cadrul anumitor republici multinaționale, precum Nagorno Karabah, Abhazia, Cecenia și așa mai departe. Republica Moldova nu a evitat această mișcare generală, în special, deoarece Frontul Popular din Moldova a proclamat drept scop al său unirea *întregii* Moldove cu România; adoptarea legilor cu privire la limbă și noul drapel, menționate în paragraful 29, constituind doar primul pas. Găgăuzia, o regiune unde se vorbește limba turcă, și-a proclamat prima suveranitatea la 18 august 1990, fiind urmată de Transnistria la 2 septembrie 1990. Acest lucru nu a fost, în opinia mea, un rezultat al „rezistenței față de independența Republicii Moldova” (a se vedea paragraful 43), dar mai degrabă o rezistență față de politica de refuz a dreptului la autodeterminare. Să nu uităm că (acesta fiind unul din lucrurile despre care nu s-a spus nimic în hotărâre) prima operațiune lansată de forțele speciale ale poliției moldovenești împotriva „separatiștilor” din Dubăsari la 12 iunie 1990, a precedat proclamațiile de mai sus și, prin urmare, a grăbit desfășurarea evenimentelor.

Anume în această situație, în opinia mea, Curtea ar fi trebuit să caute originea conflictului, care a avut repercusiuni directe asupra destinului celor patru reclamanți, și nu numai în declarația din 2 septembrie 1990 cu privire la crearea „Republicii Moldovenești Nistrene”, așa cum se sugerează în paragrafele 30-34 ale hotărârii.

Vorbind din punct de vedere legal, declarațiile menționate nu au însemnat în acea perioadă agitată o declarație de separare (așa precum o dovedește și cuvântul „moldovenească” în denumirea „RMN”), dar o declarație cu privire la dorința de a obține o autonomie mai largă, inclusiv dreptul la un referendum privind apartenența la o altă entitate statală, în cazul în care această entitate și-ar proclama unirea sa cu un stat străin, o perspectivă care a fost percepută ca un adevărat pericol. „Apariția în 1990 a primelor mișcări de autonomie, urmate în luna august a anului 1991 de proclamarea independenței, a încurajat adoptarea de către Chișinău și București a unui plan de integrare a Republicii Moldova în cadrul României sau anexarea acesteia. Acest plan, pe care moldovenii inițial l-au considerat atractiv, a fost abandonat după referendumul de la 6 martie 1994, când, spre

marea dezamăgire a celor de la București, 95,4% din alegătorii moldoveni au votat împotriva unirii cu România. Dar, ostilă ideii de independență a Republicii Moldova, și, mai mult posibilității unirii cu România, populația slavă care locuiește pe cea mai mare parte a teritoriului Transnistriei, un teritoriu de 5 000 kilometri pătrați la est de Nistru, și-a proclamat autonomia”, a scris Jean-Christophe Romer, profesor la Universitatea de Studii Superioare europene și Școala Specială militară din Saint-Cyr (J.-Ch. Romer, *Géopolitique de la Russie*, Paris, Economica, 1999, p. 63).

Eu aș mai adăuga la analiza de mai sus faptul că, în luna februarie a anului 1992, cel de-al doilea Congres al Frontului Popular din Moldova a proclamat Republica Moldova, inclusiv regiunea Transnistriei, parte integrantă a României, iar în luna martie a anului 1992 au început ostilitățile dintre forțele speciale ale poliției și „separatiști”. La 19 iunie 1992 - o zi neagră -, a început operația forțelor speciale moldovenești la Bender. Rezultatul operațiunii respective: 416 morți printre populația civilă. Abia la 29 iulie 1992, primele detașamente ale forțelor pacificatoare rusești au intrat în Tiraspol, în conformitate cu acordul ruso-moldovenesc din 21 iulie 1992. Eu aș putea continua să reconstitui cursul evenimentelor, dar mă voi opri aici. Remarc doar faptul că secțiunea cu privire la „contextul general al cauzei” din textul hotărârii completează absența anumitor fapte importante printr-o abundență de citate din declarații politice care reflectă o abordare unilaterală a interpretării evenimentelor. Prin urmare, nu este ușor de constatat care este de fapt adevărul. Din nou, regret acest fapt.

De asemenea, regret că Curtea nu a luat în considerație faptul că evenimentele din anul 1992 (operațiunea de „pacificare” a autorităților centrale, rezistența armată a rebelilor, perioada de tranziție imediat după destrămarea URSS, etc.) au constituit, în realitate, un caz de *forță majoră* în care au participat toate părțile implicate direct sau indirect în conflict, inclusiv Armata a Paisprezecea,.

Sunt, de asemenea, tentat să ofer cea mai obscură versiune a conflictului armat din anii 1991-1992, deoarece eu cred că mărimea realmente anormală a acestei părți a hotărârii (paragrafele 42-110), unicul scop al căreia este în mod clar de a demonstra participarea Federației Ruse la conflict și suportul său militar acordat separatiștilor, este rezultatul unei erori metodologice menționate mai sus. Chiar și în cauza interstatală *Cyprus v. Turkey*, Curtea a fost mult mai „economă” cu acest gen de analiză, concentrându-se la problemele de ordin legal.

Totuși, deși nu doresc să încarc textul, eu nu pot ignora „întrebarea cu privire la cazaci”. Curtea repetă o afirmație făcută de către reclamantă conform căreia „în anul 1988 nu [erau] cazaci pe teritoriul Republicii Moldova” (a se vedea paragraful 60). Eu doar aș dori să subliniez faptul că, în anii 1571-1574, cazaci ucraineni au participat la războiul de eliberare a moldovenilor de sub dominația otomană și că cazaci liberi trăiau în Moldova, Podolia și Zaporojia de secole (a se vedea, printre alte surse, Ph.

Longworth, *Cazacii*, Londra, 1969). Cazacii au fost victime ale terorii staliniste, dar au fost reabilitați prin hotărârea Parlamentului rus din 16 iunie 1992, în cadrul procesului de reabilitare a popoarelor care au fost victime ale represiunii. La 9 august 1995, Președintele Federației Ruse a semnat Ordonanța cu privire la Registrul asociațiilor cazacilor, iar la 16 aprilie 1996 - Ordonanța cu privire la serviciul civil și militar al cazacilor. Libertatea de mișcare și caracterul paramilitar al organizării lor sunt trăsături bine cunoscute ale vieții cazacilor. Se poate spune că acestea sunt doar detalii, dar diavolul este în detalii.

Sunt destul de puține detalii de acest gen în textul hotărârii, inclusiv declarații „nedatate” ale vicepreședintelui Federației Ruse (a se vedea paragraful 137), o apariție televizată „nedată” a Președintelui Federației Ruse (paragraful 138), un interviu televizat care a avut loc „la o dată nespecificată” (paragraful 145), și așa mai departe, în pofida poziției declarate de către Curte, în următorii termeni, în paragraful 26: „La aprecierea probelor, atât scrise cât și verbale, Curtea până acum a aplicat, în general, criteriul „în afara unui dubiu rezonabil”, în ceea ce privește standardul de probațiune necesar”. Sunt uimit că, contrar precizărilor prezentate Curții, paragraful 141 al hotărârii reproduce („consideră ca stabilit”!) o informație falsă, conform căreia Federația Rusă a organizat alegerile din 17 martie 2004 „fără acordul autorităților moldovenești”. Legislația electorală a Federației Ruse prevede posibilitatea pentru cetățenii ruși aflați în străinătate de a vota în birouri electorale *ad hoc* (și, prin urmare, nu întotdeauna „în cadrul posturilor consulare fixe care operează în calitate de secții de votare”) doar cu acordul autorităților statului în cauză. Regret că Curtea, ale cărei hotărâri sunt studiate pretutindeni, până la cele mai mici detalii, a omis, în mai multe locuri, să aplice criteriul formulat în paragraful 26.

Este păcat, de asemenea, că formulând contextul general al cauzei, Curtea nu întotdeauna a urmat principiul pe care ea însăși l-a stabilit în cauza *Ireland v. the United Kingdom*, după cum urmează: „În cauzele care i-au fost deferite, Curtea examinează toate materialele prezentate ei fie de Comisie, de Părți, fie de alte surse și, dacă este necesar, ea poate obține materiale *proprio motu* (*Ireland v. United Kingdom*, hotărâre din 18 ianuarie 1978, Series A nr.25, p.64, § 160).

Spre exemplu, regret că Curtea a evitat cu grijă să menționeze în hotărârea sa activitățile grupului „Bujor” și ale reclamantilor *înainte* de reținerea acestora (cu excepția paragrafului 216, care se referă la hotărârea din 9 decembrie 1993). Dar documentele prezentate Curții sunt elocvente în această privință. În interviul cu dl Ilașcu publicat în ziarul de la Leningrad *Smena* la 6 decembrie 1990, el a dat detalii despre renumita „Directivă nr. 6”. „Noi avem două liste negre”, a spus el. „În prima sunt 23 de nume, întreaga conducere a așa-numitei Republici Nistrene. În cea de-a doua sunt 480, participanți ai celui de-al Doilea Congres. Pregătiri serioase au fost

facute pentru lichidarea lor fizică”. Concluzia a fost: „Noi avem politicieni care trebuie să rămână întotdeauna curați, dar cineva trebuie să facă munca murdară”. De la declarații de tipul „suntem capabili să organizăm o uriașă baie de sânge” până la acțiuni concrete a fost numai un pas scurt. Numele victimelor acelor acțiuni sunt cunoscute, așa cum sunt cunoscute și numele văduvelor și orfanilor acestora. Nu este întâmplător că specialiști proeminenți menționați în paragraful 286 al hotărârii au propus ca reclamanții să fie rejudecați într-o țară neutră, așa cum a propus și Secretarul General al Consiliului Europei, care de fapt nu a exclus „un posibil nou proces al dlui Ilașcu într-un loc neutru” (SG/Inf.(2000)53, 19 ianuarie 2001). Care este sensul tuturor rezoluțiilor Organizației Națiunilor Unite cu privire la prevenirea terorismului? Din păcate, Curtea nu a dat un răspuns la aceste întrebări, însă a refuzat solicitarea uneia dintre văduve, dna Ludmila Gusar, de a da declarații Curții (a se vedea paragraful 8).

III. Analiza concepțiilor de „jurisdicție” și „responsabilitate”

Regret și mai mult faptul că a fost omisă oportunitatea de a aplica unei situații nemaîntâlnite până acum o analiză mai fină a concepțiilor de „jurisdicție” și „responsabilitate”. Eu nu pretind să am ultimul cuvânt de spus, în calitate de deținător al adevărului, totuși, aș dori să explic cum văd eu problema.

Poziția mea inițială, pe care am exprimat-o în votul asupra admisibilității cererii la 4 iulie 2001 (și pe care eu continui s-o susțin), a fost că Curtea ar fi trebuit să declare cererea ca fiind inadmisibilă *ratione loci* și *ratione personae* în ceea ce privește Federația Rusă și să recunoască jurisdicția Republicii Moldova asupra Transnistriei, notând în același timp că Republica Moldova nu a exercitat un control *de facto* asupra acestei regiuni, cel puțin în perioada când reclamanții au fost reținuți.

Curtea ar fi putut ajunge la o constatare cu privire la existența unui „vacuum legal” sau a „unui teritoriu fără legi”, în care prevederile Convenției sunt *de facto* inaplicabile. Această idee nu este nici absurdă și nici nouă. „Propunerea de adoptare a unei recomandări” intitulată „Teritorii fără legi din cadrul statelor membre ale Consiliului Europei”, prezentată de dl Magnusson, membru din partea Suediei al Adunării Parlamentare (susținut de un număr de colegi), conține următorul fragment:

„Adunarea trebuie să admită, totuși, faptul că există un număr de teritorii (regiuni), în cadrul anumitor state membre, în care Convenția Europeană a Drepturilor Omului, precum și alte instrumente de protecție a drepturilor omului, nu sunt aplicate în practică.

Acest lucru a devenit clar în primul rând din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, unele hotărâri ale căreia nu au fost executate; ca de exemplu, cauza *Loizidou v. Turkey* cu privire la partea de nord a Ciprului; și cauza *Matthews v. United Kingdom* cu privire la Gibraltar.

În plus, „teritorii fără legi” sunt și regiunile separatiste precum Cecenia, Transnistria, Abhazia și Nagorno-Karabakh”.

Într-un fel, rezerva teritorială făcută de Moldova la ratificarea Convenției, pledează în favoarea recunoașterii existenței unui „vacuum legal” în regiune, un fel de „gaură neagră” în spațiul legal european, mai ales că o astfel de constatare ar putea fi însoțită de recunoașterea faptului că Republica Moldova nu exercită un control *de facto* asupra teritoriului respectiv. Eu sunt mulțumit că fac parte din majoritate, cel puțin la acest subiect, și anume că Republica Moldova are jurisdicție, chiar dacă numai în termeni limitați ai conceptului de „jurisdicție ... în ceea ce privește obligațiile sale pozitive” (punctul 1 al dispozitivului hotărârii).

Totuși, eu consider că preponderența principiului teritorial, unde termenul de „jurisdicție” în sensul articolului 1 al Convenției se aplică pe deplin Republicii Moldova, responsabilității și obligațiilor sale față de reclamanți, chiar dacă acestea sunt *de facto* limitate (a se vedea paragraful 313). În orice caz, Transnistria nu este un teritoriu al nimănui sau o *terra nullius*, în termenii dreptului internațional, comunitatea internațională continuând să considere Transnistria ca o parte integrantă a Republicii Moldova. Însuși faptul că Moldova a făcut o rezervă în ceea ce privește Transnistria, când a ratificat Convenția, dovedește că pe parcursul unei perioade îndelungate de timp ea nu și-a îndeplinit obligațiile sale față de acest teritoriu. A accepta contrariul ar însemna a oferi un dar de neprețuit tuturor separatiștilor din lume prin a le permite să spună că pentru prima dată o jurisdicție internațională a recunoscut că o parte a teritoriului unui stat este în afara jurisdicției autorităților sale centrale. Eu regret doar faptul că majoritatea a recunoscut Republica Moldova ca fiind responsabilă, numai începând cu anul 2001 și ulterior, în pofida faptului stabilit că, după anul 1994, în special, după aderarea la Consiliul Europei în anul 1997, Moldova nu a luat nicio măsură pentru a obține rejudecarea sau eliberarea reclamanților. În această privință, sunt de acord cu majoritatea argumentelor din opinia separată a Judecătorului Casadevall și a colegilor care s-au alăturat lui.

Problema jurisdicției „extrateritoriale” este mult mai complexă. Eu cred cu fermitate că Curtea ar trebui să urmeze tradițiile „jurisprudenței conceptelor”, cu alte cuvinte, să pornească de la ideea că conceptele fundamentale ale dreptului pozitiv contemporan au fost elaborate de generații de juriști și nu ar trebui să fie puse în discuție decât în cazuri excepționale. Aceasta a fost, de altfel, poziția unanimă a Curții în cauza *Bankovic and Others*: „Prin urmare, Curtea consideră că articolul 1 al Convenției trebuie analizat astfel, încât să reflecte această ordinară și fundamentală noțiune teritorială de jurisdicție, o altă bază a jurisdicției este excepțională și necesită o justificare specială, în circumstanțele particulare ale fiecărui caz în parte” (*Bankovic and Others v. Belgium and 16 other Contracting States* (dec.), [GC] nr. 52207/99, § 61, ECHR 2001-XII).

Curtea a continuat prin a nota faptul că este necesar „de a se convinge ... că există circumstanțe excepționale în această cauză care ar reprezenta o exercitare extrateritorială a jurisdicției de către un Stat Contractant” (ibid., § 74).

Ce circumstanțe excepționale ar putea justifica o astfel de concluzie în această cauză?

Curtea, în umila mea opinie, a ales calea ușoară de soluționare prin aplicarea în hotărârea sa a criteriilor expuse într-o altă cauză excepțională și dificil de ignorat, *Loizidou*, ajungând, astfel, la o concluzie prea vagă: „Curtea a acceptat faptul că, în circumstanțe excepționale, faptele Statelor Contractante comise în afara teritoriului lor sau care produc efecte în afara teritoriului lor, pot constitui o exercitare de către aceste state a jurisdicției lor în sensul articolului 1 al Convenției” (a se vedea paragraful 314). Primul criteriu pentru identificarea unor asemenea „fapte”, constatat în hotărârea *Loizidou*, este ocupația teritoriului unui alt stat *printr-o acțiune militară ofensivă*. Nu este vorba despre o astfel de situație în această cauză, unde forțele militare sovietice au fost staționate în regiune timp de mai multe decenii.

Chiar dacă presupunem că a avut loc o „acțiune militară”, așa precum a fost în Cipru, Judecătorii Golcuklu și Pettiti au avut perfectă dreptate atunci când au căutat să separe conceptul de „responsabilitate” de cel de „jurisdicție”: „În timp ce responsabilitatea unui Stat Contractant poate fi angajată în urma unei acțiuni militare desfășurate în afara teritoriului său, acest lucru nu implică exercitarea jurisdicției sale” (hotărârea *Loizidou* (obiecții preliminare), hotărârea din 23 martie 1995, Series A nr.310, p.35). Aceste două concepte sunt, până la un anumit punct, autonome unul față de celălalt, deși pot exista obiecții cu privire la faptul că o astfel de distincție este pur academică.

De ce Curtea a neglijat această diferență foarte importantă de concepte în această cauză și nu a completat o lacună în jurisprudența sa, luând în considerație lipsa unui criteriu valabil aplicabil conceptului de jurisdicție extrateritorială? În opinia mea, aceasta a avut loc pentru a ajunge la concluzii mai directe prin intermediul conceptului de responsabilitate (a se vedea paragrafele 314-317). Jurisdicția (teritorială sau extrateritorială) este conceptul primar, conceptul de responsabilitate derivând din cel de jurisdicție, și nu invers. Curtea a confirmat indirect această subordonare, recunoscând că Republica Moldova are jurisdicție, dar responsabilitatea sa nu este angajată decât în privința faptelor comise până în anul 2001! La determinarea faptului dacă Federația Rusă are jurisdicție, Curtea a preferat o logică opusă, susținând faptul că există „jurisdicție” pentru că există „responsabilitate”.

Chiar dacă ea se acceptă, întrebarea este dacă responsabilitatea unui stat străin este angajată, fiind necesar de a dovedi că statul pârât (a) continuă *să fie responsabil*, responsabilitatea sa fiind angajată prin intermediul unei

administrații locale subordonate; și (b) continuă să controleze întregul teritoriu respectiv, prin intermediul unui mare număr de forțe militare care sunt în serviciu activ și exercită „un control efectiv general asupra acelei părți a insulei”, așa precum este notat în obiecțiile preliminare în cauza *Loizidou*. Aceste două aspecte au fost analizate, în special, în paragraful 70 al deciziei cu privire la admisibilitatea cauzei *Bankovic*, în care Curtea a subliniat acest aspect teritorial pe întreg parcursul deciziei, înainte de a conchide următoarele: „Curtea nu este convinsă că a existat o legătură jurisdicțională între persoanele care au fost victime ale faptelor denunțate și statele pârâte” (a se vedea cauza *Bankovic*, citată mai sus, paragraful 82).

La determinarea faptului dacă Federația Rusă a fost responsabilă de faptele de care s-au plâns reclamanții, Curtea, referindu-se la hotărârea *Cyprus v. Turkey*, folosește noțiunea de „control general asupra unei regiuni aflate în afara teritoriului său național” (a se vedea paragraful 316). Eu mă refer în această privință la aprecierea Curții în cauza *Loizidou*: „Turcia exercită, de fapt, un control detaliat asupra politicilor și faptelor autorităților „RTCN”. Este evident din numărul mare de forțe militare care îndeplinesc serviciul activ în Ciprul de Nord ... că armata sa exercită un control total efectiv asupra acelei părți a insulei” (a se vedea *Loizidou* (fondul cauzei), citată mai sus p. 2235, § 56). Din câte îmi amintesc din ceea ce am învățat pe parcursul primului meu curs de instruire militară, termenul de „serviciu activ” presupune un control al drumurilor, căilor ferate, supravegherea punctelor strategice (stațiilor de telegraf și telefon), precum și controlul stațiilor, aeroporturilor, frontierelor etc. Chiar și nefiind un strateg militar, oricine poate compara două situații: într-un caz - 30,000 de soldați într-un teritoriu mic populat de 120,000-150,000 de oameni, iar în alt caz - 2,500 ofițeri și alte categorii de militari într-un teritoriu de 4,163 kilometri pătrați cu o frontieră cu o lungime de 852 de kilometri și o populație mai mare de 750,000! În sfârșit, eu ajung la diferența majoră care există, și anume, că nu a existat o invazie militară din afara teritoriului cu scopul de a stabili un astfel de control: forțele militare rusești, care au încetat să fie forțe militare sovietice (2/3 din ele fiind originare din regiune), au fost prinse în evenimentele din regiunea unde ele erau staționate de mulți ani, fără a interveni în chestiuni de ordin administrativ. Aceste trupe militare nu sunt „în serviciu activ”, cu excepția asigurării pazei stocurilor militare și a echipamentului care trebuie evacuat.

Cu privire la subordonarea autorităților administrative locale autorităților rusești, simplul fapt că aceste autorități, în mod frecvent, au împiedicat evacuarea echipamentului militar vorbește de la sine. După eliberarea unuia dintre reclamanți sub presiune internațională, autoritățile „RMN” continuă să-i mențină în detenție pe ceilalți, în pofida interesului evident al presupusului lor „tutore” de a înlătura această problemă rușinoasă – dacă acesta este un exemplu de o administrație care este „supusă autorității unei puteri străine”, atunci este un exemplu foarte straniu.

Un alt argument care pledează în favoarea responsabilității Federației Ruse, în opinia majorității, este că „RMN” a fost formată în anii 1991-1992 cu sprijinul Federației Ruse. Eu mă simt obligat să notez că crearea „RMN” a fost proclamată la 2 septembrie 1990, cu mai mult de un an înainte de destrămarea URSS și obținerea de către Federația Rusă a independenței sale în calitate de stat suveran. Într-un astfel de context, eu îmi amintesc de La Fontaine: „Dacă nu ai fost tu, trebuie să fi fost fratele tău. – Eu nu am frate! – Bine, atunci trebuie să fi fost oricum cineva din familia ta...”. Argumentul Guvernului Moldovei precum că Federația Rusă, în calitate de stat succesor al URSS, poartă întreaga responsabilitate pentru faptele acestui stat este invalidat de normele dreptului internațional, care prevăd că atunci când responsabilitatea unui subiect de drept este angajată ca rezultat al comportamentului unui alt subiect de drept, responsabilitatea acestuia poate fi numai *indirectă* (*Dictionnaire de droit international public*, Brussels, 2001, pp. 996-997).

Numai din acest motiv, spre deosebire de poziția exprimată cu privire la proclamarea RTNC, Federația Rusă nu poate fi responsabilă pentru acest fapt. Mai mult, ea nu a recunoscut niciodată „RMN” ca stat independent. Tratatul de prietenie și cooperare moldo-rus semnat la 19 noiembrie 2001 este clar în această privință: „Părțile condamnă separatismul în toate formele sale și se angajează să nu acorde niciun suport mișcărilor separatiste” (articolul 5 §2). Totuși, Curtea preferă să reproducă declarații iresponsabile „nesusținute” ale anumitor membri ai parlamentului și foști politicieni în calitate de „probe” care să dovedească acordarea unui sprijin politic.

„Probele” cu privire la un presupus sprijin de ordin economic (a se vedea paragrafele 156-160 ale hotărârii) nu sunt confirmate de rezultatele unei verificări pe care am efectuat-o. Eu compar mai jos constatările din hotărâre cu observațiile unei ONG, Grupul Helsinki pentru Drepturile Omului din Marea Britanie (GHDOMB), care a analizat situația din regiune.

Exporturile de gaz „în condiții financiare favorabile” (a se vedea paragraful 156): Potrivit GHDOMB, costul a 1,000 metri cubi de gaz furnizat de Federația Rusă Transnistriei în anul 2003 a fost de 89 dolari SUA, același preț cu cel al gazului furnizat Estoniei (36 dolari SUA pentru gazul furnizat Belorusiei și 50 dolari SUA pentru gazul furnizat Georgiei).

„Transnistria primește electricitate direct de la Federația Rusă” (a se vedea paragraful 157). Potrivit GHDOMB, piața de electricitate este controlată de compania spaniolă „Union Fenosa”, care produce electricitate utilizând gazul cumpărat din Federația Rusă.

„Compania rusă ITERRA a făcut cea mai mare investiție în Transnistria, cumpărând uzina metalurgică din Rîbnița” (a se vedea paragraful 160). Numai în luna august a anului 2003, o singură companie din Liechtenstein a cumpărat 15.6 % din acțiunile uzinei.

Compania americană Lucent Technologies controlează toate telecomunicațiile, bancnotele sunt imprimate în Germania, iar Uniunea

Europeană a acordat premiul „Arca Europei” pentru produsele textile ale companiei Intercentre Llux, etc. (Sursa: Grupul Helsinki pentru Drepturile Omului din Marea Britanie, Transnistria 2003: Eye in the Gathering Storm, - www.bhhrg.org).

Următorul argument: furnizarea armelor către separatiști. Reclamanții au declarat (fără a prezenta probe concrete) că Armata a Paisprezecea a furnizat arme separatiștilor, fapt care, în opinia lor, angajează și mai mult responsabilitatea Federației Ruse. Deoarece eu nu sunt specialist în această materie, fac referință la o sursă de încredere: „Furtul organizat al armelor a început după proclamarea suveranității Moldovei la 23 iunie 1990 și a devenit o problemă gravă la momentul destrămării URSS în anul 1991 (o situație similară a existat în Cecenia, Abhazia și în alte locuri); 21,800 carabine, muniții și chiar tancuri au fost „expropriate”. Datorită eforturilor comandantului Armatei a Paisprezecea, Generalul Lebed, unele dintre aceste arme au fost luate și întoarse în depozite. A fost deschisă o anchetă de procurorul militar” (*Commersant* (un ziar din Federația Rusă), 21 iulie 2001). Potențialul industrial al regiunii permite producerea tuturor tipurilor de arme convenționale; chiar și în prezent vânzările de arme constituie o parte importantă a venitului regiunii, precum menționează și Curtea (a se vedea paragraful 161).

Într-o analiză finală, eu nu am găsit în materialul factologic cu privire la aspectele militare, politice și economice *nicio* probă valabilă care să permită stabilirea unei intervenții limitate sau continue a Federației Ruse în favoarea Transnistriei sau o probă care să dovedească dependența militară, politică sau economică a „RMN” de Federația Rusă.

În adâncul inimii mele, eu regret că nu există probe cu privire la ceea ce actualmente este numit „intervenție umanitară”, o formă mai nobilă a intervențiilor militare din trecut. Doresc să fiu absolut onest cu privire la responsabilitatea Federației Ruse în această privință. Sunt convins că Federația Rusă a fost responsabilă pentru că nu a intervenit mai energic în 1992 pentru a proteja populația civilă și împiedica pierderea a mai mult de 850 de vieți omenești (inclusiv prin folosirea mijloacelor politice și diplomatice pentru a opri autoritățile moldovenești de a desfășura o acțiune militară punitivă împotriva propriei populații). Acolo unde alte puteri nu ezită să arboreze drapelul intervenției umanitare pentru a stabili ceea ce a fost numit „noul umanism militar” (a se vedea: N. Chomsky, *The New Military Humanism, Lessons from Kosovo*. L, 1999), autoritățile Federației Ruse din acea perioadă au preferat o tactică de așteptare și observare, lăsând câțiva din soldații și ofițerii săi (cei mai mulți fiind originari din regiunea respectivă) să decidă singuri ce a fost corect să întreprindă, lucru care de fapt a însemnat să decidă dacă să-și apere sau nu familiile lor.

Prin urmare, eu propun să răspundem la o întrebare evidentă: în calitate de subiect al dreptului internațional, a fost oare Federația Rusă capabilă în practică de a-și asuma responsabilități în „RMN”, adică sarcina de a

soluționa probleme sau să se ocupe de o situație sistematică? Pentru a facilita găsirea răspunsului, eu fac referire la hotărârea *Ireland v. the United Kingdom* (citată mai sus, p. 64, § 159): „O practică incompatibilă cu Convenția constă din acumularea încălcărilor identice sau similare care sunt suficient de numeroase și legate între ele pentru a constitui nu numai incidente izolate sau excepții, dar un ansamblu sau sistem; o practică nu constituie în sine o încălcare separată de astfel de încălcări”. Numai acolo unde, în spatele unei situații personale, pot fi depistate încălcări *sistematice*, responsabilitatea obiectivă a unui stat străin poate fi angajată; aceasta este interpretarea mea a hotărârii citate, cu atât mai mult, cu cât reclamanții nu au prezentat probe cu privire la încălcări sistematice de același gen.

O altă regulă de drept internațional confirmată de jurisprudența noastră este că responsabilitatea extrateritorială a statului este angajată în măsura în care funcționarii săi exercită autoritate asupra pretinselor victime sau asupra proprietății acestora (a se vedea *Cyprus v. Turkey*, Decizia Comisiei, DR 2, p. 150). Oare această regulă este aplicabilă în privința celor patru reclamanți, în afară de perioada scurtă a reținerii lor în anul 1992?

Separat de aspectele factologice, trebuie luat în considerație aspectul legal al chestiunii cu privire la responsabilitatea internațională a unui stat.

Eu mă refer la un document de importanță majoră: Rezoluția 56/83 adoptată la 12 decembrie 2001 de Adunarea Generală a ONU intitulată „Responsabilitatea statelor pentru fapte internaționale ilicite”, care constituie rezultatul mai multor ani de muncă a Comisiei de Drept Internațional („CDI”). Cu referire la lucrările CDI, paragraful 320 al hotărârii se referă la problema responsabilității unui stat pentru o încălcare a unei obligații internaționale, subliniind în paragraful 321 conceptul de „violări continue” în conformitate cu articolul 14 § 2 al Rezoluției. Totuși, articolul 13 al aceluiași document prevede: „Un fapt al unui stat nu constituie o încălcare a unei obligații internaționale, decât dacă statul este legat prin obligația respectivă la momentul când are loc faptul respectiv”.

Această regulă confirmă destul de evident regula *ratione temporis* din jurisprudența noastră. Cu alte cuvinte, înainte de stabilirea caracterului continuu al unei încălcări (în această cauză, reținerea și detenția provizorie a reclamanților), este necesar de a verifica dacă pretinsa încălcare ține de competența *ratione temporis* a Curții.

Cu privire la regula *ratione temporis*, care constituie unul din pilonii jurisprudenței Curții Europene, eu mă tem foarte mult că această regulă va avea de suferit ca urmare a definirii conceptului de „jurisdicție”, în interpretarea care i s-a dat în această cauză în următorul paragraf: „Curtea consideră că, luând în considerație evenimentele menționate mai sus, reclamanții se află sub jurisdicția Federației Ruse în temeiul articolului 1 al Convenției, deși, la momentul la care aceste evenimente au avut loc, Convenția nu era în vigoare în Federația Rusă” (a se vedea paragraful 384).

Într-adevăr, nici Republica Moldova și cu atât mai puțin Federația Rusă nu ratificase Convenția la momentul la care au fost comise unele fapte denunțate de reclamânți (1992), prin urmare, ele nu pot fi acuzate de încălcarea unei obligații internaționale pe care ele nu și-au asumat-o. În consecință, nici articolul 14 (întinderea în timp a încălcării unei obligații internaționale) și nici articolul 15 (încălcarea care constă din mai multe fapte ilicite) ale Rezoluției menționate nu se aplică, contrar celor spuse de Curte în hotărârea sa (a se vedea paragraful 321).

Pe de altă parte, o altă dispoziție din lucrările CDI este, în opinia mea, pe deplin aplicabilă atunci când se analizează pretinsa responsabilitate a Federației Ruse, așa cum este confirmat de ipoteza de *forță majoră*:

„Ilegalitatea unui fapt comis de către un stat cu încălcarea unei obligații internaționale este exclusă, dacă faptul respectiv a fost comis în condiții de *forță majoră*, adică ca rezultat al unui eveniment care nu putea fi prevăzut sau a unei forțe irezistibile, care se află în afara controlului unui stat, creând pentru acest stat circumstanțe care fac imposibilă îndeplinirea obligației”. (articolul 23 § 1).

Întrebarea mea este următoarea: oare apogeul unui război civil constituie o situație de *forță majoră* în sensul articolului 23 citat mai sus, dat fiind faptul că statul pârât, Federația Rusă, nu a provocat situația, din simplu motiv că acesta nu exista în calitate de subiect al dreptului internațional?

În opinia mea, Curtea nu poate deroga de la regula confirmată de opinia Comisiei în cauza *Ribitsch*: la determinarea faptului dacă responsabilitatea unui stat pârât este angajată, Curtea aplică prevederile Convenției în baza obiectivelor Convenției și conform principiilor dreptului internațional. Comisia a mai notat faptul că: „Responsabilitatea unui stat în conformitate cu Convenția, pentru faptele comise de către toate autoritățile sale, funcționari și agenți nu cere în mod necesar prezența „vinovăției” din partea statului respectiv, fie în sens moral, legal, fie politic” (*Ribitsch v. Austria*, hotărârea din 4 decembrie 1995, Series A nr. 336, opinia Comisiei, p. 37, § 110).

IV. Cu privire la violarea articolului 34 al Convenției

Referitor la constatarea unei violări a articolului 34 al Convenției de către Republica Moldova și Federația Rusă, eu doresc să spun doar faptul că sunt șocat de folosirea unui document furat (sau unul cumpărat – nu este mare diferență) – o notă diplomatică. Eu sunt rușinat de faptul că trebuie să accentuez că este un principiu elementar în toate procedurile judiciare că probele obținute ilegal nu pot fi luate în considerație. Încurajarea încălcărilor confidențialității corespondenței diplomatice, contrar Convenției de la Viena din 18 aprilie 1961 cu privire la relațiile diplomatice și, în special, articolului 24 al acestei Convenții care prevede că arhivele și documentele diplomatice „sunt inviolabile în orice loc s-ar afla” (a se vedea paragraful 278), și luarea în considerație a conținutului acestui document (a

se vedea paragraful 481) mi se par acțiuni nedemne pentru o jurisdicție europeană.

Consultațiile confidențiale sunt o practică firească în relațiile internaționale – o practică prevăzută și de tratatul ruso-moldovenesc din 19 noiembrie 2001, articolul 3 § 1 care prevede: „Fiind ferm angajate de a asigura pacea și securitatea, Înaltele Părți Contractante vor avea consultații regulate cu privire la probleme internaționale majore și la întrebări care se referă la relațiile lor bilaterale. Astfel de consultații și schimburi de opinii vor cuprinde ... chestiuni de cooperare cu OSCE, Consiliul Europei și alte structuri europene”. Mai mult, prin prezentarea pe ascuns a unei note diplomatice, reclamantii au încălcat regula împotriva abuzului de dreptul de a depune o cerere individuală (articolul 35 § 3 al Convenției) și, astfel, trebuie să suporte consecințele cunoscute ale practicii Curții. Din păcate, ei nu au purtat nicio răspundere în acest sens. Așa precum nemuritorul La Fontaine a scris: „Cineva mi-a spus acest lucru. Trebuie să mă răzbun”.

V. Cu privire la aplicarea articolului 41 al Convenției

Cu privire la sumele acordate reclamantilor, în special primului reclamant care a fost eliberat în anul 2001, Curtea, în opinia mea, a depășit limitele precedente ale sumelor acordate, ca urmare a constatărilor de către Curte a violărilor articolelor 3 și 5 ale Convenției, chiar și în cele mai grave cauze. Depășind deja limita stabilită în recenta hotărâre *Assanidze v. Georgia* (citată mai sus), în care Curtea a acordat reclamantului o compensație generoasă de 150,000 euro „pentru toate prejudiciile suportate”, Curtea a mers mai departe în această cauză, probabil datorită duratei detenției reclamantilor. Ceea ce eu contest este faptul că, deși Curtea a declarat că nu a existat o violare a articolului 1 al Protocolului 1 la Convenție, ea a considerat necesar să menționeze subiectul prejudiciului material și moral, declarând în paragraful 489 al hotărârii: „Curtea nu consideră prejudiciul material pretins ca fiind fondat, dar nu i se pare nerezonabil de a presupune că reclamantii au suferit o pierdere a veniturilor lor și, în mod cert, a costurilor pe care le-au suportat ca consecință directă a violărilor constatate”. Acest argument este neconvingător, în opinia mea, și chiar periculos pentru jurisprudența viitoare, deoarece din imprudență deschide cutia Pandorei.

VI. Hotărârea, este ea oare executorie?

În sfârșit, eu îmi dau seama de imposibilitatea obiectivă pentru cel de-al doilea stat pârât de a executa hotărârea Curții, neluând în considerație suveranitatea Republicii Moldova, în special, pentru a pune capăt detenției reclamantilor (eu am votat „pentru” la punctul 22 al dispozitivului hotărârii în vederea tuturor acțiunilor posibile). Totuși, va fi mult mai dificil de a lua

măsurile generale, așa cum solicită Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei. În hotărârea *Drozdz and Janousek*, Curtea a declarat: „Convenția nu cere Părților Contractante să-și impună regulile sale statelor sau teritoriilor terțe” (hotărârea *Drozdz and Janousek v. France and Spain*, hotărârea din 26 iunie 1992, Series A nr. 240, p. 34, § 110). Atunci când această declarație este tradusă în limbajul dreptului internațional, cu siguranță înseamnă că nici Convenția și nici orice alt text nu obligă statele semnatare să ia contramăsuri pentru a pune capăt detenției unui străin într-un stat străin - Declarația Organizației Națiunilor Unite cu privire la Inadmisibilitatea Intervenției și Imixtiunii în Afacerile Interne ale Statelor (Rez. 26/113 din 9 decembrie 1981) este încă în vigoare. Decât dacă, citind această hotărâre, persoanele salută apariția chiar în inima vechii Europe a unui nou condominiu ca cel al Noilor Hibride. Dar eu mă îndoiesc foarte mult că acest lucru constituie o evoluție dorită.

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

*Traducere neoficială a variantei engleze a anexei la hotărâre,
efectuată de către asociația obștească „Juriștii pentru drepturile omului”*

CAUZA ILAȘCU ȘI ALȚII c. MOLDOVEI ȘI RUSIEI

(Cererea nr. 48787/99)

HOTĂRÂRE

(ANEXĂ)

REZUMATUL DECLARAȚIILOR MARTORILOR
FĂCUTE ÎN FAȚA DELEGAȚILOR CURȚII

STRASBOURG

8 iulie 2004

Hotărârea este definitivă, însă poate fi subiect al revizuirii editoriale.

	pagina
1. Ilie ILAȘCU	2
2. Tatiana LEȘCO	7
3. Eudochia IVANȚOC	10
4. Raisa PETROV-POPA.....	12
5. Ștefan URÎTU	13
6. Constantin ȚÎBÎRNĂ.....	17
7. Nicolae LEȘANU	18
8. Andrei IVANȚOC	19
9. Alexandru LEȘCO	22
10. Tudor PETROV-POPA	24
11. Colonelul Vladimir GOLOVACEV.....	25
12. Stepan Constantinovici CERBEBȘI.....	28
13. Serghei CUTOVOI.....	29
14. Locotenent-colonelul Efim SAMSONOV.....	30
15. Vasilii SEMENCIUK	31
16. Dumitru POSTOVAN.....	32
17. Valeriu CATANĂ.....	36
18. Martorul X.....	38
19. Mircea SNEGUR.....	42
20. Alexandru MOȘANU	46
21. Martorul Y.....	48
22. Andrei SANGHELI.....	51
23. Martorul Z.....	52
24. Anatol PLUGARU.....	55
25. Nicolai PETRICĂ.....	58
26. Vasile RUSU.....	59
27. Vasile STURZA	61
28. Victor VIERU	66
29. Andrei STRATAN.....	67
30. Generalul Boris SERGHEEV.....	69
31. Colonelul Alexandr VERGUZ	73
32. Locotenent-colonelul Vitalius RADZEVICIUS.....	73
33. Colonelul Anatolii ZVEREV	74
34. Locotenent-colonelul Boris LEVIȚKII	75
35. Locotenent-colonelul Valerii ȘAMAIEV	76
36. Vasilii TIMOȘENKO	77
37. Vladimir MOLOJEN	80
38. Ion COSTAȘ	82
39. Valentin SEREDA	87
40. Victor BERLINSCHI.....	89
41. Constantin OBROC	89
42. Mihail SIDOROV	91
43. Pavel CREANGĂ	96

1. Ilie ILAȘCU

1. Până la reținerea sa în iunie 1992, reclamantul locuia la Tiraspol. El locuia acolo timp de zece ani. În 1992, reclamantul era economist-șef la o întreprindere din Tiraspol. El era, de asemenea, liderul filialei Tiraspol a Frontului Popular Creștin Democrat din Moldova, o funcție pe care o deținea din octombrie 1989, atunci când acest partid a fost creat. Din cauza activității sale politice, el era supus presiunilor, în casa sa au fost aruncate grenade și pietre și el a fost concediat din funcția de economist-șef pe care o deținea. În februarie, familia sa a trebuit să se refugieze la Chișinău. Totuși, reclamantul a rămas la Tiraspol.

2. În dimineața zilei de 2 iunie 1992, în jurul orei 4:30, deoarece câinele său din curte a început să latre, reclamantul s-a uitat prin geam și a văzut soldați înarmați îmbrăcați în camuflaje și veste anti-glonț, sărind gardul și luând poziții de luptă. Soldații purtau uniforme ale Armatei a Paisprezecea cu emblemele Uniunii Sovietice.

Familia reclamantului, care era la Tiraspol pentru câteva zile, dormea. Reclamantul s-a dus să încuie ușa casei, care era descuiată. Deodată, ușa s-a deschis și cinci sau șase soldați au pătruns înăuntru și l-au lovit în față cu patul unei arme și i-au legat mâinile la spate. Apoi, el a fost scos afară și așezat într-un automobil Volga. Atunci când era scos afară, el a văzut că în curte și în jurul acesteia erau circa 50-60 de soldați conduși de un colonel însoțit de un locotenent-colonel, al cărui nume reclamantul l-a aflat mai târziu ca fiind Vladimir Gorbov și două vehicule blindate la capătul străzii. Reclamantul, de asemenea, l-a recunoscut printre persoanele care au început să-i percheziționeze casa pe un oarecare Victor Gușan, de la serviciile secrete transnistrene. Reclamantul pretinde că el nu avea arme sau explozive în casă. Atunci când soția reclamantului i-a întrebat de ce l-au reținut pe reclamant, dl Gușan i-a spus că deoarece reclamantul era liderul Frontului Popular din Moldova și, deoarece ei erau în război cu Moldova, reclamantul era considerat periculos și trebuia deținut.

3. Reclamantul a fost dus în clădirea Ministerului Securității din Tiraspol și plasat într-o celulă de la subsol. Atunci când a fost reținut prima dată, reclamantului i s-a spus că în casa sa au fost găsite arme sau că se bănuia că el ar avea arme în casă.

4. Mai târziu, reclamantul a fost dus într-o cameră unde a fost interogat de Vadim Șevțov, „ministrul Securității al RMN” și de alți trei colonei, care erau îmbrăcați în uniforme ale Armatei a Paisprezecea. În cea de a treia zi, interogatoriul a început să aibă loc în timpul nopții, un interogatoriu fiind condus de Vladimir Gorbov și altul, de către cei trei colonei. Reclamantul a auzit de la gardieni că cei trei colonei erau de la serviciile secrete ale direcției de contraspionaj a Armatei a Paisprezecea. Pe parcursul interogatoriului condus de dl Gorbov cu privire la activitatea sa politică, reclamantul a fost acuzat de comiterea actelor teroriste în raionul Slobozia.

Pe parcursul celui de-al doilea interogatoriu, lui i-a fost propus un târg conform căruia el, în calitate de lider al Frontului Popular, ar coopera și ar spune că el a fost instruit în România de către trupe speciale, undeva lângă Brașov, că a fost înarmat de către români și trimis în Transnistria pentru a efectua acte teroriste împotriva populației civile ruse din Transnistria. Reclamantul a negat toate aceste acuzații și a refuzat să accepte un astfel de târg. Prin urmare, el a fost bătut în mod repetat și supus unor atacuri psihologice.

5. În prima săptămână de detenție, el nu a avut deloc hrană. De multe ori, în timpul investigației inițiale, lui nu i s-a permis să doarmă. Gardienii intrau în celulă la ora cinci dimineața, ridicau patul la perete și nu-i permiteau să doarmă până când ei nu dădeau patul jos.

6. După cinci sau șase zile, sau poate mai mult, reclamantul a fost legat la ochi și dus în altă parte. Atunci când i s-a adus hrană, el a văzut soldați ai Armatei a Paisprezecea și i s-a spus că el se afla în Comenduirea Armatei a Paisprezecea. În ziua următoare, reclamantul și-a dat seama că el cunoștea clădirea, deoarece el a fost acolo mai înainte, atunci când a fost arestat în 1989 tot de Armata a Paisprezecea, după constituirea Frontului Popular.

7. În timp ce el era deținut în Comenduirea Armatei a Paisprezecea în 1992, comandant era colonelul Mihail Bergman, despre care reclamantul își amintește ca fiind singura persoană care l-a tratat uman. Dl Bergman nu a participat niciodată la interogatorii.

Pe parcursul detenției sale acolo, reclamantul i-a văzut doar pe dl Godiac și dl Ivanțoc. Într-o zi, ușa de la celula sa a fost deschisă și lui Ivanțoc i-a fost cerut de către Gorbov, Bergman și alți anchetatori să-l identifice, ceea ce el a și făcut. Reclamantul nu-l cunoștea atunci pe dl Ivanțoc, însă dl Ivanțoc cu siguranță îl cunoștea, deoarece el era liderul Frontului Popular.

8. În timpul detenției sale în Comenduirea Armatei a Paisprezecea, reclamantul a fost dus în diferite birouri pentru a fi interogat, probabil, la etajul doi, cu siguranță, cu un etaj mai sus de cel la care se aflau celulele. El nu a fost maltratat, deoarece birourile aveau pereții vopsiți în alb și exista riscul de a lăsa urme. Totuși, interogatorii au avut loc și pe parcursul nopții în celula sa, pereții căreia erau vopsiți în negru. Acolo el a fost bătut foarte rău. Pe parcursul uneia din bătăi, câțiva dinți i-au fost ruși. Ca rezultat al bătăilor, reclamantul a rămas cu un rinichi disfuncțional.

9. Reclamantul a fost, de asemenea, supus unor atacuri psihologice. Lui i s-a spus că cazacii au intrat în apartamentul său și le-au răpit pe soția sa și pe cele două fiice, iar mai apoi le-au violat, că soția sa și una din fiice au fost găsite și duse la un spital psihiatric, iar cea de-a doua fiică nu a fost găsită. Lui i s-a cerut să se predea și să semneze recunoașterea vinovăției. Trei zile mai târziu, dl Gorbov s-a întors și i-a spus că cea de-a doua fiică a fost găsită moartă și i-a cerut reclamantului să semneze pentru ca să poată să plece acasă și să-și înmormânteze fiica creștinește. Reclamantul și-a pierdut controlul și l-a lovit pe Gorbov. Drept urmare, el a fost grav maltratat.

10. În timpul detenției sale în sediile Armatei a Paisprezecea, reclamantul a fost supus la patru execuții simulate.

11. În total, reclamantul a fost deținut în Comenduirea Armatei a Paisprezecea timp de două luni. La 23 august, dl Bergman l-a prezentat pe reclamant noului comandant al Armatei a Paisprezecea, Alexandr Lebed. După câteva minute de discuții între reclamant și dl Lebed, noul comandant al Armatei a Paisprezecea i-a dat dlui Bergman două ore pentru a-i duce pe reclamanți de acolo. În aceeași zi, dl Bergman, însoțit de cinci sau șase ofițeri și patru soldați ai Armatei a Paisprezecea, cu arme automate și un câine numit Cian, l-au luat pe reclamant într-un camion și l-au dus la sediul miliției din Tiraspol. Reclamantul a fost lăsat într-un coridor. Dl Bergman i-a spus dlui Șevțov pe un ton nervos că el nu mai dorea să-l țină pe reclamant pe teritoriul Armatei a Paisprezecea și a plecat.

12. Reclamantul a fost deținut în subsolul sediului miliției din Tiraspol timp de aproape jumătate de an și ulterior a fost transferat în Închisoarea nr. 2 din Tiraspol până la condamnarea sa. În timpul urmăririi penale, el a fost deținut în celulă împreună cu alți deținuți.

13. La o săptămână după condamnarea sa, la 9 decembrie 1993, reclamantul a fost transferat în Închisoarea Hlinaia, într-o celulă special pregătită pentru condamnații la moarte. El a stat nouă ani singur în celulă.

Acolo el a fost supus unui tratament foarte aspru. El a fost bătut de multe ori. Lui i se dădea să mănânce pâine și ceai, iar la prânz – balanda. De asemenea, el era frecvent închis în carceră. La reținere, reclamantul cântărea 95 kg și doar 57 kg șase luni mai târziu. Lui nu i se permitea să-și vadă familia în mod regulat sau să primească colete. Coletele cu hrană, trimise reclamantului, erau uneori distruse. Fiecare vizită trebuia aprobată. Uneori, aprobările nu erau date, iar alteori ele erau date, însă atunci când soția sa ajungea la porțile închisorii, ei nu i se permitea să-l vadă. Lui nu i se permitea să scrie și el a trebuit să folosească alte mijloace pentru a trimite mesaje din închisoare. Când a vrut ca mama sa să-l viziteze, lui i s-a spus că el trebuia să scrie o cerere specială dlui Smirnov. Reclamantul a refuzat, deoarece el nu recunoștea „RMN” și nu i s-a permis să-și vadă mama, care a decedat în timp ce el se afla în închisoare.

14. După ce reclamantul a dat votul său din Parlamentul Republicii Moldova pentru formarea Guvernului Sturza, a existat un efect imediat asupra vizitelor sale: din aprilie 1999 până în ianuarie 2000, lui nu i s-a permis să-și vadă familia. Din acel moment, el era pedepsit în mod constant, sub diferite pretexte – de exemplu, i-a fost luat radioul.

15. Nu exista încălzire pe timp de iarnă, deoarece nu existau posibilități tehnice pentru aceasta. Temperatura cobora până la -10° Celsius. Reclamantul nu a făcut duș timp de șase luni și trebuia să se spele cu apă rece. Acolo nu exista veceu și nici condiții decente.

El nu avea acces la informație. El era singur. Nimeni altcineva nu era prezent când el se plimba seara. El mânca singur în celula sa. Lui i s-a

interzis să vorbească chiar și cu gardienii. El putea să vorbească doar cu persoanele din serviciile secrete și cu dl Golovacev. El nu avea acces la lumina zilei sau chiar la o lampă electrică.

16. Atunci când reclamantul cerea tratament de la medicul închisorii, lui i se spunea că nu existau medicamente. Singurele medicamente au fost aduse de către soția reclamantului. Medicii care l-au examinat pe reclamant au venit de la Chișinău.

17. Reclamantul nu s-a plâns niciodată autorităților din Tiraspol, deoarece el a refuzat să le recunoască; el a adresat plângerile sale numai autorităților legale de la Chișinău.

18. În iulie 1998, după ce reclamantul a făcut câteva încercări de a evada, el a fost transferat în Închisoarea nr. 2 din Tiraspol, care era mai bine păzită.

Tratamentul în Închisoarea din Tiraspol era uneori mai bun, alteori mai rău decât cel din Închisoarea Hlinaia.

19. În celulă exista un vecu și apă rece. Nu toți gardienii din închisoare erau ostili reclamantului, însă persoanele din brigada de securitate condusă de dl Șevțov îl maltratau. Șeful închisorii și gardienii erau relativ corecți cu el. Colonelul Golovacev, șeful închisorii, i-a spus: „Eu nu pot împiedica serviciile secrete să te maltrateze”.

20. În aprilie 1999, reclamantul a depus cererea sa la Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Inițial, când autoritățile de la Tiraspol au aflat despre cerere, el a fost tratat mult mai aspru. El nu a fost bătut, însă i-au fost interzise vizitele din partea soției, cărțile transmise lui au fost confiscate, lui nu i s-a permis să iasă din celulă la plimbare, celula sa era frecvent percheziționată, etc. Acest lucru, de asemenea, s-a întâmplat după ce el a fost vizitat în închisoare de către parlamentarul francez Josette Durrieux, care prima i-a recomandat reclamantului să depună cererea.

În aceeași perioadă, a mai existat un incident în care el a fost maltratată de către dl Gusarov și câteva persoane din serviciile secrete. El a întrebat de ce era supus unor percheziții atât de riguroase, însă a fost scos din celula sa și lovit cu patul unei arme. Unul din bărbații de la serviciile secrete i-a băgat un pistol în gură, i-a rupt dinții și l-a amenințat că aceasta va continua dacă el își va menține cererea la Curtea Europeană. Dl Ivanțoc a fost supus aceluiași tratament din partea dlui Gusarov.

21. Serviciile secrete veneau periodic să-i ceară să-și retragă cererea. În dimineața zilei de 5 mai 2001, ușa de la celula sa a fost deschisă. Lui i-au fost date cinci minute să-și strângă lucrurile. El era gol în timp ce două posturi de televiziune transnistrene filmau totul, deși el a cerut ca ele să nu facă acest lucru. Lui i s-a spus că el este dus să-l vadă pe dl Smirnov, deoarece reprezentanți din Vest doreau să-l vadă. În coridor erau cinci sau șase civili, unii din ei erau membri ai Sovietului Suprem din Transnistria, iar alții purtau arme.

El a fost așezat într-un automobil cu dl Șevțov. Când au ajuns pe teritoriul controlat de Chișinău, reclamantul a fost încătușat de doi soldați.

El a fost dus la reședința Președintelui din Chișinău, iar apoi, la Ministerul Securității. Dl Șevțov a scos un document care prevedea că deținutul Ilașcu a fost transferat autorităților Republicii Moldova. El i-a spus reclamantului că pedeapsa capitală era în continuare valabilă și că el nu mai dorește să-l vadă. Ulterior, reclamantul a fost dus în biroul ministrului Securității al Republicii Moldova și interogat.

22. În ceea ce privește așa-numita grațiere, dl Balala a venit să-l vadă pe reclamant cu două zile înainte de eliberarea sa pentru a vorbi despre aceasta. Totuși, reclamantul a refuzat oferta de grațiere, deoarece transnistrenii doreau ca el să-și recunoască vinovăția.

23. După eliberarea sa, reclamantul a vorbit cu reprezentanții serviciilor secrete din Moldova și România despre colegii săi care au rămas în închisoare în Transnistria. Aceștia i-au spus că existau presiuni din partea Consiliului Europei și a Adunării Parlamentare asupra Președintelui Federației Ruse, dl Putin.

24. Reclamantului i s-a creat impresia că rușii au stat în spatele eliberării sale, deoarece ei au spus că ar fi cerut transnistrenilor să-l elibereze. Președintele României, dl Iliescu, chiar l-a sunat pe dl Putin. Reclamantul pretinde că Șevțov este cetățean rus, reprezentant al serviciilor secrete ruse.

25. În ceea ce privește atitudinea autorităților moldovenești cu privire la eliberarea sa, reclamantul pretinde că treizeci și trei de persoane arestate de transnistreni au fost schimbate pe cazacii arestați de Moldova. În iunie 1992, el trebuia să fie schimbat în urma unui acord cu Președintele Elțin. Se desfășurau negocieri cu privire la ștampilele vamale, relațiile economice și schimburile de deținuți, în special ale deținuților bolnavi. Totuși, reclamantul pretinde că, în cazul său, autoritățile Republicii Moldova nu au făcut tot ce se putea de făcut.

26. Autoritățile Federației Ruse sunt responsabile pentru ceea ce se întâmplă în Transnistria. Federația Rusă este succesoarea Uniunii Sovietice. În 1992, nu exista Uniunea Sovietică. Războiul era între Rusia și Moldova.

Armata a Paisprezecea a participat la agresiunea împotriva Moldovei, ea a aprovizionat cu armament forțele transnistrene – mașini de luptă, tancuri, vehicule blindate, sisteme de lansare a rachetelor. În Transnistria exista un singur sediu al forțelor armate și acesta era sediul Armatei a Paisprezecea. Focurile erau trase de acolo spre platourile de luptă. Generalul Lebed a luptat împotriva Moldovei, însă el a salvat viața reclamantului, deoarece a refuzat să predea reclamantul transnistrenilor, care au venit să-l ia după ce au pierdut vieți pe câmpul de luptă.

Sovietul Suprem al Transnistriei a luat sub autoritatea sa întreaga Armată a Paisprezecea. Generalul Lebed chiar a fost ales în calitate de membru al Parlamentului transnistrean. Personalul rus al Armatei a Paisprezecea conducea operațiunile militare, iar membrii forțelor armate transnistrene erau implicați doar simbolic. Când generalul Iakovlev a fost arestat înainte de conflict și dus la Chișinău, motivul a fost suspiciunea înarmării unităților

din Transnistria cu arme din arsenalul Armatei a Paisprezecea. Dl Leșco, care a lucrat într-o fabrică, i-a spus reclamantului că la fabrică au fost aduse arme de către Armata a Paisprezecea pentru a înarma lucrătorii de acolo.

Federația Rusă a susținut Transnistria în permanență. Ea susține regimul transnistrean militar din punct de vedere politic și economic. Ea livrează gaz natural gratuit Transnistriei, ea i-a acordat Transnistriei un credit în mărime de USD 70-80 milioane, ea și-a păstrat piețele deschise pentru Transnistria. Dl Smirnov a primit medalii militare din partea Rusiei. Federația Rusă protejează acest regim ilegal chiar și în procedurile de la Strasbourg. Reclamantul consideră că acesta nu este un conflict etnic, ci un conflict politic. Teritoriul Transnistriei se află sub controlul Federației Ruse.

27. În ceea ce privește autoritățile Republicii Moldova, este adevărat că autoritățile transnistrene erau ostile față de acestea. Potrivit reclamantului, transnistrenii sunt fasciști, imperialiști. Reclamantul era gata să-și retragă cererea de la Curtea Europeană a Drepturilor Omului împotriva Republicii Moldova, cu condiția ca autoritățile din Republica Moldova să-i prezinte documente care ar confirma participarea autorităților ruse la evenimentele din 1991 și 1992. Reclamantul știe că ele posedă astfel de materiale – documente, casete video ale interviurilor cu ofițeri ruși capturați, etc. Reclamantul pretinde că dl Morei, ministrul Justiției, i-a spus că Guvernul Republicii Moldova nu poate fi de acord cu acest lucru, deoarece Federația Rusă livra Republicii Moldova gaz natural.

28. Reclamantul pretinde că unul din martorii pe care el ar fi dorit să-l cheme, dna Olga Căpățînă, a fost bătută și a trebuit spitalizată.

29. Autoritățile Republicii Moldova i-au permis reclamantului să exercite funcția de membru al Parlamentului, deși el a fost condamnat și se afla în închisoare. Totuși, serviciile secrete ale Guvernului care a venit la putere după 1992 l-au abandonat pe reclamant și pe colegii săi. Guvernul nu a făcut nimic pentru a asigura eliberarea lor. Atunci când reclamantul a fost eliberat, dl Valeriu Pasat i-a spus glumind: „Unii politicieni încearcă acum să emigreze”. Președintele Snegur a spus că reclamantul era prea mult în favoarea integrării cu România. Parlamentul Republicii Moldova a adoptat câteva hotărâri în favoarea reclamanților, inclusiv una prin care a cerut ca dl Ilașcu să fie eliberat, însă Guvernul nu a făcut nimic pentru a o îndeplini. Parlamentul a cerut organismelor internaționale să intervină, însă el nu a putut obliga executivul să acționeze. Republica Moldova nu a exercitat niciun control asupra teritoriului Transnistriei începând cu 1992 și până în prezent.

2. Tatiana LEȘCO

30. În iunie 1992, ea locuia la Tiraspol. Ea nu era acasă când soțul său a fost reținut. La 3 iunie, ea a auzit la radio că un grup terorist condus de Ilie Ilașcu a fost reținut. La 4 iunie, ea s-a dus la miliție, unde i s-a spus că

numele Leșco nu apărea în registrele lor. Timp de trei zile, ea nu a avut nicio știre. La 6 iunie, Starojuk, un procuror, i-a spus: „Nu pot să-ți spun nimic”. Ea a plecat la un alt procuror, dar nu i s-a permis să intre în biroul acestuia; ea a fost aruncată afară. Ea s-a întors la miliție, unde Starojuk i-a confirmat că soțul său a fost arestat, însă nu i-a spus din ce motiv. La 8 iunie, Starojuk a primit-o în biroul său. El i-a spus că soțul ei a fost arestat pentru că a comis acte teroriste. Deși ea a fost căsătorită timp de doisprezece ani, nu a existat vreodată vreo discuție despre terorism pe parcursul căsniciei. La 9 iunie, ei nu i s-a permis să-și vadă soțul. La 10 iunie, ea a fost dusă într-un subsol; acolo era un miros insuportabil. Ea nu l-a recunoscut; părul său era neîngrijit; el semăna cu un schelet.

31. În ceea ce privește reținerea, vecinii i-au spus că ea a avut loc la ora 3:30 dimineața. La 3 iunie, a fost efectuată percheziția apartamentului. Soțul său i-a spus că a fost reținut de persoane în uniforme. Patru persoane. El nu a putut să vadă cine a făcut-o. Administratorul blocului l-a chemat. Lui i s-a spus să se îmbrace și să plece cu ei. El a fost arestat de un milițian, dl Gușan. El a fost dus cu un automobil Volga și un jeep împreună cu dl Gușan și alte șase persoane. El a fost interogată de dl Gorbov și dl Antiufeev, care, în prezent, este membru al Guvernului transnistrean. El a fost ținut în clădirea miliției, unde erau aduși civilii reținuți. Timp de șase zile, nu au existat date despre el în registru.

Atunci când ea și-a văzut soțul în clădirea miliției, Starojuk era acolo, într-un birou separat. Ea nu a știut dacă Ilașcu se afla, de asemenea, acolo. Ea nu îl cunoștea pe Ilașcu personal. Atunci când și-a văzut soțul pentru prima dată, el nu a făcut nimic altceva decât să mănânce, înfulecând jumătate de găină și a băut multă apă. El i-a spus că lui nu i s-a dat nimic să mănânce sau să bea.

32. Ea a avut a doua întâlnire cu soțul său după aproximativ o lună. Între timp, ei nu i s-a permis să-l vadă sau să-i aducă hrană. Ea i-a luat hainele murdare; ele erau pline de paraziți. Cămașa sa era pătată în regiunea rinichilor. El a fost, în mod evident, bătut. Următoarea întâlnire, care a avut loc după aproximativ o lună, s-a desfășurat în aceeași clădire, tot în subsol. Ulterior, după două luni, a avut loc o altă întâlnire în biroul lui Starojuk.

33. Soțul i-a spus că el s-a aflat aproximativ o lună în sediul Armatei a Paisprezecea, în Comenduire. El i-a spus că acolo a fost oribil. Trei soldați l-au lovit în piept și în stînghie; el avea sânge în urină; unul din soldați i-a făcut o propunere indecentă. El era dus la veceu o dată pe zi, pentru 45 de secunde, după care un câine era asmuțit și el era împins înapoi în celulă. Lui nu i se permitea să se spele, acolo nu era apă cu care să te spele. Acolo nu era hrană sau apă. El nu știa numele persoanelor care l-au maltratat. Ele nu s-au prezentat. Ele purtau uniforme militare ale trupelor speciale ruse. Ei erau bărbați bine făcuți din Armata a Paisprezecea.

Soțul i-a spus că, atunci când s-a aflat în Comenduirea Armatei a Paisprezecea, cheile de la celulă se aflau la milițieni. Atacul asupra lui a

avut loc atunci când gardienii s-au îmbătat împreună cu trei soldați. Din anumite motive, gardienii le-au dat soldaților cheile. Atunci, soldații au pătruns în celula sa, l-au agresat și au încercat să-l violeze.

34. În Comenduire el l-a văzut pe Ilie Ilașcu fiind supus la ceea ce s-a dovedit a fi execuție simulată. El l-a văzut pe Ilie Ilașcu când a fost scos afară, fiind legat la ochi; el a auzit împușcături și a văzut urme de gloanțe pe perete, însă ulterior el a aflat că Ilie Ilașcu era în viață. Soțul i-a menționat două nume: Gorbov și Antiufeev. El i-a spus că, după ce s-a aflat în Comenduire, ei au venit să-l interogheze în fiecare noapte, la miliție. Colonelul Bergman era comandantul Comenduirii. Ei s-au văzut în Comenduire.

35. După condamnarea sa în 1993, soțul ei a fost dus la Închisoarea nr. 2 din Tiraspol. Aceasta a fost singura închisoare în care el a fost deținut. Abia după 3 luni, ea a putut să-și viziteze soțul pentru prima dată. Ei i se permitea să lase hrană pentru el. După proces, ea a avut întâlniri regulate cu el o dată pe lună, precum era prevăzut în codul penal, printr-un perete de sticlă. Scrisorile erau deschise, însă ei nu corespundau foarte des. Întâlniri de lungă durată erau permise de două ori pe an. Coletele nu erau întotdeauna permise. El era deținut singur în celulă. El nu era bătut, însă era supus presiunii morale. Ea a fost numită prostituată româncă. Gardienii i-au spus: „De ce te-ai vândut României, dacă ești rusoaică?”. Soțul său a fost maltratată în clădirea miliției, însă nu și la închisoare. Hrana din închisoare avea deseori viermi în ea. Câteodată, ei i se permitea să aducă colete mari cu hrană.

Soțul său nu i-a spus niciodată nimic despre tratamentul medical din închisoare. Odată el a avut o criză de pancreas atunci când ea era acolo. El avea spumă la gură. Ea a trebuit să aștepte toată ziua până când lui i s-a acordat tratament. *In fine* un medic a venit și i-a spus că el avea nevoie de o operație. În caz contrar, el ar fi decedat. El a fost pus să meargă fiind încătușat la mâini și picioare, în pofida stării sale. Medicul i-a dat o listă de medicamente pe care ea trebuia să le aducă. Operația a fost un succes. El a fost încătușat de patul de la spital, deși era conectat la sistemul de perfuzie. Ei i s-a permis să-l viziteze la spital o dată pe zi, acolo fiind prezenți permanent patru gardieni înarmați. Spitalizarea lui a durat două săptămâni.

36. Ea pretinde că soțul ei nu a primit niciun ordin sau instrucțiune de la autoritățile din Republica Moldova înainte de reținerea sa în anul 1992. Ea era cu el tot timpul. El era membru al Frontului Popular. După ce soțul său a fost arestat, ei au trebuit să-și părăsească domiciliul. Ea s-a adresat proprietarului fabricii, însă el i-a spus: „Trebuie să părăsești apartamentul, tu ești soția unui terorist.” După zece zile, o femeie cu un copil a ocupat apartamentul. Ea a fost alungată și a venit la Chișinău. La șase luni după eveniment, ei i s-a dat o cameră de hotel de către Frontul Popular. Atunci când mergea la Tiraspol să-și viziteze soțul, ea stătea la o prietenă. Ulterior, ei i s-a repartizat o cameră, în calitate de refugiat.

3. Eudochia IVANȚOC

37. La 2 iunie 1992, ea locuia la Tiraspol. Ea nu a auzit nimic despre așa-numitul grup Ilașcu, înainte ca soțul ei să fie deținut. Ei locuiau la Tiraspol și se simțeau acolo ca acasă.

38. Soțul ei a fost arestat când acesta era singur. El i-a spus că multe persoane înarmate au intrat în apartament, le-au distrus bunurile și l-au bătut până când el și-a pierdut cunoștința. Persoanele care au dat buzna purtau uniforme negre. Soțul ei a fost dus în subsolul clădirii miliției din Tiraspol. Ea l-a văzut după două zile de la reținerea lui. El era rănit pe frunte, unghia de pe unul din degetele sale lipsea și el era foarte murdar. Lor li s-a interzis să-și vorbească unul altuia în română și au trebuit să vorbească în limba rusă.

Ea l-a întâlnit în biroul anchetatorilor, în prezența altor trei sau patru persoane. A fost o întâlnire scurtă și pentru ei a fost imposibil să comunice adecvat. Au trecut multe săptămâni până când ea a putut să-i trimită un colet cu hrană.

39. Din clădirea miliției deținuții au fost transferați în Comenduirea Armatei a Paisprezecea, iar mai apoi au fost aduși înapoi în clădirea miliției. Înaintea procesului lor, ei se aflau în unul din aceste locuri. Ea a avut o întâlnire scurtă cu soțul său în timpul când el era deținut în Comenduire. Ea nu știa că el era deținut acolo. Când ea era în clădirea miliției, a văzut că el a fost adus în clădire într-un automobil Volga, anume atunci Andrei i-a spus: „Noi suntem deținuți în Comenduire”. În acea perioadă, lor li s-a refuzat orice întâlnire. Înaintea întâlnirilor, el era pregătit și spălat, astfel încât familia să nu vadă tot prejudiciul. În subsol, erau folosiți „boxeri” pentru a-i bate pe deținuți. Ei trebuiau să vorbească în limba rusă și întotdeauna în prezența gardienilor.

40. Condițiile din Comenduire erau teribile. Pentru reclamant era dureros să vorbească despre aceasta. El era deținut singur în celulă; la miezul nopții, un pat era coborât din perete pentru ca el să doarmă pe acesta, însă el era ținut în picioare pe întreg parcursul zilei, astfel el nu putea să doarmă normal. El era dus la veceu o dată pe zi, pentru o perioadă foarte scurtă; dacă nu reușea să-și satisfacă necesitățile fiziologice în această perioadă foarte scurtă, asupra lui erau asmuțiți câini. Lui nu i se dădea multă mâncare. Ilașcu și ceilalți erau deținuți acolo în aceeași perioadă de timp, însă în celule separate; soțul ei era legat la ochi când era scos din celulă. Reclamantul i-a spus soției că el a fost deținut în Comenduire timp de două luni, din iulie până în august 1992. El era interogat zi și noapte. Câteodată lui nu i se permitea să doarmă, deoarece interogatoriile aveau loc toată noaptea. El nu i-a spus soției cine l-a interogat. Gardienii erau de la Armata a Paisprezecea. Gorbov, Starojuk și o altă persoană au luat parte la interogatoriu. De asemenea, el a menționat numele lui Bergman, dar soția nu poate să-și amintească exact ce i-a spus el în această privință.

41. Când se afla în custodia miliției din Tiraspol, el a fost amenințat cu pedeapsa cu moartea. Ordinul i-a fost citit; el a fost scos afară pentru a fi împușcat și i s-a spus: „De ce te preocupă vizitele din partea familiei tale dacă vei fi împușcat mâine?”. Au existat perioade când el nu-și putea recunoaște soția. Înainte de proces, el a fost tratat cu substanțe psihotrope, astfel încât sistemul său nervos a cedat. Ca rezultat, chiar și astăzi el suferă de dureri de cap permanente. Bolile sale cronice s-au acutizat. El s-a aflat în spital timp de zece zile înainte de proces. În timp ce era deținut în clădirea miliției, el a fost trimis la Odesa pentru o examinare psihiatrică. Până atunci, el nu a avut nicio examinare psihiatrică. Constatările examinării de la Odesa au fost distruse. Ea știe din auzite că el a fost ținut gol într-o cameră din beton, însă ea nu poate să confirme că el a încercat să se spânzure.

42. După procesul din 1993, ea și-a văzut soțul peste o lună, imediat după ce a primit permisiunea de a-l vizita. Atunci când evenimentele se înrăutățeau, acest lucru afecta vizitele. Ea nu putea să-și viziteze soțul liber; ea trebuia să-i scrie dlui Șevțov pentru a primi aprobare. Pentru o perioadă lungă de timp, ei nu i s-a permis să-i aducă ziare în limba română, ci numai în limba rusă. Ea nu putea să corespundă cu el. El era deținut în detenție solitară, în cea mai severă aripă a închisorii. Acolo era foarte murdar. Din acoperiș curgea apa și nu exista acces la lumina zilei. Asupra lui se exercitau permanent presiuni psihologice. În 1999, el a fost victima unui atac fizic, când persoane mascate au intrat în celula sa, l-au lovit cu bățul și l-au bătut. Totul din celula sa a fost distrus, iar bunurile sale personale i-au fost luate. Aceasta a fost perioada când el a declarat greva foamei. Incidentul din 1999 a avut loc atunci când soțul ei a depus o cerere la Curtea Europeană a Drepturilor Omului sau chiar mai înainte, atunci când a fost ales Guvernul Sturza. Lui nu i se permitea să stea liniștit în celula sa, a existat o perioadă de timp când zilnic cineva încerca să exercite presiuni psihologice asupra lui.

43. Ea s-a plâns mai multor autorități din Republica Moldova. Ea nu s-a adresat direct Ministerului Justiției. Împreună cu celelalte soții, ea s-a adresat Președintelui Republicii și ministerului responsabil de chestiunile legate de Transnistria. În răspuns, ele au fost asigurate că se desfășurau negocieri și că în curând lucrurile vor reveni la normal. Același lucru s-a întâmplat când ele s-au adresat Procurorului General. Aceste adresări au rămas fără rezultat. Soțiile reclamantilor s-au adresat și ombudsmanului, însă lor li s-a spus că el nu putea să se aprofundeze în cazul lor, deoarece nu avea competențe suficiente. Cealaltă parte nu era subiect al competenței sale și totul depindea de autoritățile superioare – cu alte cuvinte, de Președinție și de autoritățile statale.

După aceste adresări, în 1999, soțul ei a fost vizitat de Misiunea OSCE.

44. În închisoare nu exista acces corespunzător la asistența medicală. Ea a insistat ca un medic din Chișinău să-l viziteze la Închisoarea din Tiraspol. El era bolnav de ficat, de rinichi și avea tensiune înaltă. Ea a adus toate

medicamentele de acasă, deoarece în închisoare nu era acordată îngrijire medicală.

45. La 15 februarie 2003, ei i s-a refuzat permisiunea de a-și vedea soțul, însă ea a reușit să-l vadă o săptămână mai târziu. El i-a spus că în celula lui din nou au dat buzna persoane care i-au distrus toate bunurile personale.

46. Deși Andrei Ivanțoc are nevoie de o dietă specială, el nu primește ceea ce are nevoie. El își gătește singur hrana din coletele trimise de către familia sa. Administrația Închisorii din Tiraspol i-a refuzat accesul la un psihiatru. Totuși, recent, un grup de medici de la Chișinău l-a vizitat, însă ei au fost împiedicați să-i prezinte reclamantului raportul lor scris. În timpul acestei examinări, medicul de la închisoare a fost prezent, împreună cu trei sau patru persoane din serviciul de securitate.

47. Ea nu cunoaște ca soțul ei să fi primit vreodată instrucțiuni din partea Republicii Moldova. În timpul interogatoriului lui, nu era prezentă nicio persoană din Republica Moldova, ci doar persoane din Tiraspol. Ea crede că autoritățile Republicii Moldova ar fi putut fi mai insistente și, în special, ar fi putut să implice organizațiile internaționale.

4. Raisa PETROV-POPA

48. În iunie 1992, ea locuia în Republica Moldova, în satul părinților ei. Fratele ei locuia la Tiraspol. El se afla acolo de șase ani împreună cu soția și familia sa (fiul său). Ea nu se afla la Tiraspol atunci când el a fost reținut; ea a aflat despre reținerea lui cu o săptămână mai târziu, atunci când soția acestuia i-a telefonat. Soția reclamantului i-a spus că noaptea au venit niște persoane care l-au reținut. De asemenea, ea i-a spus că el a fost dus în sediile Armatei a Paisprezecea. Martorul l-a văzut pentru prima dată în timpul procesului. Ea nu a avut posibilitatea să vorbească cu el, ci doar cu soția acestuia, care i-a spus că el a fost maltratată în timpul detenției. După proces, martorul l-a vizitat în închisoare de câteva ori. Ea îi scria foarte rar scrisori și primea scrisori de la el. Atunci când familia îi trimitea scrisori, el deseori spunea că nu a primit nimic.

49. Fratele ei a fost deținut în Închisoarea din Tiraspol până anul trecut. El nu a vorbit despre tratamentul său din închisoare. Pe parcursul vizitelor, întotdeauna erau prezente și alte persoane, ceea ce l-a împiedicat să vorbească despre alte chestiuni decât cele legate de familie. Câteodată, el spunea că era scos noaptea din celulă și abuzat verbal. Reclamantul nu a vorbit niciodată despre vreun tratament medical.

50. Martorul nu s-a adresat niciodată autorităților Republicii Moldova în numele fratelui ei pentru a cere eliberarea acestuia; soția acestuia a făcut acest lucru, însă martorul nu știe căror autorități s-a adresat aceasta. De asemenea, ea nu știe dacă autoritățile din Republica Moldova au încercat să facă ceva după reținerea și condamnarea fratelui său.

51. Ea a depus cererea în numele fratelui său. Înainte de proces, ea nu-i cunoștea pe Ilașcu, Leșco sau Ivanțoc.

5. Ștefan URÎTU

52. În trecut, el își avea reședința permanentă la Tiraspol. Acum el locuiește la Chișinău. El este președintele Comitetului Helsinki pentru Drepturile Omului și profesor la Universitatea de Stat din Tiraspol cu sediul la Chișinău.

53. Până în iunie 1992, el a locuit la Tiraspol timp de nouăsprezece ani. El îi cunoștea pe Ilașcu și Ivanțoc, dar nu și pe Leșco sau Petrov-Popa. El a fost membru al Frontului Popular. Însă în 1992, Ilașcu a publicat o declarație potrivit căreia martorul a fost exclus din Frontul Popular pentru exprimarea opiniilor în favoarea lui Snegur.

54. El a fost reținut la 2 iunie 1992, la douăsprezece ore după reținerea lui Ilașcu. El nu cunoștea persoanele care l-au reținut. Mai târziu, el și-a dat seama că în spatele reținerii sale se aflau procurorul Lucik și colonelul Bergman, comandantul Armatei a Paisprezecea. Lucik a fost procurorul moldovean al orașului Tiraspol. Ulterior, separatiștii l-au numit în funcția de Procuror al „Republicii Moldovenești Nistrene”.

55. Persoanele care l-au reținut nu purtau uniforme. Atunci când el a fost reținut, casa sa a fost înconjurată de niște vehicule ale armatei ruse. El a fost dus în clădirea miliției din Tiraspol. El nu l-a văzut pe Bergman, însă a văzut vehiculele armatei și i-a fost spus de către cei care l-au reținut că Bergman era implicat.

56. El a fost deținut în clădirea miliției de la 2 iunie până la 21 august 1992. El l-a văzut acolo pe Ilașcu printr-o gaură din ușă, însă în majoritatea timpului Ilașcu a fost deținut în clădirea Armatei a Paisprezecea din motive de securitate. În celulele care se aflau în partea opusă celei sale, erau deținuți Leșco, Ilașcu, Ivanțoc și alții, cu excepția perioadei când reclamanții au fost duși în sediile Armatei a Paisprezecea. Principalii șase deținuți au fost ținuti acolo până în septembrie 1992. În timpul operațiunii, au fost reținute mai mult de 30 de persoane. Odată, el a auzit strigătul unei persoane bune. Era Ivanțoc, căruia i s-a spus că în acea zi el va fi împușcat.

57. El a vorbit cu Leșco, care i-a spus că condițiile din clădirea miliției erau destul de bune comparativ cu cele din sediile Armatei a Paisprezecea. Un alt deținut, care se afla în aceeași celulă cu martorul, de asemenea, i-a spus că colegii săi au fost duși în sediile Armatei a Paisprezecea, deoarece acolo securitatea era mult mai strictă. Toate acestea au fost făcute în timp ce se duceau lupte în Bender.

58. Cei care au fost deținuți în Comenduire i-au spus că paturile lor erau ridicate la perete la 5 sau 6 dimineața, că lor nu li se dădea de mâncare, că în

celulă nu era lumină etc. De asemenea, Leșco i-a spus că ei au fost supuși execuțiilor simulate.

59. El a primit o scrisoare de la un martor potențial în proces care spunea că fusese avertizat că dacă el își va menține depozițiile sale că Ilașcu ar fi fost bătut, el își va pierde serviciul. Acum el se află în detenție. O persoană care a dat depoziții în procesul din 1993 din Tiraspol a fost citată de autoritățile din Tiraspol și întrebată dacă va da aceleași depoziții acum.

60. În timpul detenției sale în clădirea miliției, el a fost interogată de Șevțov sau Antiufeev, așa cum acesta se prezintă acum. Martorul era președintele Comitetului pentru Drepturile Omului, care a fost creat în 1990 și care avea acces la informații cu privire la situația din Transnistria. Multe persoane veneau la ei pentru a obține informații. Autoritățile constituționale ale Republicii Moldova au evitat responsabilitatea pentru ceea ce făceau separatiștii. Șevțov, pe care martorul nu-l cunoștea atunci, era un profesionist instruit mai bine decât orice moldovean va fi vreodată. El i-a spus că-i dădea impresia că este din Rusia – din cauza accentului moscovit și deoarece era atât de profesionist în serviciul său. Ulterior, atunci când l-a văzut pe Șevțov la televizor, el și-a dat seama cine era acesta. El era persoana care a organizat atacul de la turnul televiziunii din Riga din 1991. El, împreună cu unsprezece colegi care l-au însoțit la Tiraspol, au creat o rețea în Republicile Baltice, însă lor li s-a ordonat de la Moscova să vină la Tiraspol. El era numit Antiufeev, însă în cel de-al patrulea pașaport al său el purta numele de Șevțov. Martorul nu are nicio îndoială acum că Antiufeev și Șevțov sunt una și aceeași persoană.

61. Martorul a fost interogată doar o singură dată în prezența unui avocat. Altă dată, el a fost interogată în timpul nopții de către dl Gorbov și o altă persoană. Ei l-au maltratat și au încercat să-l oblige să semneze un document, însă martorul a refuzat.

62. El nu a fost judecat. El a fost eliberat după 82 de zile de detenție. El nu știe de ce a fost eliberat, deși lui i-au fost aduse aceleași acuzații de terorism. În timpul procesului reclamanților, el i-a trimis o telegramă Președintelui așa-numitei Judecătoriai Supreme din Transnistria, dna Ivanova, cerând să fie audiat de instanță. El a fost refuzat. Răspunsul pe care l-a primit a fost că el era un criminal care merita să se afle în cușcă împreună cu Ilașcu și că el nu putea fi audiat ca martor. Procurorul Lucik, pe care el l-a contactat, i-a spus că nu poate să-l protejeze a doua oară.

63. El a fost eliberat după ce a semnat un document prin care s-a obligat să nu părăsească Tiraspolul. Starojuk l-a condus până la casa sa din Tiraspol. Din apartamentul său nu au fost luate bunuri personale. El a promis să nu facă declarații în presă. El a fost contactat de Grupul Memorial din Odesa, care l-a invitat la Odesa. Atunci când a cerut permisiunea să plece în Ucraina, prima dată a fost refuzat, însă în final el a obținut permisiunea de a pleca. Totuși, el a fugit la Chișinău în loc să plece în Ucraina.

64. El a declarat că casa lui Ivanțoc a fost înconjurată de vehicule militare și că el a conchis că Armata a Paisprezecea și colonelul Bergman au luat parte la reținere.

65. Anterior, generalul Iakovlev a fost reținut de autoritățile Republicii Moldova pentru aprovizionarea cu armament a separatiștilor. Martorul a văzut registrul în care se descria detaliat cât armament a fost dat și cui. A fost dat armament oamenilor în casele lor pentru ca ei să poată opune rezistență forțelor constituționale din Moldova. În ceea ce privește reținerea generalului Iakovlev, martorul a auzit că dl Ilașcu s-a aflat acolo pentru a confirma ofițerilor care au participat la reținere că ei au reținut anume acea persoană. Iakovlev era îmbrăcat în camuflaj și era gata să fugă la Odesa, deoarece bănuia că va fi reținut în curând.

66. Ulterior, generalul Iakovlev a fost eliberat în schimbul a 28 de moldoveni. Altă dată, 23 de polițiști moldoveni au fost eliberați în schimbul a 23 de soldați paramilitari. În mod regulat, grupuri de 25 până la 35 de persoane erau trimise din Transnistria la Moscova pentru a fi instruite cu privire la chestiuni militare și de securitate, pentru a fi create batalioane. Martorul știa despre aceasta de la soldați.

67. După eliberarea sa, el a vizitat Tiraspolul de câteva ori. Odată, el făcea parte dintr-o delegație a Comitetului Helsinki. Altă dată, el a plecat încolo fără a avertiza din timp gărzile din Transnistria.

68. El consideră că Moldova nu a făcut și nu face tot ce ar putea face pentru a asigura respectarea legislației Republicii Moldova în privința a 600,000 de ostatici care sunt deținuți în Transnistria de către regimul separatist.

69. În ceea ce privește implicarea Rusiei în evenimente, el a declarat următoarele: personalități ruse sus-puse au vizitat Tiraspolul încă în 1989, când prima lege cu privire la limbi a fost adoptată de către Republica Moldova. De asemenea, la Chișinău au venit oficiali ruși. Institutul de Relații Internaționale din Moscova a elaborat ideea existenței Transnistriei, în cazul în care Republica Moldova nu ar accepta un anumit grad de autonomie culturală. A fost simulat un proces de judecare a Moldovei pentru violarea dreptului umanitar. La acel moment, la Moscova forțele KGB au ieșit de sub control; ele doreau menținerea imperiului sovietic. Nikolai Medvedev, membru al comisiei parlamentare a Federației Ruse, a fost cel care a cerut eliberarea lui Smirnov când acesta era deținut. El a oferit anumite garanții în schimbul eliberării lui Smirnov. Spre exemplu, Smirnov nu va continua să distrugă structurile statale ale Republicii Moldova, nu va încălca legislația Republicii Moldova, iar Federația Rusă va ratifica acordul moldo-rus. Totuși, acest acord nu a fost ratificat până în 2001, atunci când în Republica Moldova a venit la putere Partidul Comunist. În spatele acestor manevre erau FSB-ul, cazacii și alte structuri create de Rusia când era vorba de un teritoriu pe care ea dorea să-l țină sub control.

70. În ziua reținerii sale, când a fost dus la serviciul de securitate, el a văzut o persoană importantă ieșind din clădire. Aceasta era Makașov. El a vizitat republica separatistă și a spus că, cu un astfel de armament, ea nu va fi capabilă să lupte împotriva fasciștilor români, că el îi va trimite arme mai bune și că Rusia va oferi ajutor. Mai târziu, din Rusia au fost trimise materiale, în jur de o sută de unități de rachete anti-tanc radio-ghidate, însă doar cincisprezece din ele au ajuns la Tiraspol. Ulterior, au urmat declarațiile dlui Dakov, ministrul industriei ușoare din Tiraspol. El a recunoscut că Armata a Paisprezecea purta uniforme ale separatiștilor sau haine civile, când lupta de partea separatiștilor. În timpul luptelor, au fost uciși soldați ai Armatei a Paisprezecea. De exemplu, în aprilie 1992, un ofițer și patru soldați ai Armatei a Paisprezecea au fost uciși în timpul războiului. Corpurile lor au fost aduse de pe front pentru a fi trimise în Federația Rusă, iar martorul și studenții săi le-au văzut, deoarece au participat la ceremonia funerară.

71. Trupele de cazaci care au participat la lupte au fost mobilizate de către Federația Rusă atunci când ea și-a dat seama că integritatea teritorială a Uniunii Sovietice nu mai putea fi menținută. Cazacii au venit în 1990. Rusia a declarat că aceasta a fost o inițiativă privată, care nu a avut nicio legătură cu autoritățile. Ei locuiau în hoteluri. În 1992, la unu sau doi martie, atunci când a început războiul, obiectivul lor era să împiedice Moldova să adere la ONU. În Bender și Dubăsari, unde au rămas ultimele comisariate de poliție constituționale, ultimul loc din Transnistria unde Moldova menținea o prezență a organelor de ocrotire a normelor de drept, a fost organizat un atac de către Rateev, unul din cazaci. El era membru al Grupului Alfa, care era unul din grupurile principale ale securității ruse.

72. În 1993, regimul separatist a creat un parlament. Generalul Lebed a fost ales în Sovietul Suprem. Generalul Lebed, însuși, a declarat că el a fost cel care a garantat independența Republicii Nistrene și că el a dat ordin de câteva ori să se tragă câteva focuri din sistemele de lansare a rachetelor „Grad” spre teritoriul Republicii Moldova. După aceasta, potrivit lui Lebed, Președintele Snegur a fost de acord să se așeze la masa tratativelor cu Smirnov.

73. În timpul războiului, în afară de trupele de cazaci, partea transnistreană avea tancuri și vehicule blindate care purtau emblema armatei ruse – el însuși le-a văzut. Odată, el a plecat la Bender. Atunci când a traversat podul pe jos, el a văzut multe tancuri care purtau tricolorul rus. Pe alte tancuri era arborat drapelul separatiștilor. El a întrebat de ce trupele ruse și cele separatiste erau acolo, iar lui i s-a spus că ambele au participat la lupte. În cadrul unei întâlniri la Ministerul Apărării din Chișinău, unde au avut loc negocieri, el a făcut o declarație în fața miniștrilor Afacerilor Externe prezenți, inclusiv a domnilor Kozîrev și Netkacev, care era, la acel moment, comandantul Armatei a Paisprezecea. El le-a spus că va depune un protest, deoarece Armata a Paisprezecea era direct implicată în război.

Participanții la negocieri au răspuns că ei vor pleca la Bender și vor încerca să obțină, ei înșiși, probe cu privire la cele declarate.

74. După eliberarea sa, el a făcut tot ce a putut pentru ca ceilalți șase să fie eliberați. Ei reprezentau un simbol pentru regimul transnistrean, pentru a descuraja pe alții să-și exprime opiniile politice. Procurorul Irtenev i-a spus că Moscova era interesată să asigure eliberarea persoanelor deținute de autoritățile moldovenești. Procurorul Irtenev i-a spus că Moldova a fost înșelată, că au fost eliberați oameni mai puțin importanți, nu și cei șase colegi ai lui. Moldova i-a eliberat pe toți, fie din Federația Rusă, fie din Tiraspol, cei care au participat la lupte, în timp ce regimul de la Tiraspol nu a eliberat pe nimeni.

75. El nu știe din ce motiv a fost reținut sau din ce motiv a fost eliberat. Exista o scrisoare din partea Ministerului Educației al Republicii Moldova, care cerea eliberarea sa, Ministerul obligându-se să asigure ca el să fie prezent la investigații. El poseda multe informații despre separatiști și, de aceea, el nu era un martor convenabil pentru proces. Alex Kokotkin, un jurnalist de la un ziar rus, a încercat, înainte de reținerea sa, să-l convingă de beneficiile colaborării cu regimul separatist. Mai târziu, el l-a văzut pe acesta în biroul anchetatorilor, comportându-se ca și când ar fi fost un șef. Kokotkin i-a spus că au fost aduse trupe rusești suplimentare pentru a asigura independența Transnistriei; ele erau numite trupe de menținere a păcii. Acest jurnalist ar fi putut juca un rol semnificativ în obținerea eliberării lui.

76. Martorul, de asemenea, a declarat că el ar putea numi persoanele care au fost la Moscova pentru instruire militară pentru a deveni membri ai batalionului „Dnestr”. El știa cine a făcut recrutarea și unde au plecat. De asemenea, el știa serviciile secrete ruse care au instalat dispozitive speciale de interceptare a convorbirilor telefonice ale oficialilor moldoveni.

6. Constantin ȚÎBÎRNĂ

77. Martorul este director al clinicii chirurgicale a Universității de Stat de Medicină și Farmaceutică din Chișinău. El mergea în Transnistria pentru a preda; de asemenea, el avea relații profesionale acolo.

78. El a fost rugat de Ministerul Sănătății al Republicii Moldova să examineze grupul Ilașcu în Închisoarea din Tiraspol. Autoritățile moldovenești de la Chișinău i-au pus la dispoziție un automobil pentru a se deplasa la închisoarea din Transnistria. El nu ar fi plecat să examineze acești deținuți, dacă nu ar fi fost invitat să facă acest lucru de către Ministerul Sănătății al Republicii Moldova. Acolo el a efectuat examinarea, împreună cu medicii din Tiraspol, iar, ulterior, a discutat cu ei diagnoza și tratamentul.

79. Atunci când i-a examinat pe reclamanți, Ilașcu era la Hlinaia, iar ceilalți erau în Închisoarea din Tiraspol. Deținuții nu s-au plâns de Federația Rusă. De fapt, ei au discutat doar chestiuni medicale. Când a examinat

deținuții, el nu a văzut niciun semn de bătaie, vânătași sau maltratare. Nivelul asistenței medicale din închisori era foarte simplu; nu exista niciun echipament, închisorile din Chișinău arătau similar cu închisorile din Transnistria.

80. El l-a văzut pe dl Ilașcu doar o singură dată. Acesta arăta ca un deținut obișnuit, însă avea o dereglare a tractului digestiv. Totuși, starea sa nu necesita o intervenție chirurgicală; nu era necesară o operație, el fiind tratat de un gastroenterolog.

81. Martorul l-a examinat pe dl Leșco atunci când acesta era în spital, tratându-se de pancreatită, după ce a suferit o intervenție chirurgicală. El a fost invitat să-l examineze pe dl Leșco, deoarece era recunoscut ca expert în acest domeniu. Dl Leșco i-a fost prezentat de medicul care l-a operat anterior. El l-a văzut pe reclamant în spital, când acesta suferea de pancreatită acută. Aceasta este o boală gravă, cu o mortalitate de 20–30 %. De asemenea, el l-a văzut mai târziu, atunci când acesta suferea de pancreatită cronică, care deseori urmează după pancreatita acută. El ar fi putut să se îmbolnăvească de pancreatită în copilărie, deși pancreatita acută poate, de asemenea, fi cauzată de stres. Martorul și o echipă de medici condusă de dr. N. Leșanu l-au examinat pe reclamant și au recomandat tratamentul ulterior.

82. Martorul l-a văzut pe dl Ivanțoc la închisoare. El a observat schimbări la ficatul acestuia după o examinare ultrasonografică, descoperind și lichid în cavitatea abdominală, ceea ce constituie un indiciu al tensiunii sanguine ridicate.

83. Martorul a făcut notițe cu privire la starea reclamanților pe hârtii puse la dispoziție de medicii din închisoare. Aceștia au păstrat aceste notițe în arhiva lor. El și-a făcut propriul raport, în scopuri personale. Ultima dată el a fost acolo cu mai mult de un an în urmă.

84. Există o libertate de circulație a medicilor din Moldova spre Transnistria și viceversa.

7. Nicolae LEȘANU

85. Martorul este medic-șef responsabil de partea curativă a spitalului Asociației Curative Sanatoriale de la Cancelaria de Stat a Republicii Moldova. Până acum șapte ani, el a lucrat în calitate de consilier al Președintelui Republicii Moldova și era medicul personal al acestuia. La cererea acestuia, el a fost trimis la Tiraspol pentru a-i vedea pe cei trei reclamanți deținuți acolo și la Închisoarea Hlinaia, să-l vadă pe dl Ilașcu. Soția dlui Ilașcu a adresat solicitări Președintelui, care, în consecință, a făcut tot ce a putut pentru a o ajuta. Ca o parte a ajutorului său, el l-a trimis pe acest martor să examineze reclamanții în închisorile din Transnistria. În calitate de consilier al Președintelui, el putea să vorbească cu autoritățile locale din Transnistria.

86. În total, martorul a fost în Transnistria de 6 ori. Președintele și rudele reclamanților erau îngrijorați de starea sănătății lor în închisoare. El trebuia să-l țină la curent pe Președinte despre starea sănătății acestora. De obicei, el lua și alți medici cu el, de exemplu, pe profesorul Țîbîrnă și pe un gastroenterolog.

87. Reclamanții nu s-au plâns de maltratare.

88. Notițele medicale despre reclamanți erau lăsate la administrația închisorii. Echipa de medici a insistat ca personalul medical al închisorii să urmeze recomandările lor cu privire la tratamentul medical al reclamanților, medicamente și dietă.

89. Dl Ilașcu a spus că el nu avea încredere în administrația închisorii sau în personalul medical al închisorii, deoarece lui îi era teamă ca administrația închisorii să nu-i administreze medicamente. El accepta doar medicamentele transmise de familie sau de medicii care veneau de la Chișinău.

90. Examinările efectuate în Transnistria de echipa de medici din care făcea parte martorul erau efectuate în comun cu medicii de acolo. Reclamanții deținuți în Închisoarea din Tiraspol erau supuși unui regim mai lejer decât cel din Închisoarea Hlinaia. În Închisoarea din Tiraspol exista o unitate medicală, iar pe parcursul examinărilor medicale erau prezenți doar medici.

91. La Închisoarea Hlinaia regimul era mai strict. Acolo întotdeauna era prezent pe lângă medici și cineva din administrația închisorii.

92. Martorul și echipa sa nu au găsit nicio probă cu privire la maltratarea fizică sau administrarea medicamentelor psihotrope.

93. Martorul i-a vizitat ultima dată pe reclamanți în 1997 sau în jurul acelui an. El a refuzat să plece ulterior, în pofida solicitării Ministerului Justiției, deoarece el nu mai avea competența pe care a avut-o atunci când era consilierul Președintelui.

8. Andrei IVANȚOC

94. În dimineața zilei de 2 iunie 1992, nouă sau zece membri ai forțelor speciale au venit în mașini și l-au reținut. Ei erau militari în camuflaje și purtau măști. În grupul care l-a reținut, martorul a văzut un locotenent al forțelor speciale ruse. Ei l-au bătut și l-au dus într-un subsol al unui centru de detenție preventivă, care se afla în clădirea miliției. Anterior, reclamantul nu fusese niciodată acolo, adică în clădirea unde se afla subsolul. El nu poate să spună cât timp s-a aflat acolo. El a fost legat la ochi; acolo nu era lumină. Poate că a fost timp de o oră, o zi, însă nu mai mult. El nu i-a văzut pe Leșco sau Ilașcu în clădirea miliției. El i-a văzut mai târziu, la Comenduire.

95. Ulterior, el a fost dus la Comenduirea Armatei a Paisprezecea. Acolo el a fost interogată de militari. La etajele de mai sus se aflau trupele speciale de elită și trupele Alfa. Colonelul Bergman era comandantul Armatei a

Paisprezecea. Reclamantul l-a văzut personal, însă colonelul Bergman nu l-a interogat.

96. Condițiile de la Comenduire erau inumane. Deținuții erau bătuți zi și noapte de către soldați din trupele aeropurtate și de forțele speciale, care foloseau bastoane și bocanci. Ei aruncau capsule cu gaz verde în celule. Reclamanții erau deținuți în celule diferite. Acolo erau deținute și alte persoane, inclusiv dl Godiac. Condițiile de detenție de acolo erau foarte proaste. Ei erau duși la veceu o dată la 24 de ore și asupra lor era asmuțit un câine, dacă nu erau gata în timpul acordat lor. Într-un asemenea moment, reclamantul a vrut să se spânzure.

Ulterior, lui i-au fost administrate medicamente; el era într-o stare de delir; el își imagina diferite lucruri. Problemele sale psihiatrice au rezultat din bătai.

Gardienii de la Comenduire, ca și toți cei de acolo, erau sub controlul Armatei a Paisprezecea. Forțele speciale și trupele aeropurtate aveau insigne rusești pe uniforme. Forțele speciale ruse și militari din trupele aeropurtate i-au bătut, spunând-le că erau țărani români. Ei purtau embleme rusești pe uniformele lor. Reclamantul a crezut că ei erau militari din trupele aeropurtate ruse, deoarece ei purtau berete și cămăși ale trupelor aeropurtate cu embleme ruse pe ele.

Cea mai gravă maltratare pe care a suferit-o, i-a fost aplicată pe când se afla la Comenduire. Aceasta a fost deosebit de brutală.

97. De la Comenduirea Armatei a Paisprezecea, el a fost dus la un spital de psihiatrie din Tiraspol, unde s-a aflat timp de o lună. Ulterior, ei l-au dus de la spital înapoi la Comenduire, însă, deoarece colonelul Bergman le-a spus gardienilor că el nu-l dorea acolo, el a fost dus înapoi la centrul de detenție preventivă. Reclamantul nu știe cât timp Ilașcu și Leșco au fost ținuti la Comenduire, după ce el a plecat. Următoarea dată el i-a văzut toamna, în timpul procesului.

98. După septembrie 1992, când el și ceilalți au fost transferați în subsolul centrului de detenție preventivă, ei au fost, de asemenea, bătuți. Ei erau scoși din celule zi și noapte. Acest lucru era făcut într-o cameră specială, o cameră pentru investigații. Reclamantul era bătut până își pierdea cunoștința. El a fost drogat și lovit cu capul de pereți sau strâns între ușă și perete. Acest lucru a fost făcut de transnistreni.

99. După proces, ei au fost bătuți sporadic. Reclamanții s-au plâns OSCE-ului. Dl Antiufeev conducea toate aceste lucruri. La un moment dat, o comisie ministerială a venit să investigheze. Reclamanții au fost examinați de medici. În orice caz, administrația închisorii i-a izolat până când le-au trecut vânățăile. Comisia OSCE a venit o lună mai târziu după bătai, însă nu mai erau multe urme rămase.

100. Perioada când au fost maltratați cel mai tare a fost în 1992, când ei au venit în celula reclamantului și în celula lui Ilașcu. Primii au fost Antiufeev și Gusarov.

101. Actualmente, reclamantul este deținut singur în celulă: el nu vede lumina zilei și are plimbări timp de două ore pe zi.

102. Medicii din închisoare erau un pic mai buni decât chirurgii veterinari. Medicul din închisoarea unde se afla reclamantul era, de fapt, dentist de profesie. Profesorul Țîbîrnă l-a vizitat pe reclamant. De asemenea, el a fost vizitat de alți medici din Tiraspol, inclusiv de un chirurg, care i-a făcut operație. Aceștia au venit doar deoarece el era bolnav; ei nu veneau când el era bătut. Odată, reclamantul a declarat greva foamei, însă nu poate să-și amintească dacă atunci el a fost examinat de medici. Două din aceste examinări medicale au avut loc în celule special amenajate în acest scop.

103. În ianuarie 2003, el se afla într-o cameră unde deținuților li se permiteau întrevederi de lungă durată. El nu a fost examinat niciodată de un medic în celula sa. În timpul examinărilor, întotdeauna era prezent cineva din administrația închisorii, pentru a controla.

104. Doar rudelor li se permitea să aibă întrevederi cu el. Câteodată, erau permise coletele, însă, uneori, existau probleme cu ele. Reclamanților nu li se permitea să scrie sau să primească scrisori în limba română sau să primească ziare românești. Cu două zile înainte de audierile din martie 2003, el a fost vizitat de reprezentanți de la Crucea Roșie, iar înainte de asta, de medici de la Comitetul European pentru Prevenirea Torturii.

105. Cea mai recentă vizită pe care a avut-o el a fost cu două săptămâni înainte de audierile din martie 2003, când a fost vizitat de o doamnă judecător de la Comitetul pentru Prevenirea Torturii.

106. El nu are dreptul de a corespunda cu persoane din afara închisorii, fie că este vorba de avocați, fie de orice alte persoane.

107. În mai 1999, pe când se afla în Închisoarea nr. 2 din Tiraspol, după ce și-a depus cererea la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, el a fost maltratată. Forțe militare au intrat în celula sa și l-au bătut. Acestea erau formate din militari aflați sub conducerea lui Gusarov și a căpitanului Matrovski, precum și a persoanelor lui Antiufeev/Șevțov. Lui i s-a spus că dacă nu-și va retrage cererea, el va fi eliminat fizic. Ulterior, el a declarat greva foamei și a scris o plângere; după aceasta a venit o comisie de investigație.

108. Singurele vizite medicale pe care le-a avut el au fost ale medicilor care au venit de la Chișinău. Medicul din închisoare, locotenent-colonelul Samsonov, era dentist. Reclamantul pretinde că el nu a primit nicio asistență de la medicii din închisoare.

109. Celula sa și lucrurile din celula sa au fost distruse. Prima dată acest lucru s-a întâmplat la 16 noiembrie 2002, iar ultima dată - la 22 februarie 2003 sau în jurul acestei date.

110. Reclamantul consideră că tot ceea ce i s-a făcut și ceea ce i se face actualmente este făcut la instigarea Rusiei.

111. Locotenent-colonelul Gorbov a fost prezent la reținerea lui Ilașcu. Moldova nu a controlat și nu controlează teritoriul Transnistriei, însă autoritățile moldovenești ar fi putut face mai mult pentru a-i ajuta. Ele nu au făcut nimic. Poliția din Dubăsari a fost transmisă cazacilor și bătută. Rusia s-a jucat cu Moldova. Dacă acest lucru nu s-ar fi întâmplat, Transnistria nu ar fi existat. Moldova era responsabilă. Președintele Dumei de Stat a Federației Ruse, dl Seleznev, a venit în Parlamentul Republicii Moldova și a spus că dacă nu ar fi fost Rusia, Moldova ar fi fost parte a României.

112. După luna mai 1998, reclamantul nu a mai văzut niciun oficial rus.

9. Alexandru LEȘCO

113. La momentul evenimentelor, în 1992, reclamantul locuia la Tiraspol din 1973. La 2 iunie 1992, el a fost trezit la ora 2 dimineața, când patru persoane înarmate au intrat în casa sa și l-au reținut. Printre acele persoane era cineva numit Gușan. El era îmbrăcat în haine de camuflaj și nu era înarmat. El i-a arătat reclamantului documentele sale. Ceilalți purtau echipament kaki; ei erau militari și erau înarmați. Ulterior, el a fost dus cu mașina la centrul de detenție. Atunci el nu a fost bătut; aceasta s-a întâmplat mai târziu. El a fost interogat timp de trei-patru ore de Șevțov, cunoscut de asemenea și sub numele de Antiufeev, cu Gorbov și cu o altă persoană pe care reclamantul nu o cunoștea. Ulterior, el a fost dus în subsol, unde a stat timp de șase zile. A doua zi, el a fost închis singur în celulă. Interogatoriile începeau foarte devreme. Ele au continuat de la 2 iunie până la 1 sau 2 iulie. În acea lună, el nu i-a văzut pe Ivanțoc sau pe Ilașcu. În acest timp, el a fost interogat și maltratat.

114. La 1 sau 2 iulie, el a fost dus la Comenduire. El a fost dus acolo într-un automobil care avea emblema Rusiei și tricolorul rus. Reclamantul a fost dus acolo de două ori în aceeași zi. Prima dată, el a fost dus de persoane din trupele Delta, Dnestr. A doua oară - de alte persoane care erau angajați ai Armatei a Paisprezecea. Ei au intrat în sediu printr-o altă intrare. El a stat acolo până la 7 sau 8 august fiind deținut singur în celulă. Celulele se aflau la primul etaj. Reclamantul nu a putut să-i vadă pe ceilalți - adică pe Ilașcu, Ivanțoc, Godiac. El nu l-a văzut nici pe dl Petrov-Popa. Gardienii l-au maltratat de câteva ori. El nu a fost interogat la Comenduire, ci doar a fost bătut de trei ori. El știa că colonelul Bergman era comandant, însă el nu a avut nicio întâlnire cu el și nici nu l-a văzut. Starojuk, care conducea investigația în această cauză, a fost la Comenduire de două ori. El i-a arătat reclamantului articole din ziar, potrivit cărora Plugaru [ministru al Securității Naționale a Republicii Moldova în timpul evenimentelor din 1991-1992] a fost demis și că a fost semnat un acord de pace cu Rusia.

115. Condițiile de la Comenduire erau foarte dure. Mâncarea era bună, deoarece ei erau hrăniți cu aceeași mâncare ca și soldații. Însă, uneori, nu exista acces la veceu timp de două sau trei zile. Ei erau scoși în coridor și

duși la veceu de un gardian, care avea un câine alsacian numit Cian. Lor li se dădea la dispoziție doar 45 de secunde, ceea ce nu era suficient, apoi câinele era asmuțit la ei. Din acest motiv, reclamantul a refuzat să mănânce pentru a reuși să meargă la veceu. Reclamantul a trebuit să-și satisfacă necesitățile fiziologice în sacoșe din plastic, deoarece el nu era sigur dacă în următoarea zi el va fi dus la veceu. Acest lucru a durat timp de aproximativ o lună. În timpul zilelor de odihnă, când în clădire erau prezenți puțini comandanți, gardienii intrau în celulele lor și îi agresau. Ei spuneau că aceștia acționau împotriva Rusiei și a cetățenilor ruși și îi băteau.

116. La Comenduire, el a văzut printr-o gaură din fereastra celulei sale cum Ilașcu era scos din clădire. Gardienii l-au oprit și i-au spus: „Tu ești următorul”. El a văzut că Ilașcu a refuzat să fie legat la ochi și că a fost pus la perete. Ilașcu a spus că el a fost supus executărilor simulate de patru ori. Reclamantul a văzut acest lucru doar o singură dată.

117. El a fost bătut cu bastoanele o singură dată, însă era speriat întotdeauna. În zilele de odihnă, erau persoane care intrau în celula sa. Ele aveau insigne rusești pe epoleți.

El s-a aflat la Comenduire până la începutul lunii august, iar mai apoi a fost dus înapoi în subsolul centrului de detenție preventivă.

118. În centrul de detenție preventivă, el a fost interogat de trei sau patru ori de anchetatori civili și lovit cu un băț, însă mai puțin decât ceilalți reclamanți. În ceea ce privește condițiile de detenție de acolo, el făcea baie o dată la zece zile. În celulă nu era veceu, așa că el era scos din celulă pentru a fi dus la veceu în fiecare dimineață. Reclamantul nu a avut întrevederi cu familia sa sau cu un avocat în primele cinci sau șase luni ale detenției sale.

119. După proces, el a fost dus în Închisoarea nr. 2 din Tiraspol. Acolo nu erau cuverturi sau lenjerie de pat și el dormea pe scânduri goale. El nu a fost maltratată în închisoare. Lui nu i s-a permis să aibă întrevederi cu soția sa și cu avocatul său timp de șase săptămâni.

El nu a avut vizite medicale din partea medicilor locali. Atunci când reclamanții își vedeau soțiile, ei cereau ca medici din Chișinău să vină să-i examineze; ei au fost vizitați de câteva ori de medici din Chișinău. Profesorul Țîbîrnă l-a văzut pe reclamant în 1996, atunci când el suferea de pancreatită cronică. Doctorul Leșanu, de asemenea, a venit să-l vadă. El s-a plâns acestor medici de condițiile din închisoare, dar nu și de maltratarea de după proces. Colegii săi erau deținuți în celule separate, prin urmare, el nu poate confirma sau nega că ei ar fi fost maltratați. În 1992-1993, toți reclamanții au fost maltratați.

El avea întrevederi cu familia sa, în mod regulat. În ultimul timp, el a început să primească colete; la început, existau mult mai multe restricții. Depindea de faptul cum se simțea administrația închisorii.

120. Guvernul Republicii Moldova ar fi putut face mult mai mult. Deși soția reclamantului i-a spus că autoritățile moldovenești au încercat s-o ajute

în timpul detenției acestuia, el consideră că ele ar fi putut face mai mult după ce conflictul s-a sfârșit.

121. Reclamantul a auzit despre așa-zisul „Grup Ilașcu” pentru prima dată atunci când a fost reținut. El niciodată nu a făcut parte din serviciile militare sau secrete ale Republicii Moldova.

122. Începând cu evenimentele din 2 martie 1992, forțele constituționale ale Republicii Moldova au încetat să exercite controlul asupra malului de est al râului Nistru; în oraș a fost instituită starea de urgență și nimănui nu i se permitea să iasă din casă după ora 22:00.

10. Tudor PETROV-POPA

123. La 2 iunie 1992, el locuia la Tiraspol. El a fost reținut de Victor Gușan și un grup de persoane îmbrăcate în civil. El era acasă; era ora 6:00 dimineață.

124. El a fost dus în clădirea miliției. Acolo el nu a fost interogat imediat. El a stat acolo până la ora 12:00. Ulterior, el a fost dus în subsol și închis într-o celulă. El a fost ținut acolo timp de șapte luni. În clădirea miliției, el a fost bătut și maltratat.

Gardienii din clădirea miliției i-au spus că ei au venit din diferite orașe ale Rusiei. Ei purtau uniforme, însă nu aveau insigne pe ele.

Reclamantul i-a văzut pe Starojuk și pe Gorbov. Ei l-au interogat. Atunci când l-au interogat, ei nu purtau măști. Ei nu l-au interogat cu privire la vreo legătură cu Ilașcu sau cu Frontul Popular. Ei, pur și simplu, vroiau ca el să recunoască că făcea parte din așa-numitul grup Ilașcu și să confirme ceea ce spuneau ei. El nu era membru al vreunui partid politic și nu dorea să lupte de partea transnistrenilor. El a fost soldat în Afganistan. El nu l-a întâlnit niciodată pe Ilașcu. Atunci în Transnistria nu existau forțe militare transnistrene, ci doar ruse. Ei au fost cei care l-au bătut. El a fost bătut de militari care purtau măști, prin urmare, el nu știa cine sunt ei.

125. Ulterior, el a fost dus în Închisoarea din Tiraspol. Înainte de proces, el a fost ținut la secția de miliție timp de câteva luni, iar ulterior el a fost deținut singur în celulă în Închisoarea din Tiraspol. El nu a fost dus niciodată în sediile Armatei a Paisprezecea. În timpul detenției sale, el a fost interogat de persoane care purtau măști.

126. Reclamantul nu-l cunoștea pe Gorbov. El l-a întâlnit pe Bergman la proces. În timpul detenției sale, el nu i-a văzut pe Ilașcu sau Ivanțoc. El nu-i cunoștea pe niciunul din ei până la proces.

El nu a fost vizitat de vreun avocat în timpul efectuării investigațiilor, ci doar ulterior.

127. După proces, el nu a fost maltratat. În timpul procesului, reclamantul era deținut singur într-o celulă în Închisoarea Hlinaia, unde se afla și Ilașcu.

În 1995, reclamantul a fost vizitat la Tiraspol de profesorul Țîbîrnă însoțit de doctorul Leșanu. În 1999, el a fost transferat la Închisoarea Hlinaia, unde regimul era mai sever. Acolo el nu a avut parte de tratament medical. În 1999, el s-a îmbolnăvit de tuberculoză. Lui i s-ar fi oferit tratament numai în cazul în care el ar fi cerut să fie grațiat. Dacă el ar fi făcut acest lucru, el ar fi fost transferat într-o unitate medicală, însă el a refuzat.

128. El a avut întreveneri cu familia sa, pe parcursul cărora era întotdeauna prezent un gardian. El a corespondat cu familia sa, însă acesteia nu i s-a permis să-i scrie în grafie latină. El primește aproximativ șase colete pe an.

129. Guvernul Republicii Moldova nu a făcut tot ce a putut. De fapt, el nu a făcut nimic; în caz contrar, reclamantii ar fi fost deja eliberați. Totuși, familia sa a primit ajutor material și financiar din partea Guvernului.

130. Reclamantul a văzut cum populației civile i-au fost împărțite muniții în 1992. Aceste muniții au fost luate de la Armata a Paisprezecea. Armata transnistreană s-a format din Armata a Paisprezecea, care era singura de acolo înainte ca regimul transnistrean să aibă propriile forțe militare.

11. Colonelul Vladimir GOLOVACEV

131. Anterior, martorul a lucrat la Moscova și a venit la Tiraspol în 1985. El a început să lucreze în serviciul penitenciar din Transnistria înainte de declanșarea conflictului. El, pur și simplu, a rămas în funcție atunci când a primit ordinul de a rămâne.

El s-a născut pe teritoriul Moldovei Sovietice și are pașaport sovietic, cu un document în el, care prevede că este cetățean al „Republicii Moldovenești Nistrene”.

132. Începând cu luna iulie 1993, el este șef al Închisorii nr. 2 unde regimul de detenție este mai sever decât cel din Închisoarea nr. 3, în care sunt deținute femei. Diferitele condiții care se referă la întreveneri fie de lungă, fie de scurtă durată, colete, etc., pot fi găsite în Regulamentul închisorii. Deținuții care nu încalcă Regulamentul beneficiază de toate aceste drepturi. Regimul mai strict include toate facilitățile de uz comun, precum ar fi o mică fabrică, sală de sport, etc., dar și detenție solitară și detenția în aripa închisorii, unde sunt deținuți împreună condamnații periculoși. Pentru persoanele deținute în celule speciale nu sunt permise plimbările.

133. Dl Ivanțoc este deținut singur într-o celulă prevăzută pentru șase condamnați, deoarece el a refuzat să i se aplice regimul obișnuit. Dl Leșco este deținut într-o aripă obișnuită a închisorii și beneficiază de toate drepturile normale. Acest lucru presupune patru întreveneri de scurtă durată și două întreveneri de lungă durată pe an. Nu au existat niciodată probleme

cu întrevederile deținuților cu avocații. Totuși, persoanele deținute sub un regim sever nu solicită frecvent întrevederi cu avocații.

134. Din 1999, nu a avut loc o deteriorare a stării sănătății reclamanților. Dl Ilașcu nu s-a plâns niciodată cu privire la acest lucru.

135. Dl Ivanțoc a avut vizite medicale din partea medicilor care au venit din Chișinău.

136. În ceea ce privește existența acordurilor sau a regulilor cu privire la transferul deținuților în și din Republica Moldova sau în altă parte, el a declarat că aceasta era o chestiune ce ținea de funcționarii de rang înalt. Spre exemplu, recent a fost încheiat un acord cu Rusia. Însă astfel de lucruri trebuie făcute la nivel de guverne; nu el este persoana care decide.

137. El nu știa că Procurorul General al Republicii Moldova a pornit urmărirea penală împotriva lui pentru detenție ilegală.

138. Dl Ilașcu a fost eliberat în mai 2001. El a fost eliberat în temeiul unui decret al Președintelui Transnistriei și al unui ordin al ministrului Justiției, dl Balala. El nu a știut cum s-a întâmplat acest lucru și nici cine l-a însoțit pe Ilașcu la Chișinău.

139. Referitor la tratamentul deținuților bolnavi, în trecut aceștia erau transferați la spitalul din Bender. Totuși, în ultimul timp, această practică a fost încetată din cauza problemelor. Prin urmare, în cazul unei boli obișnuite, tratamentul este efectuat în închisoare. Deoarece în închisoare nu există condiții sofisticate pentru efectuarea intervențiilor chirurgicale, deținuții sunt transportați la spitalul din Tiraspol pentru astfel de intervenții.

140. Deținuții nu solicită foarte frecvent întrevederi cu un avocat. Dacă avocatul are permis corespunzător, șeful Închisorii va autoriza întrevederea. Ministrul Justiției este cel care eliberează permise. În Închisoarea nr. 2, sunt deținute doar persoanele condamnate, nu și deținuții preventiv. Detenția preventivă are loc în această parte a clădirii, în Închisoarea nr. 3.

141. Dl Ilașcu a fost deținut în Închisoarea nr. 2 din 1997 până la eliberarea sa. El a fost deținut în celula nr. 13. El a fost deținut singur în celulă, deoarece anterior ei nu au mai avut o astfel de categorie de condamnați acolo. Prin urmare, nu a existat necesitatea de a-l deține împreună cu criminalii obișnuiți. Dl Ilașcu nu a fost întrebat dacă a dorit acest lucru. Martorul nu știa nimic despre acuzațiile lui Ilașcu că, la 13 mai 1999, persoane civile îmbrăcate în camuflaje au intrat în celula sa și l-au agresat, iar ulterior l-au scos în coridor. El niciodată nu a primit o asemenea plângere din partea acestuia cu privire la acest lucru. Serviciul penitenciar efectuează periodic percheziția celulelor și a condamnaților, însă nimeni niciodată nu poartă camuflaje. Atunci când Comitetul Consiliului Europei pentru Prevenirea Torturii a efectuat o vizită, el a fost întrebat despre bătăile aplicate membrilor grupului Ilașcu în mai 1999, iar el a declarat că, în calitate de șef al Închisorii, el niciodată nu a primit plângeri de la reclamanți în legătură cu aceasta.

142. Condamnații se pot plânge de preținsele agresiuni din partea angajaților închisorii, ingerințe în colete, etc., de la ora 7:30 până la 9:30. Martorul a declarat că el era disponibil să se întâlnească cu condamnații și, dacă era cazul, să asculte plângerile lor.

143. Închisorile din Transnistria sunt administrate în conformitate cu noul Cod de executare a sancțiunilor de drept penal. Codul Republicii Moldova nu este aplicabil acolo. Închisoarea nr. 2, ca și toate celelalte închisori de acolo, se află sub controlul „Republicii Moldovenești Nistrene”, începând cu decembrie 1992. Începând cu această dată, serviciul penitenciar din Transnistria nu a acceptat ordine din partea Guvernului Republicii Moldova. Guvernul Republicii Moldova nu poate emite decizii cu privire la aceste închisori. În 1992, în închisorile din Transnistria erau câțiva deținuți care au fost condamnați de instanțele judecătorești moldovenești, însă, începând cu acea perioadă, treptat, au avut loc transferuri ale condamnaților. Înainte de 1991, aveau loc transferuri de condamnați pe întreg teritoriul Uniunii Sovietice.

144. Dl Ivanțoc a fost victima propriilor acțiuni, deoarece el a refuzat să părăsească celula sa. Drept rezultat, el și-a pierdut toate drepturile. El era deținut singur în celulă, deoarece nu a dorit să fie deținut în celulă împreună cu alte persoane.

145. Posibilitatea eliberării până la ispășirea în întregime a pedepsei este decisă după examinarea dosarului deținutului. Însă, reclamanții în această cauză nu au solicitat niciodată o astfel de examinare. Ei au adresat toate solicitările lor Guvernului Republicii Moldova.

146. În calitate de șef, el niciodată nu a trebuit să tragă la răspundere disciplinară angajații închisorii pentru aplicarea maltratării, ci doar pentru transmiterea ilegală a mesajelor în afara închisorii și pentru alte asemenea lucruri.

147. Uniforma gardienilor din închisoare este similară cu uniforma rusă. Insigna este diferită. Oficialii transnistreni nu acceptă ordine din partea autorităților penitenciare din Rusia, însă ei cooperează cu acestea. Soldații ruși nu au participat niciodată la paza condamnaților din Transnistria, deoarece aceste închisori nu se află sub jurisdicția Federației Ruse.

148. Avocații reclamanților nu au solicitat niciodată întrevederi cu clienții lor. Dacă ei ar fi făcut acest lucru, astfel de solicitări ar fi fost examinate în mod corespunzător.

149. Nu există vreo lege sau act oficial care să interzică corespondența condamnaților în limba română, însă administrația închisorii folosește limba care este des folosită în Transnistria, adică limba rusă. Ea trebuie să poată să aibă cenzori, care să fie capabili să citească corespondența condamnaților. Însă condamnaților li se permite să primească ziare în limba română.

12. Stepan Constantinovici CERBEȘI

150. Martorul s-a născut în Rusia. Din 1989 până în 1991, el a lucrat în cadrul miliției, iar din 1984 până în 1989 - în serviciul penitenciar. El a fost șef al Închisorii nr. 1 din 1992 până în 2001 și șef-adjunct până în 1992. La momentul audierilor, el era la pensie. Pensia i se achită de Ministerul Justiției al „Republicii Moldovenești Nistrene”.

151. În Închisoarea Hlinaia, condamnații sunt deținuți singuri în celule care măsoară 16 metri pătrați. În ceea ce privește regulile cu privire la vizitatori, corespondență și colete, deținuții au dreptul să aibă întrevederi, însă cu condiția obținerii, în prealabil, a permisiunii în conformitate cu Regulamentul Închisorii. Totuși, deținuții aflați în arest preventiv nu au dreptul de a corespoda.

152. El nu știe despre existența regulilor cu privire la întrevederile cu avocații.

153. În închisoare există un oficiu medical cu farmacie, însă nu există o clinică cu paturi. Pentru aceasta erau folosite spitalele civile. Vizitele medicale erau efectuate la cererea condamnaților. Reclamanții au fost examinați de medici din Republica Moldova.

154. După procesul lor, reclamanții au fost trimiși în Închisoarea Hlinaia. Ilașcu era deținut separat, iar ceilalți trei erau deținuți împreună într-o celulă. Ei aveau dreptul să părăsească celula și să aibă plimbări timp de o oră pe zi. Cei care erau bolnavi aveau dreptul la o oră în plus pentru plimbări.

155. Închisoarea Hlinaia avea o aripă specială pentru cei care sufereau de tuberculoză, însă Petrov-Popa nu a fost deținut în acea închisoare atunci când martorul era șef al Închisorii Hlinaia.

156. Ilașcu era supus condițiilor speciale în închisoare, deoarece el a fost condamnat la moarte. Lui nu i s-a permis să fie deținut în aceeași celulă cu alți deținuți. Fereastra de la celula lui Ilașcu avea jaluzele care se închideau din afară. Lumina pătrundea, însă condamnatul nu putea vedea prin jaluzele. Pentru ca cineva să-l viziteze pe Ilașcu, era nevoie de permisiunea prealabilă a Ministerului Justiției.

157. El nu a primit niciodată nicio plângere oficială de la Ilașcu cu privire la tratamentul acestuia în Închisoarea Hlinaia. El nu a auzit niciodată că sentința lui Ilașcu ar fi fost casată de Judecătoria Supremă a Republicii Moldova. Ilașcu nu era singurul condamnat la moarte: mai era încă o persoană, care era deținută în aceleași condiții.

158. Închisoarea Hlinaia nu era subordonată Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova și autorităților moldovenești, iar Guvernul Republicii Moldova nu avea nicio autoritate asupra instituțiilor penitenciare din Transnistria.

159. Martorul nu a primit niciodată ordine fie din partea Rusiei, fie din partea autorităților militare ruse staționate acolo. În închisorile din

Transnistria nu existau gardieni ruși. În perioada când a lucrat el, uniforma din instituțiile penitenciare din Transnistria era similară cu uniforma militară rusă.

160. Un șef de închisoare nu are competență, fără ordinul unui superior, să emită o decizie cu privire la transferul unui condamnat. În perioada când el a fost șef al Închisorii, nu s-a efectuat niciun transfer de condamnați din alt stat, de exemplu, din Rusia. Pentru transferul din sistemul penitenciar al unui stat în sistemul penitenciar al altui stat, trebuie să existe un ordin special.

13. Serghei CUTOVOI

161. Martorul a fost șef al Închisorii nr. 1 începând cu 2001. El a intrat în sistemul penitenciar în 1993 și și-a desfășurat cariera profesională în administrația închisorii. De asemenea, el studiază la universitate la secția fără frecvență.

162. În 2000, a fost adoptat un nou Cod Penal și un nou Regulament intern cu privire la instituțiile penitenciare ale „RMN”. Când legislația și regulamentele Republicii Moldova se aplicau, poziția era semnificativ diferită. În conformitate cu noul regim, condițiile condamnaților s-au îmbunătățit. Sunt permise mai multe întrevederi, iar pentru bună purtare pot fi acordate facilități, spre exemplu, trei întrevederi suplimentare. În ceea ce privește întrevederile cu avocații, condamnații pot avea întrevederi fără nicio restricție. Închisoarea Hlinaia acordă îngrijire medicală timp de douăzeci și patru de ore.

163. Nu a fost primită nicio plângere din partea condamnaților cu privire la condițiile lor de detenție. De asemenea, nicio plângere nu a fost adresată Comitetului Consiliului Europei pentru Prevenirea Torturii. Însă, este adevărat că un raport foarte recent al acestui Comitet a adus critici cu privire la acoperirea ferestrelor celulelor și la regimul de izolare. Investigarea unui angajat al închisorii în urma unei plângeri a unui condamnat era, mai degrabă, o excepție. De când el și-a început activitatea, nu au existat mai mult de douăsprezece asemenea investigații.

164. Dreptul unui condamnat de a avea întrevederi cu avocatul său depinde de gravitatea crimei pentru care acesta este deținut, de faptul dacă are sau nu antecedente penale, etc. Există trei categorii de regimuri de detenție. În ceea ce privește regimul care urmează a fi aplicat unui condamnat, administrația închisorii execută hotărârea instanței judecătorești. Ulterior, administrația închisorii poate schimba regimul – spre exemplu, dacă condamnatul a încălcat Regulamentul Închisorii.

165. Nici administrația penitenciarelor din Moscova și nici Grupul Operațional Rus din Tiraspol nu pot da ordine administrației penitenciarelor din Transnistria.

166. Transferul unui condamnat dintr-o instituție în alta poate fi decis doar de o instanță judecătorească. Guvernul decide cu privire la cazurile de extrădare.

167. La momentul audierilor, singurul dintre reclamanți care era deținut acolo era Petrov-Popa. Anterior, celula nr. 31 a fost ocupată de Ilașcu. Celula avea un geam standard prevăzut cu jaluzele. Aceste jaluzele sunt identice cu cele folosite în închisorile din Chișinău. Recent, în Închisoarea Hlinaia jaluzelele au fost scoase din șase celule, însă, din lipsă de mijloace financiare și tehnice, nu a fost posibil de a le scoate din toate celulele, deoarece jaluzelele trebuiau înlocuite cu gratii.

168. Condamnații care suferă de tuberculoză sunt deținuți în toate aripile închisorii; nu există unități specializate pentru astfel de pacienți. Dl Petrov-Popa, care avea tuberculoză, a fost mutat în celula ocupată anterior de dl Ilașcu. Lui i se permite să aibă plimbări la fel ca și ceilalți condamnați. În 2002, regimul dlui Petrov-Popa a fost îmbunătățit la ordinul șefului Închisorii. El a fost singurul condamnat care a beneficiat de un nou regim în acel an. Actualmente, dl Petrov-Popa are dreptul să primească șase colete și șase întrevederi de scurtă durată pe an, în loc de trei.

Nu sunt aplicate niciun fel de restricții cu privire la limbă. Astfel, dl Petrov-Popa poate primi scrisori sau ziare în limba română. Dl Petrov-Popa nu s-a plâns niciodată de condițiile din celula sa. El a fost cel care a cerut să fie mutat înapoi în actuala sa celulă. Petrov-Popa niciodată nu a solicitat întrevederi cu un avocat.

14. Locotenent-colonelul Efim SAMSONOV

169. Martorul a fost șef al departamentului medical al serviciului penitenciar din Transnistria.

170. Martorul i-a examinat pe reclamanți în timpul procesului în Închisoarea nr. 2 din Tiraspol. Acolo erau prezenți gardieni din închisoare. Reclamanții nu au avut niciodată încredere în serviciile medicale din închisoare și au refuzat, în mod categoric, serviciile medicale ale personalului medical al Închisorii nr. 2. Ei nu i-au cerut să-i examineze în legătură cu pretinsa maltratare. Martorul nu a văzut niciun semn de maltratare pe corpurile lor. De câteva ori, medici din afara instituțiilor penitenciare din Chișinău au venit să-i examineze pe reclamanți și au adus cu ei medicamentele corespunzătoare. Aceștia au fost profesorul Țîbîrnă și doctorul Leșanu.

171. Reclamanții nu sufereau de anumite boli specifice. În 2002, dl Petrov-Popa a fost tratat de tuberculoză. El avea un plămân afectat, din care a fost stors lichidul. Acum ceva timp, Ivanțoc a avut o operație la ficat. Profesorul Țîbîrnă a venit în calitate de specialist de la Chișinău pentru a-l trata. Recomandările echipei profesorului Țîbîrnă referitoare la reclamanți

nu au fost implementate, deoarece reclamantii au refuzat, fiindcă ei nu aveau încredere în medicii închisorii.

172. Administrația închisorilor din Transnistria nu primea instrucțiuni de la Federația Rusă. Nu a existat o cooperare cu Ministerul Sănătății al Republicii Moldova sau cu Ministerul Justiției, însă, uneori, existau contacte cu Ministerul Justiției al Republicii Moldova.

15. Vasili SEMENCIUK

173. Martorul era posesor al unui pașaport moldovenesc, pe care l-a obținut înainte de a lucra în instituțiile penitenciare, el a fost medicul Închisorii nr. 1 Hlinaia începând cu 1995. El nu a lucrat niciodată în Închisoarea nr. 2 din Tiraspol. În calitate de medic al Închisorii Hlinaia, el era responsabil de toate condițiile sanitare și igienice din închisoare. Martorul era dentist, însă putea, de asemenea, să efectueze analize ale sângelui. Mai mult, el era asistat de un chirurg și de alți specialiști din personalul său.

174. Martorul l-a întâlnit doar pe reclamantul Ilașcu, însă nu și pe ceilalți reclamanti. Dl Ilașcu nu a cerut niciodată să fie vizitat de martor; dl Ilașcu dorea să fie consultat de o delegație medicală din afară, din Moldova sau din Tiraspol. Locotenent-colonelul Samsonov i-a însoțit pe medicii din afară atunci când ei l-au examinat pe Ilașcu. Profesorul Țîbîrnă și doctorul Leșanu au venit și au luat mostre de sânge și urină pentru analize. Examinarea nu a avut loc în celula lui Ilașcu, ci într-un birou. Ilașcu nu s-a plâns de maltratare. El s-a plâns doar de problemele sale digestive.

175. Nu există vizite medicale regulate pentru condamnați, ci doar dacă condamnații o cer. În închisoare există o unitate medicală permanentă.

176. Martorul nu l-a întâlnit pe reclamantul Petrov-Popa. Reclamantul era deținut singur în celulă. Dl Petrov-Popa nu a cerut niciodată asistență medicală. Actualmente, boala sa este de gradul 3, ceea ce înseamnă că boala nu este activă. Tratatamentul era necesar la fiecare nouă luni, și nu la intervale mai scurte, precum, de altfel, a fost confirmat de departamentul medical.

177. În 2003, Comitetul Consiliului Europei pentru Prevenirea Torturii a efectuat o vizită la închisoare. Martorul nu-și amintește despre vizita acestui Comitet în anul 2000. El nu-și amintește ca, după vizita din 2000, CPT să fi fost îngrijorat de accesul reclamantului la tratamentul de tuberculoză, în această privință el fiind dependent de familia sa și de resursele din partea acesteia pentru a cumpăra medicamente și că familia sa trebuia să-i asigure hrana pentru dieta sa specială. El își amintește că în trecut administrația închisorii nu a avut medicamentele necesare pentru a le administra dlui Petrov-Popa, însă a declarat că situația s-a schimbat.

178. Dl Ilașcu nu s-a plâns niciodată de dinții săi. El avea toți dinții atunci când martorul l-a văzut. După vizita echipei profesorului Țîbîrnă, soția lui Ilașcu i-a adus medicamente de la Chișinău. Martorul era

întotdeauna prezent în timpul vizitelor d-ei Ilașcu și o încuraja să-i aducă dlui Ilașcu toate medicamentele necesare. Dl Ilașcu s-a plâns de stomac, dar durerea sa nu era rezultatul niciunei acțiuni a administrației închisorii. Ultima dată martorul l-a văzut pe Ilașcu în 1999.

16. Dumitru POSTOVAN

179. Dl Postovan a lucrat în calitate de procuror începând cu 1990 până în 1994 și în calitate de Procuror General începând cu 1994 și până în 1998. El a fost numit procuror în 1990 de Parlamentul Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești. La momentul audierilor, el lucra la Camera de Comerț și Industrie în calitate de consilier al președintelui acestei instituții în domeniul dreptului internațional.

180. Nu a existat niciodată o separare oficială dintre Republica Moldova și Transnistria. Ca rezultat al conflictului militar din 1992, autoritățile constituționale din Republica Moldova s-au retras din Transnistria, deoarece ele au pierdut controlul asupra acestei regiuni.

181. Reclamanții nu au fost „reținuți”; ei pur și simplu au fost capturați. Nu au existat mandate de arest emise de instanțele judecătorești oficiale din Republica Moldova. Au fost capturate mai multe persoane. Procuratura i-a scris lui Smirnov, în calitatea sa de Președinte al Consiliului Orășenesc Tiraspol (el a fost numit în această calitate în 1990), solicitând predarea acestor persoane organelor de urmărire penală din Moldova, însă nu a existat niciun răspuns la această solicitare. Dl Sturza a fost cel care a condus negocierile.

182. Generalul Iakovlev a fost deținut în februarie-martie 1992 în baza unei ordonanțe emise de Procuratura Generală. Ordonanța de reținere a fost într-adevăr discutată cu conducerea de vârf a Republicii Moldova, dar nu poate fi spus faptul că Guvernul a ordonat reținerea acestuia. Acest general, care la momentul reținerii sale, nu mai era comandantul Armatei a Paisprezecea, a avut un rol deosebit de important în înarmarea forțelor paramilitare din Transnistria. Serviciile secrete ale Republicii Moldova l-au reținut pe teritoriul Ucrainei și l-au adus la Chișinău. Investigațiile au fost efectuate, în numele Procuraturii Generale, de anchetatori ai Ministerului Securității Naționale. Procuratura Generală a monitorizat probele adunate. El a fost deținut doar 72 de ore, deoarece, potrivit legislației Republicii Moldova, persoanele bănuite nu pot fi reținute timp de mai mult de 72 de ore. El a fost eliberat din cauza lipsei de probe, deoarece autoritățile moldovenești nu au avut posibilitatea să efectueze o investigație corespunzătoare a faptelor de care acesta era acuzat. În dosarul lui de la Procuratura Generală trebuie să existe o ordonanță scrisă cu privire la eliberarea lui. Deoarece nu era acces în Transnistria pentru a obține probe, el a fost eliberat fiindcă probele pe care le aveau organele de urmărire penală împotriva lui erau insuficiente.

Martorul a auzit zvonuri potrivit cărora Iakovlev a fost eliberat în schimbul a 23 de moldoveni deținuți de transnistreni. Într-adevăr, autoritățile din Republica Moldova dețineau aproximativ 40 de transnistreni și un schimb a avut, într-adevăr, loc. Dar acest lucru nu a avut nicio legătură cu Iakovlev. Martorul nu știa despre nicio presiune din partea Guvernului rus pentru ca Iakovlev să fie eliberat. El știa că generalul Stoliarov a venit de la Moscova la Chișinău pentru a cere eliberarea acestuia, deoarece el a primit raportul cu privire la Iakovlev.

183. Procuratura Generală l-a avertizat pe Președintele așa-numitei Judecătoriai Supreme a „Republicii Moldovenești Nistrene” că aceasta și instanța sa nu au jurisdicție și că reclamanții trebuie transferați autorităților moldovenești pentru a fi judecați. La acel moment, în „Republica Moldovenească Nistreană” era aplicabil Codul Penal al Republicii Moldova. La 9 decembrie 1993, a doua zi după proces, Judecătoria Supremă a Republicii Moldova a casat hotărârea Judecătoriai Supreme a „Republicii Moldovenești Nistrene” ca fiind neconstituțională.

184. Pentru fiecare caz în care se bănuia că a fost comisă o crimă în Transnistria, Procuratura Generală deschidea un dosar. Ea a făcut același lucru și în ceea ce-l privește pe Ilașcu și colegii săi, după ce hotărârea „Judecătoriai Supreme a RMN” a fost casată de Judecătoria Supremă a Republicii Moldova, însă a fost imposibil de a efectua investigații și a întreprinde toate acțiunile necesare în acest scop. În august 1995, Președintele Republicii Moldova a acordat amnistie, după care a urmat o hotărâre a Parlamentului. În urma acestei amnistii, investigațiile în privința tuturor cazurilor care cădeau sub incidența amnistiei au fost încetate.

185. În decembrie 1993, adjunctul martorului a pornit urmărirea penală împotriva procurorilor și a judecătorilor, care au fost implicați în desfășurarea procesului lui Ilașcu, fiind bănuți de depășirea atribuțiilor de serviciu. Au fost inițiate mai multe investigații în privința persoanelor care ocupau funcții de răspundere în Transnistria. Însă s-a dovedit a fi nu doar dificil, ci imposibil de a desfășura investigații. Procuratura Generală a interogat familiile membrilor grupului Ilașcu, însă ele nu au putut oferi multe informații.

186. În afară de grupul Ilașcu, au fost și alte persoane care au fost deținute pe perioade scurte de timp în Transnistria, însă nimeni nu a fost urmărit penal.

187. Ca urmare a solicitării Parlamentului Republicii Moldova din octombrie 1995, care a cerut Guvernului Republicii Moldova să trateze în mod prioritar problema detenției grupului Ilașcu, Procuratura Generală a cerut ca dosarul să-i fie trimis de persoanele din Transnistria pentru efectuarea investigației și ca persoanele care erau deținute acolo să fie transferate în Republica Moldova. Însă aceste cereri au fost, pur și simplu, ignorate. Nu exista o altă cale de soluționare a acestei chestiuni în mod satisfăcător decât cea diplomatică.

188. Martorul nu era în funcție în anul 2000 și a fost, astfel, incapabil să răspundă la orice întrebări cu privire la ordonanța de anulare a urmăririi penale împotriva judecătorilor și procurorilor din Transnistria care au fost implicați în procesul împotriva reclamanților. Astfel, unica informație pe care el o avea cu privire la eliberarea lui Ilașcu este cea pe care a citit-o în ziare: că eliberarea acestuia a avut loc ca rezultat al negocierilor între Președintele Voronin și Președintele Federației Ruse.

189. Între 1992 și 1998, pe lângă adresarea numeroaselor scrisori, adjunctul martorului, Vasile Sturza, a fost special împuternicit de a lucra pentru a asigura eliberarea reclamanților. El a plecat la Tiraspol, a avut întâlniri cu membrii Parlamentului etc. Pentru el nu a fost ușor să plece la Tiraspol, însă a reușit să obțină permisiunea regimului de la Tiraspol. Totuși, atunci când a ajuns acolo, el nu a întâlnit pe nimeni. Nu au fost obținute rezultate pozitive. Procuratura Generală a solicitat, de asemenea, ca procurorilor să le fie permis să călătorească la Tiraspol pentru a investiga dacă membrii așa-numitului grup Ilașcu au comis omorurile de care ei au fost acuzați, însă aceste solicitări au fost ignorate. De asemenea, ea a solicitat să fie desfășurată o investigație comună. Și această a doua solicitare a fost ignorată. Martorul și instituția sa raportau noului Parlament al Republicii Moldova. Ulterior, adjunctul său, dl Sturza, a fost însărcinat să negocieze cu autoritățile transnistrene.

Procuratura Generală nu a contactat direct Procuratura din Federația Rusă, deși exista un acord în acest sens între autoritățile Republicii Moldova și cele ale Federației Ruse.

190. Martorul a declarat că, oficial, nu au existat niciodată acorduri recunoscute sau implementate între autoritățile judiciare ale Republicii Moldova și cele ale Transnistriei. El a recunoscut că, neoficial, existau astfel de acorduri cu privire la combaterea crimelor grave. Autoritățile din Republica Moldova apelau la autoritățile din Transnistria. Câteodată au existat schimburi de prizonieri. Totuși, aproape toți prizonierii au fost schimbați până la momentul când grupul Ilașcu a fost reținut, așa că nu a rămas nimeni care să fie schimbat. În ceea ce privește crimele grave, avea loc schimbul de informații sau martori citați din cealaltă parte, însă nu au avut loc schimburi de deținuți. Dacă o persoană dezerta din forțele militare transnistrene, autoritățile din Republica Moldova nu o extrăda sau preda autorităților transnistrene. Nu a existat un acord de extrădare sau predare a persoanelor bănuite. Martorul a admis că posibil ca uneori să se fi desfășurat operațiuni speciale ale serviciilor de securitate, însă nu a existat niciodată un acord oficial cu privire la extrădare.

191. Martorul nu știa despre ordonanța emisă de succesorul său, dl Iuga, în august 2000, prin care s-a renunțat la acuzațiile împotriva judecătorilor și a procurorilor, care au luat parte la procesul Ilașcu, dar a crezut că Procurorul General a invocat alte articole din Codul Penal, de exemplu, cel

cu privire la depășirea atribuțiilor de serviciu, astfel ca ei să nu fie eliberați de răspunderea penală.

192. Potrivit martorului, rezultatul pornirii urmăririi penale împotriva șefului Închisorii unde erau deținuți membrii grupului Ilașcu este că el risca să fie reținut în Republica Moldova.

193. Martorul consideră că autoritățile de stat din Republica Moldova au făcut tot ce le-a stat în putere pentru a asigura eliberarea reclamanților. La nivel diplomatic, toate inițiativele au fost întâmpinate cu răspunsul că aceste chestiuni vor fi soluționate atunci când statutul Transnistriei va fi determinat, și nu mai devreme. *In fine* martorul era de opinie că doar acțiunile politice, și nu cele legale vor asigura eliberarea membrilor grupului Ilașcu.

194. Martorul a declarat că au fost și alte cazuri, în afara cazului Ilașcu, în care a fost pornită urmărirea penală împotriva judecătorilor și a procurorilor din Transnistria. El nu știa cu certitudine care a fost rezultatul acelor investigații, însă el a presupus că ele au fost încetate din aceleași motive.

195. Martorul nu a simțit nicio presiune atunci când a lucrat la Procuratura Generală. Procurorul General era independent de Guvern. Ministrul Justiției nu-i putea da instrucțiuni, deși Guvernul putea adresa cereri sau propuneri de pornire a unei urmăriri penale.

196. Martorul consideră că autoritățile constituționale ale Republicii Moldova nu exercitau nicio putere sau autoritate asupra părții de est a țării.

197. Smirnov a fost reținut în 1992, iar ulterior el a fost eliberat. Este adevărat că Antiuffeev și alții au vizitat Moldova de câteva ori, însă nu au fost reținuți. Acest lucru s-a întâmplat deoarece la 21 iulie 1992 a fost încheiat un armistițiu. După acest armistițiu, autoritățile Republicii Moldova au trebuit să ia o altă direcție, ele trebuiau să găsească puncte de vedere comune. Investigațiile au fost suspendate: nu au fost aplicate măsuri sancționatorii. Prizonierii reținuți pe câmpul de luptă, spre exemplu, cazacii, au fost predați înapoi; nu au fost pornite urmăriri penale împotriva generalului Lebed și a altor persoane.

198. Martorul nu știa că ofițeri ai Armatei a Paisprezecea au fost deținuți de autoritățile constituționale ale Republicii Moldova în timpul conflictului din 1992. Într-adevăr, el a scris Procuraturii din Federația Rusă despre prezența cazacilor în Transnistria pentru a afla poziția Rusiei cu privire la acest lucru. În răspuns, Procuratura Federației Ruse l-a informat că ea nu recunoaște oficial autoritățile regimului separatist din Transnistria.

199. Au existat relații oficiale între Procuratura Generală a Republicii Moldova și procurorul Armatei a Paisprezecea ori de câte ori era necesar. În ceea ce privește cazul Ilașcu, oficial, Armata a Paisprezecea a negat că ea a fost în vreun fel implicată, iar autoritățile Republicii Moldova nu au date oficiale care să le permită să adreseze o cerere cu privire la cazul Ilașcu. Armata a Paisprezecea a negat implicarea sa în conflictul din 1992.

200. Martorul a văzut un film la televiziunea rusă despre participarea la alegerile de acolo a unui „colonel Gusev” care era, de fapt, generalul Lebed, totuși, autoritățile din Republica Moldova nu aveau informații oficiale despre acest lucru.

201. Președintele Snegur a vorbit în Parlament despre faptul că Armata a Paisprezecea a intervenit în Transnistria cu tancurile ei. Martorul crede că această informație putea fi adevărată, deoarece el nu-și dă seama de unde din altă parte separatiștii din Transnistria ar fi putut obține tancurile lor. Martorul, de asemenea, a recunoscut că, în iunie 1992, Ministerul Afacerilor Interne a prezentat Parlamentului informații oficiale despre participarea tancurilor și a vehiculelor blindate în conflict. Dar nu era ușor de spus cine urmează a fi urmărit penal. La început, Armata a Paisprezecea trebuia să aparțină Republicii Moldova, ulterior s-a decis ca ea să aparțină Federației Ruse. Nu a existat de fapt o colaborare strânsă cu Armata a Paisprezecea în domenii care țineau de procuratură, deoarece nu a fost nevoie de acest lucru. Nu au existat incidente.

17. Valeriu CATANĂ

202. Martorul a fost Procuror General al Republicii Moldova din 1998 până în 1999. Anterior, din 1996 până în 1998, el a fost procuror al municipiului Chișinău. El a lucrat în Procuratura Generală din 1990 până în 1996 și în organele de urmărire penală din 1973 până în 1990.

203. Organele constituționale de urmărire penală ale Republicii Moldova nu au avut acces pe teritoriul Transnistriei din 1992 și ulterior în absența oricăror relații oficiale cu regimul respectiv. În acea perioadă, martorul nu a vizitat niciodată Tiraspolul, deși autoritățile Republicii Moldova au întreprins măsuri pentru a asigura eliberarea membrilor grupului Ilașcu. După ce a încetat să mai fie Procuror General, martorul a încetat, de asemenea, să se informeze asupra cazului.

204. Martorul nu a auzit despre ordonanța Procurorului General din 16 august 2000 de încetare a urmăririi penale intentate în temeiul articolelor 190 până la 192 ale Codului Penal împotriva judecătorilor și procurorilor din Transnistria pe motiv că persoanele în cauză nu au deținut niciodată funcții oficiale în Republica Moldova. Martorul consideră că ordonanța de încetare a urmăririi penale a fost incorectă.

205. Martorul a citit în ziare că Președintele Voronin și Președintele Federației Ruse și chiar cel al României au contribuit la eliberarea dlui Ilașcu.

206. Nu a existat cooperare, fie oficial, fie neoficial între organele procuraturii din Republica Moldova și cele din Transnistria. Martorul nu a vorbit niciodată cu un procuror din Transnistria.

Martorul știa că Ministerul Afacerilor Interne a avut ordine să coopereze cu Ministerul Afacerilor Interne al Transnistriei pentru a îmbunătăți lupta

împotriva criminalității – de a returna în cealaltă parte a râului persoanele bănuite de crime grave. Însă nu a existat o extrădare formală ca atare, deoarece era vorba de persoane de pe teritoriul aceluiași stat. Însă, neoficial, acest lucru avea loc. În ceea ce privește extrădarea în general, anterior aceasta se efectua în baza deciziei unui procuror. Actualmente, legislația a fost modificată și se cere o hotărâre a instanței judecătorești.

Nu a existat un acord oficial între Republica Moldova și Transnistria cu privire la schimbul de persoane în 1998 și 1999, atunci când martorul era Procuror General. Din câte cunoaște el, un astfel de acord nu a existat niciodată. Transferul persoanelor între Republica Moldova și Transnistria era organizat de Ministerul Afacerilor Interne. Au existat niște cazuri când persoane care au comis infracțiuni în Transnistria au fost transferate din Republica Moldova în Transnistria. Oficial, acest lucru nu se făcea, însă, neoficial, poliția coopera și transfera aceste persoane. Spre exemplu, în 1995, a fost pornită urmărirea penală împotriva șefului miliției din Dubăsari, el fiind extrădat Transnistriei.

207. În timpul serviciului său, martorul nu a primit nicio cerere de la dl Ilașcu sau de la ceilalți reclamânți și nu a avut nicio relație cu autoritățile transnistrene cu privire la cazul Ilașcu. În acea perioadă, nimeni din instituția sa nu lucra asupra dosarului penal deschis împotriva judecătorilor și procurorilor din Transnistria. Dosarul a fost suspendat. În perioada din 1998 până în 1999, nu a fost desfășurată nicio investigație în acest sens, deși decizia formală de încetare a cazului a fost emisă în 2000.

208. Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova a primit o copie a hotărârii pronunțate de așa-numita Judecătorie Supremă a entității separatiste, însă nu și dosarul. A existat cooperare doar la nivelul Ministerului Afacerilor Interne. Poate că procurorii de nivel inferior telefonau colegilor din Transnistria pe care ei îi cunoșteau, însă acest lucru era o chestiune pur personală. Până în 1998, nu a existat un procuror special care să se ocupe de chestiunile legate de Transnistria. Martorul a creat o astfel de diviziune în 1998, responsabilă de relațiile internaționale, însă nu în special de Transnistria; dar, dacă apărea o problemă legată de Transnistria, anume această diviziune se ocupa de ea. Totuși, această diviziune nu era competentă să desfășoare investigații cu privire la infracțiunile de care erau acuzați oficialii transnistreni; diviziunea competentă era cea de urmărire penală. Însă, în orice caz, autoritățile moldovenești nu aveau acces la informații cu privire la evenimentele din Transnistria, astfel ele nu inițiau investigații chiar dacă ar fi primit cereri de la persoane private.

209. Nicio plângere nu a fost trimisă de dl Ilașcu Procuraturii Generale. Scrisoarea pe care dl Ilașcu a trimis-o în 1999 Parlamentului Republicii Moldova nu a fost transmisă procuraturii de către Parlament. Martorul nu a auzit niciodată despre o astfel de petiție a dlui Ilașcu.

210. Martorul susține că a fost obligat să-și dea demisia din motive politice, deoarece persoane din Partidul Comunist au obiectat referitor la lucrul său și deoarece el a insistat să emită decizii în baza legii, și nu precum îi dicta voința politică. Atunci când se dorește demiterea unei persoane, întotdeauna poate fi găsit un motiv, ceea ce s-a și întâmplat în cazul martorului. Funcția de Procuror General era, într-un fel, o funcție politică. Martorul a încercat să nu se implice în activități politice, ci doar să urmeze legea, însă, din păcate, unele cazuri se refereau și la aspectul politic.

211. Martorul era de opinie că eliberarea grupului Ilașcu ar fi fost posibilă doar prin folosirea forței. Autoritățile constituționale ale Republicii Moldova nu au putut face mai mult decât au făcut. Chiar și în pofida presiunilor internaționale, ele au făcut tot ceea ce au putut.

18. Martorul X.

212. Martorul este fost funcționar de rang înalt implicat în negocierile cu Transnistria. La momentul audierilor, el lucra într-o organizație non-guvernamentală.

213. Armata a Paisprezecea a fost implicată în evenimentele din 1991 și 1992. Ofițerii pensionați ai Armatei a Paisprezecea au fost angajați de separatiști. Atunci, Armata a Paisprezecea a intervenit direct, ceea ce a avut ca rezultat victoria militară a separatiștilor. Ulterior, Rusia a intervenit, impunând negocieri și „menținerea păcii”.

A existat o întâlnire dintre miniștrii Republicii Moldova, al Rusiei și al Ucrainei, la care martorul a participat. A existat posibilitatea unei soluționări a situației din 1992. România a sprijinit poziția Republicii Moldova. Însă, formula propusă pentru soluționare a fost subminată atunci când serviciile secrete ruse au provocat incidentele din orașul Bender, ceea ce a sortit eșecului negocierile și a pus capăt rolului observatorilor. Înfrângerea militară a Moldovei a fost confirmată în iulie 1992, când Președintele Federației Ruse, Elțin, și Președintele Republicii Moldova, Snegur, au semnat un acord în vederea încetării conflictului. Acordul a fost semnat doar de acești doi președinți. Concluzia care se impune este că Federația Rusă era cealaltă parte în conflict; ea controla regiunea și avea resursele necesare pentru a stopa conflictul după înfrângerea militară a Republicii Moldova. Formula de „menținere a păcii” a fost impusă de Federația Rusă. În conflict, de asemenea, au participat trupe ilegale ale regimului transnistrean. În urma concluziilor la care a ajuns Comisia Unificată de Control, formată în baza acordului Elțin-Snegur, regimul separatist s-a întărit.

214. Smirnov a fost ascuns de conducerea Armatei a Paisprezecea, de Ghenadii Iakovlev, în august 1991, când el risca să fie reținut de autoritățile Republicii Moldova. Apoi, Iakovlev a fost pus în subordinea lui Smirnov, cu instrucțiuni de a proteja regimul neconstituțional din Transnistria.

Martorul a fost prezent în primăvara anului 1992 la interogarea unui tânăr din Rostov pe Don, care a fost luat ostatic de către forțele militare constituționale ale Republicii Moldova. Acesta a recunoscut că el a fost trimis în Moldova să protejeze teritoriul rus din Transnistria. Martorul l-a interogat pe un fost angajat al KGB, care lucra în Tiraspol în 1991. Acest ofițer i-a spus martorului că o diviziune a serviciului de contraspionaj al Federației Ruse (GRU) a venit la Tiraspol și că el intenționa să plece de la Tiraspol, deoarece știa că se apropie conflicte și vărsare de sânge. Armata a Paisprezecea a rămas sub controlul Federației Ruse, astfel încât Rusia să aibă motiv pentru a interveni.

215. Martorul i-a luat un interviu lui Igor Smirnov. Acesta a fost ales, împreună cu alți 64 de reprezentanți, în Consiliul Unit al Muncitorilor din Transnistria, în februarie/martie 1990. El a votat pentru Mircea Druc, în funcția de Prim-ministru și, astfel, a avut toate posibilitățile să dovedească că este democrat. Martorul l-a intervievat cu privire la organizarea așa-numitului Al Doilea Congres din 1990 (acesta fiind Congresul care a avut ca rezultat proclamarea Republicii Sovietice Socialiste Nistrene). Igor Smirnov a spus că legislația cu privire la limbi din Moldova a fost cea care i-a transformat pe el și pe colegii săi transnistreni în cetățeni de clasa a doua. Însă el a fost incapabil să-i arate martorului măcar o singură prevedere din legislația cu privire la limbi care să fi avut un astfel de efect. Aceasta a dovedit faptul că separatismul său nu a avut la bază o problemă care nu putea fi soluționată în mod democratic.

Scenariul folosit în Transnistria a fost anterior folosit în Abhazia și Osetia de Sud, însă a eșuat în țările baltice. Procesul politic din Republica Moldova pe calea sa de separare de Uniunea Sovietică, cu o întârziere de un an, a urmat procesul politic din țările baltice. Rezultatul a fost că autoritățile publice nu mai erau controlate de Partidul Comunist, însă, până la urmă, aici situația a fost diferită. Țările baltice au reușit să evite separatismul. În țările baltice au existat aceleași încercări din partea grupului Antiufeev de subminare a autorității constituționale. Antiufeev, care era acum ministru în guvernul separatist al Transnistriei, a evadat din Letonia. Într-un interviu, el a spus că a fost trimis în Moldova de către Grupul Soiuz din Parlamentul sovietic, condus de dl Lukianov. Lui i s-a propus Abhazia sau Transnistria. El a ales Transnistria datorită faptului că aici nu exista problema lingvistică. El a fost trimis într-un alt stat, să lupte împotriva regimului constituțional stabilit, așa precum el a făcut-o în Letonia. El și adjunctul său, Oleg Gudîmo, sunt cetățeni ai Federației Ruse. El este inclus în listele electorale ale Dumei, în calitate de susținător al candidaților „negri” ai lui Stalin. Acești candidați nu au fost aleși, însă este știut că Antiufeev face parte din această mișcare.

216. La 25 sau 26 martie 1992, martorul a plecat la Cartierul General al Armatei a Paisprezecea, împreună cu câțiva membri ai Parlamentului din Republica Moldova și generalul Netkacev, comandantul Armatei a

Paisprezecea. Majoritatea ofițerilor erau dezorientați. Ei se aflau într-un mediu în care puteau fi ușor manipulați. Iată de ce unele trupe au trecut de partea separatiștilor transnistreni. Un ofițer de origine moldovenească al Armatei a Paisprezecea a venit la Chișinău – el era maior – pentru a-i spune martorului despre planurile de participare a Armatei a Paisprezecea la conflictul care urma să aibă loc. Așa-numita armată transnistreană, care includea câteva tancuri care aparțineau Armatei a Paisprezecea, a fost organizată de ofițerii Armatei a Paisprezecea. Separatiștii aveau la dispoziția lor artilerie grea, ceea ce le-a permis să ocupe teritoriul Transnistriei. Ei aveau tanchiști bine instruiți, elicoptere și 18 tancuri. Nimic din toate acestea nu era disponibil pe piața privată.

217. Igor Smirnov era cetățean al Federației Ruse.

218. Martorul a crezut că trupele rusești vor sta în Republica Moldova până când va fi găsită o soluție politică convenabilă Federației Ruse. Dacă Armata a Paisprezecea nu a fost retrasă timp de unsprezece ani, înseamnă că Federația Rusă nu a dorit acest lucru. Ea a păstrat prezența militară rusă acolo pentru a exercita presiune asupra Republicii Moldova și a proteja regimul separatist ilegal. În martie 1998, la Odesa, a fost semnat un acord între dl Cernomîrdin, Prim-ministrul Federației Ruse, și dl Smirnov, cu privire la divizarea proprietății militare a fostei Armate a Paisprezecea. Transnistria a devenit un centru al activității comerciale ilegale, unde aveau loc vânzări și exporturi de armament din dotarea fostei Armate a Paisprezecea.

Dacă Armata a Paisprezecea s-ar fi retras, aceasta ar fi constituit, eventual, o soluționare a problemei. Recent, nu a fost retras niciun echipament militar. Data retragerii definitive nu a fost respectată, iar noua dată nu va fi, de asemenea, respectată. A existat o declarație pe pagina web a Dumei ruse prin care membrilor Dumei li s-a cerut să se abțină de la declarații cu privire la Transnistria, deoarece această cauză se afla pe rolul Curții Europene a Drepturilor Omului, iar astfel de declarații ar fi prejudiciat poziția Guvernului rus în această cauză.

219. Dl Ilașcu reprezenta Frontul Popular la Tiraspol. El a fost eliberat sub presiunea Federației Ruse. El a fost, într-un fel, eliberat condiționat – adică cu condiția că el își va retrage cererea. Ceilalți reclamânți au rămas ostatici. Acest lucru a fost confirmat de Președintele Voronin, care a spus că Ilașcu personal era vinovat de detenția continuă a celorlalți reclamânți, deoarece dacă el și-ar fi retras cererea de la Curtea Europeană, ei ar fi fost eliberați imediat.

220. Generalul Lebed, comandantul Armatei a Paisprezecea, la fel ca și Iakovlev, predecesorul său, au fost aleși în legislativul neconstituțional al Transnistriei. El a descris, în mod deschis, cum a înarmat cazacii pentru ca ei să lupte împotriva autorităților constituționale ale Republicii Moldova.

221. Una din întrebările adresate în timpul audierilor în fața Curții la Strasbourg, a fost: Rusia oferă sprijin economic Transnistriei? Răspunsul

dat de reprezentantul Federației Ruse a fost că Ambasadorul Federației Ruse în Republica Moldova pur și simplu a vizitat Tiraspolul și a declarat interesul Federației Ruse de a participa la procesul de privatizare din Transnistria. Aceasta a constituit o recunoaștere a legitimității economiei separate a Transnistriei, ceea ce este diferit de un acord de cooperare care să prevadă lista bunurilor care ar beneficia de tratament preferențial pentru libera circulație a bunurilor și scutiri fiscale pentru bunurile produse în partea de est a Republicii Moldova.

Potrivit reprezentantului companiei care livra gaz, *Gazprom*, a existat, de asemenea, o datorie de șapte sute de milioane de dolari a Transnistriei față de Federația Rusă, pentru gazul consumat. Statul rus a livrat Transnistriei gaz gratuit timp de unsprezece ani. Aceasta a fost făcut pentru a acorda sprijin regimului ilegal de acolo și de a permite supraviețuirea sa economică.

În ceea ce privește sprijinul politic, pot fi citate declarațiile vicepreședintelui rus, dl Ruțkoi, făcute la Moscova în 1992 și în timpul vizitei sale la Tiraspol. În Duma rusă a fost creată o comisie care să ajute la soluționarea problemelor din regiunea transnistreană – fără a se menționa faptul că în Transnistria exista un regim ilegal. De asemenea, poate fi citat memorandumul semnat la Moscova în 1997 de Președintele Republicii Moldova, Lucinschi, și Smirnov, în numele „Republicii Moldovenești Nistrene” și contrasemnat de Președintele Elțin, în numele Federației Ruse, și de Președintele Ucrainei, Cucima, care a recunoscut validitatea juridică a autorităților transnistrene în procesul de negocieri.

222. La acel moment, bugetul Republicii Moldova era de trei sute milioane dolari SUA. Ajutorul acordat de Rusia regiunii transnistrene era de două ori mai mare decât bugetul anual la Republicii Moldova. Uzina metalurgică din Rîbnița (Transnistria) contribuia cu 60% la bugetul transnistrean. Deoarece uzina activa gratuit și nu plătea impozite, ea era esențială pentru supraviețuirea regimului ilegal. De asemenea, exista o activitate considerabilă de spălare de bani, însă asta este o altă chestiune.

223. Dacă Armata a Paisprezecea nu ar fi participat la conflictul din 1991 și 1992, regimul ilegal nu ar fi supraviețuit. Participarea Armatei a Paisprezecea a fost decisivă pentru înfrângerea militară, politică și morală a autorităților constituționale ale Republicii Moldova. De asemenea, ea a fost esențială pentru supraviețuirea regimului ilegal și separatist.

224. Martorul a auzit pentru prima dată de Grupul Ilașcu după reținerea acestuia. El nu știa dacă acest grup era format din membri ai serviciilor secrete ale Republicii Moldova. Procesul lor a fost necesar din motive politice, pentru a fortifica regimul ilegal.

19. Mircea SNEGUR

225. Martorul a fost Președinte al Republicii Moldova între 1990 și 1996. La momentul audierilor, el era Președinte de onoare al Partidului Liberal.

226. În 1989, în Republica Moldova a venit un număr mare de trupe ruse. În acea perioadă, intelectualii din Moldova luptau pentru drepturile lor, în special, pentru dreptul de a vorbi în limba română. Declarațiile martorului către Organizația Națiunilor Unite, Comunitatea Statelor Independente și Guvernul Federației Ruse se bazau pe faptul că Armata a Paisprezecea se afla în continuare în partea stângă a Nistrului, deși, posibil, în număr redus. Această armată i-a înarmat pe rebelii separatiști. Datorită acestui sprijin militar, a izbucnit conflictul. Instituțiile statului moldovenesc au început să fie distruse – poliția, instanțele judecătorești, etc. A apărut o armată paralelă, care era mai bine echipată decât forțele Republicii Moldova. Martorul a făcut nu doar declarații, dar și vizite la Moscova, pentru informarea Guvernului rus. Depozitele de muniții au fost deschise și rebelilor le-au fost distribuite arme. Forțele constituționale nu erau atât de bine echipate.

Posibil că Președintele Elțin nu a dat ordine directe. Nu poate fi însă negat faptul că a existat sprijin militar, economic și intelectual. Rebelii din Transnistria au avut la dispoziție o armată foarte bine echipată.

227. Documentul care a pus capăt conflictului, semnat de Elțin și de martor, a confirmat faptul că părți la conflict au fost Rusia și Moldova.

Înainte ca declarația președinților să fie semnată, Alexandr Ruțkoi, vicepreședintele Federației Ruse, a fost însărcinat să vină la Chișinău pentru a negocia reglementarea conflictului. Proiectul acordului pe care el l-a negociat a fost ulterior semnat la Moscova. Din partea Republicii Moldova, principalii negociatori au fost Prim-ministrul, adică Valeriu Muravschi, Președintele Parlamentului și martorul.

228. Acordul de încetare a focului semnat la Moscova în iulie 1992 nu a fost semnat de Smirnov, deși acesta a fost prezent. Atunci când acordul a fost semnat între Rusia și Moldova, părțile au făcut schimb de textul acordului. În acord existau, ca atare, doar două semnături: ale lui Elțin și Snegur. Martorul nu știe de unde a apărut semnătura lui Smirnov mai târziu. S-ar putea ca dl Ruțkoi să-l fi lăsat să semneze ulterior.

229. Motivul pentru care acordul din 1992 a fost semnat a fost că a existat riscul de a vedea Armata a Paisprezecea pe străzile din Chișinău. Mureau oameni. Un anume stat aproviziona rebelii cu arme, pentru a face acest lucru posibil. A existat riscul ca tancurile să vină la Chișinău. În Transnistria nu sunt produse tancuri. Patruzeci de procente din industria Moldovei din timpul Uniunii Sovietice se afla în regiunea transnistreană – metalurgia, uzinele pentru producerea electrocasnicelor, precum frigiderele, producerea tractoarelor, etc. Armata transnistreană avea tancuri, pe când armata Republicii Moldova nu le avea. Tancurile au intrat în Bender și s-au

retras. Aceasta a constituit o presiune psihologică enormă; aceasta a fost arătat la toate posturile de televiziune. Acesta nu a fost un simplu exercițiu de luptă.

Ceea ce partea moldovenească dorea, era încetarea conflictului, încetarea focului, ceea ce a și obținut. De asemenea, ea a sprijinit, în timpul elaborării documentului, introducerea în Transnistria a forțelor de menținere a păcii din Rusia, deoarece ea dorea ca acestea să-l influențeze pe Smirnov la Tiraspol.

230. La conflict au luat parte tancuri ale Armatei a Paisprezecea. Spre exemplu, în operațiunea de la Bender tancurile au trecut podul și apoi s-au retras.

231. Nu au avut loc negocieri directe cu Armata a Paisprezecea. Au existat însă convorbiri telefonice cu Armata a Paisprezecea, pentru a încerca s-o convingă să nu înarmeze rebelii separatiști, spre exemplu, cu generalul Lebed. Martorul a auzit declarații ale generalului Lebed, care a spus la televiziune „Tancurile noastre vor ajunge și la București, dacă va fi nevoie” etc. La acel moment, însă, martorul nu l-a întâlnit pe Lebed. Ulterior, el l-a întâlnit pe acesta la Moscova, la Kremlin, în cadrul unei recepții de comemorare a celui de-al doilea război mondial.

232. În acordul din 21 iulie 1992, Rusia a recunoscut că ea avea influență asupra Tiraspolului și că ea exercita de fapt acea influență – spre exemplu, impunerea încetării focului – ceea ce era foarte important. Fiecare zi de lupte cauza decese. De aceea, era extrem de important de a înceta focul cât mai repede posibil. Alte chestiuni, precum rolul Armatei a Paisprezecea, au fost discutate ulterior.

233. Martorul credea că sprijinul politic și economic al Transnistriei din partea Federației Ruse era în continuare important, deoarece acest regim separatist ilegal era în continuare operațional și acceptat cu toate onorurile în Duma rusă, fiind vizitat și de alte personalități, existând multe probe cu privire la acest sprijin. A existat o recunoaștere sinceră din partea vicepreședintelui Dumei, Ghenadii Seleznev, în cadrul unei vizite oficiale la Chișinău în 1992, când el a declarat: „Noi, rușii, trebuie să sprijinim Transnistria. Dacă noi nu am fi sprijinit transnistrenii în conflict, Moldova s-ar fi unit cu România.” Aceasta a fost o recunoaștere extrem de clară. Regimul nu ar fi supraviețuit fără sprijinul economic și politic al Federației Ruse. Spre exemplu, în ceea ce privește resursele energetice, Transnistria avea datorii enorme față de Rusia pentru gazul livrat. Datorită faptului că ea, în continuare, primea gaz și electricitate în mod gratuit, oamenii din Transnistria trăiau foarte bine. Ei i s-a oferit acces preferențial pe piețele rusă și ucraineană, deoarece ea nu avea acces pe piețele europene, în timp ce Rusia a stopat livrarea gazului către Moldova.

234. În ceea ce privește relațiile cu Transnistria, începând cu 1992, după ce situația s-a calmat, nu au mai existat împușcături. Următoarea etapă a fost încercarea de a soluționa definitiv conflictul. Prima întâlnire productivă a

avut loc în apropiere de Tiraspol, la 29 aprilie 1994. A fost semnată o declarație de intenție de a soluționa conflictul prin mijloace pașnice și de a acorda Transnistriei un statut special în cadrul unei Moldove unitare. Atunci când martorul era Președinte, exista un orar al întâlnirilor, moldovenii plecau să-i vadă pe transnistreni și invers, cu privire la chestiunile monetare, controlul vamal, etc. Intenția era de a reconstrui nu doar legăturile comerciale, dar și relațiile politice. Au existat multe negocieri. Transnistria urma să fie o entitate cu trei limbi oficiale – rusa, ucraineana și moldoveneasca. După 1996, acești pași concreți și specifici spre reconciliere s-au stopat. A apărut o rază de lumină atunci când a venit la putere dl Voronin.

În perioada președinției martorului, au existat relații cu Transnistria. Uneori bune, alteori rele. Punctul de vedere al Republicii Moldova era că negocierile erau mai bune decât un conflict. Participanții sunt și ei martori. Dl Smirnov, Președintele Parlamentului Republicii Moldova, dl Diacov și dl Lucinschi. Din partea Transnistriei au participat, de asemenea, așa-numiții Prim-ministru și alți miniștri și șefi ai departamentelor când în agendă erau incluse subiecte specifice – spre exemplu, poșta, vama și mass-media. De cele mai multe ori, moldovenii îndeplineau cererile transnistrenilor, în special, în ceea ce privește chestiunile economice, în caz contrar întreprinderile comerciale obișnuite, muncitorii și țăranii ar fi suferit. La negocieri nu au existat reprezentanți ai Armatei a Paisprezecea, ca parte. La toate întâlnirile au fost prezenți mediatori – din partea Rusiei, Ucrainei și ai OSCE.

235. În ceea ce privește prezența trupelor ruse în Republica Moldova, martorul a declarat că prezența personalului militar nu era unicul indiciu al eficienței unei armate. În Transnistria existau în continuare mai mult de două sute mii tone de armament și muniții. Dacă partea rusă ar fi implementat toate acordurile la care ea este parte, Moldova nu s-ar fi aflat în această situație.

Dacă retragerea trupelor ruse din Transnistria are loc pe parcursul unei perioade atât de lungi, în pofida acordurilor anterioare, este deoarece aceasta trebuie să fi fost dorința Federației Ruse. Retragera trupelor ei a fost stipulată în diferite documente. La intrarea Federației Ruse în Consiliul Europei, aceasta a fost una din condiții. La summit-ul de la Istanbul, s-a decis ca retragerea să fie finalizată cel târziu până la sfârșitul anului 2002. Suntem în anul 2003. Această întârziere este, probabil, rezultatul influenței politicianilor care târăgănează procesul, la cererea părții transnistrene, până ce se va ajunge la o reglementare definitivă.

236. După încetarea focului, au fost depuse multe eforturi pentru a asigura eliberarea reclamanților. Spre exemplu, a existat decretul din 1995 care a declarat amnistia tuturor celor care au luat parte la conflict. A fost acordată amnistia tuturor celor deținuți în Republica Moldova. Partea transnistreană nu și-a respectat partea sa din acord. Condamnarea lui Ilașcu

și a colegilor săi a fost o farsă, a fost rezultatul unei rele-credințe. Martorul a emis imediat un decret în 1993, prin care a declarat procesul lor ilegal. Chestiunea cu privire la Ilașcu se afla pe agenda fiecărei întâlniri cu cealaltă parte. Aceasta doar oferea promisiuni: „noi vom reveni la această chestiune” și declarații în acest sens. Martorul s-a întâlnit personal cu Președintele Elțin și a vorbit cu el despre această chestiune. De asemenea, Moldova a ridicat această chestiune în cadrul întrunirilor CSI. Moldovenii, însă, nu erau ascultați de ruși. Președintele comunist al Republicii Moldova a fost ascultat de ruși după două zile de la inaugurarea sa, iar, ca rezultat, Ilașcu a fost eliberat.

237. De fiecare dată, reacția dlui Elțin era una de înțelegere și compasiune, promițând să-l influențeze pe Smirnov, însă acest lucru nu s-a întâmplat. Președintele Elțin nu a spus niciodată că el nu avea influență. El, întotdeauna, făcea promisiuni că va încerca să-l influențeze pe Smirnov, însă promisiunile sale rămâneau fără rezultat până la următoarea întâlnire. Eliberarea lui Ilașcu nu a fost rezultatul unei acțiuni a lui Smirnov. Acest lucru a fost făcut doar datorită presiunii din exterior.

238. Semnarea de către Președintele Lucinschi a memorandumului din mai 1997 de la Moscova a fost o greșală. Aceasta a constituit recunoașterea Transnistriei ca stat separat. Astfel, a fost semnat un document prin care Transnistria a fost recunoscută ca un stat separat. Un element al acelui memorandum a fost sincronizarea retragerii Armatei a Paisprezecea cu soluționarea definitivă a conflictului. Aceasta s-a făcut la inițiativa regimului transnistrean și a Federației Ruse.

239. În cadrul Comisiei Unificate de Control, sub auspiciile Ministerului Reintegrării, au existat întotdeauna probleme din cauza intervențiilor părții transnistrene, în special, în legătură cu Benderul și a încercărilor ei să forțeze poliția moldovenească să se retragă.

Martorul a semnat documente prin care s-a acordat o autonomie locală mai largă autorităților transnistrene, în cadrul teritoriului Republicii Moldova, însă aceasta nu a presupus recunoașterea regimului. Spre exemplu, documentele cu privire la ștampilele vamale nu au însemnat recunoașterea oficială a regimului ilegal. Deoarece autoritățile Republicii Moldova nu au dorit să creeze un blocaj economic, au fost căutate soluții la probleme practice. Ele au recunoscut Transnistria ca o regiune și au trebuit să coordoneze acțiunile.

Martorul nu a avut probleme să plece în sau din Transnistria. El nu a fost niciodată oprit sau umilit.

240. Autoritățile constituționale din Republica Moldova au oferit sprijin familiilor grupului Ilașcu.

În ceea ce-l privește pe dl Ilașcu, martorul l-a întâlnit atunci când acesta a intrat în politică. După ce dl Ilașcu a fost eliberat, ei s-au întâlnit o singură dată, la Chișinău. Odată, el a sunat la sediul partidului și a lăsat numărul său de telefon, însă el nu a fost contactat.

241. Smirnov a fost eliberat din mai multe motive, în special, din bunele intenții cauzate de buna-credință și de dorința de a obține ceea ce autoritățile Republicii Moldova doreau să obțină prin negocieri.

20. Alexandru MOȘANU

242. Din 1990 și până în februarie 1993, el a fost Președinte al Parlamentului Republicii Moldova, iar din 1993 până în 2001, el a fost deputat în Parlament.

243. Parlamentul deținea probe că forțele separatiste din stânga Nistrului au fost echipate cu diferite arme și instruite de ofițeri ai fostei Armate a Paisprezecea. Televiziunea a difuzat un film la 19 mai 1992 cu tancuri ale fostei Armate a Paisprezecea, care arborau drapelul Federației Ruse și care participau deschis la conflict. Ca rezultat al acestei intervenții directe și deschise a Armatei a Paisprezecea, Parlamentul a adoptat o hotărâre în care a calificat aceste acțiuni ca agresiune militară deschisă din partea armatei ruse împotriva Republicii Moldova. Această hotărâre a fost adresată tuturor parlamentelor și popoarelor lumii. Ea a descris fosta Armată a Paisprezecea ca o armată de ocupație într-un stat liber și suveran. Decizia de a adopta această hotărâre a fost luată în cadrul unei ședințe plenare a Parlamentului Republicii Moldova.

Ghenadii Iakovlev, care era ideologul mișcării separatiste, a declarat într-un articol de ziar din 18 iunie 1992 că Armata a Paisprezecea și poporul transnistrean erau uniți. La 2 septembrie 1992, în ziarul *Tiraspolskaia Pravda*, Smirnov a declarat că Republica Nistreană a supraviețuit doar datorită Rusiei și Armatei a Paisprezecea.

244. Fără sprijinul Federației Ruse, regimul transnistrean nu ar fi supraviețuit niciodată. Senatorul american Larry Pressler a venit în Republica Moldova în perioada mai-iunie. El a studiat problema la fața locului și a conchis, într-un raport din 24 iunie 1992 prezentat Congresului Statelor Unite, că problemele de atunci se datorau implicării Armatei a Paisprezecea.

245. Spre sfârșitul lunii iunie 1992, generalul Lebed, în calitate de comandant al Armatei a Paisprezecea, i-a telefonat martorului, când Președintele țării nu se afla în țară, și i-a ordonat să nu permită transferul unor formațiuni militare ale armatei Republicii Moldova dintr-o regiune în alta. Atunci când martorul a răspuns că el nu știa cine era dl Lebed și că acesta trebuia să vină și să-i explice scopul vizitei sale în Republica Moldova, generalul Lebed i-a spus că el va veni cu tancurile la Chișinău.

246. Aproximativ în aceeași perioadă, la sfârșitul lunii iunie 1992, aprovizionarea cu electricitate a Chișinăului de la centrala Cuciurgan din Transnistria a fost întreruptă. Deoarece Republica Moldova nu avea o sursă alternativă de energie, martorul a plecat la Minsk pentru a cere Președintelui Sovietului Suprem din Belarus ajutor. Dl Șușkevici, Președintele Sovietului

Suprem al Republicii Belarus, i-a telefonat Președintelui Elțin în prezența martorului și i-a cerut să intervină. Până la întoarcerea martorului acasă, aprovizionarea cu electricitate a fost reluată.

247. În 1992, martorul nu știa de grupul Ilașcu; el a aflat despre acesta mai târziu. În acea perioadă, multe persoane erau ucise, arestate sau îngropate. Pe atunci, dl Ilașcu nu era deputat în Parlament. El a fost ales pentru prima dată în 1994, pe listele Frontului Popular și reales în 1998.

248. Autoritățile Republicii Moldova i-au pus la dispoziție d-ei Ilașcu transport pentru a călători la Tiraspol. D-a Ilașcu, de asemenea, încasa salariul dlui Ilașcu, în calitate de deputat în Parlament.

Martorul a auzit de dl Ilașcu la 5 mai 1993, când la Tiraspol a început așa-numitul proces. La 6 mai, martorul a organizat o întâlnire la Chișinău, în sprijinul acestui grup. El știa din ziare despre activitățile dlui Ilașcu la Tiraspol, însă nu a discutat cu el niciodată despre dispoziția nr. 6 sau despre activitățile sale din Tiraspol.

249. În Parlament a fost creată o comisie care să se ocupe de problema grupului Ilașcu. Atunci când autoritățile Republicii Moldova au contactat autoritățile din Tiraspol, lor li s-a spus că nu se putea face nimic. De fapt, acțiuni mai efective au fost întreprinse în afara Parlamentului. Parlamentul Republicii Moldova a ridicat această chestiune în cadrul reuniunilor OSCE și la reuniunile cu statele străine, cum ar fi Statele Unite ale Americii. De asemenea, dl Snegur a ridicat această chestiune în 1999 la o reuniune de la Berlin a Uniunii Inter-parlamentare și, ca urmare, a fost adoptată o rezoluție specială cu privire la dl Ilașcu.

250. Din partea autorităților ruse nu a existat nicio reacție atunci când au fost făcute apeluri prin care se solicita retragerea cazacilor. Martorul i-a telefonat dlui Hasbulatov, Președintele Parlamentului rus, însă acesta nu a manifestat niciun interes. De asemenea, Parlamentul Republicii Moldova a trimis reprezentanți în parlamentul rus și cel ucrainean, pentru explicarea poziției lui. Nu a existat niciun răspuns oficial la apelurile Republicii Moldova.

În octombrie 1994, Moldova a semnat cu Federația Rusă un acord cu privire la retragerea unităților militare ruse de pe teritoriul Republicii Moldova. Parlamentul Republicii Moldova a ratificat acel acord. Parlamentul rus nu l-a ratificat niciodată. Mai mult, el a fost scos de pe agenda Parlamentului rus.

Parlamentul Republicii Moldova l-a sprijinit pe Elțin în timpul loviturii de stat de la Moscova. În septembrie 1991, Elțin l-a trimis pe dl Nikolai Medvedev, împreună cu un grup de colegi, în calitate de mediatori. Autoritățile Republicii Moldova au respins această inițiativă, deoarece ele considerau că problema constituia o chestiune internă și că rușii nu trebuiau să intervină. Însă dl Medvedev a venit să-l viziteze pe martor și i-a spus că tratatul dintre Moldova și Rusia nu va fi ratificat până când cerințele RMN nu vor fi acceptate de Moldova.

251. Motivul din spatele acordului de încetare a focului din 21 iulie 1992 a fost că, dacă Moldova nu ar fi semnat acel acord umilitor, tancurile Armatei a Paisprezecea ar fi venit la Chișinău. Republica Moldova avea doar o armată de voluntari, o armată slabă, fără trupe instruite. Multe persoane au fost ucise în timpul ambuscadelor. Moldova nu a avut de ales, ea a trebuit să semneze.

252. Republica Moldova nu a exercitat niciun control asupra părții de est a țării. Toți actorii politici au făcut tot ceea ce puteau face pentru a pleda în favoarea grupului Ilașcu. Însă presiunile – politice și economice – din afară, din partea Federației Ruse, erau prea puternice. Atitudinea autorităților Republicii Moldova în acea perioadă era: dacă Moldova nu acorda transnistrenilor pașapoarte sau ștampile vamale, el nu știa cum se vor comporta aceștia. Acum, când liderii de la Tiraspol au fost lipsiți de dreptul de a călători în Vest, atitudinea lor s-a schimbat. Conducerea Republicii Moldova ar fi trebuit să accepte, în 1992, propunerea Statelor Unite de a face parte din comisia pentru pace.

21. Martorul Y.

253. La momentul audierilor, martorul era membru al Partidului Liberal din Moldova. El a fost deputat în Parlament și fost diplomat.

254. Războiul de pe Nistru a început în martie 1992. Deoarece atunci Comisia parlamentară nu avea președinte, ea nu a fost implicată în dezbaterile evenimentelor de pe Nistru. La momentul evenimentelor din Bender, martorul se afla în afara țării. Atunci când el a devenit Președinte al Comisiei, el a cerut celor trei ministere responsabile să prezinte Parlamentului informații cu privire la cauzele evenimentelor din Bender și acțiunile întreprinse de autoritățile moldovenești. Documentele relevante au fost transmise Parlamentului. Potrivit informațiilor din acele documente, existau motive întemeiate de a crede că Armata a Paisprezecea a trecut de partea separatiștilor în timpul acelor evenimente. La 20 și 21 iunie, când primele detașamente ale Armatei Republicii Moldova au ajuns la Bender, un pluton de soldați care erau transportați într-un autobuz în haine de camuflaj și purtând arme ușoare a fost atacat, el a fost împușcat din arme automate din ambele părți. Direcția de unde au venit împușcăturile aparținea Armatei a Paisprezecea. Au fost uciși douăzeci de soldați.

Atunci când Președintele Snegur și Prim-ministrul Andrei Sangheli se aflau la Moscova, ei au pus în discuție chestiunea cu privire la grupul Ilașcu de multe ori. Au existat întâlniri personale între Elțin și Snegur, în care chestiunea respectivă a fost abordată de dl Snegur. Martorul a fost persoana responsabilă de pregătirea comunicatelor de presă cu privire la acele întâlniri. Spre exemplu, atunci când, la 15 mai 1993, chestiunea cu privire la grupul Ilașcu a fost abordată; s-a spus că ambele părți vor înfăptui acțiuni în vederea eliberării acestui grup cât de curând posibil.

Totuși, discuțiile dintre Republica Moldova și Federația Rusă cu privire la retragerea trupelor ruse din Moldova nu a inclus chestiunea cu privire la grupul Ilașcu. Principala problemă în cadrul negocierilor pentru partea moldovenească a fost că partea rusă insista asupra sincronizării retragerii armatei ruse cu soluționarea definitivă a problemei transnistrene. Pentru Republica Moldova, acestea erau două procese distincte, fără nicio legătură între ele. Partea moldovenească era conștientă de faptul că, teoretic vorbind, dacă ar fi existat o astfel de legătură, exista riscul ca conflictul din Transnistria să nu fie soluționat: orice parte care ar fi avut interesul de a păstra prezența militară rusă în Moldova ar fi lucrat pentru a asigura ca chestiunea transnistreană să nu fie soluționată niciodată. Acest punct de vedere a fost adus la cunoștința părții ruse în timpul negocierilor. Totuși, rușii au insistat asupra formulei de sincronizare și, din păcate, ea a fost introdusă în documentul final.

Omisiunea de a soluționa întreaga problemă a oferit rușilor pretextul de a păstra armata lor acolo. Prin urmare, ei erau cei care controlau posibilitatea soluționării conflictului.

Formula de sincronizare a fost propusă de reprezentantul Ministerului Afacerilor Externe al Federației Ruse. Ea a fost, în mod expres, inclusă în comunicatul de presă la cererea lor. Atunci când Moldova a propus ca în comunicatul de presă să fie inclusă mențiunea că ambele părți sunt interesate în eliberarea grupului Ilașcu, rușii au fost de acord cu condiția ca formula de sincronizare să fie, de asemenea, inclusă. Ca urmare, autoritățile moldovenești au conștientizat că ele au făcut o greșală mare când au acceptat formula de sincronizare.

255. Martorul nu știa de niciun caz în care forțele de menținere a păcii ar fi încălcat competența lor. Dosarul său principal era Grupul Operațional Rus, iar trupele de menținere a păcii nu făceau parte din conținutul acestuia. Martorul a aflat mai târziu că forțele de menținere a păcii au fost folosite de câteva ori de către militarii ruși fără consimțământul Chișinăului.

256. Chestiunea Ilașcu a fost ridicată de multe ori de către autoritățile moldovenești. În decembrie 1992, au început negocierile cu partea transnistreană, într-un sediu din afara Tiraspolului, chestiunea Ilașcu fiind ridicată de către moldoveni. Până în martie 1993, au avut loc patru runde de negocieri. Republica Moldova nu a obținut niciodată permisiunea autorităților separatiste de a se întâlni cu reprezentanții grupului Ilașcu. De asemenea, s-a ridicat chestiunea cu privire la asistența medicală. A fost discutată și chestiunea cu privire la deplasarea medicilor de la Chișinău la Tiraspol, pentru a acorda tratament medical grupului. Chestiunea a fost preluată de către Comisia Parlamentară. Martorul a primit instrucțiuni din partea Președintelui Snegur să abordeze chestiunea respectivă în cadrul întâlnirilor cu oficialii ruși. Prin urmare, în septembrie 1993, martorul a ridicat chestiunea în cadrul unei întâlniri cu Președintele Sovietului Suprem al Federației Ruse (Președintele Parlamentului rus), dl Hasbulatov, care a

promis că deputații ruși care vor pleca la Tiraspol vor încerca să obțină informații despre grupul Ilașcu.

257. Existau indicii cu privire la politica rusă față de Transnistria pe paginile de Internet ale diferitelor instituții de cercetare, precum și ale altor instituții din Rusia. Constantin Zatulin era șeful unei astfel de instituții, și anume a Academiei de Drept. Pe pagina de Internet a acelei instituții era un raport care prevedea diferite scenarii și planuri despre cum urmează a fi organizată Transnistria. Au existat și alte exemple, precum pagina de Internet a direcției juridice a Academiei de Științe unde a fost plasat un model teoretic de construire a Transnistriei ca stat. Martorul nu poate spune dacă acel model a fost elaborat sub autoritatea Academiei de Științe.

258. Martorul își amintește despre un ultimatum din partea părții ruse, dat în 1994 la Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite când reprezentantul Republicii Moldova, pentru prima dată la un asemenea nivel, s-a referit la participarea părții ruse la conflictul transnistrean. Viceministrul Afacerilor Externe al Federației Ruse a avut o întâlnire cu martorul și i-a spus că partea rusă nu era mulțumită de această inițiativă luată de Chișinău la Organizația Națiunilor Unite. El a spus că Rusia va găsi „o oportunitate adecvată” să respingă această inițiativă.

259. Tratatul elaborat în 1990 este mult mai bun pentru Republica Moldova decât tratatul semnat cu Federația Rusă în 2001. În 1990, era vorba de un tratat între două republici sovietice, care erau membre ale URSS. Dorința Republicii Moldova de a-și obține independența a fost reflectată în acel tratat. Tratatul ulterior, dintre două state independente, conține unele prevederi care erau inacceptabile pentru partea moldovenească.

260. Din 1997 până în 1998, martorul a fost consilier pentru problema transnistreană, inclusiv pentru problema cu privire la eliberarea grupului Ilașcu. Această problemă a fost ridicată de multe ori. În opinia martorului, putea fi făcut mai mult, mai eficient decât eforturile care au fost de fapt întreprinse. Planul martorului de soluționare a problemei transnistrene a fost respins de autoritățile moldovenești de atunci, iar el a fost demis din funcția de consilier principal pentru problema transnistreană, deoarece planul său a fost făcut public.

261. Autoritățile ruse, din păcate, acordau sprijin regimul ilegal transnistrean de la Tiraspol. Acesta includea și sprijin economic. Timp de mai mulți ani, gazul natural a fost disponibil populației din Transnistria la jumătate de preț față de prețul plătit de populația care locuia în alte părți ale Republicii Moldova. Din 1 februarie 2003, prețul s-a dublat în Transnistria. Înainte de asta, multe persoane din Transnistria spuneau că nu doresc să se reunească cu Republica Moldova, deoarece, dacă ar fi făcut acest lucru, ele ar fi plătit mult mai mult pentru gaz. Transnistria are o datorie de 750 milioane dolari către Rusia pentru gazul natural. Această datorie va fi anulată, dacă Rusia va primi acțiuni ale întreprinderilor de stat din

Transnistria. Prin urmare, o parte a populației Republicii Moldova este datoare față de Rusia.

262. La 1 aprilie 1992, Președintele Elțîn a emis un decret prin care a ordonat transferul Armatei a Paisprezecea sub jurisdicția Federației Ruse. Făcând acest lucru, el a încălcat jurisdicția națională a Republicii Moldova și suveranitatea Republicii Moldova, deoarece, în ianuarie, Președintele Snegur a emis un decret potrivit căruia toate unitățile Armatei a Paisprezecea staționate pe teritoriul Republicii Moldova urmau a fi transferate sub jurisdicția Republicii Moldova. Președintele Elțîn a emis decretul său fără a se consulta cu Guvernul Republicii Moldova. Aceasta mai era o problemă care trebuia soluționată.

263. Cele 200,000 de tone de echipament militar al Armatei a Paisprezecea care au rămas în Transnistria ar fi trebuit să aparțină Republicii Moldova conform decretului Președintelui Snegur sau poate că el ar trebui administrat și controlat de OSCE. Nu ar fi o problemă dacă acest echipament militar ar trece sub control internațional. Problema care a existat până acum a fost că Rusia a exercitat controlul în mod unilateral.

264. Smirnov este cetățean al Federației Ruse. Aceasta era, prin urmare, o problemă care trebuia soluționată de Rusia, deoarece el era cetățean al acestui stat. Președintele Voronin le-a spus rușilor că el, în calitate de Președinte al Republicii Moldova, ar fi fericit dacă Rusia l-ar lua pe Smirnov și l-ar duce într-o suburbie a Moscovei.

22. Andrei SANGHELI

265. Martorul a devenit Prim-ministru în iulie 1992. Conflictul armat avusese loc până la acea dată. La momentul audierilor, el lucra în calitate de director general la o companie franceză. După 1997, martorul nu a deținut nicio funcție politică.

266. Deși nu existau probe că Armata a Paisprezecea a fost implicată în luptele din 1992, forțele separatiste au folosit arme, muniții și echipament ale Armatei a Paisprezecea. Muniția și vehiculele blindate care au fost folosite de rebelii de la Tiraspol în toate luptele și atacurile lor împotriva forțelor constituționale moldovenești proveneau din rezervele Armatei a Paisprezecea.

267. Problema cu privire la grupul Ilașcu era pe agenda fiecărei întâlniri pe care Republica Moldova a avut-o cu privire la Transnistria. Republica Moldova a încercat să facă tot ce a putut face din punct de vedere moral și material. Succesul actualului Guvern se datorează lucrurilor care au fost făcute anterior. Însă, în circumstanțele de atunci, Moldova nu a avut o altă opțiune decât negocierile. Conflictul din 1992 a fost o tragedie pentru țară.

Eliberarea grupului Ilașcu era o problemă politică. Regimul transnistrean îi deținea în continuare pe ceilalți reclamanți pentru a-i folosi ca piese de schimb. El dorea să obțină beneficii din orice decizie de a-i elibera pe

deținuți. Moldova a făcut tot ce a putut. Autoritățile constituționale ale Republicii Moldova nu erau responsabile pentru ceea ce i s-a întâmplat grupului Ilașcu. Familiile reclamanților s-au adresat în mod regulat autorităților și au obținut din partea autorităților Republicii Moldova sprijin politic, medical etc.

268. Referitor la sprijinul financiar care se pretinde că a fost acordat de Federația Rusă regimului rebel de la Tiraspol, nu au existat documente oficiale, însă au existat informații care puteau fi desprinse din discursurile rușilor care vizitau Tiraspolul. Ulterior, au existat și datoriile pentru energie. Gazul a fost livrat transnistrenilor de Rusia în mod gratuit. Aceasta putea fi considerată asistență economică. La negocierile din 1992 cu Federația Rusă, martorul a participat la discuțiile cu privire la chestiunile economice. Principala discuție s-a axat pe livrarea energiei și piețele ruse pentru produsele moldovenești, precum lemn și cărbune, precum și pe facilități la acordarea creditelor. Gazul urma să fie livrat Transnistriei la un preț mai mic decât cel aplicat Republicii Moldova. Atunci când martorul era Prim-ministru, compania care livra gaz era o companie de stat. După ce ea a fost privatizată, situația s-a înrăutățit pentru populația Republicii Moldova. În prezent, această companie este o societate pe acțiuni, însă statul deține pachetul majoritar. Nici economia Republicii Moldova și nici cea a Transnistriei nu ar putea funcționa fără gazul rus.

269. În 1993, martorul a discutat despre această datorie cu Guvernul rus și cu autoritățile transnistrene. Ei au hotărât să separe datoria în două. Martorul nu știe dacă Transnistria și-a achitat partea sa din datorie, însă el crede că ea a nu făcut acest lucru.

23. Martorul Z.

270. Martorul a fost ministru al Republicii Moldova.

271. Martorul a participat la toate negocierile relevante. Prin urmare, el avea informații despre transferul echipamentului militar de la Armata a Paisprezecea și GOR către forțele separatiste. Înainte de izbucnirea războiului, a avut loc un transfer masiv de muniții către separatiști. Aceasta a început cu o decizie a Sovietului Suprem de formare a unei forțe paramilitare care să asigure ordinea.

La momentul referendumului din 1991 de aderare la Uniunea Sovietică și până în martie 1992, generalul Iakovlev, fost comandant al Armatei a Paisprezecea, a început transferul armelor și al munițiilor, iar aceasta a coincis cu sosirea cazacilor. Acest transfer de muniții a fost făcut, în special, către Garda din Transnistria, care a devenit Ministerul Apărării al Transnistriei. Toate unitățile, inclusiv cazacii, au fost echipate cu arme automate, vehicule blindate, etc. Un batalion de geniști din Parcani a trecut, în mod deschis, de partea transnistreană. Optsprezece tancuri T-74 au fost date transnistrenilor drept cadou.

Martorul a declarat că el se afla în posesia multor informații despre cantitatea de arme care a fost de fapt transferată. După război, acest proces a continuat. Aceasta a fost făcut în baza hotărârilor Guvernelor rus și transnistrean. Procurorul General rus a inspectat Armata rusă.

Martorul a declarat că există probe de arhivă, sub forma unui film televizat, care arată clar că principalele tancuri care au luat parte la atacuri aveau drapele ruse. Unele din aceste tancuri, într-adevăr, aveau două drapele, pe cel transnistrean și pe cel rus.

272. După conflictul armat, a avut loc un schimb de deținuți. Ostaticii de la Dubăsari, adică 30 de polițiști capturați de forțele transnistrene, au fost deținuți timp de aproximativ o lună. Republica Moldova i-a schimbat pe generalul Iakovlev. Astfel de schimburi au loc frecvent. Republica Moldova i-a schimbat pe cei care au încălcat ordinea publică, iar transnistrenii i-au schimbat pe cei pe care i-au luat ostatici. Martorul a încercat să discute posibilitatea schimbului grupului Ilașcu. Transnistrenii au răspuns că membrii grupului Ilașcu nu erau simpli participanți la conflict, dar erau teroriști, și, prin urmare, ei nu puteau fi schimbați. Republica Moldova nu avea pe nimeni comparabil pentru a-l schimba cu ei. Ilașcu era văzut ca un luptător împotriva separatismului. Transnistria avea nevoie să-și justifice existența. Posibil că acesta era motivul pentru care nu se dorea schimbul lui sau al celorlalți reclamanți.

Nu a existat niciodată intenția de a include grupul Ilașcu într-o operațiune care implica schimbul lui Iakovlev cu 30 de polițiști, deoarece eliberarea lui Iakovlev a avut loc înainte de reținerea dlui Ilașcu.

Cu toate acestea, chestiunea cu privire la grupul Ilașcu a fost ridicată de autoritățile moldovenești în contextul schimbului de prizonieri. În timpul conflictului armat, Republica Moldova a capturat câțiva prizonieri. Însă propunerea Republicii Moldova de a efectua un schimb a fost respinsă de la bun început atunci când chestiunea cu privire la grupul Ilașcu a fost ridicată. Aceasta a avut loc la toate nivelele. Republica Moldova nu a putut să asigure eliberarea lor, în pofida tuturor eforturilor. Regimul separatist avea nevoie de o justificare pentru acuzația că Republica Moldova a fost implicată în acte teroriste, iar procesul lui Ilașcu a oferit o acoperire pentru propriile lor acte teroriste comise prin intermediul mercenarilor.

273. Negocierile directe cu dl Smirnov aveau scopul să implementeze mai multe hotărâri ale Parlamentului și Guvernului cu privire la soluționarea conflictului. Aceste negocieri au avut loc cu generalul Creangă și s-au referit, spre exemplu, la retragerea formațiunilor militare. Ele au avut loc în martie 1992. Ulterior, la 21 iulie 1992, a fost încheiat un acord moldo-rus cu privire la reglementarea conflictului transnistrean. Martorul a participat la principalele discuții cu privire la soluționarea conflictului la nivel local.

274. Relațiile dintre Republica Moldova și Transnistria erau reglementate de tratatul moldo-rus din 21 iulie 1992.

Inițial, Comisia Unificată de Control era compusă dintr-o delegație rusă, una din Republica Moldova și o delegație din Transnistria. Mai târziu, la ele s-au alăturat delegațiile din partea OSCE și a Ucrainei. Comisia Unificată de Control a fost formată cu scopul de a soluționa toate problemele care apăreau ca rezultat al conflictului, spre exemplu, compensarea prejudiciilor, retragerea trupelor etc. Unele probleme au fost soluționate. Ulterior, datorită inerției și strategiei diferite a Federației Ruse, forțele militare ruse au rămas pe loc. Unde erau forțele ruse de menținere a păcii, acum sunt forțele militare ruse. Așa precum OSCE a confirmat, în prezent transnistrenii produc rachete și echipament militar.

275. Regimul separatist nu ar putea exista fără sprijinul Federației Ruse. Acest conflict nu a fost declanșat din motive etnice, religioase sau de politici interne. El a fost dictat de motive externe. S-a urmărit împărțirea Republicii Moldova, deoarece ea nu dorea să semneze un tratat de aderare la Uniunea Sovietică. În decurs de câteva luni, separatiștii transnistreni au lichidat organele constituționale ale procuraturii și organele de ocrotire a normelor de drept – procuratura, poliția și restul. Ei nu ar fi putut face acest lucru fără sprijinul Armatei a Paisprezecea. Înainte malurile drept și stâng ale Nistrului au trăit în pace. Acest conflict, această separare a malurilor drept și stâng au fost provocate de Federația Rusă din propriile ei motive politice.

276. Acesta nu a fost un conflict etnic. Gusliakov era generalul care conducea secția de poliție din Bender. El a asigurat acolo respectarea legii și a ordinii în numele ordinii constituționale a Republicii Moldova. El era vorbitor de limbă rusă. El a făcut tot ce a putut pentru a menține ordinea, atât timp cât a putut. Ulterior, el a devenit viceministru în Republica Moldova.

277. Republica Moldova a fost naivă atunci când a semnat documente cu transnistrenii. Republica Moldova nu a fost gata pentru războiul care s-a declanșat la 19 iunie, atunci când secția de poliție din Bender a fost înconjurată. Kostenko a atacat orașul Dubăsari la 16 iunie. Partea moldovenească a decis să trimită în ajutorul poliției Forțele Speciale. După ce orașul Bender a fost eliberat de banda lui Kostenko, soldații moldoveni, care nu știau unde să se disperseze, au venit la cetate unde au fost luați ostatici, iar unii din ei au fost împușcați. Armata rusă, care ocupa cetatea și controla acea regiune, a fost implicată în aceasta. Atunci când au eliberat podul, moldovenii nu au tras focuri de arme în forțele ruse, însă tancurile ruse care aveau drapelul rus au tras în ei.

278. Iakovlev a fost reținut de serviciul de securitate al Republicii Moldova. Existau probe suficiente că el a ajutat la înarmarea separatiștilor. Nu este adevărat că el a fost eliberat, deoarece nu au existat probe suficiente împotriva lui.

279. Generalul Lebed, care era comandantul Grupului Operațional Rus, a fost ales în Parlamentul Transnistriei în 1993. Republica Moldova era

indignată de sprijinul lui politic oferit separatiștilor. Duma rusă a declarat foarte clar poziția sa cu privire la acest lucru. Abia mai târziu Lebed a înțeles ce fel de regim a sprijinit. El a spus că acesta era un regim criminal.

280. Forțe paramilitare din Transnistria au participat la războiul din Abhazia. Un detașament de forță Delfin, care aparținea transnistrenilor, a participat activ la operațiunile din Abhazia. Acest lucru a fost confirmat de colegul din OMON al lui Antiufeev, Goncareenco, Matveev - viceministrul securității regimului de la Tiraspol. Goncareenco a fost unul din comandanții Forțelor Speciale Ruse care acționau în țările baltice. El a participat la operațiunea din Riga. Ulterior, el a venit în Transnistria împreună cu Șevțov/Antiufeev și era responsabil de formarea forțelor transnistrene.

Goncareenco a cerut ca persoanele care au luptat împotriva forțelor constituționale legale ale Georgiei să fie decorate. Acestea au fost conflicte asemănătoare în care au fost implicați separatiști, rebeli vorbitori de limba rusă, sprijiniți de trupele sovietice, iar ulterior de cele ruse. Federația Rusă era cunoscută ca fiind responsabilă de acordarea sprijinului militar acestor forțe paramilitare ilegale.

281. Republica Moldova nu avea forțe permanente atunci când s-a declanșat conflictul. Forțele poliției împreună cu unitățile de voluntari au dus tot greul luptei. Forțele din conflict erau inegale. Pe de o parte, se afla o armată bine echipată, iar pe de alta, poliția și cetățeni înarmați. Republica Moldova nu putea supraviețui.

Rusia a pus la dispoziție trupe de menținere a păcii, însă a impus anumite condiții. Acordul moldo-rus a fost elaborat la Moscova, iar Republica Moldova nu a putut introduce nimic important, așa după cum a dorit ea, spre exemplu, cu privire la noțiunea de independență a statului, suveranitate etc. Acest acord a fost doar o unealtă militară pentru o anumită perioadă de timp, însă trei luni mai târziu, în septembrie 1992, Republica Moldova a declarat că acest acord a fost implementat și că era nevoie de a organiza alte negocieri care să ducă la alte convenții care ar asigura pacea.

24. Anatol PLUGARU

282. Martorul a fost ministru al Securității Naționale între august 1991 și iulie 1992. Anterior, el a fost colonel și a fost numit director al KGB din Republica Moldova în perioada când Uniunea Sovietică se destrăma, în august 1991. Înainte de aceasta, el a fost deputat, membru al Sovietului Suprem. Din iulie 1992 până în septembrie 1993, el a fost viceministru al Afacerilor Externe. Ulterior, el nu a mai lucrat pentru Guvern. La momentul audierilor, el era liber profesionist, jurist și ziarist.

283. Martorul îl cunoștea pe dl Ilașcu datorită serviciului său. El l-a cunoscut pe acesta atunci când Republica Moldova a fost forțată să-și mobilizeze cetățenii din cauza pericolului pe care-l prezenta regimul ilegal

din Transnistria. Aceasta a avut loc în martie 1991. O mișcare de rezistență, inițial necontrolată, a apărut în Transnistria. Zeci de mii de cetățeni cereau arme pentru a-și apăra țara. Republica Moldova nu avea nicio armată. Ministerele Apărării, al Afacerilor Interne și al Securității trebuiau să mobilizeze persoanele care au fost instruite militar. Dl Ilașcu făcea parte din acea categorie.

284. Martorul nu știa dacă serviciile speciale ruse, Grupul Alfa, au fost implicate în interogarea lui Ilașcu.

285. Martorul consideră că dl Ilașcu a fost prizonier de război care cădea sub incidența Convențiilor de la Geneva din 1949 și a Protocoalelor la acestea. S-au făcut mai multe încercări pentru a-l schimba pe dl Ilașcu și pe colegii săi, însă Moldova nu a avut prizonieri pe care ea ar fi putut să-i ofere în schimb.

286. Mai mult, Republica Moldova știa cine se află în spatele acestor evenimente. Armata a Paisprezecea dorea să treacă râul. „Un cazac este un cazac chiar și la București”, este ceea ce putea fi auzit la acel moment. Republica Moldova nu putea să-și permită să folosească forța, deși ea a desfășurat niște operațiuni, spre exemplu, cea în legătură cu Iakovlev. Generalul Iakovlev a fost reținut de serviciile secrete ale Republicii Moldova. Dl Ilașcu nu a fost implicat în asta. Iakovlev a fost reținut pentru că a aprovizionat cu arme rebelii separatiști. El putea fi ținut în arest doar pentru o perioadă limitată de timp, însă anchetatorii nu au putut aduna destule probe pentru ca el să fie judecat. Generalul Stoliarov, adjunctul mareșalului Șapojnikov, comandantul Forțelor CSI, a venit de la Moscova – el era adjunctul directorului serviciilor secrete ruse – pentru a cere eliberarea lui Iakovlev. Imediat ce a devenit clar că nu existau probe pentru a-l cerceta penal, autoritățile moldovenești au venit cu ideea să-l schimbe, iar martorul a discutat despre asta cu Stoliarov. Până la urmă, generalul Iakovlev a fost schimbat pe 30 de polițiști deținuți la Dubăsari.

287. Ministerul Afacerilor Interne a vorbit cu autoritățile transnistrene. Au fost făcute multe încercări pentru ca dl Ilașcu și ceilalți reclamanți să fie eliberați. Însă toate propunerile au fost respinse, deoarece cazul Ilașcu reprezenta un mijloc efectiv pentru transnistreni, o unealtă pe care ei o puteau folosi pentru a umili Republica Moldova. Regimul era sprijinit de Rusia și Ucraina. Eforturi mai energice de a-i elibera pe dl Ilașcu și colegii săi ar fi dus la o tensiune mai mare. Regimul transnistrean putea exercita presiune asupra autorităților constituționale moldovenești prin intermediul cazului Ilașcu pentru a obține recunoașterea.

288. *De facto* regimul separatist se afla în afara controlului legal al autorităților constituționale moldovenești. În Transnistria, autoritățile legale ale Republicii Moldova au fost efectiv distruse. Regimul transnistrean a fost înarmat cu arme din depozitele Armatei a Paisprezecea. Iakovlev a înarmat aceste forțe paramilitare. Lebed a urmat o politică de „neutralitate activă”. Republica Moldova nu avea acces acolo. Atunci când a preluat conducerea,

generalul Lebed trebuia să raporteze Președintelui Snegur, în calitate de șef oficial al statului unde era staționată Armata a Paisprezecea. Generalul Lebed a ignorat aceste reguli elementare. Atunci când a sosit, el nu l-a informat pe Președintele Republicii Moldova; și nu a existat, de asemenea, nicio notificare de la Kremlin.

289. A existat „Planul Arcul Balcanic” cu următorul scenariu: dacă Republica Moldova nu ar fi stopat conflictul armat, el s-ar fi răspândit până în România. Președinții Elțin și Putin au făcut declarații în favoarea suveranității Republicii Moldova, însă mulți deputați ai Dumei de Stat, inclusiv dl Ruțkoi, au venit în Transnistria și au susținut transnistrenii. Ei s-au amestecat în afacerile interne ale Republicii Moldova în mod vădit. Dacă o parte a Guvernului rus, Guvernul oficial, ar fi cooperat, atunci conflictul armat ar fi putut fi evitat.

290. Rusia avea atunci mari probleme cu imensa armată pe care ea a staționat-o în Republica Moldova. Mulți soldați nu doreau să se întoarcă în Rusia. Acolo nu au fost făcute pregătiri pentru a-i primi. În Transnistria, militarii ruși acordau sprijin militar regimului transnistrean. În conflictul armat au participat tancuri ale Armatei a Paisprezecea; aceasta a fost transmis la televiziune. În acea perioadă, în afară de tancurile Armatei a Paisprezecea, în Republica Moldova nu mai era niciun tanc.

291. Acordul de încetare a focului cu rușii a fost semnat în iulie 1992. Martorul a fost demis cu cinci zile înainte, ca rezultat al presiunii din partea rușilor.

292. Martorul a declarat că el nu l-a întâlnit niciodată pe dl Gorbov. Anterior, până la conflictul armat, el a fost concediat de la Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Atunci când a izbucnit conflictul, el și-a oferit serviciile regimului de la Tiraspol, deoarece el nu a putut fi de acord cu autoritățile de la Chișinău. Lui i s-a dat responsabilitatea de a se ocupa de grupul Ilașcu. El a pregătit investigația împreună cu comandantul Armatei a Paisprezecea și colonelul Bergman. Ulterior, relațiile dintre el și regimul de la Tiraspol s-au înrăutățit. El ar fi putut pleca la Moscova.

Martorul o cunoștea pe Olga Căpățînă, el știa că ea este o activistă. Ea a fost implicată în Liga Soților și a Mamelor Soldaților care au decedat în Afganistan. Martorul nu avea informații despre implicarea ei în calitate de agent al serviciilor secrete în timpul conflictului. În orice caz, el nu știa cine erau agenții individuali care lucrau pe teren.

293. Martorul l-a întâlnit pe dl Ilașcu în calitate sa de director al KGB-ului din fosta Uniune Sovietică. Dl Ilașcu a fost mobilizat la ordinul KGB-ului din Republica Moldova. El nu era, ca atare, agent al KGB. El a fost mobilizat, deoarece el avea experiență în strângerea informațiilor. După ce structura KGB-ului s-a schimbat, au fost implicate trei ministere: al Apărării, al Afacerilor Interne și al Securității. Republica Moldova lupta împotriva dușmanilor care au pătruns în țară, a grupurilor care s-au infiltrat în țară, adică, la Tiraspol, care era parte a Republicii Moldova.

294. Ministerul Securității al Republicii Moldova nu a primit niciun sprijin din afară. Este adevărat că România a livrat Republicii Moldova niște arme, însă ele erau arme foarte vechi care nu funcționau.

Federația Rusă, însă, a acordat sprijin rușilor din Transnistria. Cazacii au venit în Transnistria, deoarece ei au fost eliberați din închisori. În Transnistria au fost transportate convoiuri lungi cu arme. Ministerul Securității al Republicii Moldova a trimis agenți care să lucreze în Transnistria și în Armata a Paisprezecea. Acest lucru era destul de firesc, având în vedere situația. În acel moment, Republica Moldova avea probe documentare primite de la agenți care dovedeau că, după aprilie 1992, Armata a Paisprezecea i-a ajutat pe rebeli cu arme și în alte moduri. Generalul Netkacev a recunoscut că transnistrenii foloseau camioane pentru a obține acces la depozitele cu armament prin câmpurile minate.

25. Nicolae PETRICĂ

295. Martorul este absolvent al unei academii militare unde se pregăteau cadre pentru unitățile armate de tancuri și mașini blindate. La 17 aprilie 1992, el a părăsit Armata Sovietică și s-a alăturat Armatei Republicii Moldova până în iunie 1993. Anterior, în Afganistan, el a fost adjunct al directorului Școlii Militare. Din 1964 până în 1974, el a lucrat la Chișinău, iar după asta, a părăsit Armata a Paisprezecea și a plecat la Moscova să lucreze în Armata Sovietică. La momentul audierilor, el era șef al Catedrei Militare a Universității Tehnice din Moldova.

296. El a condus forțele moldovenești în lupta de la Dubăsari. Soldații Armatei ruse au împușcat în moldoveni. Ei au folosit obuze de 152 mm, pe care separatiștii nu le aveau în acea perioadă. Ei au împușcat din direcția liniei Cocieri-Dubăsari. La 24 mai 1992, au avut loc negocieri cu colonelul care conducea forțele paramilitare transnistrene. Niciun reprezentant al Armatei a Paisprezecea nu a fost prezent. Însă, dacă nu ar fi fost prezente în Transnistria forțele ruse, forțele separatiste nu s-ar fi putut înarma. La 19 mai, separatiștii au primit de la Armata a Paisprezecea treisprezece tancuri T-64. Ei au folosit și alt echipament militar, precum artileria, care a fost obținută din aceeași sursă. Martorul nu a văzut, de fapt, Armata a Paisprezecea sau soldații acesteia.

297. Biserica din Golicanii a fost distrusă de un obuz de 152 mm; obuze de un asemenea calibru au căzut, de asemenea, în satul Cruglic. În discuțiile ulterioare pe care martorul le-a avut cu comandanții Armatei a Paisprezecea, aceștia au confirmat că au existat cazuri când a fost folosită artileria împotriva forțelor de pe malul drept.

Generalul Lebed a declarat deschis că el ducea o politică „de apărare activă”. Ei, soldații ruși, au tras în direcția orașului Tighina (Bender).

298. Între 21 iulie și 16 octombrie 1992, când martorul era comandant al forțelor moldovenești de menținere a păcii, el nu a fost informat despre

implicarea forțelor ruse de menținere a păcii de partea rebelilor. Dimpotrivă, Republica Moldova împreună cu Federația Rusă au putut să asigure pacea în acea regiune. Martorul a colaborat foarte bine cu generalul rus, ei au menținut controlul deplin asupra situației.

299. În mai 1992, șaisprezece tancuri au fost transmise Gărzilor transnistrene. Din acestea, treisprezece tancuri au plecat spre capul de pod Kaceevski. Însă, la 24 mai, martorul și-a întâlnit omologul, pe care el îl cunoștea ca prieten din Orientul Îndepărtat. Ei au fost de acord să-și mențină pozițiile, însă fără folosirea focului. La 19 iunie, însă, tragedia s-a întâmplat. Lebed a folosit trupele și tancurile sale. Se prezumă că el a primit ordine, deoarece niciun general nu ar acționa în acest mod fără instrucțiuni din partea superiorilor săi politici. Benderul a fost distrus de artileria și tancurile Armatei a Paisprezecea, nu de către partea moldovenească. Tancurile care au fost folosite erau tancuri ale Armatei a Paisprezecea, ale Diviziei a 59-a. Însă, Lebed a dezarmat, de asemenea, brigada lui Kostenko, o brigadă a rebelilor transnistreni. Cu alte cuvinte, el a luat decizia de a stopa luptele.

Pentru transnistreni nu a fost posibil să sechestreze tancurile. Lebed s-a aflat acolo în permanență. Ordinul a venit de la Moscova, iar Lebed a trebuit să-l execute.

300. La 21 iulie 1992, Federația Rusă a emis decizia de a soluționa problema transnistreană și acea decizie a inclus ceva despre eliberarea lui Ilașcu și a grupului său. Însă, posibil că Republica Moldova nu a fost destul de perseverentă. Republica Moldova a reluat chestiunea respectivă în Comisia Unificată de Control creată în cadrul Acordului moldo-rus din iulie 1992. Dl Catană era acolo.

26. Vasile RUSU

301. La momentul audierilor, martorul era Procuror General al Republicii Moldova. Înainte de asta, el a fost avocat și deputat în Parlament, pe listele partidului comunist.

302. Urmărirea penală împotriva judecătorilor și procurorilor, care au fost implicați în procesul Ilașcu, a fost pornită în decembrie 1993, însă nu a ajuns prea departe, deoarece cercetările necesare trebuiau întreprinse în partea de est, pe malul stâng al Nistrului, iar acesta se afla sub controlul regimului separatist. Autoritățile legitime ale Republicii Moldova nu aveau acces în partea de est a republicii. La fel, în ceea ce privește plângerile depuse în 1992 în baza articolului 82 al Codului Penal al Republicii Moldova în legătură cu omorul cetățeanului Gusar, autoritățile moldovenești nu puteau, din păcate, să desfășoare o investigație pe teritoriul Transnistriei.

În decembrie 2002, urmărirea penală a fost suspendată. În 2000, o urmărire penală a fost, de asemenea, pornită în privința șefului Închisorii Hlinaia pentru privațiunea ilegală de libertate, însă acea investigație a fost,

de asemenea, suspendată, deoarece era imposibil de a desfășura orice investigații reale.

Martorul era de opinie că urmărirea penală pornită împotriva judecătorilor și procurorilor în baza articolelor 190 și 192 ale Codului Penal era incorectă. Ar fi fost mai adecvat de a-i investiga în baza articolelor 116 § 2 și 207 pentru privațiune ilegală de libertate și pentru uzurparea puterii sau a titlului unei persoane oficiale, așa cum s-a făcut în ceea ce privește urmărirea penală împotriva șefului Închisorii Hlinaia.

303. Autorităților din Transnistria li s-a propus un schimb de deținuți, care să implice grupul Ilașcu, însă propunerea a fost respinsă. În perioada exercitării funcției de către martor, nu a avut loc niciun schimb de deținuți între Republica Moldova și regimul de la Tiraspol.

Martorul nu-l cunoștea pe Procurorul General al Transnistriei, el nu a avut niciodată vreo discuție telefonică cu el.

304. Dacă judecătorii și procurorii implicați în procesul Ilașcu sau șeful Închisorii Hlinaia ar fi venit la Chișinău, ei ar fi fost interogați și s-ar fi îndeplinit procedurile necesare. Nu ar fi fost necesar ca ei să fie deținuți și nu se putea fi știut dacă, în urma interogatoriului, ei ar fi fost de fapt acuzați de uzurparea titlului unei persoane oficiale – acest lucru ar fi însemnat prejudicarea investigației.

Martorul nu știa că, în conformitate cu decizia din august 2000 a procurorului Iuga, infracțiunile de care au fost acuzați judecătorii și procurorii (în baza articolelor 116 și 207 ale Codului Penal) au fost considerate prescrise.

Martorul credea că, dacă procurorii sau judecătorii implicați în procesul Ilașcu ar fi călătorit pe malul drept al Nistrului, urmărirea penală împotriva lor ar fi putut fi pornită în baza articolului 207 al Codului Penal, în pofida posibilelor probleme cu termenele de prescripție.

Persoanele pot fi condamnate *in absentia* dacă există probe suficiente pentru a confirma vinovăția lor. Dacă aceste persoane ar fi plecat peste hotare, spre exemplu, în Rusia, atunci ar fi posibil de cerut autorităților ruse extrădarea acestora în Republica Moldova. Colonelul Golovacev, șeful Închisorii Hlinaia, a fost informat despre pornirea urmăririi penale împotriva sa și a fost citat la Chișinău, prin intermediul procuraturii din Tiraspol.

305. În calitate de Procuror General, martorului nu i s-a permis să călătorească pe malul stâng al râului. La momentul audierilor, instituția sa nu avea niciun control asupra evenimentelor de pe celălalt mal al râului. Martorul a preferat să nu răspundă la întrebarea dacă el a putut să lucreze cu colegii săi de pe celălalt mal al râului Nistru.

306. Martorul a declarat că, dacă dosarul ar fi ajuns la el în calitate sa de Procuror General, el ar fi inițiat investigații în ceea ce privește moartea celor două victime ale pretinselor acte teroriste ale Grupului Ilașcu – Gusar și Ostapenko – în pofida faptului că ei erau cetățeni ai Federației Ruse.

Martorul nu a avut posibilitatea să-l interogheze pe dl Ilașcu atunci când acesta a venit la Chișinău după eliberarea sa, la 5 mai 2001, deoarece el a preluat responsabilitățile sale de Procuror General abia la 18 mai, iar la 10 mai 2001, dl Ilașcu a fost decorat cu cea mai înaltă distincție a României, „Steaua României”.

27. Vasile STURZA

307. Din 2000 până la 1 ianuarie 2003, el a fost Președinte al Comisiei pentru negocierile cu Transnistria. Așa cum sugerează titulatura ei, această comisie a avut sarcina de a negocia statutul Transnistriei, precum și alte chestiuni cu privire la aceasta. În perioada 1991–1992, el a fost prim-adjunct al Procurorului General al Republicii Moldova, lucrând în această instituție din septembrie 1990 și până în aprilie 1994. Din aprilie 1994 până în mai 1998, el a fost ministru al Justiției. Din mai 1998 până în ianuarie 2001, el a fost, din nou, prim-adjunct al Procurorului General.

308. Comisia al cărei președinte a fost martorul s-a ocupat, în special, de problemele politice cu privire la statutul Transnistriei, iar obiectivul său principal a fost de a reglementa statutul juridic al Transnistriei. A existat o altă comisie, care s-a ocupat de problemele sociale și economice care au rezultat din situația transnistreană. Aspectele economic, cultural și social erau administrate în paralel și de o altă comisie.

309. În contextul negocierilor cu privire la statutul Transnistriei, au existat discuții despre legalitatea actelor oficiale întocmite de autoritățile transnistrene, însă partea moldovenească a insistat întotdeauna asupra neconstituționalității actelor emise de autoritățile transnistrene. Între 2001 și 2003, în timpul negocierilor, au fost discutate multe proiecte de texte cu privire la statutul Transnistriei, unele din care conțineau prevederi cu privire la ceea ce trebuia făcut în privința deciziilor autorităților transnistrene, spre exemplu, sentințele penale și hotărârile instanțelor civile pronunțate în cei zece ani anteriori.

310. În ceea ce privește posibila eliberare a lui Ilașcu și a grupului său, Procuratura Generală a cerut Procuraturii din Transnistria să permită ca cazul Ilașcu să fie investigat de autoritățile constituționale ale Republicii Moldova. Martorul a discutat această chestiune de câteva ori cu procurorul Lucik, care a supravegheat această investigație în perioada anilor 1992–1993. Problema era că, indiferent de ceea ce au făcut organele de urmărire penală din Transnistria cu privire la cazul Ilașcu, aceasta era neconstituțional și nu putea fi executat în Moldova. Prin urmare, Republica Moldova a propus să fie invitați procurori din alte state pentru a investiga cazul, spre exemplu, reprezentanți din fosta URSS, ca Ucraina, Belarus și Federația Rusă. Martorul a plecat personal la Minsk pentru a discuta chestiunea dată cu Procurorul General al statului Belarus, care a fost de acord să investigheze cazul. Transnistrenii, însă, au refuzat. De asemenea, el

a avut o întâlnire cu d-a Ivanova, care era responsabilă de proces și a încercat să-i convingă pe transnistreni că investigațiile efectuate de un organ neconstituțional ar cauza probleme pentru toți. Aceștia au refuzat din nou.

311. În 1994, în timp ce martorul era la Procuratura Generală, el a fost trimis de Președintele Snegur în Transnistria, pentru a cere eliberarea dlui Ilașcu și a celorlalți reclamanți. Mai târziu, în 1996, lui i s-a permis de către dl Smirnov să aibă prima întâlnire cu Ilașcu în Închisoarea Hlinaia. Martorul a fost prima persoană care l-a întâlnit pe Ilașcu în închisoare. Martorul a avut o discuție personală cu Smirnov, la instrucțiunea Președintelui Snegur, pentru a cere eliberarea lui Ilașcu și a celorlalți. Această chestiune era complexă și sensibilă. În acest caz era implicat mult politic. El a avut multe discuții cu d-a Ivanova, judecătorul care a judecat cazul, în calitate de președinte al așa-numitei Judecătorii Supreme a Transnistriei, cu dl Lucik, procuror în acest caz, cu ministrul Afacerilor Interne al regimului transnistrean și cu președintele Sovietului Suprem al Transnistriei. La început, ei au fost de acord să examineze cazul, în vederea eliberării tuturor deținuților care au fost judecați, însă ei au cerut să fie urmată procedura stabilită în Transnistria.

312. A existat un decret emis de Smirnov în martie 1993 prin care a fost creată o comisie de grațiere. A fost elaborat un regulament cu privire la activitatea acestei comisii. Prin urmare, pentru a respecta procedura corespunzătoare, membrii acestei comisii trebuiau convinși să elibereze deținuții în cauză. Astfel, martorul a avut întâlniri cu președintele comisiei. Pe parcursul anului 1996, din aprilie și până în toamnă, martorul a avut multe discuții cu comisia care avea împuterniciri să grațieze toate persoanele judecate în Transnistria. Acest lucru era complicat, deoarece trebuia convins fiecare membru al comisiei. Ultima întâlnire pe care martorul a avut-o, a fost cu reprezentanții tuturor instituțiilor, adică Procuratura, Judecătoria Supremă și Sovietul Suprem. Toți reprezentanții au participat. Concluzia lor a fost că eliberarea grupului Ilașcu putea avea loc dacă decizia era confirmată printr-o decizie a dlui Smirnov, care, însă, a refuzat.

Discuțiile cu privire la eliberare au continuat după 1996. Smirnov spunea „da”, iar mai apoi „nu”. Decizia definitivă a fost luată în primăvara anului 2001. Anterior, la 16 mai 2000, la o întâlnire dintre Președintele Lucinschi și Smirnov, moldovenii l-au întrebat din nou pe Smirnov despre dl Ilașcu. Smirnov a spus că el nu putea fi de acord cu o eliberare simplă, însă, putea fi de acord cu reexaminarea cazului de o instanță a unui alt stat. Aceasta a dus la mai multe inițiative ulterioare. Spre exemplu, Republica Moldova i-a cerut Ambasadorului Hill, șeful Misiunii OSCE, să folosească posibilitățile OSCE pentru a pune în discuție posibilitatea deferirii cazului Ilașcu unei instanțe a unui alt stat. Ca urmare a unei adresări făcute de Ambasadorul Hill la Viena, Elveția, Polonia și Ungaria au fost de acord cu posibilitatea de a judeca în una din instanțele lor judecătorești cazul Ilașcu. Ambasadorul

Hill a discutat această posibilitate cu reprezentanții Elveției. Martorul însuși a inițiat discuții cu ambasadorii Poloniei și Ungariei la Chișinău. Ei chiar au discutat detalii tehnice, precum numărul judecătorilor care ar trebui să participe la judecarea cauzei, care Cod de procedură penală ar trebui aplicat, cine ar trebui să fie procuror, cine ar trebui să acorde sprijin participanților moldoveni, etc.

În același timp, autoritățile moldovenești au continuat să discute cu autoritățile transnistrene eliberarea necondiționată a lui Ilașcu și a grupului său. Dl Voronin și dl Hill au făcut apeluri separate. A existat o solicitare ca cazul să fie judecat de instanțele judecătorești poloneze. Aceste apeluri au fost trimise de martor autorităților transnistrene. *In fine* la 12 aprilie 2001, autoritățile transnistrene au căzut de acord cu eliberarea necondiționată și nu cu una mediată de o instanță judecătorească străină. Au avut loc discuții cu privire la detaliile tehnice ale eliberării. La 16 aprilie, martorul a plecat la Tiraspol cu automobilul, pentru a-i aduce pe deținuți la Chișinău, însă transnistrenii au refuzat, deși a existat un acord. Martorul s-a întâlnit cu toți membrii grupului în închisoare, la Tiraspol, împreună cu un reprezentant al OSCE. La acea dată, transnistrenii spuneau că ei erau gata să-i elibereze pe toți deținuții.

Atunci când, la 5 mai 2001, a fost eliberat doar dl Ilașcu, și nu toți reclamanții, aceasta o constituit pentru moldoveni o mare surpriză. Ei au primit de la Smirnov o scrisoare prin care au fost informați despre eliberare.

În ceea ce privește refuzul transnistrenilor de a-i elibera pe toți, Republica Moldova trebuia să negocieze pentru a soluționa problema regiunii transnistrene. Autoritățile moldovenești nu puteau refuza să vorbească cu autoritățile neconstituționale. În același timp, a fost pornită urmărirea penală împotriva persoanelor din autoritățile judiciare care au participat la procesul ilegal din Transnistria împotriva grupului Ilașcu. La acel moment, însă, moldovenii erau convinși că toți reclamanții vor fi eliberați.

Ca urmare a omisiunii de a-i elibera pe ceilalți, această chestiune a fost ridicată la toate întâlnirile cu transnistrenii, când martorul conducea această comisie. A existat un alt apel, semnat de martor și de ministrul Justiției de atunci, dl Morei.

313. După luna mai 2001, nu a mai existat o altă întâlnire cu Smirnov cu privire la această chestiune. Ei au evitat orice astfel de întâlniri. Martorul a discutat chestiunea cu privire la eliberarea reclamanților cu colegul său din partea Tiraspolului în Comisia pentru negocierile cu privire la Transnistria.

314. În ceea ce privește ordonanța cu privire la pornirea urmăririi penale împotriva persoanelor din autoritățile judiciare care au participat la procesul ilegal din Transnistria, aceasta a fost casată la 16 august 2000 de către dl Didic, adjunctul Procurorului General.

Martorul a avut, în acea perioadă, o discuție cu Președintele Snegur cu privire la această chestiune, iar ulterior, a luat prânzul cu autoritățile

transnistrene, care au cerut în mod constant ca urmărirea penală să fie anulată. Acest lucru a fost discutat la nivel de conducere a procuraturilor ambelor părți. Acest lucru a fost prevăzut ca una din condițiile pentru soluționarea chestiunii cu privire la Transnistria în general. Considerațiunile juridice și politice, însă, erau diferite și separate. Martorul era de opinie că ceea ce au făcut procurorii și judecătorii transnistreni a fost neconstituțional și că ei trebuiau să fie trași la răspundere. Statutul Transnistriei este în continuare subiect de discuții în baza unui proiect de document. Această discuție a cuprins chestiuni generale cu privire la răspunderea penală, nu doar a persoanelor implicate în cazul Ilașcu.

Autoritățile moldovenești erau conștiente de cererea de a soluționa situația problematică a persoanelor implicate în crearea conflictului. Prin urmare, martorului i-a fost dificil să spună dacă decizia din 16 august 2000 a fost o decizie legală sau una legată de o decizie politică. Proiectul de document cu privire la statutul Transnistriei cuprindea anume această chestiune.

315. Retragera trupelor ruse din Transnistria nu a fost niciodată invocată în cadrul Comisiei pentru negocierea statutului. Această chestiune a fost adresată într-un context diferit. În lista garanțiilor cu privire la statutul Transnistriei, chestiunea cu privire la retragerea trupelor ruse se referea la aspectele militare. Ministerele Afacerilor Externe și al Apărării au discutat chestiunea cu privire la retragerea trupelor rusești în cadrul relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și Rusia. Deși legătura dintre reglementarea statutului Transnistriei și retragerea trupelor ruse a fost invocată de partea transnistreană, chestiunea a fost discutată într-un context separat – anume în capitolul proiectului documentului care se referea la garanțiile statutului Transnistriei.

În Transnistria au fost judecate mii de cauze penale. În cauza Ilașcu a fost implicată multă politică. Transnistrenii au spus întotdeauna că acesta nu a fost un caz politic, ci un caz obișnuit al unor cetățeni care au comis crime și care trebuiau să-și execute pedepsele. Republica Moldova are o viziune diferită: dacă aceste persoane au comis acte ilegale, atunci cazul ar trebui investigat și ei ar trebui judecați de autoritățile constituționale. După proces, procedurile în cazul Ilașcu au fost examinate de profesorul Rzeplinski din Polonia. În lumina raportului său, transnistrenii trebuiau să fi realizat că ei au comis multe încălcări procedurale în timpul desfășurării urmăririi penale și a fazei judiciare. Pentru ei, însă, a fost important să arate că ei există ca stat.

316. Martorul i-a întâlnit pe reclamanți și pe familiile acestora de multe ori în legătură cu diferite chestiuni, precum îngrijirea medicală, sprijinul material, condițiile de detenție. Toate cererile lor au fost satisfăcute atât timp cât acestea țineau de competența autorităților constituționale moldovenești. Vizitele familiilor la închisoare au fost facilitate de autoritățile moldovenești prin punerea la dispoziție a transportului. Prin

intermediul Ministerului Sănătății al Republicii Moldova a fost oferită îngrijire medicală. Comisia dlui Sturza a avut grijă ca lor să li se trimită tot ceea ce ei au cerut, spre exemplu, ziare sau suport financiar pentru familiile lor.

317. Ministerul Justiției a efectuat lucrul de pregătire pentru ca Republica Moldova să devină membru al Consiliului Europei. Principala problemă a fost chestiunea cu privire la respectarea drepturilor omului. Era clar că autoritățile legale moldovenești nu ar putea să asigure respectarea drepturilor omului în regiunea Transnistriei. Aceasta a dus la controversata rezervă la Convenția Europeană pentru Drepturile Omului, care a fost aprobată de Parlamentul Republicii Moldova în septembrie 1997. Textul acestei rezerve a fost discutat și coordonat, cuvânt cu cuvânt, cu Consiliul Europei. Republica Moldova a luat legătura cu oficialii de la Strasbourg. Martorul a considerat că faptul că ceilalți deținuți ai grupului Ilașcu nu au fost eliberați dovedește deja că autoritățile legale moldovenești nu erau capabile să asigure respectarea drepturilor omului în regiune.

318. Autoritățile moldovenești nu au recunoscut niciodată hotărârile judecătorești și actele oficiale emise în regiunea transnistreană; ele le consideră neconstituționale. Pentru a preveni ca populația din Transnistria să sufere din cauza acestei situații după evenimentele din 1990, pe malul drept al râului au fost create instanțe judecătorești moldovenești cu jurisdicție asupra regiunii transnistrene. În situațiile menționate în cauză (spre exemplu, măsuri legate de chestiuni de drept al familiei adoptate de autoritățile și instanțele judecătorești transnistrene), cetățenii sunt nevoiți să se adreseze instanțelor judecătorești constituționale ale Republicii Moldova pentru ca să fie re-examinate cauzele lor după o decizie a instanțelor judecătorești sau a autorităților transnistrene. Martorul a avut multe discuții pentru a soluționa această problemă. Transnistrenii cred că problema ar trebui soluționată într-un alt mod, astfel încât politica adoptată în legătură cu astfel de decizii să nu afecteze negativ populația transnistreană. Problema se referă nu doar la oficiile de înregistrare a căsătoriei, dar, de asemenea, la chestiuni legate de poliție, notariat etc. Spre exemplu, dacă populația transnistreană dorește să se deplaseze în Ucraina sau Rusia, ea trebuie să plece pe malul drept al râului pentru a obține documente de călătorie.

Această problemă constituie subiect al discuțiilor continue. Zece mii de cauze civile au fost deja decise de instanțele judecătorești transnistrene. Este necesar de a reglementa ce se va întâmpla în acele cauze. Ar fi o soluție nerealistă ca ele să fie revizuite ulterior în totalitate. Totuși, dacă un cetățean care locuiește în Transnistria nu este de acord cu hotărârea pronunțată de o instanță judecătorească din Transnistria, el sau ea ar trebui să aibă dreptul de a o contesta în fața autorităților constituționale moldovenești pentru ca să fie revizuită cauza sa.

319. În orice caz, când un cetățean a cărui cauză a fost decisă în Transnistria se adresează Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova,

el sau ea va obține o revizuire. Curtea Supremă va declara hotărârea transnistreană neconstituțională. Timp de ani de zile, au existat multe astfel de cazuri. Cauzele civile sunt revizuite, pentru a asigura ca drepturile persoanei să fie respectate.

320. Atunci când autoritățile moldovenești au aflat despre moartea lui Gusar și a lui Ostapenko, ele erau gata să investigheze și să afle cine erau persoanele culpabile. Ele au luat legătura cu Procuratura din Tiraspol pentru a afla cine erau responsabili de crime. Autoritățile moldovenești au întâlnit un refuz categoric.

321. Negocierile cu privire la detaliile tehnice ale eliberării grupului Ilașcu au început la 12 aprilie 2001. La 16 aprilie 2001, martorul s-a deplasat personal la Tiraspol pentru a-i aduce înapoi la Chișinău. Atunci când s-a confruntat cu refuzul autorităților transnistrene, el a trebuit să înceapă lucrul din nou. La 5 mai, membri ai serviciilor secrete transnistrene l-au adus pe Ilașcu la serviciile secrete din Chișinău, nu la organele procuraturii. Este dificil de spus dacă dl Ilașcu ar fi putut fi interogat de procuratură după eliberarea sa. Urmărirea penală era încă deschisă, însă Ilașcu era un om liber, el a părăsit Republica Moldova la propria dorință.

Imediat după luna mai 2000, când Smirnov a spus că el ar putea fi de acord cu revizuirea cazului Ilașcu de către un alt stat, autoritățile moldovenești au contactat Polonia, Ungaria și Elveția. Au avut loc discuții tehnice cu aceste state. Totuși, eliberarea lui Ilașcu în 2001 a pus capăt posibilității ca acest caz să fie în întregime examinat de o altă instanță judecătorească din alt stat.

322. Tot ceea ce a fost făcut în cazul Ilașcu și în legătură cu problema transnistreană în general, s-a bazat pe încredere, a fost făcut cu toată seriozitatea, indiferent de perioadele când au avut loc evenimentele. Martorul însuși a studiat dosarul de câteva ori. La inițiativa OSCE, au fost efectuate unele studii importante. Actualmente, unsprezece ani mai târziu, orice investigație penală ar fi complicată, însă organele procuraturii moldovenești ar depune toate eforturile.

28. Victor VIERU

323. Martorul a fost viceministru al Justiției începând cu 2001. Înainte de asta, el a fost avocat. Martorul nu s-a ocupat niciodată de cazul Ilașcu. Această chestiune nu a fost ridicată la nicio reuniune la care el a participat.

Martorul a fost, într-adevăr, membru al Comisiei pentru negocierea statutului Transnistriei condusă de dl Sturza. Totuși, la întâlnirile la care el a participat, chestiunea cu privire la eliberarea restului membrilor grupului Ilașcu nu a fost ridicată niciodată.

324. Martorul a aflat, în calitate de avocat, că decizia emisă de Procuratura Generală în august 2000 de casare a ordonanței din 1993, cu

privire la pornirea urmăririi penale împotriva persoanelor responsabile de procesul lui Ilașcu și a colegilor săi, a fost incorectă.

325. Autoritățile moldovenești nu au recunoscut niciodată documentele emise de autoritățile neconstituționale din Transnistria. Martorul este de opinie că protocolul din mai 2001, semnat de către dl Voronin și dl Smirnov, nu era obligatoriu din punct de vedere juridic. Mai întâi de toate, legea supremă a Republicii Moldova, așa precum prevede Constituția, nu include în categoria actelor legislative acte precum această decizie politică. În al doilea rând, el nu poate fi considerat un instrument internațional în sensul Convenției de la Viena cu privire la dreptul tratatelor din 1969: dreptul de a semna tratate aparține doar statelor, iar Transnistria nu poate fi recunoscută ca stat. În al treilea rând, orice act legislativ trebuie publicat în Monitorul Oficial. În orice caz, documentele emise de autoritățile constituționale moldovenești nu sunt recunoscute în partea de est a țării.

29. Andrei STRATAN

326. Martorul a fost director al Departamentului Vamal din 1999 până în 2001. La momentul audierilor, el era ambasador, șef al Direcției Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est a Ministerului Afacerilor Externe. Până în 1999, el a fost director adjunct al Departamentului Vamal, care a fost creat mai întâi în cadrul Ministerului Finanțelor, iar ulterior, a fost transferat în subordinea directă a Guvernului.

327. Autoritățile vamale moldovenești nu au jurisdicție *de facto* asupra transportului de mărfuri pe teritoriul Transnistriei până la hotarul cu Ucraina, deoarece ele nu au acces pe acest teritoriu.

Cei mai mulți agenți economici din Transnistria pregătesc documentele lor vamale la Tiraspol. Atunci când ei doresc permise pentru export, spre exemplu, pentru textile, ei se adresează autorităților din Chișinău, care le eliberează documentele corespunzătoare. Nu au existat constrângeri pentru agenții economici din Transnistria din partea Chișinăului în ceea ce privește documentele corespunzătoare pentru exporturile către statele-terțe. Totuși, în Transnistria, exporturile și importurile sunt efectuate fără autorizația autorităților constituționale moldovenești. Ei primesc frecvent mărfuri importate direct în Transnistria. Unele bunuri, precum textilele, pot fi exportate către Uniunea Europeană doar după ce au primit autorizație de la Ministerul Economiei al Republicii Moldova. Aceasta se întâmplă din cauza existenței cotelor de export. Nu există proceduri vamale ca atare. Există o procedură pentru obținerea permisului de la Ministerul Economiei. Departamentul Vamal nu are niciun control asupra acestei proceduri.

Exporturile de arme din Republica Moldova sunt sub jurisdicția autorităților constituționale ale Republicii Moldova. Este necesară o hotărâre de Guvern pentru acest lucru. De fapt, o Comisie inter-departamentală ia deciziile cu privire la exportul de arme sau la alte

tranzacții cu arme. Martorul nu știe care era procedura folosită de autoritățile de la Tiraspol.

Armele erau exportate din Tiraspol prin Ucraina direct în alte state, deoarece Chișinăul nu putea să exercite controlul la hotarul ucrainean.

328. Departamentul Vamal nu era responsabil de eliberarea certificatelor de origine. Acest lucru ținea de competența Camerei de Comerț și Industrie.

329. Unele bunuri erau produse parțial în Republica Moldova și parțial în Transnistria, caz în care ele erau transportate în și din Transnistria. Era firesc pentru agenții economici de pe malul stâng să coopereze cu cei de pe malul drept. Autoritățile moldovenești nu dețin statistici cu privire la acest lucru, deoarece acesta era considerat comerț intern.

330. Niciodată nu au fost create posturi vamale comune între malurile drept și stâng ale râului. Din 1995, Republica Moldova a devenit parte a Uniunii Internaționale Vamale. Transnistria este parte integrantă a Republicii Moldova, însă controlul vamal nu a fost niciodată exercitat de autoritățile moldovenești asupra serviciilor și mărfurilor care proveneau din regiunea de pe malul stâng. Prin urmare, formal vorbind, nu a existat niciodată contrabandă.

331. Livrarea energiei din Rusia în Moldova are loc în conformitate cu acordurile care au fost semnate înainte de conflict. Departamentul Vamal cunoaște volumul de energie importată din Rusia în Republica Moldova. În cadrul Departamentului Vamal există o secție care supraveghează importul de energie. Departamentul Vamal primește documentele oficiale cu privire la livrarea gazului și a electricității. Autoritățile moldovenești, însă, nu pot controla ce se întâmplă la hotarul dintre Republica Moldova și Ucraina pentru a înregistra volumele de import pentru segmentul transnistrean. Există un schimb de informații între Departamentele Vamale din Rusia și Republica Moldova cu privire la exporturile de gaz din Rusia în Moldova. Moldovagaz, de asemenea, prezintă o declarație, pe care Departamentul Vamal trebuie s-o verifice pentru corectitudine. Nu există taxe vamale ca atare pentru importul de gaz natural în Moldova din Federația Rusă, doar plata pentru procedurile vamale și taxa pe valoare adăugată.

332. Martorul nu știe dacă transportul de mărfuri, destinat pentru exportul din Transnistria direct către altă țară, este înregistrat. Martorul nu a avut niciodată astfel de documente în fața sa, ceea ce a sugerat, în opinia sa, că au fost găsite alte căi de export al unor astfel de mărfuri și că exista un comerț necontrolat între Transnistria și state-terțe, în afară de arme. Departamentul Vamal al Republicii Moldova are o brigadă pentru investigarea exporturilor ilegale. Însă această brigadă poate opera doar pe teritoriul care îi este accesibil și deschis pentru control. Prin urmare, comerțul transfrontalier între Transnistria și Ucraina nu este controlat de Departamentul Vamal al Republicii Moldova.

333. Martorul nu știa cum a fost posibil ca sticle de coniac, produse la Tiraspol și disponibile pentru vânzare în Rusia, să aibă imprimat codul de

proveniență al Federației Ruse, și nu pe cel al Republicii Moldova. El a considerat că această chestiune ar fi trebuit discutată cu autoritățile vamale ale Federației Ruse.

334. Departamentul Vamal al Republicii Moldova nu efectuează controlul vamal pe malul drept al Nistrului, deoarece acesta nu este un hotar internațional. Prin urmare, autoritățile Republicii Moldova nu efectuează nicio investigație cu privire la această chestiune. Nu constituie o infracțiune transportarea mărfurilor de pe malul drept pe malul stâng al râului.

30. Generalul Boris SERGHEEV

335. Martorul s-a născut la 17 ianuarie 1950 la Orenburg, Rusia. El a fost comandant al GOR începând din 18 ianuarie 2002. Înainte de asta, din 1996, el a fost adjunct al directorului responsabil de personalul GOR.

336. Misiunea GOR este una dublă: forțele de menținere a păcii (FMP) și unitățile responsabile pentru paza și repatrierea treptată către Federația Rusă a munițiilor și a proprietății fostei Armate a Paisprezecea.

337. În ceea ce privește FMP, sunt în jur de 360 de persoane: două batalioane și un grup al aviației. Batalioanele sunt de serviciu pe rând, iar atunci când sunt de serviciu, ele sunt subordonate doar Comandamentului Comun al FMP. Batalioanele ruse ale FMP sunt dependente din punct de vedere organizațional de GOR. Aceste batalioane sunt localizate separat de trupele GOR și au centrul lor propriu de comandă. Celelalte unități GOR nu sunt implicate în FMP și niciodată nu au fost. FMP ruse nu au tancuri. Grupul de aviație este responsabil pentru aerodromul din Tiraspol.

338. Sediile actuale ale GOR sunt fostele sedii ale Armatei a Paisprezecea. Numărul total al personalului GOR era, la momentul audierilor, mai mic de 1,500 de persoane, care cuprindea toate unitățile militare.

339. La Tiraspol există un aerodrom militar. În timpul Uniunii Sovietice, acolo era amplasată o divizie aeriană. După destrămarea Uniunii Sovietice în 1991, echipamentul aviatic a fost divizat între Moldova, Ucraina și Rusia. Armata a Paisprezecea avea doar un escadron de elicoptere, amplasat la Tiraspol. Acest escadron a devenit parte a FMP. Astăzi, din el fac parte nouă elicoptere și un serviciu de logistică constituit din aproximativ 180 de persoane. Aceste persoane nu sunt parte a GOR, ci sunt subordonate direct forțelor aeriene ruse. Ele sunt antrenate doar la efectuarea inspecțiilor la FMP: ele monitorizează zona de securitate.

340. La aerodromul din Tiraspol traficul este foarte mic. Spațiul aerian este controlat de punctele de control al traficului aerian ucrainean și moldovenesc: când un avion zboară deasupra teritoriului Ucrainei, controlul traficului aerian este efectuat de serviciile de control ale traficului aerian al Ucrainei, iar când un avion se apropie de teritoriul Republicii Moldova, el este direcționat de serviciile de control ale traficului aerian din Chișinău.

Prin urmare, fără permisiunea controlorilor moldoveni ai traficului aerian din Chișinău, avioanele și elicopterele ruse nu pot decola și ateriza.

În ceea ce privește securitatea aerodromului, pista folosită pentru aterizarea și decolarea avioanelor grele și a elicopterelor forțelor ruse este protejată de forțele ruse. Totuși, teritoriul aerodromului este deschis, astfel încât transnistrenii, dacă doresc, pot să intervină. Totuși, ei nu se amestecă, după cum nici forțele ruse nu se amestecă în modul în care transnistrenii folosesc partea lor de aerodrom.

341. Retragera GOR trebuia să fi fost definitivată până la sfârșitul lui 2002. Actualmente, ea a fost amânată pentru sfârșitul lui 2003. Până în prezent, a fost transportat echipament din depozitele de la Colbasna. Au fost necesare 69 de garnituri pentru echipament și muniții și alte 15 garnituri pentru echipamentul militar. Retragera se va face până la sfârșitul lui 2003. Martorul a declarat că el preferă să nu spună de ce retragera durează atât de mult, deoarece o declarație cu privire la această chestiune ar depăși responsabilitățile sale de serviciu. Orarul a fost stabilit de către Președinte și Ministerul Apărării. Martorul trebuie doar să execute deciziile acestora.

Retragerea în Rusia se făcea, de obicei, pe calea ferată și doar în cazurile excepționale - pe cale aeriană. Ultima dată echipamentul a fost dus pe cale aeriană în 1996, era vorba de muniții anti-tanc. Unele echipamente au fost distruse pe loc, spre exemplu, vehicule blindate și complexe de apărare aeriană. O metodă prototip de distrugere a unui anumit tip de material de luptă se coordonează cu experții OSCE, iar, ulterior, OSCE monitorizează îndeaproape acest proces. Distrugerea se efectuează într-un mod care exclude orice utilizare viitoare sau reconstrucția. În 2002, au fost distruse 108 tancuri, iar actualmente sunt distruse sistemele de apărare aeriană.

342. Martorul a declarat că el contactează autoritățile transnistrene referitor la retragere doar dacă primește instrucțiuni să facă acest lucru, în fiecare caz în parte, din partea superiorilor săi. Acest proces este deseori împiedicat de autoritățile transnistrene, însă, până în prezent, acestea s-au obligat să coopereze și să permită trecerea transportului. GOR a oferit „RMN” compensații pentru retragere fie prin anularea datoriilor, fie prin transferarea bunurilor cu destinație nemilitară către aceasta.

343. OSCE efectuează inspecții atât în locurile unde echipamentul este încărcat pentru a fi transportat, cât și în Rusia, unde acesta ajunge. Autoritățile moldovenești, de asemenea, supraveghează procesul: mai întâi prin intermediul OSCE, iar apoi, când transportul pe cale ferată este comandat din Moldova, autoritățile ruse specifică unitățile și cantitatea care urmează a fi încărcată, iar o listă a încărcăturii este transmisă autorităților moldovenești pentru trecerea hotarului moldo-ucrainean.

344. Personalul GOR se poate deplasa doar dacă primește autorizație din partea transnistrenilor. Este necesară o autorizație similară și pentru importul bunurilor și al proviziilor. De asemenea, este necesară o autorizație specială din partea autorităților transnistrene pentru a folosi calea ferată și

transportul rutier atât în Transnistria, cât și din Transnistria. GOR trebuie să notifice orice deplasare dorită, oferind detalii despre mijlocul de transport. În caz contrar, autoritățile transnistrene rețin automobilele și mijloacele de transport.

Martorul a declarat că la momentul audierii au fost reținute ilegal de către autoritățile transnistrene trei mijloace de transport.

345. GOR nu a efectuat exerciții comune cu forțele armate transnistrene.

346. Când este nevoie de a contacta autoritățile transnistrene, superiorii din Moscova autorizează martorul să contacteze pe cineva din administrația transnistreană, specificând persoana și subiectul discuției.

347. GOR nu duce lipsă de provizii militare și muniții și nu are nevoie să aducă în Transnistria orice material de acest gen. Celelalte provizii necesare pentru menținerea forțelor (spre exemplu, combustibil) sunt aduse din diferite locuri – din Ucraina, Polonia sau direct din Rusia. Echipamentul greu (de exemplu, motoarele pentru avioane) care are nevoie de reparație, este trimis înapoi în Rusia. Pentru astfel de lucruri este trimisă o cerere autorităților locale, nu autorităților moldovenești centrale. GOR cumpără produse alimentare din Transnistria. Când este adus ceva pe cale aeriană, ofițerii moldoveni din forțele de menținere a păcii sunt invitați, deoarece, potrivit Acordului din 1992, aceștia sunt responsabili de vamă și controlul la frontieră.

348. Autoritățile transnistrene consideră că, ca urmare a destrămării Uniunii Sovietice, o parte a proprietății fostei Armate a Paisprezecea din Transnistria le aparține. GOR le transferă acestora doar echipament nemilitar. Acesta nu include arme, muniții sau vehicule blindate, ci doar echipament de pregătire a hranei, automobile, anumite tipuri de echipament ingineresc, excavatoare, echipament de transportare a combustibilului, corturi, echipament electric, etc. Înainte de transfer, lista este autorizată de Ministerul Apărării și Ministerul Proprietății de Stat din Moscova. Autorităților transnistrene nu le-au fost transferate tancuri niciodată.

349. În 1992, Mihail Bergman era comandantul militar de la Tiraspol, șeful Comendurii. În acea perioadă, sediul armatei era un complex închis, care avea sarcini militare specifice. Comenduirea era situată separat de sediul GOR și se ocupa de diferite sarcini administrative, precum înregistrarea soldaților noi-veniți, înregistrarea plecărilor și a misiunilor, etc. Ea avea o prezență militară timp de 24 de ore și comunicații militare. La Comenduire era, de asemenea, miliție militară și celule pentru detenție. Clădirea Comendurii era situată la aproximativ un kilometru depărtare de Cartierul General al Armatei a Paisprezecea. Aproximativ cu trei ani în urmă, clădirea a fost transmisă autorităților transnistrene.

350. Armata a Paisprezecea a fost creată în anul 1956, ca parte a circumscripției militare Odesa. Cartierul General se afla la Chișinău, însă, în anul 1986 sau 1988, centrul de comandă s-a mutat la Tiraspol. Armata era situată atât pe teritoriul RSS Ucrainene, cât și pe cel al RSSM. Pe teritoriul

Rusiei nu au fost staționate niciodată unități. Armata a Paisprezecea nu includea nicio divizie aeriană. Pe teritoriul Moldovei se aflau unități de apărare aeriană, ingineriești, de comunicații și logistică, precum și trupe paramilitare. Pe teritoriul RSS Ucrainene se aflau trupe aeropurtate. Armata era divizată în felul următor: tot ce era situat pe teritoriul moldovenesc a fost transmis Republicii Moldova, cu excepția echipamentului de pe malul stâng al Nistrului, care a fost transmis Rusiei. După decembrie 1991, pentru o perioadă scurtă de timp, armata a aparținut forțelor armate ale CSI. La 1 aprilie 1992, Rusia a preluat armata. După 1991, dl Lebed a fost primul comandant al Armatei a Paisprezecea. Ulterior, Armata a Paisprezecea a fost redenumită GOR; fiind preluată de generalul Evnevici. La momentul audierilor, martorul era comandantul GOR. Generalii Iakovlev și Netkacev și-au îndeplinit serviciul în armata sovietică, însă nu au fost niciodată membri ai noilor forțe armate ruse.

Martorul nu știa nimic despre alegerea generalului Lebed în parlamentul transnistrean în 1993. După Tiraspol, el a fost numit secretar al Consiliului de Securitate de la Moscova.

351. Uniforma GOR are pe mânecă un galon cu inscripția *Rusia*, care a fost introdus de Ministerul Apărării în anul 1994. Înainte de aceasta, din 1988, uniformă avea pe mânecă galoane cu inscripția *SA*, de la armata sovietică. Martorul a declarat că, deși cele două galoane erau diferite, el nu ar putea spune dacă ele ar putea fi distinse de un privitor.

352. GOR organizează exerciții comune cu forțele armate moldovenești în partea centrală a Republicii Moldova, însă nu au existat niciodată exerciții comune cu forțele transnistrene.

Cooperarea cu Republica Moldova are loc în cadrul CSI, în baza acordurilor de cooperare militară. Martorul a declarat că el a avut întâlniri regulate și convorbiri telefonice cu autoritățile moldovenești – Ministerul Apărării, șeful Statului Major și cu Președintele. Totuși, el nu l-a întâlnit niciodată pe Smirnov.

353. Martorul era subordonat comandantului districtului militar Moscova, șeful Statului Major și Ministerului Apărării. Cetățenii ruși de sex masculin cu vârsta mai mare de 18 ani pot fi înrolați în forțele armate, chiar dacă ei nu locuiesc permanent în Rusia. GOR are recruți din districtul militar Moscova. Martorul a spus că el nu știa de 400 de persoane care, se pare, au fost înrolate în Transnistria în februarie 2000.

354. Soldații care păzesc depozitele de armament au manuale în care este explicat când pot să deschidă focul. Nu au existat niciodată situații când s-ar fi deschis focul asupra trupelor moldovenești.

31. Colonelul Alexandr VERGUZ

355. Martorul s-a născut la 24 noiembrie 1960, la Tiraspol. Din aprilie 1999, el a fost adjunct al comandantului GOR, responsabil de lucrul educațional.

356. În 2002, au existat trei cazuri când autoritățile din Transnistria au sechestrat vehicule ale GOR cu provizii și le-au reținut ilegal.

357. Principala funcție a GOR în Transnistria a fost de a menține ordinea în cadrul forțelor GOR; el nu a fost implicat în chestiuni politice. GOR era staționat în afara teritoriului rus și se ocupa doar de probleme care apăreau în cadrul GOR. Principalele sarcini ale GOR au fost paza armamentului și a depozitelor de muniții și instruirea personalului militar. Sarcina FMP de a menține ordinea în zona de securitate era direcționată spre „lumea de afară”, trupele FMP nu erau parte a GOR; ele erau o forță separată.

358. Martorul lucra la Tiraspol din 1992. În iunie 1992, au avut loc lupte în orașele Bender și Dubăsari, însă nu și la Tiraspol, astfel, el nu a fost martor al acestor lupte. În continuare, martorul a declarat că militarii ruși au rămas neutri și nu au participat la lupte. El nu știe nimic despre tancurile care ar fi fost implicate în conflict.

359. Nu a existat un transfer de arme, armele au fost luate forțat, deoarece populația s-a revoltat. Acest lucru nu a fost previzibil. Femei și copii veneau și sub pretextul intervenției lor, a avut loc sechestrarea armelor. Soldații care se aflau de serviciu și păzeau armele nu puteau să împuște în copii și femei. Situația a fost cu adevărat una excepțională. Persoanele care au făcut acest lucru erau disperate: era război; ele trebuiau să-și apere casele. De asemenea, au fost folosite camioane pentru a pătrunde în depozitele care erau protejate de spații minate. Ar fi fost imposibil de a recupera armamentul sechestrat, fără a provoca o situație de luptă. Înainte ca conflictul armat să se declanșeze, nu au existat sechestrări de arme.

360. Pierderea armelor a fost catalogată drept jaf sau furt și au fost pornite proceduri pentru a investiga fiecare incident. Martorul a declarat că el nu știa care a fost rezultatul acestor urmăriri penale.

361. Mihail Bergman a fost comandant în 1992. Clădirea Comandurii era situată pe strada Kirpiciînii, aproximativ la un kilometru depărtare de Cartierul General. În acea perioadă, clădirea se afla sub controlul deplin al militarilor ruși; ea nu putea fi folosită în comun cu autoritățile transnistrene.

32. Locotenent-colonelul Vitalius RADZEVICIUS

362. Martorul s-a născut la Vitebsk, Belarus. El a fost demobilizat din serviciu în decembrie 2002; anterior, el a fost ofițer superior în serviciul militar secret al GOR. El a lucrat în regiune începând cu februarie 1993. Responsabilitățile sale erau de a aduna informații și de a antrena grupuri secrete.

363. Deplasarea transportului în Transnistria era dificilă. Recent, au fost reținute trei vehicule de transport care au fost trimise în Rusia. GOR nu avea nicio legătură cu autoritățile transnistrene sau cu serviciile lor secrete. De asemenea, întâlnirile cu serviciile secrete din Moldova nu țineau de responsabilitățile martorului.

364. Olga Căpățînă a lucrat pentru GOR sub numele de Olga Suslina. Martorul credea că ea era agentul lui Smirnov.

365. Martorul a negat că trupele aerportate sau Grupul Alfa al FSB au fost vreodată dislocate în Transnistria.

33. Colonelul Anatolii ZVEREV

366. Martorul s-a născut în 1953 în regiunea Kaluga din Rusia. El a lucrat la Tiraspol începând cu ianuarie 2002; anterior, el a lucrat în districtul militar Moscova.

367. Forțele comune de menținere a păcii au fost create prin Acordul din 1992 între Președintele Republicii Moldova și cel al Federației Ruse. Partea rusă a forțelor de menținere a păcii era constituită din 294 de persoane, 29 de vehicule și 264 de arme. De asemenea, ea avea 17 vehicule blindate, staționate la posturile FMP și folosite pentru comunicații. Armele erau de tip Kalașnikov și pistoale Makarov; nu existau arme mai grele, precum aruncătoare de grenade, aruncătoare de flăcări, rachete anti-tanc, etc. Toate vehiculele și soldații FMP purtau insigne speciale. Lor li se permitea să călătorească liber – așa prevedea Acordul din 1992. Forțele ruse de menținere a păcii și GOR erau totalmente separate. Funcțiile de conducere în FMP erau deținute de ofițeri din Rusia. Din 1992 și până în prezent, funcția de comandant superior al FMP ruse nu a fost niciodată deținută de cineva din GOR; comandant a fost întotdeauna cineva de la Moscova. FMP nu cooperau cu GOR la îndeplinirea responsabilităților lor.

368. Responsabilitățile FMP erau de a preveni transportarea armelor, a explozivelor și a drogurilor, precum și de a asigura legea și ordinea în zona de securitate.

Forțele moldovenești și transnistrene erau responsabile de monitorizarea și prevenirea acțiunilor din partea forțelor destructive de pe malurile respective. În 1992–1993, sarcinile FMP erau diferite: de a stopa conflictul armat, de a separa combatanții, de a le lua armele și de a ajuta la reinstalarea ordinii. În prezent, ele mențin pacea și monitorizează implementarea acordurilor.

369. Superiorul nemijlocit al martorului era Comisia Unificată de Control (CUC), care a fost creată în baza aceluiași Acord din 1992. CUC era compusă din trei delegații: una din partea Federației Ruse, una din partea Republicii Moldova și una din partea regiunii Transnistria. Fiecare parte avea șase reprezentanți de la Ministerul Afacerilor Externe, Ministerul Apărării, Ministerul Afacerilor Interne și Ministerul Securității de Stat. De

asemenea, exista Comandamentul Militar Comun, responsabil de FMP. Din 1996, în CUC a participat un grup de observatori militari din Ucraina. Toate deciziile erau luate prin consens între cele trei părți și Ucraina. FMP se bazau pe principiul distribuirii egale a sarcinilor și responsabilităților între membri. CUC a cooperat cu OSCE.

34. Locotenent-colonelul Boris LEVIȚKII

370. Martorul s-a născut la 31 mai 1961 în regiunea Novgorod din Rusia. El a fost președinte al Judecătoriei Garnizoanei Militare nr. 80. El lucra în această funcție din 2000.

Martorul era președintele instanței judecătorești și singurul judecător al acesteia. Funcția celui de-al doilea judecător al garnizoanei era vacantă. Martorul examina cazuri administrative, civile și penale, precum și abaterile disciplinare militare. În calitate de judecător militar, el era subordonat direcției judiciare a Judecătoriei Supreme – nu GOR-ului sau comandanților acestuia, fie Ministerului Apărării, fie Ministerului Justiției.

Instanța judecătorească militară care exista în Transnistria în zilele Armatei a Paisprezecea a fost transferată sub jurisdicția Federației Ruse în aceeași perioadă ca și armata. Astfel de instanțe judecătorești sunt parte a sistemului judiciar al Federației Ruse. În calitate de instanță judecătorească militară rusă, ea are jurisdicție doar asupra cetățenilor ruși – soldaților GOR și a personalului nemilitar. Instanța nu are jurisdicție asupra altor persoane, precum populația locală, miliția transnistreană, etc. În cazul unui furt al proprietății militare, instanța, de exemplu, va avea jurisdicție asupra unui cetățean rus aflat în serviciu în Transnistria, însă dacă persoana bănuită de furt este din Transnistria, aceasta ține de competența instanțelor judecătorești locale. În orice caz, instanța judecătorească militară a GOR din Tiraspol nu are mijloace pentru a se ocupa de un astfel de caz. Martorul a declarat că el nu a întâlnit niciun caz cu privire la furtul sau transferul ilegal de muniții sau arme.

371. GOR nu avea relații sau contacte directe cu autoritățile judiciare moldovenești sau cu cele transnistrene. Dacă cineva ar fugi pe teritoriul Republicii Moldova, GOR ar trebui să ceară extrădarea acelei persoane prin intermediul Ministerului Apărării și al Ministerului Afacerilor Externe de la Moscova, care s-ar adresa autorităților de la Chișinău.

Martorul a declarat că autoritățile transnistrene au împiedicat circulația liberă a personalului militar al GOR. Spre exemplu, el însuși a fost oprit într-o zi, în automobilul său, în timp ce călătorea spre Colbasna, fiind împiedicat să ajungă acolo.

35. Locotenent-colonelul Valerii ȘAMAEV

372. Martorul s-a născut la 9 iunie 1966 la Iaroslavl, Rusia. El a fost numit în actuala sa funcție de procuror al Unității Militare 14101 în aprilie 2002; anterior, el a fost adjunct al procurorului militar al Regiunii Moscova. La momentul audierilor, el a fost transferat într-o altă funcție în regiunea Moscovei.

373. În calitate de procuror al Unității Militare 14101, martorul era direct responsabil față de procurorul militar al districtului militar Moscova. Procurorul-șef al districtului Moscova nu putea totuși să-i spună martorului să ia o anumită poziție în cadrul unei urmăriri penale, deși el putea să-i spună că el nu urma procedura corectă. Procurorii militari nu erau subordonați comandamentului GOR. Ei nu aveau nicio responsabilitate față de acesta. Comandantul GOR nu putea să le dea instrucțiuni.

Responsabilitățile martorului erau de a supraveghea respectarea legii în GOR și de a investiga infracțiunile comise de personalul militar al GOR, nu și cele comise de persoanele civile locale. Martorul nu a avut cazuri de furt, jaf sau transfer ilegal de arme sau echipament.

374. Procurorii militari ai GOR nu au avut, în general, relații directe cu autoritățile judiciare moldovenești sau cu cele transnistrene. Martorul nu avea nicio instrucțiune specială despre cum ar trebui să se comporte cu autoritățile transnistrene.

Singurul caz care a implicat o cooperare a avut loc în 2002. Un soldat GOR și câțiva civili minori erau bănuți că ar fi bătut o persoană în vârstă, care a decedat. Organele de ocrotire a normelor de drept din Tiraspol i-au dat martorului niște documente, din care se părea că unul din soldații GOR într-adevăr participase la comiterea infracțiunii. Martorul a desfășurat investigații împotriva aceluși soldat și a citat câțiva civili în calitate de martori. Astfel, GOR a avut o cooperare minimă cu organele de ocrotire a normelor de drept transnistrene, care a implicat convorbiri telefonice și ajutor pentru localizarea martorilor.

Deoarece martorul nu a înaintat acuzații împotriva acelor civili, el nu a intentat proceduri împotriva lor, însă autoritățile locale ale procuraturii au prezentat cazul împotriva bănuților locali în fața instanțelor judecătorești transnistrene. Martorul nu știa de niciun alt caz de astfel de cooperare.

375. Martorul a declarat că personalul GOR nu avea probleme să se deplaseze prin Transnistria. El însuși putea să se deplaseze liber cu automobilul său. De asemenea, ei puteau să călătorească liber pe cealaltă parte a râului, cu permisiunea ofițerilor lor superiori.

376. Martorul știa despre trei vehicule reținute ilegal de autoritățile transnistrene. Nicio investigație nu a fost efectuată în privința acestui caz, deoarece procurorul militar are jurisdicție doar asupra personalului militar rus. Martorul știa că comandantul încerca să negocieze întoarcerea lor. La fel, furtul armelor de la armata rusă de către miliția transnistreană nu ține de

competența martorului. El ar investiga dacă ar exista o incertitudine cu privire la cine a comis furtul, însă odată ce probele ar stabili că acesta a fost comis de transnistreni, el nu ar mai continua investigația. El ar transmite dosarul la Moscova, care ar contacta organele oficiale ale procuraturii Republicii Moldova, pentru a prelua investigația. Intenția sau neglijența personalului militar rus la facilitarea furtului ar cădea sub jurisdicția martorului, însă martorul nu a avut niciodată o astfel de situație și nu a avut informații despre ceea ce s-a întâmplat înainte ca el să vină acolo.

377. Martorul nu putea să contacteze direct autoritățile moldovenești, decât dacă el ar fi avut permisiune specială.

36. Vasili TIMOȘENKO

378. Martorul s-a născut la 3 septembrie 1941 la Kirovograd, Ucraina. La momentul audierilor, el era la pensie. Din septembrie 1982 până în aprilie 2002, el a deținut funcția de procuror militar al Armatei a Paisprezecea, iar ulterior al GOR.

379. Sediul Armatei a Paisprezecea a fost mutat de la Chișinău la Tiraspol în 1984.

Funcția martorului era de a supraveghea respectarea ordinii și a legii în Armata a Paisprezecea. Jurisdicția sa se extindea doar asupra militarilor – anterior ai Armatei a Paisprezecea, iar actualmente ai GOR, și nu asupra civililor sau a miliției transnistrene. Dacă ar fi existat un atac asupra unui soldat rus din partea unui civil transnistrean, acest lucru ar fi fost investigat de către organele procuraturii din Transnistria. În practică, autoritățile transnistrene mereu au acționat de sine stătător și nu au cerut participarea Federației Ruse. În mod normal, procurorii militari ai GOR ar investiga abaterile de care este bănuit personalul militar, inclusiv circumstanțele în care a avut loc un furt comis de civili, iar dacă există suficiente probe că personalul militar a comis abateri, atunci ei continuă investigația. În cazul furtului proprietății armatei de către miliția transnistreană, cu participarea personalului militar rus, procurorul militar al GOR va efectua urmărirea penală împotriva personalului militar. Însă astfel de fapte nu au avut loc. Procurorii militari ai GOR au investigat cazuri împotriva soldaților, când au fost luate arme și echipament de la militarii ruși, dar doar în timpul conflictului. În timpul conflictului din 1991-1992, nu a existat de fapt nicio livrare a echipamentului militar persoanelor din afară de către personalul militar al Armatei a Paisprezecea.

380. Clădirea Comendurii are locuri pentru detenție. Ea se află sub supravegherea procuraturii și a șefului garnizoanei Armatei a Paisprezecea. Acolo nu sunt deținute persoane civile. Comenduirea a fost desființată în anul 1996, iar actualmente acolo se află procuratura din Transnistria.

381. Martorul a oferit următoarea descriere a reținerii și detenției reclamanților. Când s-a declanșat conflictul, un grup de teroriști a început să

acționeze în regiune, Grupul Bujor. Unele persoane proeminente, precum Gusar, membru al miliției transnistrene, Ostapenko și alții au fost uciși, iar funeraliile lor s-au transformat în demonstrații în masă. Aceste persoane au fost ucise de către Președintele Frontului Popular, Ilașcu, iar circumstanțele în care aceste persoane au fost împușcate și arse erau cunoscute întregului oraș.

Din acest motiv, dl Ciariev, procurorul Transnistriei, a înaintat o cerere comandantului, generalul Lebed, să-i dețină pe teroriști în sediile militare o perioadă de timp, pentru a preveni răzbunarea publică. Generalul Lebed a refuzat. Martorul, în calitate de procuror, a inspectat corpul de gardă (nu-și amintește la ce dată). El a observat în una din aripi că existau trei sau patru celule separate, unde, în loc de escorta și paza GOR, era miliția transnistreană. De asemenea, exista o intrare separată pentru accesul la aripa în care erau deținuți reclamanții. Mihail Bergman i-a spus martorului că el a dat permisiunea ca teroriștii să fie deținuți temporar la corpul de gardă al GOR, pentru a le proteja viața și sănătatea de mulțime. Martorul a atras atenția asupra faptului că el a încălcat regulile de disciplină și a ordonat ca corpul de gardă să fie eliberat imediat, ceea ce nu a fost făcut de Mihail Bergman. Ulterior, martorul l-a informat pe generalul Lebed despre acest lucru, acesta devenind foarte supărat pe dl Bergman. A doua zi, martorul s-a dus la dl Bergman pentru a-și folosi competențele sale pentru a soluționa încălcările comise, însă celulele erau deja eliberate. Prin urmare, reclamanții au fost deținuți acolo timp de o zi sau două.

Bergman a greșit când a permis detenția acestor civili la Comenduire, precum și supravegherea și interogarea lor de către miliția transnistreană. Împotriva dlui Bergman nu au fost inițiate proceduri disciplinare, deoarece aceasta a constituit o abatere disciplinară minoră, care a fost corectată aproape imediat.

382. Reclamanții nu au fost transferați autorităților moldovenești pentru a fi judecați, deoarece era război. Aceste persoane aveau sânge pe mâinile lor și trebuiau să înfrunte justiția pentru ceea ce au făcut. Dacă reclamanții ar fi fost eliberați, nu exista siguranța că ei ar fi fost pedepsiți. Emoțiile populației creșteau.

383. După destrămarea Uniunii Sovietice, Armata a Paisprezecea a fost divizată între Ucraina, Moldova și Rusia. Moldova și Ucraina au primit batalioane de tancuri. Imediat după destrămarea Uniunii Sovietice, mulți ofițeri care nu au dorit să slujească în armata moldovenească sau în cea ucraineană ori să depună jurământul acolo au fost demobilizați și au venit în Transnistria. Situația era foarte instabilă. În mod firesc, fiecare soldat se gândea la sine însuși. Două batalioane și-au schimbat subordonarea și au trecut de partea autorităților transnistrene. Acest lucru a avut loc în timpul când CSI avea comandamentul. Nu exista nicio legislație cu privire la astfel de acțiuni. Acestea au fost perioade foarte dificile – inclusiv pentru Rusia.

La 1 aprilie 1992, Președintele Elțin a declarat Armata a Paisprezecea din Moldova sub jurisdicția rusă. După aceasta, situația s-a calmat și nu au mai avut loc dezertări sau transferuri de personal militar din Rusia în Transnistria. Totuși, acei soldați care doreau să se întoarcă în Moldova erau liberi să o facă.

384. Galoanele și distincțiile armatei ruse au fost introduse în 1994; înainte de aceasta, insignele erau cele ale armatei sovietice. Transnistrenii foloseau drapelul și simbolurile lor din 1992.

385. Nu a existat nicio ocupație a Moldovei de către Rusia. Principalul motiv al tragediei au fost circumstanțele haotice care au însoțit destrămarea Uniunii Sovietice. Conflictul armat a fost atârnat în 1990, când în Moldova a fost adoptată o nouă lege cu privire la limbi. Situația din Transnistria devenise foarte tensionată; „Moldova aparține moldovenilor” era sloganul care putea fi auzit. Dl Ilașcu a emis ordinul nr. 6, care a fost publicat în septembrie 1990 și a produs imediat frică în rândul populației transnistrene. După aceasta, oamenii au început să părăsească regiunea. Anume imediat după emiterea celui „ordin”, au început aceste evenimente tragice. Grupul Ilașcu a făcut mult rău, suscitând tulburări etnice. Grupul „Bujor” era pregătit să arunce în aer clădirea parlamentului local; în acest scop ei au adus mari cantități de explozibil. Din cauza activităților și a neliniștii cauzate de acest grup terorist, în acea perioadă, mulți ofițeri și-au trimis familiile în afara regiunii, inclusiv martorul, care și-a evacuat familia sa în Ucraina.

386. Când conflictul a izbucnit în 1992, GOR a continuat să mențină relații bune cu militarii moldoveni. Când sediul Armatei a Paisprezecea din apropierea Benderului a fost lovit de obuze lansate din partea moldovenească, martorul le-a telefonat și le-a spus că ei au lovit GOR-ul. După aceasta, trupele ruse au inițiat investigații cu privire la bombardament. Dosarul a fost trimis Republicii Moldova pentru continuarea investigației, însă de atunci nu a fost primit niciun răspuns.

387. În conflictul armat nu au fost implicate nici Armata a Paisprezecea și nici tancurile ei. A existat un incident când două tancuri au fost furate de către transnistreni și conduse în direcția podului. Forțele ruse au încercat să le oprească și unul din tancuri a fost lovit din direcția părții moldovenești și a luat foc.

388. Martorul nu a auzit niciodată de 40 de moldoveni neînarmați care au fost uciși într-un autobuz la Bender, în apropierea cetății. În schimb, el a auzit despre o ambulanță care a fost împușcată de forțele armate moldovenești, un atac în care au murit o femeie însărcinată și o soră medicală. De asemenea, el a auzit despre alte atrocități comise de forțele moldovenești, spre exemplu, despre incidentul care a avut loc cu o lună mai târziu, când forțele moldovenești au bombardat locuri care erau locuite. Avioanele moldovenești au bombardat orașul Parcani, care se află în partea transnistreană. În regiune nu era prezentă aviația rusă, doar elicoptere.

389. Martorul nu știa despre incidentele când Armata a Paisprezecea a livrat arme autorităților transnistrene sau a înarmat persoane civile. Armata a Paisprezecea și-a păstrat întregul arsenal militar; nimic nu a fost predat. În perioada 1991-1992, nu a avut loc niciun furt al proprietății Armatei a Paisprezecea. Au existat patru cazuri de sechestrare a proprietății militare la începutul conflictului armat. Martorul a trimis aceste cazuri procurorului din Transnistria, deoarece nu a fost posibil de a transmite dosarul autorităților moldovenești.

390. Martorul îl cunoștea pe generalul Costăș, fostul șef al DOSAAF-ului moldovenesc. DOSAAF-ul din Moldova avea mult echipament militar pentru instruire, avioane, tancuri, mașini blindate, etc. Ea era o organizație militară care putea instrui persoane cum să conducă tancuri, să sară cu parașuta, să deschidă focul și să încarce tunurile, etc. DOSAAF-ul moldovenesc și-a lăsat echipamentul în Moldova, iar partea care se afla în Transnistria a devenit proprietate a autorităților locale.

391. Martorul îl cunoștea personal pe dl Nosov, primul adjunct al procurorului-șef militar, însă nu știa că dl Nosov a venit la Tiraspol în 1996. El a crezut că dacă ar fi existat o investigație efectuată de dl Nosov, el ar fi fost informat sau ar fi fost implicat în aceasta. Martorul a contestat existența raportului din 30 august 1996 și autenticitatea acelui document.

37. Vladimir MOLOJEN

392. Martorul este director general al Departamentului Tehnologii Informaționale (DTI) al Guvernului Republicii Moldova. El deține această funcție de doi ani și jumătate. Anterior, el a fost șef al departamentului responsabil de documentele de cetățenie de la Ministerul Afacerilor Interne. În 1991-1992, el a fost viceministru al Afacerilor Interne.

393. Departamentul în care lucrează martorul eliberează pașapoarte, iar o parte a lucrului său este de a elabora registrul cetățenilor moldoveni. În ceea ce privește populația care locuiește în Transnistria, documentele care le sunt eliberate confirmă că ei sunt cetățeni ai Republicii Moldova. Registrul cetățenilor Republicii Moldova încă nu include toți cetățenii, deoarece stabilirea registrului constituie un program pentru o perioadă de zece ani, care va continua până în 2005. Cetățenii care doresc un pașaport apelează la oficiile de pașapoarte care există în diferite localități ale țării. Acest lucru este valabil și pentru cetățenii care locuiesc în Transnistria. Oficial, nu există un astfel de document precum pașaportul transnistrean. Există zvonuri că se planifică introducerea unui pașaport în Transnistria. În ceea ce privește eliberarea pașapoartelor, DTI al Republicii Moldova nu are nicio relație cu autoritățile transnistrene.

394. DTI al Republicii Moldova nu are liste cu privire la numărul cetățenilor ruși care locuiesc în Transnistria, deși cetățenii străini care locuiesc în Moldova trebuie să respecte legislația Republicii Moldova și să

se înregistreze. DTI nu are date oficiale dacă Smirnov posedă pașaport rus, deși asemenea informație a apărut în ziare. DTI are doar informații primite de la oficiile regionale și de la autoritățile consulare ruse.

Orice persoană care dorește eliberarea sau redobândirea pașaportului rus, trebuie să se adreseze Ambasadei Federației Ruse. Potrivit statisticilor moldovenești, în Republica Moldova locuiesc mai mult de o mie de cetățeni ruși. Însă aceste statistici nu cuprind Transnistria. DTI nu a cerut niciodată Ambasadei ruse o astfel de informație, deși DTI are o cooperare bună cu ambasada rusă și, când are nevoie de informații, el trimite ambasadei ruse o cerere oficială.

Martorul a notat că la momentul audierilor, potrivit legislației moldovenești, o persoană poate avea doar o singură cetățenie. Prin urmare, dacă un cetățean al Republicii Moldova ar obține cetățenia unui alt stat, el ar trebui să depună la DTI o cerere de renunțare la cetățenia moldovenească. În cazuri excepționale, în temeiul unui decret al Președintelui, un cetățean moldovean ar putea avea cetățenie dublă. Doar cetățenii Republicii Moldova pot lucra în serviciul public ca funcționari publici.

395. Telefonie - atât fixă, cât și mobilă - ține de competența Departamentului Comunicațiilor, nu a Departamentului Tehnologiilor Informaționale. DTI nu are nicio legătură cu persoanele care lucrează în domeniul comunicațiilor. Martorul nu știa dacă în Moldova există un sistem comun de telefonie, care include Transnistria sau dacă există două sisteme separate.

396. Dl Smirnov nu are cetățenia Republicii Moldova și nu a solicitat-o niciodată. A existat un protocol din 6 mai 2001 între Președintele Republicii Moldova și liderul regimului transnistrean în acest sens. Președintele Republicii Moldova a încercat să simplifice relațiile cu conducerea transnistreană, însă acest protocol este doar o declarație de intenție fără valoare oficială. Pentru a face acest protocol efectiv, Republica Moldova ar trebui să schimbe legislația. Atunci când retrage cetățenia, DTI o face la cerere și nu o impune. Elaborarea registrului național al cetățenilor se află în lucru, care urmează a fi îndeplinit într-o perioadă de la zece la doisprezece ani. Acest lucru face ca DTI, într-o anumită măsură, să verifice dacă persoanele au o a doua cetățenie. De asemenea, DTI discută posibilitatea schimbului de informații cu alte state precum România, Ucraina, Bulgaria și Rusia, însă acest lucru nu este încă operațional. Nu există sancțiuni pentru nerespectarea obligației de a renunța la cetățenia Republicii Moldova atunci când este dobândită o altă cetățenie. DTI crede că un număr semnificativ de cetățeni moldoveni posedă al doilea pașaport. Aceasta nu este o problemă care se referă doar la Rusia (ca stat al celei de-a doua cetățenii), dar și la toate statele din Europa de Sud-Est.

397. În 1992, majoritatea populației Republicii Moldova încă avea pașaport sovietic. Abia în 1993, Președintele Republicii Moldova a semnat un decret cu privire la sistemul unificat de pașapoarte din Republica

Moldova. Primele pașapoarte au fost eliberate în 1995 și 1996. Ceea ce dovedea că o persoană este cetățean moldovean până la acea dată era o ștampilă în pașaportul sovietic din 1974. Republica Moldova a adoptat o legislație care prevede opțiunea zero. Persoanelor care locuiau pe teritoriul Republicii Moldova li s-a acordat un anumit statut, însă a fost stabilită o limită de timp în care statutul trebuia confirmat. Persoanele care nu aveau o ștampilă specială în pașaportul lor sovietic trebuiau să aplice pentru cetățenie. Toți cei care locuiau pe teritoriul Republicii Moldova aveau dreptul să obțină cetățenia moldovenească dacă doreau acest lucru.

Unei persoane care posedă două pașapoarte i s-ar oferi o opțiune. Însă el sau ea ar rămâne cetățean moldovean până la luarea deciziei, chiar dacă are concomitent două pașapoarte.

398. O convorbire telefonică dintre Chișinău și Tiraspol este o convorbire internă.

399. Întrebarea dacă un permis de ședere ar putea fi refuzat unei persoane care a comis o infracțiune nu ține de competența DTI, ci de cea a Departamentului Migrațiune. Martorul știa, totuși, că legislația moldovenească prevedea refuzul unui permis de ședere unui solicitant străin care a comis o infracțiune.

În ceea ce privește eliberarea unui document de identitate moldovenesc dlui Ordin, membru al Sovietului Suprem al Transnistriei, considerat periculos pentru securitatea națională a Republicii Moldova, martorul a declarat că DTI eliberează documente fără a adresa întrebări. Buletinul de identitate care confirmă cetățenia Republicii Moldova este eliberat tuturor persoanelor care locuiesc permanent în Republica Moldova.

38. Ion COSTAȘ

400. Martorul a fost ministru al Apărării al Republicii Moldova din februarie 1992 până în 30 iulie 1992.

Martorul a devenit general în Armata Sovietică în 1984. El este absolvent al Institutului Forțelor Militare Aeriene. El a fost pilot militar. El a absolvit Academia Militară „Gagarin” din Moscova și a lucrat în Extremul Orient și în Balcani.

Din 24 mai 1990 până în 20 februarie 1992, el a fost ministru al Afacerilor Interne. Anterior, el a fost Președinte al Comisiei Parlamentare pentru Apărare. După această perioadă, în calitate de ministru al Apărării, el a lucrat ca atașat militar la București, din iulie 1992 până în octombrie 1993. Ulterior, el s-a retras complet din politică și nu a mai revenit niciodată pe arena publică. În prezent, el este pensionar și trăiește din pensia sa de general în rezervă.

401. În 1992, partea moldovenească a început să recruteze persoane pentru apărarea țării împotriva forțelor lui Smirnov. Moldova avea câteva trupe sub conducerea Ministerului Afacerilor Interne. În martie 1992, ei au

început să recruteze trupe pentru Ministerul Apărării. În acea perioadă, mult personal militar moldovenesc s-a întors în țară. Cincizeci și unu de ofițeri s-au întors din armata fostei Uniuni Sovietice. La Ministerul Afacerilor Interne, martorul și-a dat seama că ei trebuiau să formeze un Minister al Apărării cât de curând posibil. Atunci când conflictul s-a declanșat, Republica Moldova nu avea armată, când partea transnistreană le-a declarat război. Prin urmare, Ministerul Apărării și-a unit forțele cu cele ale Ministerului Afacerilor Interne. Existau opt, zece sau poate douăsprezece batalioane, asta e tot ce a putut opune Moldova cazacilor, miliției și forțelor militare din cealaltă parte. Acest lucru a fost confirmat de dl Seleznev când s-a adresat Parlamentului moldovenesc în 2002. În partea moldovenească existau probabil douăzeci și cinci până la treizeci și cinci de mii de persoane în total. Acest număr includea persoanele aflate în rezervă și personalul militar, precum inginerii de construcții etc. În același timp, Armata Rusă de pe teritoriul Republicii Moldova număra în jur de 14,000 de soldați profesioniști.

Transnistrenii aveau nouă mii de milițieni instruiți și înarmați de ofițerii Armatei a Paisprezecea. Acești ofițeri au fost mutați în rezervă și numiți comandanți de plutoane și batalioane ale miliției OSTK. Mai mult, mai erau cinci până la șase mii de voluntari care au venit după un apel făcut de televiziunea rusă către luptători pentru ca aceștia să plece în Transnistria și să susțină cauza transnistrenilor. Acești voluntari au venit din toate colțurile Federației Ruse. Pe lângă aceștia, mai erau cincisprezece până la douăzeci de mii de soldați. Prin urmare, erau cel puțin treizeci și cinci până la patruzeci de mii de militari în trupele de pe malul stâng, care se opuneau forțelor legale ale Republicii Moldova.

Acest număr nu includea armele și munițiile care erau disponibile ambelor părți. Pe partea dreaptă a râului nu existau tancuri și nici artilerie de tip *Grad*, lansatoare mobile de rachete sau artilerie grea. Pe partea stângă a râului, existau trei batalioane, artilerie de tip *Grad*, lansatoare de rachete și lansatoare de grenade. Aceste forțe aveau avioane de la organizația DOSAAF și elicoptere și tancuri ale Armatei a Paisprezecea. Republica Moldova nu avea tancuri. Generalul Lebed a pus la dispoziția voluntarilor (cazaci, OSTK) stocuri întregi de muniții situate în perimetrul malului de est al râului.

402. La o întâlnire pe care Președintele Snegur a avut-o cu dl Gorbaciov în 1990, acesta din urmă a lăsat să se înțeleagă foarte clar că dacă Moldova nu semnează Acordul cu privire la crearea unui stat federativ, atunci pe teritoriul moldovenesc vor fi create trei republici, și anume Republica Găgăuză, Republica Nistreană și Republica Moldovenească. Aceasta s-a și întâmplat.

403. În ceea ce privește prezența trupelor ruse în Moldova în 1991 până în 1992, aceasta a fost reglementată printr-o decizie semnată de mareșalul Șapoșnikov, fostul comandant-șef al forțelor CSI, contrasemnată de mai

mulți generali și colonei, și anume documentul nr. 314-1 din 23 martie 1992. Armele și munițiile Armatei a Paisprezecea au fost împărțite. Acest document a specificat care arme și muniții urmau să rămână la Armata a Paisprezecea și care urmau să fie transmise Republicii Moldova.

404. Martorul a declarat că el poseda informații de la Statul Major că din 1990 până în 1991, când Uniunea Sovietică încă exista, conducerea de la Moscova a luat o decizie secretă de a retrage armata din republicile în privința cărora exista un semn de întrebare, inclusiv Statele Baltice și Moldova. Regimente de tancuri au fost retrase în masă din Moldova. Spre exemplu, 120 de tancuri împreună cu o brigadă de rachete au fost retrase din Bălți. Munițiile au fost stocate la Colbasna. Toate tancurile au fost retrase de pe malul drept al Nistrului, la fel ca și lansatoarele de rachete. Nu a rămas nimic în partea dreaptă, chiar și unitățile de mortiere și lansatoarele de grenade pe care le dețineau anumite unități din Moldova au fost retrase complet și transferate pe malul stâng. Regimentul 300 aeropurtat trebuia să rămână în armata moldovenească, însă a fost retras pe teritoriul Rusiei.

405. DOSAAF-ul era o organizație civilă compusă din toate persoanele apte pentru luptă, cu vârsta cuprinsă între paisprezece și șaiszeci de ani. Prin urmare, ea a inclus întreaga societate și era o organizație imensă cu o structură permanentă. În Uniunea Sovietică exista o organizație paramilitară condusă de soldați activi, iar adjuncții lor erau toți persoane militare. Restul persoanelor erau civile. Obiectivul organizației era de a instrui persoane, în special, persoane tinere. Ea era un monstru care cuprindea 102 milioane de persoane din Uniunea Sovietică. În Moldova ea avea 2 milioane de membri. Ea avea avioane sportive, deltaplanelor, sisteme de radar, școli pentru instruirea persoanelor cum să folosească submarinele etc.

În timpurile sovietice, DOSAAF-ul nu avea tancuri, elicoptere, lansatoare de rachete și alte lucruri de acest gen disponibile. Această organizație nu avea prea mult armament la dispoziție; acesta era destinat în principal pentru instruire.

După crearea CSI, aceasta avea forțe armate aflate sub comanda reprezentanților din Armata Rusă. Mareșalul Șapoșnikov a fost comandant și, de asemenea, ministru al Apărării al CSI. Acest ministru a fost numit în conformitate cu o propunere făcută de Președintele Federației Ruse, Elțin. Însă, în același timp, exista un ministru rus al Apărării, și anume Pavel Gracev.

Toți comandanții de rang superior ai trupelor CSI erau din Moscova, ceilalți erau ucraineni și slavi.

Moldova nu a ratificat partea Tratatului CSI care se referea la aspectul militar. Mai mult, Moldova nu avea nicio influență asupra acțiunilor ministrului Apărării al CSI, mareșalul Șapoșnikov. Anume în timpul conflictului, Armata a Paisprezecea a fost transferată de la CSI Federației Ruse.

406. Mareșalul Șapoșnikov, comandant-șef al forțelor armate ale CSI, nu a răspuns la scrisoarea trimisă lui în aprilie 1992 de către Președintele Republicii Moldova, care i-a atras atenția asupra faptului că forțele militare ale CSI participau la transferul de arme către separatiști.

Politica ce era urmată trebuia să mențină Moldova și alte republici în cadrul Uniunii Sovietice sau cel puțin în sfera influenței directe din partea fostei Uniuni Sovietice.

Când Lebed a preluat Armata a Paisprezecea, a avut loc un transfer substanțial de arme, inclusiv multe mine anti-personal, către separatiști de la Armata a Paisprezecea. Depozitele de arme au fost mutate de la Colbasna. În 1990, când era ministru al Afacerilor Interne, martorul a luat parte la o întâlnire cu generalul Iakovlev, comandantul Armatei a Paisprezecea și Prim-ministrul moldovean, Muravschi. În ceea ce privește separatiștii, Iakovlev a spus că el a primit instrucțiuni specifice din partea Ministerului Apărării al Federației Ruse pentru a livra arme miliției din Transnistria. În răspunsul dat dlui Muravschi, care a dorit să știe dacă aceasta a fost o avertizare, generalul Iakovlev a spus: „Nu, este doar un fapt că 10,000 de arme automate Kalașnikov au fost transferate miliției pentru apărarea regiunii transnistrene”. Generalul Iakovlev a adăugat că lui i-au fost date instrucțiuni să opună rezistență încercărilor din partea Republicii Moldova de a aduce regiunea sub controlul său și să nu permită ca Moldova să stabilească un astfel de control.

Transferul de armament a fost, astfel, inevitabil. Totul a fost bine organizat. Moldova avea probe de fapt concludente, spre exemplu, de la prizonierii luați de forțele moldovenești, care au recunoscut că acest lucru într-adevăr a avut loc. De asemenea, Moldova a obținut documente de la Armata a Paisprezecea care dovedeau că separatiștilor le-au fost transferate arme. La un anumit moment, în mai 1991, comandantul de atunci al Armatei a Paisprezecea, Netkacev, a primit instrucțiuni de la ministrul Apărării de la Moscova să cheme rezerviștii și să pună trupele și echipamentul militar în stare de pregătire de luptă, deoarece Transnistria era „teritoriu rus, iar ... noi [rușii] trebuie s-o apărăm prin toate mijloacele.” Martorul a avut o întâlnire cu generalul Netkacev, care i-a spus că ofițerii din rezervă au părăsit Armata a Paisprezecea pentru a instrui separatiștii.

Martorul a notat că civilii nu pot amplasa mine, această sarcină specifică poate fi îndeplinită doar de profesioniști care posedă instruire militară. După conflict, Moldova a cerut ajutor specialiștilor din Statele Unite ale Americii pentru a curăți teritoriul Transnistriei de mine. De asemenea, americanii au instruit specialiștii moldoveni să demineze câmpurile minate.

407. Ministerul Apărării al Republicii Moldova nu a putut să opună rezistență forțelor transnistrene. Când s-a declanșat conflictul, separatiștii aveau 30 de tancuri, 50 de unități de artilerie, lansatoare de mine de 6 și 120 mm și grupuri tactice bine instruite în folosirea artileriei. Acțiunile lor militare erau bine organizate de către ofițeri militari activi. Obuze de 120

mm nu pot fi cumpărate de la piață; doar Armata a Paisprezecea avea obuze de acel tip ca cele din regiune. DOSAAF-ul nu avea obuze de acel calibru. Exista un grup destul de puternic al Armatei a Paisprezecea la Bender, împreună cu Garda Populară transnistreană. Autobuzele în care erau transportați soldați moldoveni neînarmați au fost împușcate din direcția cetății din Tighina (Bender). În urma investigațiilor făcute de autoritățile moldovenești, concluzia a fost că acest lucru a fost făcut de soldații ruși. Au decedat douăzeci și trei de persoane.

408. Martorul nu a vrut să se pensioneze; aceasta a fost hotărârea Parlamentului și a Președintelui Snegur, care i-au spus că plecarea sa a fost cerută de Moscova.

409. A existat un incident în care avioanele moldovenești au aruncat bombe asupra unui sat din Transnistria. Au existat două misiuni aeriene care au implicat patru unități, de fiecare dată au luat parte două avioane. Atunci când a venit ordinul de a stopa separatiștii să treacă podul, a fost dat ordin de bombardare a podului. Avioanele folosite nu au fost echipate corespunzător pentru misiuni de bombardament. Bombele au fost aruncate, însă ele nu au căzut pe pod. Pe pod erau tancuri. Nu era necesar să fii un ofițer militar pentru a identifica cui aparțineau acele tancuri; era clar că tancurile și soldații erau ale Armatei a Paisprezecea. Ei au trecut soldații în rezervă, în mod intenționat, iar apoi i-au chemat să pregătească tancurile. Oamenii care manevrau acele tancuri nu erau cicliști amatori. Doar un profesionist putea manevra un tanc. Ei au tras în forțele moldovenești. Totul a fost filmat și înregistrat.

410. Acțiunea militară putea fi evitată dacă partea rusă nu ar fi provocat și sprijinit această invazie. Conflictul a fost o decizie intenționată a conducerii ruse din acea perioadă.

411. Când Uniunea Sovietică s-a destrămat, Moldova o țară mică, a întâmpinat dificultăți enorme pentru a coexista cu o țară atât de mare ca Rusia. Primul pas pentru Moldova a fost să creeze o armată, un Minister al Apărării. Nici Ministerul Afacerilor Interne și nici Ministerul Apărării nu au fost în stare să mențină integritatea teritorială a țării. În primele câteva luni ale existenței sale, Moldova nu a putut acționa eficient; ea nu avea arme, muniții sau armament din cauza faptului că majoritatea materialului militar a fost retras în Rusia sau Transnistria din 1990 până în 1991. Ea nu avea unități de artilerie capabile să reziste sau să atace unitățile de pe celălalt mal al râului. Moldova nu avea niciun alt echipament militar. Pentru a obține echipament militar, Moldova a cerut ajutor vecinei sale România. Moldova a adus din România arme ușoare. Totuși, niciun român nu a participat la lupte în pofida celor scrise în ziare. Niciun personal militar din statele străine nu a fost înrolat în forțele Ministerului Apărării al Republicii Moldova.

412. Generalul Lebed a spus de multe ori că această Armată a Paisprezecea poate să ajungă la București în două ore, deși ea niciodată nu a

avut un astfel de obiectiv. Scopul agresiunii ruse a fost să mențină puterea asupra teritoriului Transnistriei și să mențină presiunea asupra unui stat mic ca Moldova.

413. Din 1991 până în 1992, separatiștii din Transnistria nu au avut multe dificultăți ca să restructureze liniile de producție din fabricile existente acolo pentru a produce arme. Probabil până în 1992, ei erau deja capabili să-și producă propriile arme.

Forțele aeriene moldovenești aveau avioane de luptă Mig-29. Comandantul-șef al Forțelor Armate era Președintele Snegur, iar Statul Major se afla sub conducerea generalului Creangă. Martorul a negat că a vorbit cu dl Plugaru la telefon în legătură cu folosirea avioanelor de luptă, deoarece dl Plugaru nu lua decizii la acest nivel.

414. Martorul a declarat că el nu a primit niciodată niciun raport despre pretinsa maltratare a populației civile de către soldații moldoveni și că el nu avea competența să examineze astfel de chestiuni.

415. După ce vărsarea de sânge s-a stopat, Rusia a urmat aceeași politică de protejare a propriilor interese strategice, încercând să-și mențină influența în Moldova.

39. Valentin SEREDA

416. La momentul audierilor, martorul era director general al Departamentului Instituțiilor Penitenciare al Republicii Moldova din august 2001. El a lucrat în sistemul penitenciar din 1978-1979.

417. Nu există niciun acord de cooperare judiciară în domeniul penitenciar între Moldova și Transnistria. Nu există aranjamente practice pentru transferul deținuților. Nu a avut loc niciodată un transfer de deținuți de pe o parte pe cealaltă parte a râului. A fost făcută o încercare de a transfera persoane din Tighina (Bender) la un spital din Moldova. Însă autoritățile moldovenești au refuzat, deoarece nu s-a ajuns la niciun acord. Medicii moldoveni nu au acces în închisorile din Tiraspol și viceversa. Nu au loc convorbiri telefonice între medicii care lucrează în închisorile din Moldova și cei din Transnistria. Martorul nu avea informații despre medicii din afara serviciului penitenciar care tratează deținuți. Transferul deținuților în alte state are loc prin intermediul procedurilor de extrădare. Acest lucru ține de competența Procurorului General.

418. Instituția din Tighina care tratează pacienții bolnavi de tuberculoză a fost debransată de la sursa de aprovizionare cu apă și electricitate de către autoritățile transnistrene. Moldovenii au trimis acolo un generator diesel și cisterne cu apă. Automobilele care veneau din Moldova erau reținute la hotar timp de până la trei zile. Autoritățile locale din Tighina au interzis transferul pacienților bolnavi de tuberculoză din Moldova în acest centru medical. Posturile de miliție din Tighina verificau fiecare automobil care intra și ieșea.

419. Nu există niciun condamnat care să fie deținut în închisorile moldovenești în baza unei hotărâri judecătorești a unei instanțe din Transnistria. Acest lucru este valabil și pentru instituțiile moldovenești din Tighina. În mod similar, nicio persoană nu este deținută în Transnistria în baza unei hotărâri a unei instanțe judecătorești din Republica Moldova.

420. Martorul era din Tighina, însă el niciodată nu a vizitat nicio închisoare de acolo în ultimii cincisprezece ani. Totuși, el crede că nu există diferențe majore între închisorile din Moldova și cele din Transnistria în ceea ce privește condițiile de detenție, alimentația din închisoare, asistența medicală etc..

421. Dacă un deținut din Moldova ar evada și ar fugi în Transnistria, Republica Moldova ar solicita, probabil, asistență din partea autorităților transnistrene.

422. În 2002, Moldova a început să scoată jaluzelele de pe geamurile din celulele închisorilor; această operațiune ar trebui să fie finisată până la sfârșitul anului 2003. Aceste jaluzele împiedicau ventilația și pătrunderea luminii de zi în celule. Moldova încearcă să îmbunătățească celulele în general, însă, deoarece nu sunt fonduri suficiente, autoritățile au început cu deținuții minori. De exemplu, aceștia au lavoare pentru spălat și dușuri în fiecare celulă. Este posibil ca deținuții să primească de la rudele lor televizoare, etc.

423. În timpul audierii de către avocații reclamanților, martorul a fost informat că a avut loc un transfer de deținuți între Federația Rusă și „RMN”.

În special, avocații reclamanților au dat drept exemplu cazul lui V.C., care s-a născut în 1968, a fost arestat în „RMN” în 1992 și transferat în 1993 în Astrahan (Federația Rusă), unde a fost condamnat de o instanță judecătorească din Federația Rusă la cincisprezece ani de închisoare. În același an, el a fost adus înapoi în Transnistria. Ulterior, în 1999, el a fost transferat din nou într-o închisoare din Federația Rusă și, în sfârșit, în 2002, el a fost transferat înapoi într-o închisoare transnistreană. Un alt exemplu care a fost prezentat a fost cel cu privire la R.C., care s-a născut în 1973, a fost arestat la 20 octombrie 1992 în Astrahan și transferat la 2 iulie 1993 la Tiraspol, Transnistria, unde a fost condamnat la 14 martie 1996 de către „Judecătoria Supremă a RMN”. La 27 noiembrie 1999, el a fost transferat la Moscova, iar la 8 decembrie 1999 la Astrahan. Acolo el a fost condamnat de către o instanță judecătorească din Federația Rusă la zece ani de închisoare. La 21 octombrie 2002, el a fost transferat într-o închisoare din Tiraspol.

În răspunsul la această informație, martorul a declarat că el nu știa despre acest lucru și că el nu putea să știe despre acest lucru, deoarece el era la curent doar cu transferurile din sau pe teritoriul controlat de autoritățile moldovenești. El era sigur că acele transferuri nu au fost efectuate prin intermediul sau cu autorizația instituțiilor din Republica Moldova și a presupus că ele au fost organizate direct între autoritățile din Transnistria și cele din Federația Rusă.

40. Victor BERLINSCHI

424. Martorul a fost deputat în Parlament din 1990 până în 1994 și Președinte al Comisiei parlamentare pentru combaterea criminalității. La momentul audierilor, el era avocat și nu mai era deputat în Parlament.

425. Comisia parlamentară nu a avut nicio implicare în conflictul transnistrean. Martorul însuși nu știa în mod direct despre cazul Ilașcu. El s-a retras complet din politică în 1994.

Totuși, el a fost implicat în discuțiile din 1991 și 1992 cu conducerea transnistreană pentru soluționarea conflictului. Însă, aceasta a spus că ea are forțe armate proprii și că își va îndeplini singură funcțiile sale, iar discuțiile nu s-au soldat cu niciun rezultat.

41. Constantin OBROC

426. Martorul a fost viceprim-ministru al Republicii Moldova din mai 1990 până în iunie 1992. Din 1993 până în 1996, el a fost consilier al Președintelui Snegur în domeniul administrației locale. Din 2002, el este consultant independent. În calitate de viceprim-ministru, el se ocupa în special de problemele legate de administrația locală. În Guvernul Muravschi au fost trei viceprim-miniștri. Martorul a fost numit Președinte al Comisiei parlamentare pentru negocierile cu regimul transnistrean. Una din ultimele acțiuni ale acestei Comisii a fost că aceasta a reușit în 1992 să aducă deputații transnistreni în parlamentul moldovenesc. Ulterior, s-a declanșat conflictul armat.

427. Martorul nu și-a dat demisia din proprie inițiativă în iunie 1992. Întregul Guvern Muravschi a fost demis; din cauza situației din Transnistria, a existat o criză între Parlament și Guvern.

Relația dintre Rusia și Transnistria era foarte clară. Potrivit ultimelor declarații ale Președintelui Dumei de Stat, dl Seleznev, pe când acesta se afla la Chișinău, indiferent de ceea ce se întâmplă în Transnistria este, în mod intrinsec, legat de Federația Rusă.

428. Martorul nu avea nicio informație despre distribuirea armelor de către Armata a Paisprezecea populației transnistrene.

Totuși, participarea Armatei a Paisprezecea la conflict era un fapt bine cunoscut. El a fost pe larg documentat în presă. În special, au fost implicate tancurile Armatei a Paisprezecea. Martorul nu a fost pe câmpul de luptă, el nu a văzut operațiunile militare, prin urmare, el nu ar putea descrie în ce măsură Armata a Paisprezecea a participat, cât de mulți soldați au fost implicați etc. Însă era foarte clar ce s-a întâmplat; oricine știa acest lucru.

429. Martorul nu a participat la negocierile cu rușii, ci cu populația transnistreană. Comisia parlamentară pe care a condus-o el a organizat o reuniune dintre deputații aleși din Transnistria, Ucraina, Moldova și

România. Niciun reprezentant al parlamentului rus nu a fost contactat în contextul negocierilor purtate de Comisie.

430. Opinia martorului este că procesul Ilașcu a fost consecința unui joc politic la scară largă. Nu au existat motive clare pentru procesul lor. Au existat schimburi de deținuți între ambele părți, însă acest grup a fost exclus.

Dacă partea rusă ar fi dorit eliberarea grupului Ilașcu, acest lucru ar fi avut loc.

431. Interesul pentru teritoriul Republicii Moldova a apărut cu mai mult de două secole în urmă, în timpul războiului ruso-turc. În Moldova locuiau mulți slavi, de exemplu, ruși și ucraineni. Aceste state mari au folosit prezența populației de origine slavă din aceste state ca o justificare pentru dorința de a controla ceea ce se întâmpla în Moldova.

Activitățile de pe malul stâng au fost promovate și coordonate de autoritățile sovietice. Președintele Gorbaciov și-a trimis reprezentantul, pe mareșalul Akrameev.

432. Martorul a venit cu o propunere de soluționare a problemei transnistrene: să le fie dată transnistrenilor o anumită autonomie pentru a se autoguverna, astfel încât frica lor să fie îndepărtată și ca ei să fie satisfăcuți. Martorul a sugerat ca regiunea să se numească „Regiune” transnistreană (actualmente aceasta s-a autoproclamat republică), ca să existe o valută comună și o responsabilitate comună pentru relațiile externe pe întreg teritoriul Republicii Moldova, ca transnistrenilor să le fie permis să aibă unele simboluri proprii, precum un drapel, și ca ei să aibă unele forțe militare aflate sub autoritatea lor. O schemă similară a fost propusă și pentru Găgăuzia. De asemenea, planul implica separarea regiunilor în județe și păstrarea Moldovei ca o entitate unică. Ideea a fost de a da mai multă autonomie populației din regiunea transnistreană și județelor din cauza istoriei lor speciale. Însă această propunere a fost respinsă.

La început, punctul de vedere al autorităților transnistrene era identic cu cel al autorităților moldovenești. Atunci când a fost creată Republica Moldova, nimeni nu a vorbit despre încălcarea drepturilor populației vorbitoare de limba rusă. Însă în această regiune existau alte persoane care aveau obiective separatiste și de altă natură. În același timp, Frontul Popular crea condiții pentru unirea Moldovei cu România. Moldova a trebuit să facă față acestor situații. Înainte de formarea administrației locale a regimului ilegal transnistrean, bineînțeles că autoritățile locale de acolo erau recunoscute. Autoritățile centrale lucrau cu ele; ele au participat la toate activitățile curente. După ce a fost creat regimul separatist de la Tiraspol, malul drept nu a recunoscut autoritățile locale de pe malul stâng. Totuși, în realitate, moldovenii păstrau legătura cu oamenii de pe cealaltă parte. Situația *de facto* era că ei erau lideri ai regiunii.

Referitor la chestiunea cu privire la recunoaștere, a fost dificil de adoptat o atitudine strict legală, formală, în sensul că, deoarece legalitatea regimului transnistrean nu este recunoscută de Guvernul Moldovei sau de comunitatea

internațională, Moldova nu ar trebui să aibă nicio cooperare de lucru cu acest regim. Aceasta ar fi însemnat că conflictul nu ar fi fost soluționat niciodată, însă Moldova avea grijă să ajute populația.

433. Martorul nu știa nimic despre faptul că se pretindea că reclamantii au fost agenți ai serviciilor secrete moldovenești în Transnistria.

434. Nimeni din Guvern nu vroia să folosească forța pentru a soluționa conflictul transnistrean, însă, la început, atunci când clădirea miliției și alte clădiri au fost ocupate, Moldova a trebuit să reacționeze cu forța.

România are interese în Moldova. Moldovenii și românii sunt popoare care au aceeași origine etnică. România a fost implicată în negocierile din Tighina (Bender). Partea română a acționat întotdeauna în mod obiectiv, în afara oricărui reproș. Negocierile au dus la un compromis. Ele au făcut ca reprezentanții locali să se comporte ca reprezentând un stat unic.

435. Guvernul moldovenesc și autoritățile locale au acordat asistență familiilor membrilor grupului Ilașcu. În calitate sa de consilier prezidențial, martorul a primit-o pe d-a Ilașcu de câteva ori și i-a organizat întreveneri cu Președintele Republicii Moldova.

436. Scopul acordului Elțîn-Snegur din 21 iulie 1992 a fost de a stopa conflictul militar, luptele și pierderile de vieți omenești. Acest lucru nu a însemnat că Guvernul moldovenesc și-a abandonat suveranitatea asupra acestui teritoriu.

42. Mihail SIDOROV

437. La momentul audierilor, martorul era deputat în Parlament și Președinte al Comisiei pentru drepturile omului și minoritățile naționale.

Martorul și-a început cariera ca judecător profesionist. Timp de cincisprezece ani, el a lucrat în sistemul judiciar al Moldovei. El a fost numit judecător cu 30 de ani în urmă. El era membru al Colegiului penal al Judecătoriei Supreme. Din 1981, după cariera sa judecătorească, el a început să lucreze în fostul Soviet Suprem. El a fost șef adjunct al Direcției juridice a Secretariatului Sovietului Suprem. În 1991, el a fost demis din funcția sa de la Chișinău doar deoarece era de origine rusă și el a luat decizia să plece în Transnistria. El a fost numit șef al Departamentului de Justiție din Transnistria. Acolo el a lucrat timp de mai puțin de o lună. Până în decembrie 1993, el a lucrat în sfera privată. Din februarie 1994 până în 1998, el a fost deputat în Parlament. Din 1998 până în 2001, el a fost avocat parlamentar.

438. Când a fost ales ca deputat în Parlament în 1994, capitolul din viața sa referitor la funcția sa de șef al Departamentului de Justiție din Transnistria a fost închis. Nimeni din Comisia Electorală Centrală nu a avut nicio obiecție. Acolo, martorul nu a auzit nimic despre cazul Ilașcu.

Faptul că pe parcursul unei perioade scurte el a lucrat pentru regimul separatist din Transnistria nu a constituit un obstacol pentru martor în

cariera sa ulterioară din Moldova, în calitate, spre exemplu, de avocat parlamentar.

439. În mai sau iunie 1998, când martorul era avocat parlamentar, soțiile membrilor grupului Ilașcu au venit la el. Martorul și colegii săi le-au spus că ele nu aveau niciun mijloc real pentru a soluționa problema și că ele vor obține mai mult ajutor dacă se vor adresa Misiunii OSCE. Ulterior, martorul a lucrat cu OSCE. Alți cetățeni din Transnistria s-au adresat martorului cu diferite probleme, însă avocatul parlamentar nu a putut să soluționeze aceste probleme fără OSCE.

440. Guvernul Moldovei nu avea puterea de a influența regimul transnistrean pentru a asigura eliberarea grupului Ilașcu. După ce regimul ilegal și-a creat propria administrație, inclusiv instanțe judecătorești, nu a existat nicio relație și niciun canal oficial prin care autoritățile moldovenești să poată să-l influențeze. Peste patru ani după proces, au existat încercări de a face ceva. Înainte de asta, orice încercări ar fi fost inutile, deoarece Moldova nu avea mijloace să soluționeze problema. Martorul și-a dat seama că chiar și reuniunile cu implicarea OSCE nu au schimbat situația.

Martorul a participat la reuniuni internaționale ale avocaților parlamentari, deoarece el considera că Moldova nu putea soluționa problema la nivel intern. Moldova a aderat la Convenția-cadru cu privire la minorități în 1996. În 1997, Moldova a adoptat Legea cu privire la statutul minorităților naționale. Situația cu privire la drepturile omului din Moldova a fost discutată la Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei, unde s-a spus că s-au făcut multe lucruri în Moldova pentru a asigura respectarea drepturilor omului. Guvernul are un departament pentru relații interetnice. Minoritățile în Moldova sunt următoarele: 13 % ucraineni, 13 % ruși, 5 % găgăuzi, 4 % bulgari și 3 % evrei. Mai mult de 35 % din populația Moldovei o constituie minoritățile etnice. În Transnistria 40 % din populație sunt moldoveni, 28 % ucraineni și 22 % ruși.

441. În martie 1994, imediat după alegerea pentru prima dată a dlui Ilașcu ca deputat în Parlament, Parlamentul a pregătit condițiile pentru ca el să poată să-și exercite mandatul de deputat. În acea perioadă, dosarul Ilașcu avea o dimensiune politică. Dacă cineva ar fi analizat cazul strict din punct de vedere juridic, poate că ar fi putut acționa într-un mod mai rapid și mai constructiv.

Eliberarea dlui Ilașcu a fost rezultatul unei mișcări politice. Ea nu a rezultat din nicio măsură întreprinsă de autoritățile judiciare.

Guvernul nu a avut nicio posibilitate reală de a întreprinde ceva în cazul Ilașcu. El nu putea să se ocupe de caz în mod prioritar. În 1997, martorul a fost însărcinat să soluționeze, împreună cu viceministrul Justiției, dl Sturza, problema Ilașcu. A avut loc o întâlnire dintre dl Sturza și așa-numitul ministru al Justiției al Transnistriei. Aceasta a fost o întâlnire pur protocolară. Ea nu a schimbat nimic. Ulterior, nu au existat niciun fel de

relații. Dacă întâlnirile ar fi continuat, problema Ilașcu ar fi fost invocată, însă lucrurile nu au evoluat astfel.

442. Martorul nu și-a putut aminti care din cei trei avocați parlamentari s-a ocupat de cazul Ilașcu. Aceasta a avut loc în primele luni după crearea instituției avocatului parlamentar. Martorul a avut întâlniri cu OSCE, la care el a ridicat chestiunea cu privire la cazul Ilașcu. În calitate de deputat, el nu s-a adresat niciunei organizații internaționale cu privire la cazul Ilașcu. În opinia sa, acestea nu puteau să soluționeze în Moldova această problemă specifică.

443. Martorul nu știa că, prin hotărârea din 3 februarie 1994, Judecătoria Supremă a Republicii Moldova a dispus transmiterea cazului Ilașcu Procuraturii Generale a Republicii Moldova pentru efectuarea unei noi urmăriri penale. El știa doar despre propunerea dlui Sturza ca acuzațiile împotriva grupului Ilașcu să fie subiect al unui nou proces într-un stat străin.

444. Martorul nu a văzut niciodată dosarul Ilașcu. Din informația pe care o avea el, i s-a părut că principalele prevederi ale procedurii penale au fost îndeplinite – adică, acuzatul a fost învinuit, apărarea a avut acces la dosar, au fost acumulate probe de la martori, au fost aduse probe cu privire la comportamentul de care ei erau acuzați și a avut loc un proces la care inculpații au fost prezenți. Din punct de vedere procedural, martorului i s-a părut că toate standardele procedurii penale au fost respectate. Martorul a recunoscut că sentința instanței judecătorești a fost casată ca fiind neconstituțională și a fost de acord cu faptul că această decizie trebuia implementată. El credea că o instanță de apel sau recurs ar trebui să analizeze întregul dosar.

În ceea ce privește victimele pretinselor crime, opinia martorului era că hotărârea în acest caz va fi legată de soluționarea întregii probleme transnistrene.

445. În ceea ce privește acțiunile ulterioare, ele trebuie analizate prin prisma procedurii penale, în acest sens martorul văzând două posibile scenarii. În primul rând, Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova, ca instanță supremă în stat, să revizuiască cazul. În al doilea rând, se poate începe de la premisa că faptele într-adevăr dovedesc că a fost necesară pornirea unei urmăriri penale: a fost efectuată o urmărire penală, au fost adunate probe, etc. În baza acesteia, cazul trebuie transmis Curții Supreme de Justiție spre examinare. Ar trebui să existe o reexaminare a probelor imparțiale în afara contextului politic. Martorul credea că Codul de procedură penală nu conținea nicio prevedere referitor la ceea ce a fost făcut de Judecătoria Supremă în cazul Ilașcu. În orice caz, el nu știa despre alte astfel de cazuri din Transnistria și Moldova. *In fine* el a considerat ca fiind evident faptul că standardele internaționale nu au fost respectate de către Judecătoria Supremă din Republica Moldova.

446. Martorul știa despre ordonanța din august 2000 a Procurorului General de încetare a urmăririi penale pornite împotriva procurorilor și

judecătorilor transnistreni care au participat la procesul Ilașcu. În 1995 sau 1996, Parlamentul moldovenesc a avut o întâlnire cu colegii din Tiraspol, în timpul căreia martorul i-a întrebat pe ultimii de ce ei nu veneau la Chișinău. Deputații din Transnistria i-au răspuns că ei nu puteau veni la Chișinău, deoarece împotriva lor a fost pornită o urmărire penală de către Procurorul General al Republicii Moldova. Martorul credea că pornirea urmăririi penale împotriva procurorilor și judecătorilor transnistreni a fost mai degrabă o decizie politică decât una juridică. La fel, și anularea ordonanței de pornire a urmăririi penale a fost o chestiune politică.

447. Martorul a declarat că, atunci când el a fost avocat parlamentar, Moldova avea trei avocați parlamentari. El nu-și putea aminti care dintre ei s-a ocupat în mod special de cazul Ilașcu. Dacă ei s-ar fi adresat direct administrației din Transnistria, ei nu ar fi obținut nimic. Aceasta s-a confirmat și prin eforturile lor cu privire la problemele cu care s-a confruntat instituția din Bender, care trata deținuții bolnavi de tuberculoză. Autoritățile locale transnistrene au debranșat-o de la rețelele de electricitate, gaz și canalizare. Unul din avocații parlamentari s-a adresat dlui Smirnov, însă nu a primit niciun răspuns. Centrul pentru Drepturile Omului s-a adresat OSCE, o organizație internațională – singura entitate care avea o anumită influență în regiune.

448. Instanțele judecătorești funcționau în orașele transnistrene de mai mult de zece ani; ele s-au pronunțat în mai mult de 4,000 de dosare penale și în mai mult de 10,000 de dosare civile. Prin urmare, a apărut întrebarea dacă aceste hotărâri ar trebui sau nu să fie casate, fie ca toate aceste dosare să fie reexamineate, fie să aibă loc o simplă revizuire a acestor dosare la cerere și, dacă este cazul, printr-o hotărâre a Curții Supreme de Justiție.

449. Criza din 1991-1992 nu a fost rezultatul unor acțiuni spontane. În 1989, în Republica Moldova a fost adoptată o nouă lege cu privire la limbi. Această decizie nu a fost agreată. Ea a dus la faptul că o parte din populație a organizat în iunie-iulie 1989 proteste, la care malul stâng al Nistrului, Tiraspolul, a participat activ. Aceasta a constituit primul pas spre separare. În 1990, la Chișinău situația s-a înrăutățit, când anumite forțe politice au început să organizeze activități împotriva deputaților de pe malul stâng. În Parlament erau 360 de locuri. Unii parlamentari de pe malul stâng au fost bătuiți, organele de ocrotire a normelor de drept nu au întreprins nimic și, ca rezultat, în jur de 60 de deputați de pe malul stâng au părăsit Parlamentul. Ulterior, situația s-a înrăutățit.

Evenimente similare au avut loc și în Găgăuzia. Parlamentului i s-a cerut să soluționeze problema prin mijloace pașnice, însă găgăuzii și transnistrenii au decis să-și creeze propriile structuri de forță. Prin urmare, Parlamentul a declarat aceste structuri ca fiind neconstituționale. În consecință, din august 1990, în Moldova existau trei regiuni. După soluționarea situației din Găgăuzia, doar Transnistria nu se afla *de facto* sub autoritatea Parlamentului.

Evenimentele din 1990 au evoluat foarte repede. În octombrie 1990, a avut loc un marș al voluntarilor spre sudul Moldovei. Acest marș a fost provocat de proclamarea, în luna august a acelui an, a Republicii Găgăuzia. Aceasta a fost o parte din încercarea de a instala frica în țară. Din fericire, în partea de sud nu au avut loc lupte sau pierderi de vieți omenești. Conflictul armat a fost provocat de ceea ce s-a întâmplat la Dubăsari la 2 noiembrie 1990, iar ulterior a fost practic imposibil de a stopa evenimentele.

În martie 1992, conflictul armat s-a declanșat mai întâi în Dubăsari, iar apoi în Bender. După aceasta, tot procesul de negocieri s-a destrămat. Parlamentul nu avea acces pe malul stâng. Din 1992, nu au existat relații între structurile oficiale. Abia în 1994, Parlamentul a creat o comisie pentru restabilirea relațiilor dintre structurile oficiale ale Moldovei și Transnistria. Martorul a fost membru al Comisiei parlamentare pentru soluționarea problemei transnistrene. Această comisie a format o echipă de investigație care să cerceteze ce s-a întâmplat în 1992. În 1995, au avut loc câteva întâlniri cu deputații din Transnistria. În 2000, a fost din nou creată o comisie specială pentru soluționarea problemei transnistrene. În 2001, au avut loc câteva întâlniri, însă, din păcate, în 2002 nu a avut loc nicio întâlnire. Martorul a declarat că el avea mari speranțe în succesul inițiativei inițiate de Misiunea OSCE cu participarea Ucrainei și a Rusiei. El a salutat declarația Președintelui Voronin și proiectul de reglementare care a fost elaborat.

450. Martorul a participat la elaborarea Legii cu privire la statutul juridic special la Găgăuziei, care a oferit în 1994 acestei regiuni un statut de autonomie. Între Moldova și Găgăuzia nu a existat un conflict militar, iar Moldova a sperat că va fi posibil de soluționat conflictul cu Transnistria în același fel. Cu regret, războiul din 1992 din Transnistria a cauzat sute de morți de ambele părți și era nevoie de timp pentru ca astfel de răni să se vindece. Martorul credea că dacă politicienii de pe ambele maluri ar dori actualmente să facă un pas înainte, această problemă ar putea fi soluționată într-o perioadă scurtă de timp.

451. De la sfârșitul lui 1990, în Transnistria a existat un sistem judiciar separat. Niciuna din hotărârile pronunțate de instanțele judecătorești transnistrene nu a fost recunoscută de autoritățile judiciare din Moldova. Condamnarea dlui Ilașcu și a grupului său a fost anulată, însă cazul lor nu a fost niciodată examinat de instanțele judecătorești din Moldova.

452. Martorul a subliniat că Transnistria există *de facto* ca un stat suveran, cu propria legislație, propriul sistem judiciar și propriile procese de executare a hotărârilor judecătorești. Recent, Transnistria a creat o Curte Constituțională. El a notat că Rusia a insistat întotdeauna asupra menținerii integrității teritoriale a Moldovei, conform situației în anul 1990, ceea ce a fost confirmat prin acordurile cu Federația Rusă.

Martorul era de opinie că nu exista nicio responsabilitate a Federației Ruse pentru evenimentele examinate de către Curte. Relațiile dintre Rusia și

Transnistria erau tensionate. Conducerea din Transnistria nu s-a întâlnit niciodată cu Președintele sau Prim-ministrul Federației Ruse, în timp ce Președintele și miniștrii moldoveni au vizitat Transnistria.

453. Referindu-se la influența pe care alte state o au asupra Transnistriei, martorul a subliniat că Transnistria era o piață liberă. Sursa sa cea mai stabilă de investiții era capitalul german, însă erau și unele investiții belgiene în întreprinderile locale. Potrivit transnistrenilor, valuta lor era imprimată în Germania.

454. Moldova asigură sistemul de telecomunicații pentru Transnistria. În Moldova există un singur „spațiu” pentru telecomunicații. În Transnistria există propria companie de telecomunicații, iar populația Transnistriei achită facturile pentru telefon acestei companii. Doar telefoanele mobile nu funcționează în Tiraspol. Campionatul moldovenesc de fotbal include și Transnistria. Cu adevărat, actuala campioană a Moldovei la fotbal este din Tiraspol și ea are în Tiraspol un stadion de fotbal foarte bun. Echipa națională de fotbal a Moldovei urmează să joace cu Olanda la 1 aprilie 2003 pe stadionul din Tiraspol. Prin urmare, în esență, Transnistria este o problemă politică.

455. În noiembrie 1990, Parlamentul a adoptat o hotărâre cu privire la măsurile de stabilizare a situației social-economice din Moldova. Această hotărâre a condamnat orice încercări de a soluționa conflictele interetnice prin forță. Martorul a lucrat în grupul care a pregătit proiectele de acte relevante. În cadrul Guvernului a fost creat departamentul pentru relații inter-etnice. Scopul acestuia era de a proteja minoritățile naționale. În 2001, a fost adoptată o lege. Însă anterior, în ceea ce privește minoritățile etnice, în Moldova exista o problemă gravă.

43. Pavel CREANGĂ

456. Martorul a fost viceministru al Apărării în perioada mai-iunie 1992. Ulterior, el a fost ministru al apărării din 1992 până în 1997. La momentul audierilor, el era pensionar. Înainte de a fi viceministru al Apărării în 1992, el s-a întors în Moldova în 1990 din Belarus, unde a fost comandant de armată. După ce a lucrat în calitate de consilier cu privire la Cuba, martorul s-a pensionat din armata sovietică și s-a întors acasă. Ulterior, el a depus jurământul de acceptare a noilor responsabilități în Moldova.

Din 1990 până în 1992, el a lucrat la departamentul militar. Din 1997 și ulterior, el nu a deținut nicio funcție oficială.

457. După declarația de independență a Republicii Moldova, unele persoane din Moldova doreau să rămână în componența Uniunii Sovietice. Ele au urmărit acest scop prin crearea trupelor paramilitare, așa-numitele gărzi populare, care au devenit forțe separatiste. Moldova nu a putut accepta acest lucru și a încercat să soluționeze problema prin mijloace pașnice. Însă, în 1990, ea a fost obligată să creeze batalioane din forțele de rezervă.

Ulterior, au început să-și facă apariția grupări armate. Din partea sa, Ministerul Apărării a început să întreprindă ceva în mai 1992, când martorul era viceministru. El a fost viceministru al Apărării și membru al consiliului consultativ al Președintelui. În mai 1992, lui i s-a spus să deschidă în Transnistria un centru de comandă.

Nu era un secret că separatiștii primeau ajutor din Odesa și Moscova. Moldova a încetat să exercite controlul asupra părții de est a țării de la sfârșitul anului 1991 și începutul anului 1992.

În 1992, forțele armate moldovenești erau compuse din aproximativ zece batalioane, adică șase mii de trupe active în bază permanentă și aceasta a fost situația până la sfârșitul conflictului. Acestea erau compuse din trupe ale Ministerului Afacerilor Interne și ale poliției, precum și din trei detașamente de voluntari. Aceasta constituia în total aproape șase mii de trupe active. Forțele transnistrene numărau circa șase mii. Armata a Paisprezecea avea în jur de douăsprezece-paisprezece mii de trupe.

Forțele armate moldovenești nu aveau echipament de tipul celui deținut de separatiști. La început, forțele moldovenești aveau o armă automată la zece persoane. Ele nu aveau unități corespunzătoare.

Armata a Paisprezecea a oferit separatiștilor echipament și ajutor. Ofițerii din gărzile populare veneau din Armata a Paisprezecea, iar Armata a Paisprezecea îi aproviziona cu arme.

Martorul a avut o întâlnire cu Iakovlev, care i-a spus că transnistrenii aveau mii de arme. Sub pretextul sechestrării, folosind copii și femei, a fost transmis un număr mare de arme. Au fost transferate în jur de 30 de tancuri, 32 de mașini de luptă blindate, 24 de unități de artilerie, mortiere, lansatoare de grenade anti-tanc, artilerie anti-tanc și unități anti-aeriene. Comandantul Armatei a Paisprezecea, generalul Lebed, a declarat la televiziune că el personal a chemat și a înarmat doisprezece mii de soldați pentru transnistreni și că el personal a făcut posibilă existența forțelor armate transnistrene. Operațiunile forțelor armate transnistrene erau desfășurate sub controlul ofițerilor Armatei a Paisprezecea.

Tancurile care au apărut pe podul de pe Nistru aparțineau Armatei a Paisprezecea. Tancurile aveau numere pe ele.

Martorul a declarat că el avea documente cu privire la transmiterea armelor către separatiști de către Armata a Paisprezecea și a adăugat că, posibil, documentele se mai află încă la Ministerul Apărării. Predarea fizică sau transferul este o chestiune. Un transfer formal în baza documentelor oficiale este o cu totul altă chestiune. Separatiștii au „sechestrat” arme de la Armata a Paisprezecea folosind copii și femei. Tancurile care au fost sechestrate cu ajutorul scuturilor umane au fost de la regimentul 183 de infanterie motorizată, precum și de la alte unități ale Armatei a Paisprezecea. Sub pretextul unei sechestrări cu folosirea scuturilor umane, a femeilor și copiilor, în realitate a avut loc un transfer.

Armamentul și echipamentul în cauză nu putea fi parte din proprietatea DOSAAF. DOSAAF-ul avea, într-adevăr, un milion de patroane, însă doar arme foarte ușoare. DOSAAF-ul nu avea deloc arme de luptă.

458. Unitățile armate transnistrene erau mai bine echipate decât unitățile moldovenești. Ele aveau tancuri, în timp ce moldovenii nu aveau nici măcar un singur tanc. Ei aveau mai multe mașini blindate decât moldovenii. Moldovenii aveau artilerie puternică, spre exemplu, sisteme *Uragan*, care erau capabile să ajungă până la 27 km, însă care nu au fost folosite. Moldova a folosit doar artilerie, în timp ce transnistrenii au folosit tancuri. Moldovenii i-au avertizat pe transnistreni că dacă aceștia vor folosi tancurile, Moldova va folosi ca răspuns artileria. De asemenea, moldovenii aveau mortiere și tunuri.

459. Moldova niciodată nu a deschis focul asupra satelor și a regiunilor locuite. Nicio clădire nu a fost distrusă de forțele moldovenești. Acesta nu a fost un război pentru care martorul a fost instruit la școala militară.

460. În ceea ce privește împușcăturile de la cetatea din Tighina (Bender), atunci când forțele moldovenești au intrat în orașul Bender, unele din așa-numitele gărzi populare s-au retras în cetatea ocupată în trecut de batalionul de apărare chimică al Armatei a Paisprezecea. Ulterior, ele au deschis focul, posibil, împreună cu batalionul chimic.

461. Moldova avea muniții de 122 mm și le-a folosit. Sistemele de artilerie *Uragan* pe care le aveau moldovenii erau mult mai eficiente decât sistemele *Grad*, de care dispuneau transnistrenii. Moldovenii nu au folosit niciodată sistemele *Uragan*, deoarece ei știau cât de distructive sunt ele. Dacă Moldova și-ar fi dorit victoria cu orice preț, ea ar fi folosit sistemele *Uragan*.

Trupele moldovenești aveau apărare aeriană, însă nu exista o apărare colectivă cu Ucraina și România. Forțele moldovenești au trebuit să folosească avioane Mig-29 pentru bombardament. De cealaltă parte, existau grupuri armate care foloseau artileria. Aceasta nu era o operațiune polițienească. Exista o singură soluție – de a bombarda podul, dar nu și cartierele rezidențiale. Intenția a fost de a distruge podul pentru a împiedica trecerea tancurilor peste el și, astfel, de a preveni pierderi mari de partea moldovenească. Aceasta a avut loc la Tighina (Bender).

462. Grupurile de voluntari care luptau de partea Moldovei nu au ucis alte persoane. Ele își apărau țara de separatiști. Forțele armate moldovenești nu au tras niciodată în direcția spațiilor locuite.

463. Moldova nu a trimis grupări ale serviciilor secrete în Transnistria. Forțele moldovenești au folosit persoanele pe care le cunoșteau. Ele nu au trimis pe cineva în mod special să lucreze acolo ca agent al serviciilor secrete. Ele însă aveau persoane care, în mod benevol, le transmiteau informații.

464. În timpul conflictului, Armata a Paisprezecea era staționată pe aerodromul militar din Tiraspol. Acesta era folosit de unul din escadroanele

sale. Avioanele aterizau de la Moscova. După conflict, a existat un acord care a prevăzut modul de folosire a aerodromului.

465. În perioada când martorul era ministru al Apărării, au fost semnate acorduri dintre Moldova și Federația Rusă cu privire la retragerea unor unități ale Armatei a Paisprezecea. Regimentul nr. 300 de parașutiști a fost retras, la fel ca și un batalion de comunicații, precum și alte unități. De asemenea, aceste acorduri s-au referit la regimul aerodromului militar din Tiraspol și la statutul juridic al soldaților ruși de pe teritoriul Republicii Moldova.